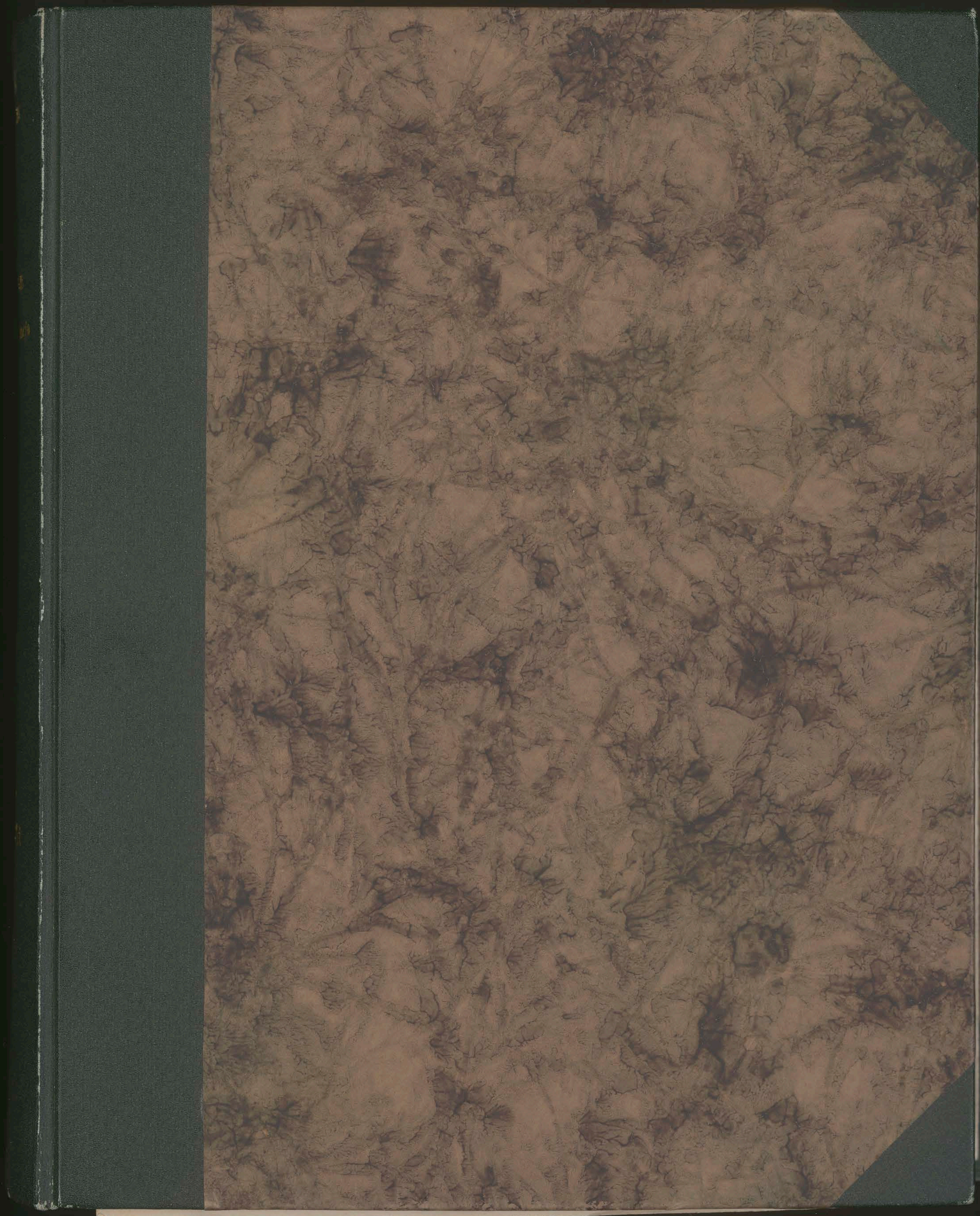

Opr. „Starodruk" 1964 r.

Korespondencja Romualda Hubego.T.8.

Prysiażna,Helena /Prisjažnaja Elena/: 12 listów z 1878/3/,1879/7/,1890/2/	k.1-14
Przecławski,Józef: 6 listów z 1864,1866,1873,1878/2/ i b.d.	k.15-25
Przezdziecki,Aleksander: 2 listy z 1859,1867	k.26-29
Przyborowski,Józef: 1 list z 1872	k.30-31
ks.Przyłuski,Leon: 1 list z 1856	k.32-34
Ptaszycki,Stanisław: 4 listy z 1885,1887,1888/2/	k.35-42
Puttkamer, min.pruski: 1 list z 1882	k.43-44
Puttkammer & Mühlbrecht.Buchhandlung: 2 listy z 1882 1884	k.45-46
Rački,Franjo: 2 listy z 1871,1876	k.47-50
Radliński,Ignacy: 6 listów z 1877,1878/3/,1879/2/	k.51-62
Radzimiński,Zygmunt: 1 list z 1870 z dopiskiem Fr.Skibickiego	k.63-64
Raffard,N. G. : 1 list z 1886	k.65-66
Rambaud,Alfred: 1 list z 1880	k.67-69
Randa,Anton: 1 list z 1878	k.70-71
Rasselli,Fr. : 2 listy z 1879 i b.d.	k.72-75
Reinwald,C. libraire: 1 list z 1889	k.76-77
Rembowski,Aleksander: 4 listy z 1881/2/,1885,1888	k.78-85
Repinskij, : 1 list z 1870	k.86-87
Ridiger,Aleksandr: 1 list z 1889	k.88-89
Riedlaender, : 1 list z 1866	k.90-92
Rittner,Edward: 1 list z 1887 i 2 bilety b.d.	k.93-96
Rivier,Alphonse: 9 listów z 1871/3/,1872,1873,1882/2/, 1884,1885	k.97-117
Robakowski, : 1 list z 1868	k.118-119
Roepell,Richard: 2 listy z 1866,1884	k.120-123
Rogoziński, : 1 list z 1866	k.124
Roguski,Teofil: 1 list z 1869	k.125-126
Rosshirt, : 1 list z 1864	k.127-128

Rossi,Girolamo: 7 listów z 1877/3/,1878,1879,1880 1881 i załącz.list polecający do Cantù k.129-145

Rossijskoe obščestvo morskogo,rečnogo,sucheputnogo strachovanija i transportirovanija kladej.Kontora.Varšava: 1 list z 1868 Podpis.: L.Vejgauzen. k.146-147

Roszkowski,Gustaw: 1 list z 1872 k.148-149

Rościszewski,Teodor: 2 listy z 1845,1874 k.150-152

Rowieński,St. : 1 list z 1878 z nadrukiem: Redakcja Encyklopedii Wychowawczej k.153-154

de Rezières,Eugène: 8 listów z 1866,1870,1877,1880, 1883/2/,1888/2/ k.155-174

Rutkiewicz, : 2 listy z 1890 k.175-179

Rzewuski,Henryk: 2 listy z 1851 i b.d. k.180-183

Šafařík,Pavel Josef: 2 listy z 1838 k.184-187
i dod.2 kopie J.Korzeniowskiego k.184a-186a

Sagtyński,[Adam?]: 1 list z 1856 k.188-190

de Saint Pierre,F. E. : 1 list z 1886 k.191-192

de San Cataldo,S. : 1 list z 1868 k.193-195

Sauli,Francesco: 2 listy z 1859 z dod.2 listów polecających k.196-203

Savigny,Friedrich Karl: 2 listy z 1845 i b.d. k.204-207

Scheuring,N. Librairie.Lyon: 3 listy z 1861,1862, 1863 i 2 rachunki k.208-214

Schmitt,Henryk: 1 list z 1875 k.215-224

Schroeder,R. : 1 list z 1889 k.225-226

Schröder, : 1 list b.d. k.227-229

Schupfer,Franz: 4 listy z 1877,1882,1884,1888 k.230-238

Schwarze,Fr. : 5 listów z 1856/3/,1857,1860 k.239-248

Sclopis,Frédéric: 2 listy z 1858,1864 k.249-253

Seoane,Juan Antonio: 2 listy z 1860 i b.d. k.254-257

Serafini,Filippo: 3 listy z 1880,1881,1882 k.258-263

Sergeevič,Vasilij: 1 list z 1887 k.264-265

ks.Seroczyński, : 1 list z 1885 k.266-267

Sidorović, /Sidorowitch,C. /: 2 listy z 1877 k.268-271

Siegel,Th. /Zigel,F. /: 22 listy z 1873/7/, 1874/3/,1875/4/,1876/5,z nich pierwszy b.k./, 1877/2/,1880 k.272-317

Siemieński,Jacek: 1 list 1871 k.318-319

Sierakowski,Adam: 1 list z 1878 k.320-321

Sievers,E. : 1 list b.d. k.322-323

Skarbek,Fryderyk: 9 listów z 1840,1854,1855,1856/2 i dod./,1857/2 i dod./1858/2/ k.324-347

Škarić,M. /Scaricki J. M. /:1 list z 1862 k.348-349

Skibicki,Franciszek: 8 listów z 1840,1869,1871, 1874/2/,1876/2/,1877 k.350-367

Smolka,Stanisław: 1 list z 1876 k.368-369

Sobieszczanski,Franc.Maks.: 1 list z 1871 k.370-371

Sohm,Rudolf: 7 listów z 1868,1873,1880/3/,1884,1887 k.372-390

Sokolov,I. : 3 listy z 1868/2/,1869.Nadruk: Rektora Imp.Novorossijskogo Universiteta.Odessa k.391-396

Solskij,D. : 3 listy z 1870,1889 i b.d. k.397-403

Spithoves,Jos. : 1 list z 1862 k.404

Stankiewicz,Aleksander: 2 listy z 1883,1884 k.405-408

Starickij,E[gor]: 1 list z 1889 k.409-410

Starinkevič,S. /Starinkévitch/: 1 list z 1886 k.411-413

Stawiski,Edmund: 1 list z 1862 k.414-415

Stecki,Henryk: 1 list z 1871 k.416

Stekert,Aleksander: 26 listów z 1871,1880/3/,1881/2/, 1882/2/,1884/2/,1885/4/,1886,1887/2/,1889/5/, 1890/4/i dod. k.417-475

Stekert,Aleksander: 1 list z 1871 k.476-477

Stobbe,O[tto]: 2 listy z 1865,1867 k.478-482

Strehlke,Ernst: 6 listów z 1866/2/,1867,1868/3/ k.483-494

Stronczyński,Kazimierz: 2 listy z 1872,1876 k.495-500

Struve,[Heinrich Christoph]: 3 listy z 1846 i b.d./2/ k.501-506

Struwe,Henryk: 1 list z 1877 k.507-508

Л3

Октября 25го. 1878 года.

Его высокопревосходительству
Господину Сенатору Губе.

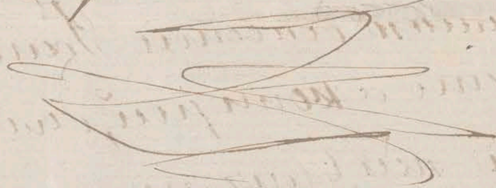
Честь имею донести Вашему
Высокопревосходительству;
что я и мои родители, Слава Бо-
гу здоровы. Чего и вамъ желаемъ
Отъ всевышняго нашего Созда
теля, хорошаго здоровья. Честь
имею донести Господину Сенатору,
что я которой, дала адресъ; то мы
не живемъ по этому адресу, для
того, что наши продали этотъ
домъ. То мы теперь, живемъ На
Старой Праге на улице Воловой
№ 236й возле Заставы

Молю Бога, чтобы Богъ далъ
Господину Сенатору здоровье,

и родители тоже. что Господинъ Сенаторъ, обѣдныхъ не забываетъ.

Затѣмъ цѣлую ручки, не счетно тысячъ разъ.

Покорная Слуга
Елена Прiсяжная

Очень буду ожидать милостиваго отъ Вашего высокопревосходительства увѣдомленiя.

2

18 дня Ноября 1878 года.
/30 Листопада

Его высокопревосходительству Господи-
ну Сенатору Губе.

Честь имею донести, Вашему Вы-
сокопревосходительству, что я получила
два письма, и очень рада была, имо цѣ-
лую, ручки золотые несчетно тысячъ разъ
которые эти деньги считали; ужъ тажа
незнаю, какъ поблагодаритъ. Я получи-
ла 17 го дня Ноября 16 рублей, то мнѣ
казалось, что 16 тысячъ.; эти деньги мнѣ
такъ пригодилось, какъ всякому нелю
вѣку здоровье. На эти деньги купила
сапоги, калоши, шляпку зимовую перчат
ки зимовые. Я всегда, молю Бога, что-
бы Богъ далъ Господину Сенатору хорошое
здоровье и цѣлую ручки несчетно тысячъ
разъ и родителям тоже.

Покорная Слуга Елена
Пригожная

3

1878 года 22-го Декабря

Его высокопревосходительству
Господину Сенатору Губе.

Поздравляю Вашевысокопревосходитель-
ство съ Наступающими праздниками
какъ я такъ и мои родители Рождества
Христова, и съ Новымъ Годомъ, желаю хоро-
шаго здоровья. Молю Бога, чтобы Господь Богъ
послалъ барину здоровье и долголѣтіе на зем-
ль; Всевышняго, чтобы Богъ продлилъ бари-
ну жизнь. Я на всякой молитвой молю Бога
чтобы барину Богъ далъ здоровье и долго-
лѣтіе на землѣ.

За темъ цѣлую руки и честно
тысячъ разъ. желаю многихъ лѣтъ
и здоровья и родителей тоже.

Елена Прилежная

4

1879 roku 5 Lutego.

Jasnie Wielmożnemu Panu Senatoro-
wi Gubie.

Podarunkiem którym ja otrzyma-
łam ot Jasniego Pana Senatora któ-
re mi radość niespodziewaną; odebra-
łam. Ach czemuż tak wymowną nie
jestem, zebym mogła skreslić te uczucia,
które ja to czuje. Daj Boże Jasnie Panu
Senatorowi zdrowie scżenscie wszytko
dobrodziejstwo; jak woda płynie tak żeby
Panu Senatorowi zdrowie płyneło. Zaw-
sze Boga prosze przy każdej modlitwie
że Bóg posyłał zdrowie, Jasnie Panu Sena-
torowi. I puki życż będę zawsze ben-
dę Boga prosić o zdrowie dla Pana
Senatora. Całuje rączki tysiąc raz rodzi-
ce także.

Helena Kniaźna.

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
W dzień Imienia,
Urodzenia
Zwyczaj życzyć każe.
Ja prawdziwą
Wdzięczność żywą
Niosę Panu w ofiarze. —
Panie drogi
Pod Twe nogi
Rzucam kwiat wdzięczności;
Jak przynoszę, Przyjm go proszę
W ofiarę tkliwości.

Przeżyj Panie miłe
Życia chwilę,
Niech bez miary,
Drogie dary
Los na Pana zleje
Jak dzień wiosny
Pędź radosny Żywot śród słodyczy
Y wdzięczności. To miłości
Pełne serce życzy.
Wdzięczna za łaski i dobrodziejstwa
Helena Przysiażna z rodziną.
d 5 Lutego 1879 roku.

7

Марта. 2 дня 1879 года.

Его Высокопревосходительству
Господину Сенатору Губе.

При этомъ Принимаю смѣлость, Всепокорнѣйше Просить, Милостивыхъ Щедротъ Вашего Высокопревосходительства; а, такъ какъ я въ настоящее время крайне нуждаясь въ деньгахъ. То принимаю смѣлость просить Вашего Высокопревосходительства; то отпожертвованіи сколько нибудь финансовъ, на мои крайнія необходимыя надобности; За что буду заносить теплыя молитвы, и вмѣстѣ съ симъ цѣлую руки несчетно разъ Особу Ваше Высокопревосходительства.

Затѣмъ остаюсь на всегда
всепокорнѣйшею Вамъ Слугою.
Елена Присяжная

19го Марта 1879 года.

Его высокопревосходительству
Господину Сенатору Губе.

Честь имѣю, донести Вашему Высокопревосходительству, что я получила тридцать пять рублей серебромъ 16 Марта, очень радовалась большая радость, для меня приятно цѣлую ручки несчетно тысячъ разъ и очень благодарю, и благодарю, вмѣстѣ съ родителями. За что запомню, теплыя молитвы къ Богу о здоровьи, Особы Вашего Высокопревосходительства вмѣстѣ съ родителями.

Цѣлую ручки несчетно тысячъ разъ и родители тоже.

Покорная Слуга Елена Пташкина

9

дня 29го 1879 года.

Его высокопревосходительству Господину Сенатору Губе.

Честь имею поздравить Ваше высокопревосходительство, съ Наступающими праздниками, Свѣтлого Христового Воскресенья, что я въ разъ родителями, отъ Всевышняго Создателя, добраго здоровья, и всего хорошаго; желаемъ щастливо проводить

За тѣмъ цѣлую руки не счетно тысячъ разъ въ тѣмѣ съ родителями.

Покорная Слуга.

Елена Приежина.

10

Kwietnia 29 dnia 1879 roku

Jasnie Wielmoznemu Panu Senatorowu

Donoszę Jasnie Wielmoznemu Panu Senatorowu że list otrzymałam 23 go. Kwietnia. I co mnie bardzo, jest wielkim smutkiem, osłabości, Jasnie Wielmoznego Pana Senatora; I co za i moi rodzice zanosiemi do Boga, modlitwy żeby Pan, Bóg postał dobre zdrowie, co nam jest bardzo wielkim smutkiem.
A życzienia Jasnie Pana Senatora to ja mogę słóżyć, za granicę, z dozwolienia moich rodzicuw, to dzienkujemy za dobre pamięć Jasnie Wielmoznego Pana, Senatora Całuje rączki tysiąc raz i rodzice także.

sługa. Helena Przyjaźna

11

9 Июня 1879 года.

Его высокопревосходительству
Господину Сенатору Губе.

Честь имѣю донести Вашему Высокопревосходительству, что я Слава Богу здорова и родители мои тоже, Чего и я желаю Вашему Высокопревосходительству Господину Сенатору, хорошаго здоровья вмѣстѣ съ родителями.

Я очень рада, что Господинъ Сенаторъ здоровъ и родители мои тоже намъ большою радостью это ...сть. Цѣлую ручки не счетно ...сячъ разъ, и родители мои тоже.

...покорная слуга. Е. Прис...

12

21 Marca 90 roku

Jaśnie Wielmożny
Pan Senator!

List dzisiaj otrzymałam
od pana senatora, bar-
dzo mnie jest przykro
że Pan Senator jest cho-
ry, Pan Bóg da zdrowie.
Ja do brata pisałam i
on pisał, że już lekcje
bierze. Ja jestem zupeł-
nie zdrowa teraz, tylko
moja mama jest cierpią-
ca. Za tem całuję rącz-
ki pana senatora, życzę
dobrego zdrowia.

K Nagrzacna

29go Lipca 1890 roku

13

Jaśnie Wielmożny

Pan Senator

Dzisiaj List Pana Senatora
otrzymałam, który mnie bar-
dzo ucieszył. Jak my wyjeżdża-
liśmy z Warszawy doktor za-
pisał wody Szczawnickie mó-
wił, że to zmocna a mamie
Marjenbad, kąpać się nie będę
dlatego że to drogo kosztu-
ją, zawsze każda kąpiel
75 kop., tak to ja już wo-
lę wcale się nie kąpać,
mieszkanie mamy bardzo

bardzo dobre, suche i wid-
ne, tylko dość drogie u nas
teraz pogoda jusz się usta-
liła, można powiedzieć, że
teraz mamy upały ogarniające.
Za tem całuje ręczki Pana Senatora patyrazy, mama także,
dziękujemy Panu Senatorowi za dobrodziejstwo
które Pan Senator udzie-
la nam, módlemy się
do Pana Boga żeby Pan
Bóg dał zdrowie jak

najdłuższe tata że Pan Se-
tów obiadnych nie zapo-
mina, bardzo byłam
w kłopocie, że tak dłu-
gi czasz nie miałam li-
stu, dzisiaj otrzymałam
żebym nie dostałam to
już chciałam pisać, bar-
dzo dobrze, że, Pan Sena-
tor pije wody Wisły oni
dobrze robią na żołądek.
Jeszcze raz całujemy rącz-
ki i dziękujemy za
wszystko dobrodziejstwo
H. P.

20/2 64

Jaśnie Wielmożny Panie
Dobrodzieju.

Na zasadzie zachowanych drogich wspomnień przeszłości ośmielam się utrudzić Pana następującą prośbą. Chodzi o łaskawe danie mi rady w celu zapewnienia sposobu i ustalenie stanu cywilnego mojej córki i jej dzieci, a wyjęcia ich z pod wpływu człowieka, który tak nieszczęśliwie wciągnął do mojej rodziny i szczególniej w ostatnich czasach zdemaskował się w swych szkodliwych zamiarach.

P. de Choch jest jakoby poddanym austryackim; mówię jakoby, albowiem przybył pierwiastkowo do Rosyi za paszportem Ruskiego poselstwa w Stambule z kwalifikacyą „Żołnierz emigrant, Austryjacki poddany". Tu w Petersburgu zostawał w służbie, prosił o rangę którą wysłużył, i miano mu ją dać, ale pod warunkiem iżby przyjął poddaństwo Rossyjskie, czego wszakże nigdy uczynić nie chciał. Zkądinąd poselstwo Austryackie całkiem P. Chocha ignoruje; nigdy się on przed niem nie stawił. Przekonawszy się, że teraz wolno jest wszystkim kiedy wyprawić córkę do Drezna, gdzie i dotąd bawi. Wszakże musiałem dla niej wziąć paszport jako dla żony poddanego austryackiego, bo innej kwalifikacyi nie było, tym bardziej że mąż jej służbę już od lat kilku opuścił.

Córka moja jest prawnie wyłączona a thoro et mensa przez Konsystorz Metrop. Mohylewski z pozostawieniem obojga dzieci przy niej za zgodą samegoż ojca. Zarazem wydany jej od władzy duchownej wid na paszport iż oddzielnie od męża może mieszkać wraz z
dziećmi

gdzie się jej podoba w kraju lub zagranicą.

Takie przeto jest położenie. Wnioskiem rzeczy byłoby pożądanem, iżby osoba moja mogła przejść w poddaństwo Rosyjskie, tak dla tego iżby majątkowe jej stosunki były zabezpieczone od wpływu mężowskiego, jako i dla przyszłości dzieci, szczególniej syna.

A w tym względzie przedstawiają się pytania:

Czy prawo austryackie usamowolnia do tyla kobietę prawnie z mężem związaną, iżby mogła sobie wybrać poddaństwo?

Jeżeli nie, to jakie są prawa austryackie we względzie stosunków majątkowych między małżonkami; a w nich, jak jest przewidziany przypadek rozłąki, i czy ta okoliczność emancypuje kobietę, co do mienia od wpływu męża i jak dalece?

Jeżeli kobieta ma prawo wybrać sobie w takim razie poddaństwo, czy może pociąć o rozciągnienie takowego na dzieci nieletnie?

Takie są pytania, których rozwiązanie wymaga gruntownej znajomości prawa austryackiego oraz międzynarodowego. Naradzałem się o tem z P. Malewskim, ale on, wyznając się niekompetentnym, podał mi myśl uciec się do najczcigodniejszego Pana, jako do mogącego niemylnie i stanowczo rozstrzygnąć wszelkie podobne wątpliwości i wątpliwości.

Wielkiem to jest z mej strony śmiałością tak Pana utrudzać, ale, powtarzam, wspomnienia przeszłości dają mi pewną otuchę że prośba moja nie będzie źle przyjęta, że nawet zostanie zaspokojoną. Racz więc najszanowniejszy Panie, jeżeli

nie dla mnie, to dla córki mojej i jej sierot uda-
rować mię łaskawą, kategoryczną odpowiedzią.

O sobie właściwie nic nowego donieść nie mam, pozostałem w tym samym stanie, w jakim nas Pan opuściłeś, bez najmniejszej zmiany. Mam wiele do czynienia jako Członek Rady Stanu, ale to do niczego nie prowadzi, bo i sama ta Rada jest tymczasową; a co będzie potem, Bogu jedynemu wiadomo.

Racz Pan, dla siebie i Szanownej Pani Dobrodziki, przyjąć od nas obojga hołd doskonałego uszanowania.

Jaśnie Wielmożnego Pana
Dobrodzieja
najniższy i szczerze oddany sługa
[illegible]

z Petersburga
11/23 Lutego 1864.

D. Thornburg
[illegible] 1868
22

17

25/11 66

Czcigodniejszy Panie.

Nader wdzięczny Panu jestem za szybką i szczegółową odpowiedź, powstrzymała mię ona od kroku, który zakrawałby nieco na pieniactwo bo zasadzałby się jedynie na źle użytym przez Izbę Obrachunkową wyrazie, nagrody.

List Pański zastał mię w gwałtownym ataku podagry, powtórnym, bo jeden przebyłem w Maju i Czerwcu, dziś tylko poczułem nieco ulgi i ten list piszę z łóżka.

Atak ten, jak prawie wszystkie które dotąd przebyłem, przyszedł najbardziej nie w porę, bo w sam czas kiedym sobie roił udział w fetach dworskich, z powodu ślubowin W. X. Następcy. Afety te są tak świetne, iż nic im podobnego dotąd nie było. Obiad po obiedzie i bal następuje po balu, spektakle gala, illuminacye

której przez zastosowanie gazu i
szkieł kolorowych, ogni bengalskich
i światła elektrycznego, przechodzą
wszystko co dotąd znano w tym ro-
dzaju.

Nie będę Pana zatrudzał skreśle-
niem obrazu rozmaitych osobistych i
zbiorowych, (familijnych) trybulacyj, które
następując nieprzerwanie jedne po dru-
gich, zapewne spowodowały ponowie-
nie się attaku. Wspomnę tylko o jed-
nym epizodzie, który najsilniej podzia-
łał na systemat nerwowy, a przez od-
bicie i na całą ekonomiją organizmu.
Przed dwoma miesiącami zmuszony
byłem wspólnie z p. Bartkow, umie-
ścić moję synowę, młodą kobietę
21-letnią, w domu Zdrowia p.
Steina, tu, w Petersburgu, w oczeki-
waniu aż można ją będzie prze-
transportować do sławnego zakła-
du w okolicach Berlina. To się
zrobiło pod nieobecność mojego
syna, w tej chwili Prezesa Izby Cy-

ostatniej w Orle, który odjeżdżając
i przewidując [illegible] się [illegible]
[illegible], zostawił pełnomocnictwo
Profes. Balińskiemu, do postą-
pienia według wskazań nauki.
Po zamknięciu jej była konieczność
i periculum in mora, uznane przez
konsylium trzech doktorów-specja-
listów. Ale Pan może sobie wyobra-
zić co to kosztowało, i jakiego
kłopotu i zdrowia. Biedna Olga
jest teraz najszczęśliwsza u Stei-
na z swoją demencyą, która ją
zachowuje od jasnego pojmowa-
nia swego stanu. Dziecko jej,
dziewczynka 1½ roku, jest u nas.
Szczególna łaska Boża pozwala
żonie mojej znosić to wszystko
z męstwem i rezygnacyą i każe
mi z niej brać przykład.

W tych czasach owdowiał P.
Mikołaj Chwostow; to nieszczęście
dawno było przewidywane, bo

nieboszczka miała [illegible].

Cóż mówić o naszém materyalném położeniu? Jest ono w nader smutnym stanie. Cały fundusz mój żona mnie [illegible] w dwojgu rękach, i w obu uległ on takim zwikłaniom, że wszelka perspektywa pozyskania go kiedykolwiek, jest stracona prawie. Teraz literalnie żyjemy z mojej pensyi, wynoszącej za potrąceniami nie spełna 3400 r. Teraz troska moja jest o to, aby znaleźć jakieś zajęcie, mogące acz cokolwiek pomnożyć tak szczupłe środki do życia z familją, gdzie jeszcze jest dwoje dzieci potrzebujących wychowania.

Przepraszam Pana za ten smutny obraz; racz go Panie zachować dla siebie samego — nie każdego mógłbym i chciałbym inicyować do wyznań tego rodzaju.

Zawsze z najgłębszém uważaniem i najszczerszą życzliwością

Czcigodnego i Łaskawego Pana
najniższy sługa
[illegible]

13/25 Listop. 1866.

19

Czcinajgodniejszy Panie.

Łatwo mi Pan uwierzy kiedy powiem, że Jego łaskawa o mnie pamięć, wyczytana w liście odebranym dziś od P. Alexandrowicza przejęła mię do głębi duszy wdzięcznością i sprawiła, że zaczynam rok 1873 od najmilszego wrażenia. Dałby Bóg, iżby Pan i w całym ciągu nowozaczętego i przez Długi szereg następujących, nigdy innych nie doświadczał wrażeń.

Piszę obszernie do P. Alexandrowicza w małeńkim moim literackim interesie; on zapewne zasięgnie, jak go o to proszę, poważnej rady i skutecznego współdziałania JW^o Pana Dobrodzieja; nie obarczam więc temi szczegółami niniejszego listu i kończę go na ponowieniu wyrażenia dobrze Panu znanych uczuć doskonałego uszanowania i uwielbienia, z jakiemi zawsze byłem, jestem i będę JW^o Pana Dobrodzieja

najniższym i obowiązanym sługą

[illegible]

1/13 Stycznia
1873. z Tweru.

21/278

21

Najmiłościwszy Panie.

Śmiem wprost utrudzać Pana, na tej zasadzie, że rzecz chodzi o dobry uczynek.

Krewny mój p. Paprocki donosi, że ostatni Kasztelan polski, Dembowski, w przeszłym miesiącu życie zakończył. Zostawił żonę i dwie córki, z tych starsza jak i matka, cierpi pomieszanie i obie są zamknięte w domu obłąkanych. Cały ciężar troski o matkę i siostrę i o wielce zawikłane interesa domowe, spadł na słabiuchne barki młodej panny Maryi Dembowskiej i ta właśnie uciekła się o pomoc do mojego kuzyna. Los tej familii złagodzony został Łaską Cesarską; wyznaczono dla wdowy pensyi dożywotniej po 1200 r. a dla każdej z córek, do zamęścia, po 1000 r. rocznie.

Prośba o przyśpieszenie skutku tej Łaski przesłaną została do Dyrektora Dep. Kassowości P. Hubert. Paprocki prosi mię o wyjednanie takowego przyśpieszenia, na mocy axiomatu: qui citò dat, bis dat, tym bardziej że interesa pieniężne po nieboszczyku znajdują się w największym rozstroju. Z duszy pragnął tym dopomódz biednej rodzinie, ale na

biedę, niemam żadnych stosunków z Departamentem Gosudarstwennago Kaznaczejstwa, Usłuchałem więc natchnienia, które mi kazało udać się do najczcigodniejszego Pana, a mojego stałego Laskawcy i polecić Jego dobroczynnym względom rodzinę dawnego kollegi. Łatwo Panu będzie swoim przeważnym wpływem dopomódz sierotom.

Z najgłębszém uszanowaniem mam zaszczyt zostawać

Jaśnie Wielmożnego Pana
Dobrodzieja,
najniższym i z duszy oddanym
sługą, J. Przecławski.

Twer.
Семеновская улица, домъ
Полковника Есипова.
9/21/ Lutego 1878.

Pozwól mi, najszczygodniejszy Panie, wynurzyć serdeczną wdzięczność za list którym mię obdarzyłeś – dowiodł Pan, że nietylko moje wstawienie się za rodziną, z którą byliśmy zaprzyjaźnieni w Warszawie, zostało dobrze przyjętém, ale że i mnie, raczył JWPan, zachowywać w swojej łaskawej pamięci. To ostatnie było dla mnie manną, co mię ożywiła w mojej pielgrzymce po tej Saharze spółczesnego świata, dla którego czuję, żem się, zbyt wcześnie, lub zbyt późno urodził.

Ledwom to napisał, a już pożałowałem; bo co komu, a zatém i Panu, do mojego ukorzenionego pesimizmu? Wina moja więcej własnej, niż czyjejkolwiek winy, i dla tego błagałbym, iżby ten lapsus calami pozostał znanym tylko Panu samemu. Przepraszam i chcę to naprawić.

Oto, zachęcony kilku łaskawych słów, zdam sprawę z naszego bytowania w Twerze. To miasto, raczej mieścina, mało przedstawia zasobów do uprzyjemnienia życia, zwłaszcza dla mojej córki i wnuczki; nie przestają one wzdychać po Warszawie. Wszakże dało się i tu

sklecić kółko, w którém można parę go-
dzin bez zmudzenia przepędzić. Trud-
noby było wyliczyć tu jakiekolwiek
znakomitości; trzeba przestawać na ma-
łém i starać się w praktyce ziścić
ten przepis jakiegoś mędrca, że sekret
zadowolnienia życiem zależy na tém,
iżby umieć się zastosować do okolicz-
ności i jakiekolwiek są one, wszystko-
wać z nich o tyle, o ile można.
Jest tu jednak znakomita postać:
P. Glinka, liczący sobie dziewięćdzie-
siąt kilka lat, a używający wszyst-
kich zdolności umysłowych. Przecho-
dził rozmaite koleje, nawet <u>Decem-
browe</u>, skończył zaś na tém, że z nie-
znacznym kapitałem osiadł w Twerze.
Przez tak długie życie niemógł nie
nazbierać wiele doświadczenia i
niemało wiadomości. Był nawet
kiedyś nietuzinkowym poetą. Moja z nim
znajomość datuje od roku 1822,
kiedym go znał w Petersburgu już kapi-
tanem i adjutantem Wojennego Jene-
rała gubernatora, hrabi Miloradowicza.
Miał on udział we wszystkich kampanjach
przeciw-napoleonowskich, pamięć mu do-
skonale służy i pogadanka z nim jest
wielce zajmująca. Jest tu niemało

polaków, już lekarzy, już inżenjerów, już leśniczych. Są to ludzie wykształceni; starszy notarjusz, P. Żukowski, jest też rodem z mojej gubernii. Katolicyzm w Twerze znajduje się w tém położeniu, które technicznie nazywa się *Ecclesia patiens*. Kościołek drewniany, na końcu miasta i pozwolono go wystawić przed laty 10 z warunkiem iżby nie miał powierzchowności kościoła. Jest to wszakże parafija i obecnie zarządzana przez prawdziwie znakomitego duchownego. X. Sidorowicz, (też mój powietnik) (ze świątobliwości, uczoności, i niepospolitej kaznodziejskiej wymowy, żywo mi przypomina "l'abbé Joseph Habé," którego miałem szczęście poznać w 1859 roku w Paryżu. Nasz ksiądz, prócz *cura animarum* miejscowych katolików, ma obowiązek, raz do roku, objechać trzy gubernije dla wysłuchania wielkonocnej spowiedzi mieszkańców i wojskowych, a wtenczas pobiera od Rządu pieniądze na podróż i nader skromne dijety; przez resztę zaś roku Rząd niczém nie przyczynia się do utrzymania parafii, tak iż ta i jej pasterz pozostają na sumpcie parafjan. Mówiłem o tém z Gubernatorem, przekładałem że można ignorować duchowne znaczenie księdza, ależ trzeba go uważać jako rządowego *urzędnika*, obowiązanego utrzymywać księgi stanu cywilnego i gubernije objeżdżać. P. Somow uznał słuszność mego przedstawienia i powiedział, (niewiem czy prawda) że wstawiał się ~~do~~ u władzy o wyznaczenie

pensyi proboszczowi Twerskiemu, ale żadnej odpowiedzi nie odebrał. I tak, rząd wielkiego Cesarstwa przyjmuje od biednego księżyny tę jałmużnę bezpłatnej, pracowitej służby.....

Upraszam JWPana, przy pierwszej sposobności wyrazić JWPani Ciechanowieckiej moją głęboką wdzięczność za łaskawe o mnie wspomnienie; na teraz nic więcej nie powiem ale jeżeli pozwoli, będę miał zaszczyt napisać do tej prawdziwie znakomitej damy, o tém, o czém była między nami mowa.

JJWW. Matkowskim składam moje hołdy, zazdroszcząc tak miłego sąsiedztwa a zarazem cieszę się że Pan go używa.

Przepraszam za tak długą epistołę a proszę przyjąć wyrazy najgłębszego uszanowania i zachować tak dla mnie drogą łaskę.

Jaśnie Wielmożnego Pana
najniższy i obowiązany sługa
Przecławski

18 Lutego / 2 Marca 1878
z Tweru.

Córka moja i wnuczka zasyłają JWPanu swoje hołdy, i proszą o zachowanie ich w łaskawej pamięci. Panna Walerya występowała wczorajszego wieczora w amatorskiém widowisku, danem na rzecz ubogich i zjednała oklaski, z zupełną bezstronnością powiem, zasłużone.

Przedstawiuję Panu skończoną lukubracyę – ale są tam niektóre kwestyjki, dla których zdaje się że trzeba będzie nam się zobaczyć. Kiedy Pan każe?

Najniższy Sługa

[illegible]

Chcąc się przekonać całą ~~[illegible]~~ niedostateczność naszej nauki — przypatrzmy się tylko na świecie jakie zachodzi między Bogiem a ludzkością po-średnictwie. Ludzkość rządzi się podług jednej idei — poważa się łatwo przyznając od jednego punktu i do jednego punktu prowadząc się — uważając w niej tylko abstrakcyjną ideę — prawo-nie baczą sprawiedliwości oparta na tymczasowej zasadzie posłania, natchnienia, przeznaczenia. Szkoła sprawiedliwości ludzkiej oparta na po-staci kamiennej — tablic na wolności, na stanie ~~moralnej~~ potrzeba — być zamiast tylko upadków stanowić prawa kamiennego.

Historyi nienawiść gdzie by przypomnienia wspo-mnienia, uczucia i dziedzictwa trzeba z góry-historya oparta na piśmie wspólnictwa indywidual-ności jest niczem nie wyższą.

Interesujące jest zadanie o Słowian. W księgach [illegible] ze wszystkimi panami wspólnie [illegible]
znana

Warszawa 30 Maja 1859

Korzystając z dobrej okazyi do Petersburga, przesyłam Panu, przy uszanowaniu, niektóre wiadomości o poszukiwaniach moich w Paryżu, Rzymie, Monachium, Wiedniu, Dreźnie, Berlinie, Królewcu itd. itd.; o których szczegółową obszerniejszą rozprawkę do Biblioteki Warszawskiej podaję — Zaczynam od portretu zdaje się autentycznego Długosza, który odkryłem na pierwszej karcie MS: Ksiąg XII Długosza niegdyś Poryckiego pod N^ro 1504. dziś, w Bibliotece Hotelu Lambert. Część rękopisu oczewiście zgubiona

Kronen pisarza, jako przebon. tenże,
porównywając z autografem tego-
Podobieństwo zgadza się z jedynym
znanym portretem obojgu, niegdyś
w Sandomierzu, dziś w Kapitulnej Kra-
kowskiej będącym — Przy tej sposobności
obejrzałem wszystkie kodeksa Dłu-
gosza, w Paryżu, w Rzymie,
w Dreznie, w Kórniku w Wilanowie
i nagromadziłem materyały
do poprawnego wydania wszystkich
dzieł Długosza — Tłumaczenie
historyi ma się podjąć Profesor
Literatury Polskiej w Uniwersy-
tecie Krakowskim Pan Meche-
rzyński który jest przytem dobrym
łacinnikiem — Mam nadzieję
dostania exemplarzu historyi
Długosza który w Rzymie uchodził
za autograf, a przynajmniej współ-
czesny i przypiskami autora oba.

trony rękopis — Pan Senator
musiał odebrać naszą odezwę dru-
kowaną o wydaniu Długosza — Ostatnie
dniach w Bibl: Warsz: w Roczn: wydz:
sprawozdanie o dotychczasowych dzia-
łaniach wydawnictwa, które łaska-
wej opinii Pańskiej poleca się —

Podobno są w Bibliotece
Ces: Publ: autografy listów
Długosza, które by warto
było kazać faksymilować: Staram

W Monachium znalazłem
wiele materyałów do rzeczy Polskich.
z Watyka: w Krakowie, wiele bru-
lionów listów w imieniu Zygmunta
i Witolda pisanych przez Stanisława
Ciołka Podk: i następcę jego Stanisława
Ciołkowskiego, Proboszcza Iwanowickiego.
W Wiedniu skollacyonowałem
rękopis Kodeksu z końca XIII wieku
który mam ochotę wydrukować.

w Dreznie, Berlinie i Wolfenbüttel
kazałem przekopiować portrety dwóch
córek Kazimierza Jag: Barbary Księżnej
Saskiej, i Zofii Księżnej na Ansbach(?);
i dwóch córek Zygmunta I, Jadwigi
Margr: Brandeburskiej, i Zofii
Księżnej Brunświckiej — Odbyłem(?)
też w kopii z XV wieku Officium
B. M. Virginis wiernemi(?), którego
~~wiersz~~ pod imieniem S. Kazimierza
znany (Omni die dic Mariæ) tylko
piątą część stanowi — Mam na wyda-
niu korespondencyę X. Zofii Brunświckiej
polską z Starostami, przepisaną w Archiwum
w Wolfenbüttel — Rozpocząłem 3ci Zeszyt
Wzorów — Dzieło to zyskało(?) wielki rozgłos
zagranicą — Od X. Regenta Pawlickiego(?)
dostałem ~~Ord. Order.~~ Wlodzy(?) II; od Ojca Św.
Komandoryę S. Gregorza — Drugiej Ziędzie(?)
uniemożliwi(?) o posłaniu(?) jeśli można mego
interesu w Petersburgu — Chodzi o Mianowanie
upieprzne(?) tem Sądownią(?) —
Z Tow: Archeol: Pozn(?): potalu(?) dotąd nie ode-
brałem; a przed 2 laty zawiadomiono mnie tylko o mej
obiecującej szlacheckiej pomocy, pozostając
z uszanowaniem prawdziwym zostaję
Alexander Przezdziecki

Warszawa
20 marca 1867.

Atak podagryczny
który mnie od kilku ty-
godni w domu zatrzymuje,
nie pozwolił mi dotąd
widzieć się z Panem
Senatorem – Dziś odebrawszy
mego Kodłubka, pośpieszam
przedstawić go Panu,
prosząc o światło z danie
co do wniosków jakie

w przedmowie wytłuszczyłem —

Z uszanowaniem

prawdziwy sługa

Alex. Przezdziecki

30

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze!

Na wezwanie Pańskie mam honor donieść, że foliant bez tytułu jest w rzeczy samej Zbiorem Statutów Herburta. Na teraz tytuł tylko z Bentkowskiego mogę podać: Statuta y przywileie Koronne z łacinskiego ięzyka na polski przełożone, nowym porządkiem zebrane y spisane. — Na końcu: W Krakowie / W Drukarni Mikołaia Szarffenberga Myesczanina y Bibliopoli Krakowskiego Roku Pańskiego 1570. fol. Winno być

na początku tytułu przypisa-
na i rejestru kart 8, następnie
str. 797, nadto na końcu kart nie-
liczbowanych 7.
Co do wypisu z Ksiąg Sądowych
łęczyckich domyślam się, że z ra-
mienia Sądu wysłany został
celem przeprowadzenia podziału grun-
tów w drodze sądowej zadecydo-
wanego, na grunt, woźny
nazwiskiem Wajasz. Pospo-
licie do takich czynności in
loco obowiązany był woźny
brać ze sobą szlachcica jako
świadka; tym jest naznaczo-
ny przez sąd miles, nazwiskiem
lub przydomkiem Wietrzny. Z in-
nych spraw tego samego czasu

powinno się okazać, czy posługiwano się szczęściej tym miłosem i czy wówczas ówczesny nazywał się rzeczywiście Wajasz.
Jinaczej tej sprawy wysłuma czyć nie umiem.
Życząc przyjaźniami roku zdrowia i pomyślności zostaję

Jaśnie Wielmożnego Pana
Senatora

uniżonym sługą
Józ. Przyborowski

Warszawa
N. 394
d. 3 stycz. 1872.

32

Odwołując się do dawniejszéj korrespondencyi a w szczególności do odpowiedzi mojéj z dnia 1. Sierpnia r. b., mam zaszczyt JWmu Panu donieść, że pomimo najtroskliwszego badania w archiwum Prześwietnéj Kapituły Metropolitalnéj tutéjszéj oprócz urzędowéj kopii Synodu Jarosława Arcybiskupa Gnieźnieńskiego z roku 1357. odbytego w Kaliszu, żadne inne materyały wynaleść się nie dały, któreby JWmu Panu przydatne być mogły do skreślenia dziejów prawodawstwa naszego kościelnego.

Że zaś wspomniony akt synodalny ogłoszony już został drukiem w Gazecie Kościelnéj przed kilku laty tutaj wychodzącéj, w któréj posiadaniu JW. Pan bezwątpliwie się znajdujesz, nie dołączam przeto kopii takowego w gotowości wszakże dostarczenia jéj na każde JW. Pana żądanie.

Szczerze ubolewając, że się przysłużyć nie mogę do ułatwienia tak użytecznéj dla kościoła Śgo pracy, mam zaszczyt ponowić dla JWgo Pana mój wysoki szacunek i poważanie.

Poznań dnia 29. Października 1856.

Arcybiskup Gnieźnieński i Poznański.

L. Przyłuski

A. M.

34

POSEN
15 1 4-5

Do

JWgo Romualda Hube Senatora

w Warszawie

franco

WARSZAWA

Excellencyo!

Oddawna wybierałem się donieść Panu Senatorowi o znajdującej w Metryce Litewskiej księdze Sądowej Krakowskiej X^a z r. 1406 -1407. Różne przeszkody nie pozwalały mi uskutecznić tego w prędkim czasie. Dziś mając nieco wolniejszy czas, przedstawiam o niej krótkie uwagi. Forma zwykłych ksiąg sądowych, pisanych na papierze, oprawa zupełnie nowa, okładki jej całkiem nie ma, obleczona w papier kolorowy. Początku nie [m]a i zaczyna się od zapisu: Feria secunda [s]equenti. Charakter po przyzwyczajeniu [s]ię dość czytelny nawet dla mnie nie

zbyt biegłego w odczytywaniu starych
ksiąg sądowych. Jest kilka skróceń za-
pewne specyalnie sądowych, z których
nie wszystkich pewien jestem, a nie mam
kogo coby mi tu na miejscu rzecz
z pewnością rozwiązać. Do tej kategoryi
należy ciągle używane skrócenie: t° pr
hb = co czytam terminum primum habebunt?
Jakiego rodzaju znajdują się zapiski Pan
Senator zrozumie z załączającej się kró-
tkiej notatki. Gdyby okazały się potrzebne
jeszcze bliższe szczegóły, gotów jestem służyć
mi z największą przyjemnością. Dodam
że rot polskich nie mogłem znaleźć, spo-
tkałem tylko razy dwa roty łacińskie.
Nie znając dokładnie literatury przed-
miotu sam nie jestem w stanie ocenić

stopnia wartości tego pomnika. Zdaje się mi jednak, że to rzecz nieznana.

Metryka dotąd pozostaje przy Senacie, jak to długo potrwa niewiadomo. Od lat 15-stu agituje się kwestya o przeprowadzeniu jej gdzieindziej. Powstał spór pomiędzy 3-ma instytucyami (Biblioteka Publiczna, Archiwum Spraw Zagr. w Moskwie i Archiwum Min. Sprawiedliwości tamże), był nawet projekt podziału, ale na czem się to skończy trudno przewidzieć.

Łącząc wyrazy głębokiego szacunku i poważania, mam zaszczyt pozostać

Waszej Excellencyi

Najniższym Sługą

Stanisł. Ptaszycki

24 lutego / 8 Marca 85

Petersburg

Невскій пр. 84.

wą
nolt
nak
mię
Sam
jest
wyt
Zu –
szap
wąt
pecw
nrz

Excellencyi!

Stosownie do życzenia JWPana Senatora śpieszę przesłać odpisy żądanych trzech dokumentów. № 122 odczytałem bez żadnych wątpliwości. W №-rze 118 mam kilka wątpliwości:- wyrazy balneo, manollis, mensarum, penis - w oryginale napisane są jasno - ich ja nierozumiem; po videbitur czytam expedire, chociaż to ex nie jest dla mnie jasne - text nieco wytarty; domui - znaczy tego wyrazu nie umiem przeczytać; plurimi napisano jasno; dominum także wątpliwa końcówka. W № 107 niepewne C w nazwisku Cptelmoskim, przy Вишневецким - czyta się Ż

kto - może to będzie mało; przy końcu po „nedeli" miejsce na dwa wyrazy - zniszczone.

Gdyby Pan Senator miał jakie konjektury do miejsc źle odczytanych, to mógłbym z większą łatwością dojść prawdy, mając oryginały w ręku.

Sądzi, że Metryka jest w Petersburgu, bardzo być może, że do swojego [illegible] jej ztąd nie wywożą.

Po wyjeździe z Warszawy byłem w Berlinie, Dreźnie po dni kilka, gdzie mi czas dobrze bardzo przeszedł. Dotąd nie znałem tych miast. Z powrotem byłem w Krakowie i Lwowie. Proboszcz tego wygląda, [illegible] coraz. —

Łączę wyrazy głębokiego sza-
cunku i poważania, pozostaję
Waszej Excellencji
Sługą Najniższym

Stan. Staszycki

17/29 Września 87
Petersburg
Newski pr. 84.

Ekscellencyo!

List Pana Senatora otrzymałem przed samym wyjazdem z Pburga i załatwienie danego mnie zlecenia poleciłem Księgarni polskiej. Książki miały być dostarczone według adresu przez agenta warszawskiego księgarni bez porachowania kosztów przesyłki; należność zaś za książki została zapisana na rachunek, który może być załatwiony przy okazyi w sposób najdogodniejszy dla Pana Senatora. W ten sposób Księgarnia podejmuje się uskuteczniać wszelkie zlecenia Pana Senatora, gdyż co tydzień, w piątek,

wszystko razem do Warszawy.

Ja prawdopodobnie wstąpię na parę dni do Warszawy około 6/18 b. m. Wesele będzie może pomiędzy Brześciem a Białymstokiem.

Ściskając mocno z Twoimi zna-[illegible] i pozdrawiając, mam zaszczyt pozostać

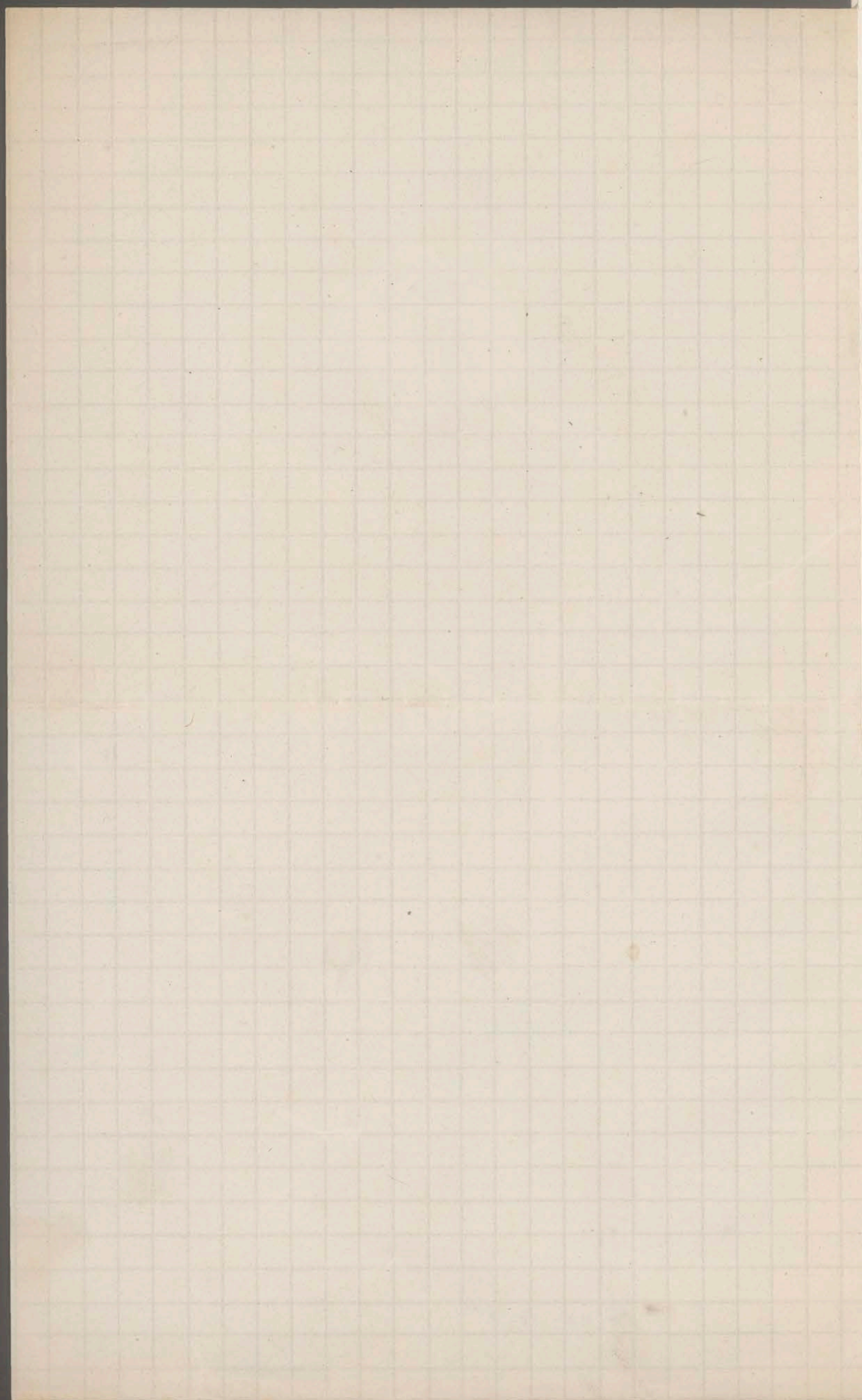
[illegible]

J. [illegible]

21/V 88
12/VI

Baranowicze

чр. Григоровцы стан. Брестско-Граевской жел.

Excellencyo!

Spieszę z odpowiedzią na list Pana Senatora z d. 10 b.m., który doszedł mnie za łaskawem pośrednictwem p. Senatora Matrowskiego.

Zaczynam od p. Linniczenki. Poznałem go w Petersburgu, gdy się zajmował w Metryce. Pojechał on potem dla studjów do Lwowa, gdzie pół roku przebył pod okiem Prochaski i pracował nad dawnemi dziejami Rusi. Obecnie jest docentem do historyi Rosyi w Moskwie. Zwrócił się on do mnie po niektóre szczegóły, tyczące się rozprawy p. Senatora, donosząc, że zamierza pisać krytykę i wygłosić w Towarzystwie

jurydycznem w Moskwie odczyt. Na co ja mu zaproponowałem dokonać przekładu całkowitego i oświadczyłem się upoważnić go zwrócić się do Pana Senatora. Mnie się zdaje, że w chwili obecnej on jeden z historyków rosyjskich nieco lepiej zna tę kwestyę i może wywiązać się zadawalniająco z zadania.

Prof. Biezradnij stale pracuje w dziedzinie historyi prawa na Litwie. Prowadził na uniwersytecie wykłady z tego zakresu, ale pracę swą tylko jeszcze gotuje do druku. Korporacyja na niebawem druk dokumentów, odnoszących się do stosunków prawnych na Łotwie; dokumenty pochodzą z Metryki. Będzie to wydawnictwo

komisyi Archeograficznej, więc
nieprędko ujrzy światło dzienne.
Kunik przed laty wielu (8-10??)
opatrzył notatkami swemi pracę
Rziżabka o Jerzym II i wydrukował
ją w Akademii; pokorzystało wielu,
a między innemi korzystał z niej
lubelski Longinow (Грамоты
Юрія II. Чтенія Москов. Общ.
Исторіи и Древн. 1887. II), ale do-
tąd niechce ogłaszać. Powiada, że
musi porobić nowe uwagi i w końcu
Grudnia wyda. Tak mi mówił przed
2-ma tygodniami.....
Zatem oglądałem w Wilnie Archi-
wum Lubelskie. Ułożone w porządku
wzorowym. Przystęp dla mnie był
bardzo łatwy. Poszukiwałem dat

do sejmu z r. 1566. Zarząd archiwalny robił mnie wszelkie ułatwienia.

W Lipcu widziałem się z Prochaską. Wygląda świetnie. Można mu zazdrościć zdrowia.

Łącząc wyrazy głębokiego szacunku i poważania, mam honor pozostać

Pana Senatora
Sługą najniższym
St. Ptaszycki

7/15 Grudnia 88
Peterb.
84, Невскій пр.

Berlin, den 3. November 1882.

Auf die gefällige Eingabe vom 2. d. M. erwidere ich Ew. Excellenz ergebenst, daß ich den Director des Geheimen Staatsarchivs, Herrn Geheimen Rath von Sybel autorisirt habe, Ihnen die bezeichnete Copie der Posener Grodbücher zur wissenschaftlichen Benutzung in Ihrer Wohnung zu übersenden.

Der Vice-Präsident des Königlich Preußischen Staatsministeriums.

Puttkamer

An
den Kaiserlich Russischen Wirklichen
Geheimen Rath und Senator
Herrn von Hube
Excellenz.

A. V. 1741.

An

den Kaiserlich Russischen Wirklichen Geheimen Rath
und Curatom
Herrn von Hube
Excellenz.

Hôtel de Rome.

A. V. 1741.
Anbei 1 Packet.

45

Puttkammer & Mühlbrecht

Buchhandlung für Staats- und Rechtswissenschaft
in BERLIN NW., 64 Unter den Linden.

Verlag der Veröffentlichungen d. Kaiserl. Statist. Amtes in Berlin.

**Commissionaire der II. Abtheilung der Höchsteigenen Kanzlei
Sr. Maj. d. Kaisers von Russland.**

Geehrter Herr!

Ihrem Wunsche gemäß sandten wir Ihnen heute durch H. Kuszanski

1 Maurer, Dorfverfassung

1 Inama-Sternegg, Wirthschaftsgeschichte.

Maurer, Einleitung z. Geschichte der Markverfassung ist vergriffen und nur sehr schwer antiquarisch zu beschaffen. Wir bitten Sie uns zu benachrichtigen, ob wir Ihnen ein solches zu beschaffen versuchen sollen, ob Sie den überschüssigen Betrag von M 7.20 zurückzuerhalten wünschen oder etwas anderes dafür ausgesucht werden sollen. Hochachtungsvoll

Berlin, den 25. Mai 1882.

Puttkammer & Mühlbrecht

DEUTSCHE REICHSPOST.

POSTKARTE.

An

Herrn von Ulabé

in Posen.

C. 154.

Empfänger bei Żychliński zu erfragen

46

Sehr geehrter Herr!

Im Besitze der geehrten Zeilen vom 15. Dez. haben wir Ihnen am 20 d. M.:

Beiträge zur Geschichte des vorgratian. kanon. Rechts

unter x Band gesandt. — Von:

Kofod-Ancher Dansk lovhistorie 1769–76 ist uns ein antiquarisches Exemplar angeboten, welches wir Ihnen für M 10.– liefern koennen. Wir bitten höflichst um gef. Bescheid, ob Ihnen dieser Preis convenirt und werden, wenn dies der Fall, das Exemplar schleunigst für Sie besorgen. In Erwartung Ihrer gef. Rückaeusserung zeichnen wir

Hochachtungsvollst

Berlin, den 22 Dezember 1884. Puttkammer & Mühlbrecht.

WELTPOSTVEREIN. (UNION POSTALE UNIVERSELLE.)

POSTKARTE AUS DEUTSCHLAND.

(ALLEMAGNE.)

An Herrn Senator R. von Hube

Warschau

Marschallstrasse 50

47

U Zagrebu 14 stud. 1871.

Preuzvišeni gospodine!

Radujem se, što ste mi svojim pismom od 21 rujna o.g. dali priliku doći u pismeno občenje s vašom osobom, koju od prije u djelih štujem.

Oprostite, što vam nisam umah odgovorio na vaše poštovano pismo, jer u Beč nije mi se dalo pisati neznajući kako ćete dugo ondje biti. A sada znadem za sigurno, da će vas ovo pismo naći u Varšavi.

Pišem vam hrvatski, jer se držim toga stanovišta, da si učeni i književni Slavjani dopisuju svaki u svojem rodnom jeziku. Izvolite mi dakle u buduće pisati, bud poljski bud ruski.

Vaš dosadanji književan trud ima knjižnica naše akademije, i onaj pače „O znaczeniu prawa rzymskiego" preveden je i u hrvatski i preveo ga mojim potaknućem naš književnik D. Miškatović, koj veoma dobro razumije poljski i ostala slavenska narječja.

Vaša želja, da se izvori za jugoslavensko pravo izdadu čim prije, izpunit će se donjekle do skora. Odkada naša akademija stupi u život: smije ona, i misli na to. Ona je naložila svojem članu, sada odeskom profesoru, dru V. Bogišiću, da najprije sastavi bibliografiju tih izvora, u rukopisu ili štampanih, pa da onda po njekoj osnovi stane izdavati same izvore. Prva će svezka ove pravoslovne bibliografije, koja će ujedno biti historia

48

fontium" za jugoslav. pravo već je pod tiskom i možebit će izaći do konca ove godine. Onda misli akademija preći na izdavanje „corporis iuris slavorum meridionalium". Dubrovački statut i liber reformationum i vridi već je pripravan.

Historia kaznenoga prava ruskoga, koju ste prošle godine izdali, nije nam ovdje poznata i molim, da izvolite ju poslati.

Veoma bi naša akademija počastćena bila, da što god priredite i pošaljete za njezine spise.

Bilo bi nam veoma milo, da vas ovdje u Zagrebu možemo pozdraviti i nadamo se buduće godine, kada nije ove bilo moguće.

5007/VIII

Prof. dr. Jagić, u svojem putovanju u Petrograd posjetit će vas izvjestno; on je sada u Berlinu.

Izručujući se ostajem

vaše preuzvišenosti

smieran

Dr. Fr. Rački

Agram 21 April 1876.

49

Euer Hochwohlgeboren!

Es gereicht unserer Academie zur Ehre Sie unter die Mitglieder rechnen zu können. Und ich empfehle unser junges Institut Ihrem gütigsten Wohlwollen. Wenn Sie uns die Ehre erweisen, unsere Publicationen mit Ihren Forschungen zu bereichern, die Sprache soll Sie nicht behindern, denn wir lassen sie in die kroatische übersezen.

Das Diplom und die Bücher sind Ihnen nach Ladomirk zugeschickt worden. Wenn Sie diese Sendung nicht erhalten haben, bitte mich darüber in Kenntnis zu sezen.

Prof. dr. Hanel weilt seit einem Monathe in

Dalmatien um Materialien für die Quellen der südslavischen Rechtsgeschichte zu sammeln. Er vergleicht die alte Ausgabe des Statut's von Corzula, welches die Academie noch in diesem Jahre veröffentlichen wird, mit einer Handschrift aus dem XV Jahrhunderte, welche im Besitze der Familie Capor in Corzula sich befindet.

Künftighin bitte, wenn Sie mich mit einem Schreiben beehren wollen, mir polnisch oder russisch zu schreiben.

Wollen Sie den Ausdruck meiner Verehrung empfangen, mit der ich bleibe

E. Hochwohlgeboren

ergebenster

Fr. Račkij

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze!

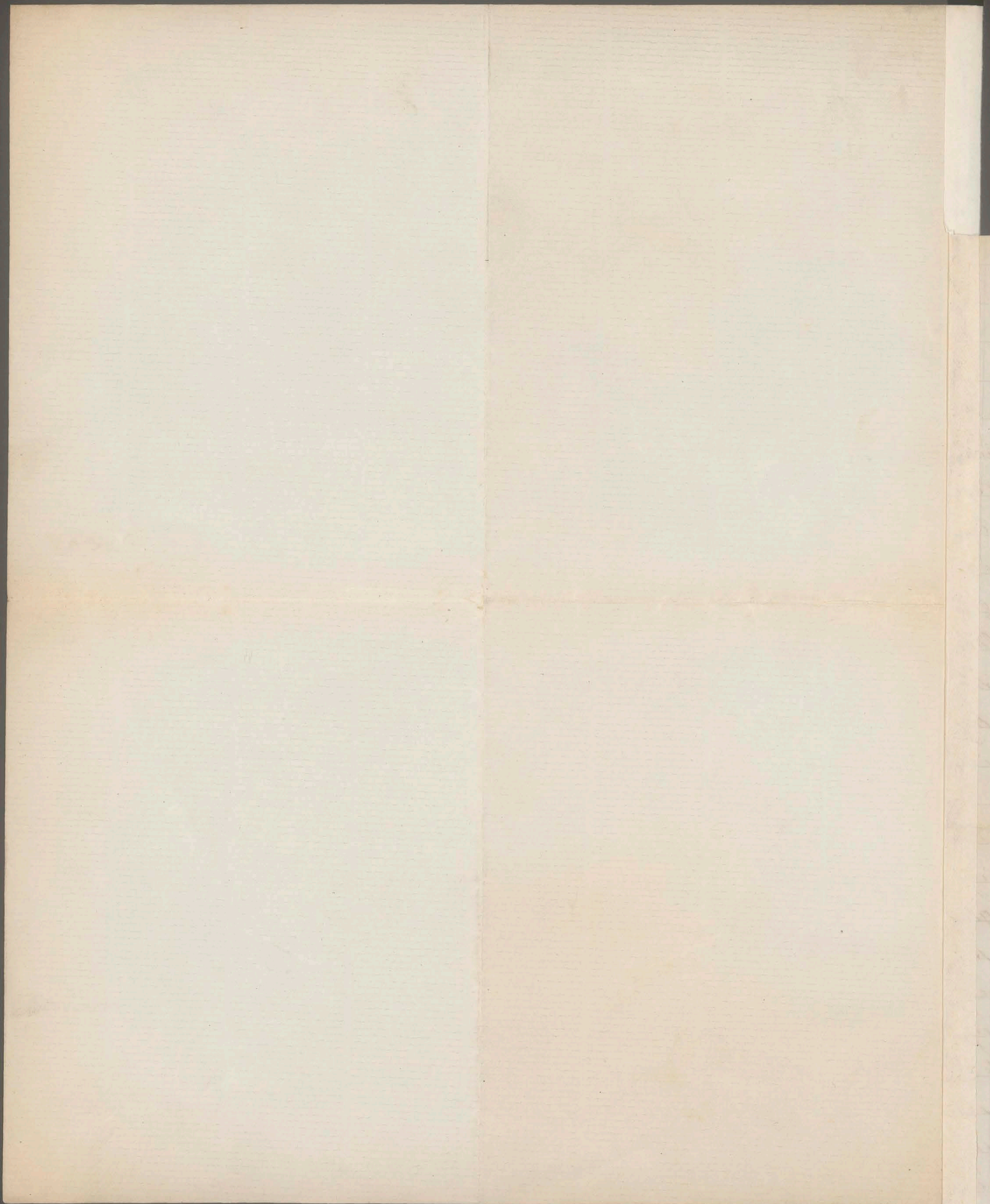
W Numerze 11tym Ateneum (za Listopad, r. b.) znalazłem „Dodatek do Artykułu „o Napisie Króla Mezy". Rzeczony Artykuł wielką mi sprawił przyjemność; świadcząc bowiem o zainteresowaniu się moją pracą, chociaż by tylko niewielkiego kółka, podał fakta [illegible] odczytania Napisu dalej posuwające.

Przyjemność moja jeszcze się bardziej zwiększyła, gdym się dowiedział, że Artykuł ów jest pióra, które obdarzyło kraj tylu cennemi pracami a w nauce pierwszorzędne zajmało stanowisko.

To uczucie ośmiela mię do złożenia Jaśnie Wielmożnemu Senatorowi przyłączonej rozprawki, oraz do zaniesienia prośby o przyjęcie jej jako wyrazu głębokiego poważania z którym mam zaszczyt pozostawać

J. Madeiński

Warszawa, 20 Grudnia 1877 r.

53

27/6 78

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
Dobrodzieju!

Starożytnościom Semickiego Wschodu, którym w miarę możności poświęcałem czas pozostały mi od zajęć nauczycielskich, obowiązany wiele jestem: im to bowiem zawdzięczam zaszczyt, żem był zapytywany przez Jaśnie Wielmożnego Senatora o moich studyach. Słowa Pana Senatora przyniosły mi zachętę do pracy; stały się niepoślednim bodźcem. Powstały więc rozmaite plany specyalniejszych badań, pomysły do nowych prac...

Uznając nadzwyczajną ważność dla historyi Wschodu kwestyi akkadskiego języka postanowiłem zająć się nią bardziej szczególnie, o ile to dla mnie stać się dostępnem może. Dziwnie urozmaica badanie tej kwestyi, a wykład jej ożywić i ubarwić potrafi, polemika powstała pomiędzy Fr. Lenormant, sławnym odkrywcą [illegible] Akkadów i ich języka, i Józefem Halevy, świetnym krytykiem oraz autorem rozprawy pod

tytułem: „Observations critiques sur les prétendus Touraniens de la Babylonie" i, jako w tym razie, poważnym jego przeciwnikiem. Pierwszym krokiem zbliżającym mię do tego celu mogło być tylko sprowadzenie dzieł polemicznych. Jakoż obecnie już od tygodnia posiadam obszerną i wyczerpującą, kwestyę rozprawę Lenormant'a: „La langue primitive de la Chaldée et les idiomes touraniens." W niej znajduję i historyę i grammatykę, archeologię oraz krytyki rozstrzygającej sporne punkta. Tuszę sobie że w tym dziele znalazłem ważną podstawę mojej pracy.

Następnie powziąłem myśl przetłumaczenia czegokolwiek bądź z assyryjskiego. Najbardziej uśmiechało mi się tłumaczenie kroniki Tuglat-Pal-Asura II. W przedmowie bowiem, według planu poświęconej historyczno-lingwistycznym kwestyom, mógłbym dotknąć się ważnego, postawionego przez Schradera (Keilinschriften und das Alte Testament) pytania o tożsamości tego monarchy z biblijnym Phulem. Również zajmującą mogłaby też wyjść kronika któregoś z Sargonidów. Po materyały do opracowania tłumaczenia oraz stosownych wstępów i kommentarzy udać się i w tym wypadku musiałem do zagranicznych księgarzy i wydawców.

Aczkolwiek na zapisane książki oczekiwałem z niecierpliwością, jednakże pocieszałem się myślą, że obecnie, chociażbym i miał je pod ręką, nie wielce z nich mógłbym korzystać, a to dla zajęć szkolnych, jak zwykle przy końcu roku znacznie zwiększonych.

Nakoniec przed kilku dniami otrzymałem parę ważnych dzieł, mogących mi wielce ułatwić moje zadanie; otrzymałem mianowicie: 1/ Extracts from Standard Assyrian Texts, prepared by Boscawen; 2/ Records of the Past; being english translations of the Assyrian and Egyptian Monuments; i nakoniec: 3/ Les Syllabaires cunéiformes, édition critique, par Fr. Lenormant. Dzieła te obok Delitzsch'a Schrifttafel (Assyrische Lesestücke), obok Sayce'a Syllabary oraz jego Grammatyki assyryjskiej dozwalają mi, jako pomocnicze środki, przedsięwziąć zamierzone tłumaczenie.

Lecz brak mi dotychczas całkowitych tekstów Assyryjskich kronik; te które posiadam są tylko w urywkach wydane. Zaradzić atoli temu ma wycieczka w czasie wakacyj szkolnych do jakiego miasta zagranicznego, znanego ze swej biblioteki. Tam, chociażbym nawet miał przepisać całkowity tekst, zdobędę go. — Jedynie wydane tek-

tów klinowych (Western Asia Inscriptions) dokonane przez angielskich uczonych tylko w publicznych Bibliotekach i to zagranicznych da się odszukać.

A może z bilan uzywoków już to posiadanych, już w wyjątkowe nabytych złoży się całość! Uwiastujące z tłumaczeń przekład kronik jednego króla wraz ze stosowną przedmową i objaśnieniami może wynosić od dwóch do trzech arkuszy druku. Mam przeto nadzieję, że do Listopada tłumaczenie ujrzy świat. Gdybym napotkał trudności niepokonane w wykrzperaniu całkowitego tekstu kronik Assyryjskich – przetłumaczę urywki o stworzeniu świata i potopie, tekst których mam u siebie (wydany przez Delitsch'a, professora Assyryologii przy Uniwersytecie Lipskim).

Przeczytawszy to com napisał, zapytałem siebie czy to nie jest z mej strony zbyt wielką śmiałością tem wszystkiem pisać. Na to pytanie usprawiedliwiającą się odpowiedzią tylko mogę, że pisałem pozostając pod niezatartym wrażeniem, gdyż było ono w życiu moim pierwszym i jedynym, wyniesionym z przyjęcia, którego doznałem u Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora.

Mam zaszczyt pozostawać

Z najgłębszym poważaniem oraz niewypowiedzianą wdzięcznością

Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora

Warszawa, 24 Czerwca 1878.

Sługa J. Kaliński

55

13/II 78

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze!

W tych dniach dwa razy odwiedziłem JW. Kuratora. Pierwszy raz poszedłem w celu złożenia Mu odbitki z tej rozprawy, którą miałem zamiar przesłać Panu Senatorowi. Wówczas Pan Kurator poradził mi, by jeden egzemplarz posłać Panu Ministrowi i ów egzemplarz raczył pozwolić, bym złożył na Jego ręce, przy zapisce objaśniającej rzecz i żądanie. Gdym powiedział, iż tę odbitkę chciałem razem posłać z egzemplarzem obecnie drukującego się dziełka, JW. Kurator zauważył, że lepiej jest przyspieszyć wysłanie już wydrukowanej pracy. Następnie oświadczył, że jeżeli zdążę skończyć druk, to On sam, jadąc w lutym do Petersburga, pracę tę zawiezie i osobiście wręczy Panu Ministrowi. Po tych, tak dla mnie pochlebnych słowach, pozostawało mi tylko narazie oddać odbitkę dla Pana Ministra i przy stosownej podać zapisce.

W drugiej ze mną rozmowie JW. Kurator oznajmił mi o bytności Pana Senatora u Niego. Następnie wspominał o tem, że dla porobienia stosownych ze swej strony kroków potrzebował by mieć bardziej stanowcze i określone co do tego przedmiotu życzenie Pana Ministra. Również dodał, że aczkolwiek warunek taki dla wysyłanych za granicę istnieje, by przedtem zostali Magistrami danego przedmiotu, w tym razie, według Niego, zachodzą poważne przyczyny i

i podstawy do uczynienia takowego; że te podstawy leżą w naturze moich studyów. Przedmiot bowiem któremu się poświęcam nie jest wcale wykładanym w Uniwersytecie i tylko w kilku ogniskach naukowych w Europie dotychczas jest uprawianym; więc by stosowne w tym przedmiocie uzyskać wiadomości, przed złożeniem dowodów takowych wiadomości, stosownem by było zwiedzenie tych ognisk. Nakoniec obiecał, że w czasie swej bytności w Petersburgu w tym celu zobaczy się z Panem Senatorem i osobiście rozmówi się z Panem Ministrem, do czego służyć może jako wstęp ofiarowanie drugiej już i obszerniejszych rozmiarów pracy.

Dla osiągnięcia tak ważnego celu, który mi raczył Pan Senator wskazać, a również by choć w części okazać się godnym zainteresowania się Pana Senatora moim losem i złączonemi z nim mojemi studyami, nie będę się wahał w razie konieczności przystąpić do składania egzaminu na Magistra. Wówczas magistrowałbym się w Petersburgu, i to z Historyi powszechnej, jako Kandydat Historyczno-filologicznych nauk. Było by to jednakże co najmniej o dwa lata zpóźnienie wyjazdu oraz, co więcej, oderwanie się od swoich studyów. Gdyż oprócz Historyi Rossyi i głównego przedmiotu Historyi Powszechnej, składać bym musiał egzamin z języków starożytnych klasycznych i Ekonomii politycznej. Bacząc na wielki zakres Historyi Powszechnej może bym i uzyskał takiego rodzaju uwzględnienie, by bardziej specyalnie składać ze Starożytnej jak Nowożytnej co by zależało od Professora.

Jednakże by zasłużyć na pewne uwzględnienie przy egzaminie mojej specyalności, uważam za konieczne bardziej ją uwydatnić. Przeto, nim się rzecz stanowczo rozstrzygnie, nim od Pana Senatora odbiorę wskazówki co do dalszego postępowania w tej mierze, chcę napisać jedną lub dwie rozprawki. W tym celu, a zarazem w celu rozszerzenia sfery starożytniczych swoich studyów, sprowadziłem sobie dość znaczną ilość stosownych dzieł i wydań.

Kilka tematów mam na myśli. Oto są niektóre. Ośmielam się je podać, w miłej nadziei, iż Pan Senator, uwzględniając mniejszą lub większą wartość obranego przedmiotu, w tej mierze nie odmówi mi udzielić swojej rady. Celem jednej byłoby ugruppowanie i stosowne krytyczne opracowanie pomników piśmiennictwa Babilońskiego. Co mógłbym dokonać na podstawie wydań w rozmaitych przekładach owych pomników oraz prac Schradera, Menant'a, Lenormant'a, Opperta, które sprowadziłem. Zatytułować ową pracę mógłbym: „Обзоръ памятниковъ вавилонской письменности." Drugą mógłbym poświęcić Starożytnemu Egiptowi; w osobnych działach traktowałbym o jego języku, pomnikach, historyi. Materyału do tego dostarczą mi: gramatyka Egipska Renoufa; Historya Egipska Brugscha; pomniki piśmiennictwa wydane w <u>Records of the Past</u>; prace nad przekładami z Egipskiego Lautha, Maspero, Chabas i nakoniec krytyczne prace wielu znakomitszych Egiptologów.

Mieć by mogła swoją wartość i „Epigrafika fenicka", rzecz o języku, piśmie i tych nielicznych a tak ważnych napisach, jak na przykład: Esmunazara, z Idalium i t.d. Z przedmiotów klassycznych posiadam <u>Acta fratrum Arvalium</u> wydobytych

te lat temu dziesiątkami ze zwalisk rzymskich. Rzecz o tych zabytkach rozjaśniłaby parę pytań o pierwotnej religii starożytnych Rzymian, jej rozwoju i obrzędach, oraz o stanowisku religii w ogóle za czasów Cezarów.

Z assyryjskich przedmiotów mam już zrobiony przekład urywku poematu o Isztarze, a mianowicie, o zstąpieniu jej do piekieł. Przekład ów chcę poprzedzić rozprawą o Isztarze jako bogini assyryjskiej, powinowactwie jej z Afrodytą grecką i znaczeniu jej podróży do piekła objaśnić w zestawieniu z dziejami Adonisa. A przytem wskazać, że ów urywek wyjaśnia łączność mytologii assyryjskiej, a raczej babilońskiej, z grecką, wówczas gdy urywki o potopie, stworzeniu świata i inne, łączą ją z hebrajskiemi tradycyami.

Druk moich „Napisów Achemenidów" z przyczyny nieobecności drukarza nie skończony jeszcze. Lecz za trzy lub cztery tygodnie niechybnie będę miał zaszczyt złożyć egzemplarz Jaśnie Wielmożnemu Panu Senatorowi. Trzy, na dziesięć, arkusze są już złożone.

W razie, gdyby tak rzeczy stanęły iż musiałbym składać egzamin, na Wielkanoc pojechałbym do Petersburga w celu poznania profesorów i ułożenia programmatu. Wolałbym od zajęć gimnazyalnych w czasie wakacyi poświęcić bym przygotowaniu się choćby z jednego jakiego przedmiotu. A tymczasem, do Wielkiejnocy pisałbym jaką ze wskazanych rozpraw.

Mam honor pozostawać

Dla Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora Dobrodzieja

z najgłębszym poważaniem i nigdy niewygasłą wdzięcznością

J. Radliński

Warszawa
1/13 Listopada, 1878 r.

57

18/11 78

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
Dobrodzieju!

Nakoniec doczekałem się odbitek rozprawy swojej; posyłam więc złożyć Panu Senatorowi. Była ona wydrukowaną w Журналѣ Министерства Народнаго Просвѣщенія za Październik.

Druga następna (Надписи персидскихъ царей изъ рода Ахеменидовъ. Транскрипція ассирійскаго текста трехъязычныхъ надписей и переводъ его, съ приложеніемъ краткаго очерка ассирійской грамматики и толковаго указателя всѣхъ находящихся въ текстѣ словъ и формъ) idzie jakoś powoli: Transkrypcya tekstu wymaga bardzo ścisłej korrekty; a przytem, ułożenie słowniczka zabiera dosyć czasu.

W każdym razie w Grudniu, jak sądzę, robota moja będzie już skończona i wyjdzie z druku.

Sprowadziłem sobie obecnie trochę ciekawych książek: Brugscha: Historyę Egiptu pod Faraonami; Wszystkie napisy Fenickie; świeżą pracę Menanta i Opperta pod tytułem: Documents juridiques de l'Assyrie et de la Chaldée; Schradera też o Assyryi; a przytem przekład w Record of the Past tekstów egipskich i assyryjskich. Te dzieła mają mi służyć do napisania paru rozpraw, z których jedna mogłaby mi się przydać jako dyssertacya na Magistra, gdyby jakim cudem udało mi się uzyskać urlop na czas dłuższy do Petersburga.

Czuję że stopień Magistra dla mnie był by konieczny. W Warszawie składać nigdy nie warto. Pozostawał by Petersburg. A tu na zawadzie — trudno! Jednakże o wycieczce do Petersburga chociaż by dla zbadania gruntu i poznania Professorów przed którymi stawać bym musiał obecnie przemyśliwam. Chociaż nie prędzej jak na przyszłą, uda

się to zrobić Wielkanoc.

U Pana Wittego nie byłem jeszcze, chociaż będę, skoro tylko powróci do Warszawy z wizytacyi szkół na którą obecnie wyjechał. Zaniosę Mu jedną odbitkę, a gdy wyjdzie tamta praca, zaniosę i tamtę.

Upraszając Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora o trochę choćby pobłażliwości przy czytaniu mojej rozprawy, którą, gdyby nie wyraźny rozkaz Pana Senatora nigdybym się nie ośmielił przedstawić Jaśnie Wielmożnemu Panu Senatorowi

mam zaszczyt

pozostawać

Z jak najgłębszym poważaniem oraz

najszczerszą wdzięcznością

J. Kondiński

Warszawa
18 Listopada, 1878 r.

59

16/7 79

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze!

Powróciwszy do Warszawy z Petersburga, dokąd pojechałem na trzeci dzień po wyjeździe Pana Senatora z Warszawy, za pierwszy a zarazem najmilszy obowiązek poczytuję donieść Jaśnie Wielmożnemu Panu Senatorowi o rezultatach tej podróży mojej.

Z listami otrzymanemi od Pana Senatora udałem się zaraz w następnym po przyjeździe dniu do Osób, do których były adresowane.

JW. Delianów przyjął mię bardzo uprzejmie. Po rozpytaniu się poprzednio o zdrowie i miejsce pobytu Pana Senatora, oświadczył swą gotowość być mi w czemkolwiek bądź pomocnym. Gdy o celu głównym mego przyjazdu wspomniałem – napisał list do Dziekana Wydziału Historyczno-filologicznego Uniwersyteckiego i wręczył mi go. Niestety,

Pana Sreźniewskiego nie było już w Petersburgu.

Przyjęcie jakiegom doznał u Professora Kossowicza przeszło wszelkie moje oczekiwanie. Szanowny Professor okazał mi szczere, serdeczne zainteressowanie się moim losem. Po należytem obgadaniu kwestyi co do wydziału na którym najodpowiedniej by było mi składać egzamin, gdy stanęło, że na Historyko-filologicznem z Historyi Powszechnej, wskazał mi Osoby, do których udać się miałem, chcąc dokładne powziąć wiadomości.

Programmat a raczej Ustawa uniwersytecka tylko wskazuje przedmioty z których magistrant składa egzamin. Właściwego programmatu nie podaje. Wiele więc, jeśli i nie wszystko, zależy od professorów egzaminujących. Porozumienie się z Professorami co do stopnia wymagań, otrzymanie pewnych wskazówek co do granic i rozmiaru przedmiotu — powinno być pierwszym krokiem magistrującego się.

Na Uniwersytecie petersburgskim trzech professorów wykłada Historyę Powszechną. Z listami od Prof. Kossowicza odwiedziłem każdego z nich. Jeden z nich przebywa w Selinniagach, dwie stacye za Narwą; pojechałem nawet tam. Każdy z nich, oprócz pewnych wskazówek tyczących się swego przedmiotu, każdy bowiem wykłada inny dział historyi, udzielił mi radę, abym przedstawił najpierwej dysser-

tacyę. Gdy pracę moją Wydział uzna za dobrą, w ów czas egzaminu znacznie staje się dalszym.

Gdym z relacyami o swoich odwiedzinach stanął przed Professorem Kossowiczem, radził mi stanowczo bym jak najprędzej dyssertacyę napisał i sam ją przywiózł. Upewniał, że ów egzamin, skończony się pomyślnie, ułatwi mi wiele; że podróż naukowa może stać się wtedy pewną, i t. d. Widząc szczere zainteressowanie się sobą, obiecałem, że się postaram z dyssertacyą gotową, na święta B. N. być w Petersburgu. Wówczas, może się uda wyrobić sobie w Władzy pozwolenie na pobyt dwu lub trzy miesięczny w tem mieście; otrzymawszy je — składać egzamin. A ponieważ oprócz Hist. Powsz., jako głównego przedmiotu, należy składać z Hist. Rossyi i Ekonomii Politycznej — egzamin wypada podzielić na dwa, co Ustawa zostawia egzaminującemu się; wszystko zależy od dyssertacyi i Hist. Powszechnej, jako głównego przedmiotu.

Prof. Kossowicz obdarzył mię swojemi dziełami: tłumaczeniem Zend-Awesty i wydaniem klinowych napisów Królów Perskich z dynastyi Achemenidów — pierwszego Systematu. Wielce żałuję że przed rozpoczęciem druku mojej pra-

cy (przekład tych samych napisów bez swojego systematu), nie miałem pod ręką tego znakomitego dzieła.

Obecnie korzystam z wolnego czasu od zajęć szkolnych i zbieram materyały do pracy, zarówno do dyssertacyi, jako też i egzaminu. Dyssertacyę mam zamiar napisać O Akkadach. Jest to temat, który Jaśnie Wielmożny Pan Senator podał mi, zapytując w liście, czy o tem nie mam na przedmiocie żadnej pracy. Materyałów znajdę dosyć, lecz pod ręką nic niema w naszym mieście; należy wszystko sprowadzać. Swoich Études Accadiennes Lenormant wydał już pierwszy zeszyt III^go tomu. To dzieło będzie dla mnie bardzo ważnem.

Nowego kuratora jeszcze nie mamy. Weliaminow Woroncow jest mianowany zastępcą. Dwu lub trzy miesięczny urlop do Petersburga, od którego będzie zależała cała sprawa, będzie w ręku przyszłego kuratora. Interesuje mię przeto wielce osobistość jego.

Prof. Kossowicz ważną nowinę zakomunikował mi, a mianowicie, iż na wydziale wschodnich języków ma być otworzoną Katedra Assyryologii i Egiptologii. Dla zajętych temi przedmiotami rzecz to wielkiej wagi.

Mam zaszczyt pozostawać

Z najgłębszym poważaniem i wdzięcznością

dla Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora

[illegible]

Warszawa
16 Lipca, 1879 r.

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
Dobrodzieju!

Właśnie przed chwilą był u mnie P. Zagund. Wspominał mi, że miał zaszczyt otrzymać list od Pana Senatora i że w liście tym Pan Senator raczył zrobić wzmiankę o mnie, a to z racyi listu mego do Pana Delianowa. Dawniej zaś, przed ośmna-stą dniami zakomunikował był mi z listu Pana Senatora tytuły dwóch bardzo pożądanych dla mnie nowości księgarskich.

Powodowany głęboką wdzięcznością za pamięć Pana Senatora o mnie, spieszę by choć w kilku słowach wyrazić ją.

Sayce'a: Babylonian Literature i Die Assyriologie und Ihre Ergebnisse für die vergleichende Religionsgeschichte Tiela – już posiadam; sprowadziłem je

bawiem dla pośpiechu pod opaską.
Coś w rodzaju pierwszego mam za-
miar Wam opracować, i nawet, co
co rzadko się zdarza, w jednem z pism
naukowych znalazłem już pomieszczenie.
Z innych nowości następne otrzy-
małem: Zeszyt pierwszy tomu III Lenor-
mana: Études Accadiennes. Cały ten
tom zawiera dwujęzyczne, asyryjskie
i accadskie teksta. Uczę się [illegible] to dzieło
przyda do rozprawy zamierzonej. Na-
stępnie: J. Oppert: Le Peuple et la
langue des Mèdes. Jest to transkryp-
cya i przekład tekstu Medzkiego trój-
języcznych napisów Królów Perskich.
Kossowicz tych napisów wydał tekst
perski. Oppert uzupełnia swój prze-
kład gramatyką i słownikiem.
V. Drival'a dwa dzieła. Pierwsze
Grammaire comparée des langues

Semitiques i De l'origine de l'écri-
ture. Naconiec — wychodzącego zesz-
ytami w Wiedniu Faulmanna: Illu-
strirte Geschichte der Schrift — fac-
similami [illegible] [illegible].

W Warszawie ma wychodzić En-
cyklopedya Wychowawcza. Otóż
dla tego wydawnictwa podjąłem
się tematu Abecadło. Dwa te-
mu ostatnie z wybitnych dzieł wielce
mi pożytecznem będą; chociaż wła-
ściwie nie znalazłem w nich czego
szukałem. W swoim Abecadle chcia-
łbym udowodnić i uwydatnić,
że hebrajskie pismo przez Żydów było
wzięte z Babilonii i na wzorach
pisma klinowego utworzone; —
ale to nie łatwa, aczkolwiek hy-
poteza ta stwierdzi wiele, a sama
jest ponieważ podpartą naszą

którą nosi pismo kwadratowe - assyriaca scriptura.

Po ukończeniu tej rozprawy zasiadam do Akkadów.

Mamy już nowego Kuratora, P. T. Apuchtina. Jeszcze Go nie widziałem. Chociaż może to być dziwnem i wybiorę się do niego - z egzemplarzem przekładu trójjęzycznych napisów, które naturalnie o tyle dziwnem już opuszcza ją pracą. Zainteresowania się moją pracą nie oczekuję, ale to zrobić stosunek mi nakazuje.

Mam zaszczyt pozostawać
Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora z najgłębszym poważaniem i wdzięcznością

[illegible]

Warszawa, 28 sierpnia 1879 r.
Nowogrodzka, 12.

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze!

Nie mogąc osobiście złożyć najpowinniejszego hołdu w domu JW. Senatora, i przeprosić za utrudzanie Go tylokrotnie moim interessem — składając Mu, przy tem, czułe dziękczynienia za tyle łaskawe zajęcie się moją osobą; dopełniam to przynajmniej listownie; tłumacząc się i opieszałością, spowodowaną odkładaną z dnia na dzień stanowczą odpowiedzią p. Klimowa, o której pragnąłem donieść JW. Senatorowi, jako memu dobroczynnemu Protektorowi. —

Łaskawie uproszony Senator Sławski natychmiast mi ułatwił widzenie się z p. Klimowem — i ten, o ile mi się zdaje, szczerze zajął się tym interessem, w końcu jednakże zauważył niemożliwość zdecydowania go na moją korzyść przed nowym rokiem — i dla tego sankcjonował mi jako mój teraźniejszy wyjazd do Warszawy dla przepędzenia świąt z moim Ojcem, którego zdrowie Bogu dzięki ma się nieco lepiej - jako i

dłuższą wycieczkę na Wołyń do mojej rodziny, i obiecuję czuwać nad interessami i zawezwać mię do Petersburga, skoro zauważy potrzebę przedstawienia mnie Sekretarzowi Państwa — Czekać przeto będę z upragnieniem tego tyle dla mnie pożądanego zawezwania, które, w razie powyższym, o wiele przeniesie moje porządkowe służbowe marzenia — a to wszystko poważnej i nieoszacowanej łasce JW.o Senatora zawdzięczać będę. —

U hrabianki Bludow również nie byłem, żałuję tego mocno — ale p. Klimow tak był ciągle zajęty, że nie można było znaleźć właściwej chwili dla mojej prezentacyi. —

Do niniejszego pisma ośmielam się dołączyć książkę, o której Panu Senatorowi wspominałem: „Грамоты Великихъ Князей Литовскихъ съ 1390 по 1569 г." zawsze to jako źródło do poszukiwań i prac tyle ważnych i uczonych JW.o Senatora będzie choć w części ciekawem, a może nawet i przydatnem. —

Kończę me pismo niech mi wolno będzie złożyć dziś szczere

64

powinszowanie świąt i roku nowego, oraz wyrazić głębokie uszanowanie z jakiem mam zaszczyt pozostawać na zawsze, wraz z najgorliwszą wdzięcznością

Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora

Dobrodzieja

obowiązanym i najniższym sługą

Zygmunt Luba z Radzimina Radzimiński

d. 12/24 Grudnia 1870 r.

z Warszawy –

Niech i mnie wolno będzie, w tymże samym liście, dołączyć najczulsze dziękczynienia Jaśnie Wielmożnemu Panu – a Obojgu JWW^m Senatorstwu wyrazić a razem powtórzyć świąteczne i noworoczne powinszowania, jako i ciągłe życzenia zdrowia i wszelkich pomyślności, na lat jak można najwięcej — Mój Siostrzeniec, Zygmunt

Radzimski, nim przed wiosną, wróci do Petersburga, jeśli, za Parkowcem pierwotnie wstawiwszy się, a teraz może jeszcze przypomnieniem JW. Pana, otrzyma kubłe na zaszczytne wezwania — musi koniecznie czas jakiś usługiwać sędziwej Babce, Matce obłożnie chorej, dobrej i utrudzonej Żonie, i czworgu Dziatkom — o czem z powszechnego słuchu, łatwo przekona się Hrabianka Budoff, jeśli w tamte okolice przybyć znowu raczy — u której przeto do niej ośmieliłbym się znowu upraszać — Ta pobożna choć domowa służba mego Siostrzeńca jest także poręką wiernej gorliwości jego ku Służbie Rządowej — jeśli przedstawiona zostanie wymownem a poważnem piórem JW. Senatora, który raczy przyjąć i pojąć nie dość wysłowione uczucia mojej wdzięczności i czułego uszanowania

najgorliwszy sługa

W. Skibicki

65

A Son Excellence Monsieur de Hubé
Sénateur &c.

Monsieur,

Je vous ai envoyé par mademoiselle Legrand un petit médaillon contenant une mèche de cheveux de notre bon roi Louis XVIII. Veuillez Monsieur, accepter ce souvenir en témoignage de mon admiration pour vos vertus et votre amitié pour mon cher pays. Veuillez, Monsieur, agréer l'expression de mes sentiments respectueux et dévoués.

26 Octobre 1886

Votre serviteur

N J Raffard

16 rue Vivienne Paris

67

Cabinet
du Ministre
de l'Instruction Publique
& des Beaux-Arts

Paris, le 3 Décembre 1880

Monsieur le Sénateur,

Vous avez bien voulu me recommander M. Alexandre Stekert, chargé du cours de Législation au Lycée de Toulouse, qui désirerait être nommé professeur suppléant de langue allemande au même Lycée.

J'aurais été très heureux de pouvoir être utile à votre protégé, mais M. Stekert n'étant pas pourvu du certificat d'aptitude à l'enseignement des langues vivantes, il n'est pas possible d'accueillir sa demande.

Je vous en exprime tous mes regrets.

Agréez, Monsieur le Sénateur, l'assurance de ma haute considération.

Le Chef du cabinet

Alfred Rambaud

Monsieur R. de Hube, Membre du conseil de l'Empire de Russie, Sénateur.

DE

69

CABINET DU MINISTRE

DE L'INSTRUCTION PUBLIQUE

ET DES BEAUX-ARTS

Monsieur R. de Hubé

Membre du conseil de l'Empire de Russie

Sénateur

Euer Hochwohlgeboren!

Erlauben Sie, daß ich Ihnen zunächst meinen herzlichen Dank für die freundlichen Mittheilungen über die neuen russischen Grundbuchsgesetze ergebenst ausspreche. Und schon komme ich Sie mit einer neuen Bitte zu belästigen:

Die 2. Auflage meines „Besitzes" ist vergriffen und ich arbeite eben an der dritten; ich gehe mit dem Gedanken um, auch die russische Gesetzgebung in der 3. Auflage vergleichend zu berücksichtigen, da das Buch: Elements de droit civil russe, v. Ernst Lehr (Paris 1877, E. Plon et Cp.) zeigt, daß die römischen Grundsätze auch in Rußland recipirt sind.

Vielleicht könnte ich durch die besondere Güte Euer
Hochwohlgeboren eine kurze Darstellung der
russ. Gesetzgebung über den Besitz und seinen Schutz
erhalten; — bearbeitet Nöthigenfalls im Anschluß an eines der
gangbaren Lehrbücher des röm. Rechts (Puchta, Arndts
etc.); übrigens würde mir auch eine Übersetzung der
bezüglichen Artikel des Svod genügen. Sicher erhielte
die nöthigen Auskünfte vom Fürsten Urussow, Staats-
secretair in der kais. Kanzlei (legislative Section). Möglich,
daß der Professor des russ. Civilrechts in Petersburg ge-
[illegible] die Mühe nicht scheuen würde, mir behilflich

zu sein; selbstverständlich würde ich mich in Betreff derer auf meine Quelle beziehen.

Verzeihen Sie, hochverehrter Herr Senator, dass ich Sie abermals mit einer Bitte belästige, und seien Sie überzeugt, dass ich mich freuen würde, einen Gegendienst erweisen zu können,

Ihr

in ausgezeichneter Hochachtung
ergebener

Prag 15. 11. 1878.

Prof. Randa

Prof. Dr. Randa Anton

Mam honor donieść Jaśnie Wielmożnemu Senatorowi, że arenda z Najwyższego rozkazu przedłużona Mnie na 6. lat, w summie, jaka Mi była wyproszona uprzednio.

Z głębokim szacunkiem i uszanowaniem mam honor zostawać

Jaśnie Wielmożnego Senatora
Dobrodzieja

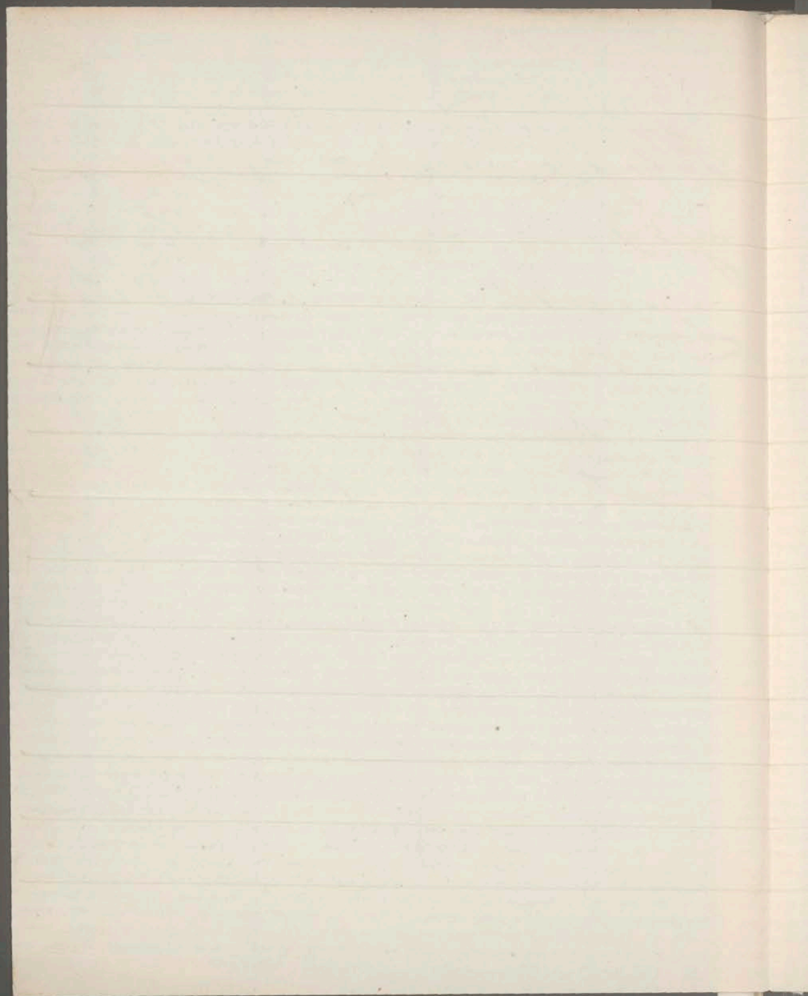
najniższy sługa
Fr. Rastelli

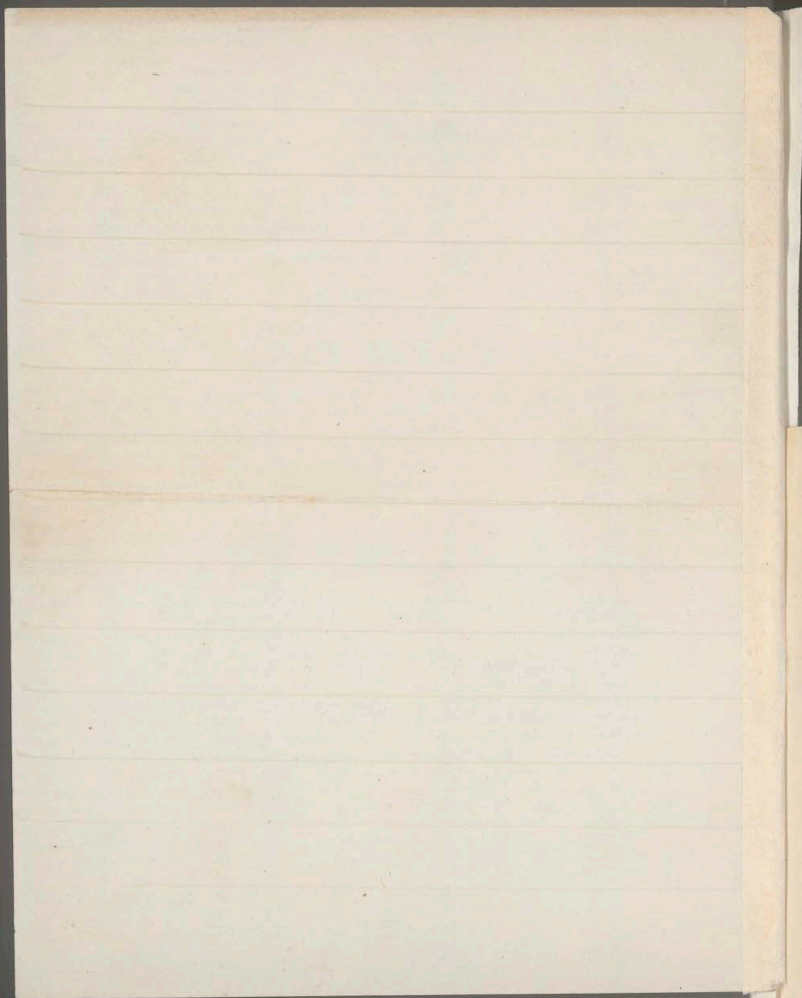
27 Lutego 1879.

Высочайшей рукою
утв. [illegible]
[illegible] Ем. Госуд. Сов.
Губе — [illegible]
[illegible]
[illegible]
19 мая

Raselli

Отч. Ал. Расалли

Paris am 20 December 1889.

Hochgeehrter Herr Staatsrath

In Beantwortung Ihrer so freundlichen Zeilen vom 11 dieses Monats beeile ich mich Sie zu benachrichtigen daß ich gestern ein Packet für Sie durch H. Moritz Orgelbrand abgesandt habe, welches die auf umstehender Faktur verzeichneten Bücher enthält, welche Sie bestellt haben. Leider konnte ich den Codigo Civil von Spanien nicht beifügen da ich denselben nicht hier aufgefunden habe, und der noch nicht in französischer Übersetzung erschien. Wenn Sie aber wünschen daß ich denselben kommen lasse, so habe ich einen guten Correspondenten in Madrid dem ich alsdann schreibe, aber vorher möchte ich wissen ob Ihnen dieser Code in Spanischer Sprache dienen kann.

Die kleine Summe von fr 22.50 bitte ich meiner Rechnung gutzuschreiben und verbleibe

Hochgeehrter Herr Staatsrath

Ihr freundschaftlichst ergebener Diener

C Reinwald

Sr Excellenz Herrn Staatsrath von Hube

Varsovie

77

Paris, le 19 Décbre 1889

Monsieur R. de Hubé à Varsovie Doit

à C. Reinwald, Libraire-Commissionnaire 15, Rue des Sts. Pères

Envoi par l'Entremise de Mr. Orgelbrand à Varsovie

1	Caillemer Naturalisation à Athènes in 8° net	2 50
1	Petigny Hre & Lois de l'Epoque Mérovingienne 3 in 8° rel	20 –
–	Code Civil espagnol – ne se trouve pas à Paris.	
		fr. 22 50
		18 – 50
		41 fr

Caillemer Athènes – 8.
[illegible] 2
Code [illegible] – 5
1 – 50
[illegible] 2
18 – 50.

REDAKCYA

BIBLIOTEKI UMIEJĘTNOŚCI PRAWNYCH

Warszawa, d. 17 Lutego 1881.

Szanowny Panie Senatorze! Przedwczoraj wysłałem do Szan. Pana dwa zeszyty (osiem arkuszy druku) prawa polskiego i mam nadzieję że bez przerwy doprowadzę druk dzieła do końca. — Korrekta przez panów Sigla i Łagunę pilnie jest prowadzoną i mam nadzieję że ze strony wydawnictwa nie narazi się Szanownemu Panu Senatorowi na zarzuty. — W Warszawie wszystko jak dawniej w letargicznem usposobieniu. Pawińskiego dzieło o skarbowości za St. Batorego wyjdzie lada chwila. Przeglądałem je u autora, zapowiada się bardzo pięknie i będzie z pewnością najpiękniejszą monografią odnoszącą się do skarbowości polskiej. Oczekujemy także z niecierpliwością 2go tomu Sejmów Olbrachtowskich Kaliskiego. — Dzieło Szanownego Pana Senatora zyskuje coraz szersze koło czytelników, szczególniej zaś rozdział zawierający ogólny pogląd na rządy Kazimierza nawet nieprawnikom wydaje się zajmującym.

Wszystkie następne zeszyty wysyłać będę do Szan. Pana i życząc Szanownemu Panu Senatorowi jaknajprzyjemniejszego pobytu tu. Łączę wyrazy prawdziwego szacunku i poważania

Aleksander Rembowski

REDAKCYA
Biblioteki Umiejętności Prawnych
W WARSZAWIE

Chmielna № 15.

d. 31 Marca 1881.

Szanowny Panie Senatorze!

Wczoraj wysłałem dwa zeszyty Biblioteki zawierające dalszy ciąg i zarazem koniec dzieła p. t. Prawo polskie w 14 w. — Poleciłem przytem drukarni aby wstrzymała wykończenie odbitek dopóki errata nie nadejdą.—

Jeszcze raz dziękuję Szanownemu Panu Senatorowi za obdarzenie Biblioteki Um. Pr. swą pracą. Nie wątpię iż zarówno dla autora jak i dla Redakcyi stanowić ona będzie trwałą i cenną pamiątkę.

Cieszę się nadzieją iż wkrótce ujrzymy Szanownego Pana Senatora wśród naszego grona, łączę wyrazy prawdziwego szacunku i poważania

Rembowski.

REDAKCYA
Biblioteki Umiejętności Prawnych
W WARSZAWIE

Chmielna № ~~18~~ 25.

Szanowny Panie Senatorze!

Przepraszam bardzo że nie odpisałem natychmiast na pierwszy list Szanownego Pana Senatora ale pragnąłem przesłać Mu stanowczą wiadomość odnoszącą się do terminu rozpoczęcia druku. Otóż w Grudniu prześlę już pierwsze arkusze do przejrzenia i choćby nawet publikacja miała się opóźnić będę czekał na korrektę Szanownego Pana Senatora aby uniknąć błędów w książce.- Bardzo się cieszę że Panu Senatorowi zdrowie służy i zazdroszczę możności pracowania w tak interesującem miejscu.- U nas znowu zima już w pełni. Dziś ziemia nasza przyodziała się w szatę śnieżystą. W ogóle stan ekonomiczny fatalny, zwłaszcza na wsi i przygnębienie duże.

Życzę Szanownemu Panu Senatorowi zdrowia i jaknajprzyjemniejszego w Rzymie pobytu załączam przytem słowa wysokiego szacunku i poważania.

Rembowski

27/11 85

84

REDAKCYA BIBLIOTEKI
UMIEJĘTNOŚCI PRAWNYCH
Chmielna 25.

Szanowny Panie Senatorze!

Przepraszam bardzo za tak krótki list jaki wysłałem do San Remo w dniu Nowego Roku ale byłem przez całe Święta Bożego Narodzenia i [illegible] [illegible] przeziębiwszy się na polowaniu. Obecnie donoszę uniżenie Panu Senatorowi że wszystko zostało zarządzonem aby Studium Sz. Pana Senatora jak najprędzej wyszło księgarnią i kilka egzemplarzy zostaną bezzwłocznie odesłanemi do S. Remo.

Jesteśmy literalnie zasypani śniegami i mróz nas dotychczas trzyma w uwięzi. Pr. Pawiński mi mówił że i w S. Remo były niepogodnie i Szanowny Pan Senator się zaziębił. Mam nadzieję że słabość przeminęła i że z cieplejszą wiosną ujrzemy Szanownego Pana Senatora zdrowego w murach Warszawy. Cieszymy się tu wszyscy piękną i gruntowną rozprawą pr. Pawińskiego p. t. Rządy sejmikowe w Polsce, która prawo państwowe polskie posuwa znacznie naprzód. Zresztą oczekujemy wszyscy z utęsknieniem wiosny, która obiecuje nam przynieść dużo ciekawych zdarzeń. — W nadziei że wkrótce Szanownego Pana Senatora ujrzemy zdrowego, przesyłam wyrazy prawdziwego szacunku i poważania

8/3 88.

Rembowski

86

3/11 1870

Приношу Вашему Высоко-
превосходительству искреннюю
благодарность за подарокъ тру-
довъ Вашихъ по исторіи Русскихъ
уголовныхъ законовъ. Онъ будетъ
еще более напоминать мнѣ
о Вашемъ добромъ расположеніи
и всегдашней благосклонности
ко мнѣ, вѣрнѣе мою память,
въ которой однакоже Вы не-
изгладимо были и живете.

Извините, Ваше Высокопрев-
восходительство, что не могу при-
слать Вамъ сочиненія Дмитріева,
— _Исторія судеб. инстанцій_: ни-
когда не бралъ ее этой Исторіи
изъ библіотеки 2го Отдѣленія

и ни отъ кого никогда не получалъ, и даже не слыхивалъ о ней [illegible]!

Примите увѣреніе въ глубокомъ уваженіи и преданности

Вашего покорнѣйшаго слуги

Фоминскаго.

3 Нояб. 1870.

87

chustek ciunkich litera 5.
Koszul 9. H. 1
Maytki 1:
ponczoch 10.
chustek skoroną 16.
chustek bez korony
Katnierzykow 2. całych
Mansetek
Friski 3.
Małe serwetki
poszewki płócienne 3.
Krawat perkalu 1.
spudnice 2.
1. poszewka z naszywka
Krawtanki 3.
serweta 1.
bez znaku
cieniutkie chusteczki 3
3 chusteczki Batystowe 4

przecie

3. chusteczki

Ваше Высокопревосходительство

Милостивый Государь

Ромуальд Михайлович!

Получив сегодня письмо Вашего Высоко-превосходительства, искренно порадовался, что доставил Вам удовольствие представлением Александра Присяжного в офицеры.

Надеюсь, что молодой человек этот, постарается заслужить, своею усердною службою, то внимание и участие которое Вы ему выказываете. До сих пор я получал об нем очень хорошие отзывы, теперь (тем более) в офицерском чине, он должен будет вести себя еще с большим достоинством —

Прошу Ваше Высокопревосходительство принять уверение в истинном моем уважении с коим имею честь быть

всегда готовый к услугам

Алекс. Редигер.

25 февраля 1889 г.
г. Чистополь.

Alex. Ridiger

20

Euer Excellenz

gütiger Erlaubniss gemäss beehre ich mich das anliegende Mémoire gehorsamst anzuschliessen, zugleich aber die Bitte auszusprechen, dass Hochdieselben sich mit einer Correspondenz deshalb nicht bemühen wollen. Es genügt mir vollkommen, wenn Eure Excellenz sich bei Ihrer Rückkunft die Sache zu erinnern so gütig und geneigt sein wollen.

Die Provinzialrolle wenn möglich zu beschaffen, werde ich unvergessen sein; sofern mir für Ihre Sammlung etwas aufstossen wollte, werde ich derselben gedenk bleiben. Es wäre doch vielleicht möglich.

Mit dem Wunsche einer glücklichen Reise und dass wir die Hoffnung hegen dürfen, Euer Excellenz in einiger Zeit wieder hier zu sehen Hochderselben

treu ergebenster
Riedlaender

Berlin 12 Sept 1866

92

BERLIN. POST-EXP. 11.
ANHALT. BAHNH.
12 9 66 * 5-6 N.

An den Kaiserlichen Geheimen Staats Rath
und Senateur, Großkreuz a. Ritter etc.
Herrn Hubé
Excellenz

BERLIN. 1.
ANH
12 9

Hôtel Meinhard
Unter den Linden – Charlotten Str.
Ecke (N. 46)

fr.

KOENIGL. PREUSS. JUSTIZ-MINISTERIUM

Jaśnie Wielmożny Panie
Senatorze.

Najserdeczniej dziękuję za tak łaskawą o nas pamięć, a w szczególności jeszcze za cenny upominek, który wczoraj otrzymałem. Odłożyłem sobie tę książkę jako pierwszą lekturę przy wolniejszym nieco czasie, ciesząc się już naprzód przyjemnością i pouczeniem, których niezawodnie z niej zaczerpnę. – Ucieszyła nas bardzo wiadomość o pomyślnym stanie zdrowia Pana Senatora; o sobie tego nie mogę powiedzieć: W prawdzie chory na serjo nie jestem, ale chwycił mnie silny katar, którego zupełnie pozbyć się nie mogłem. Mieliśmy

tei wkrótce po odjeździe Państwa wielkie zmartwienie, straciliśmy najmłodsze nasze dziecię, blisko dwuletnią córeczkę, po kilkudniowej słabości. Z tego też powodu proszę mieć łaskawie mię za wytłumaczonego, że nieodpowiedziałem zaraz na pierwszy, z Warszawy pisany list Pana Senatora, który nas szczerze ucieszył, donosząc o szczęśliwem przebyciu podróży.

U nas sytuacya ciągle bardzo niepewna; wojny nikt nie chce, ale każdy jej się boi. Przygotowania idą na wielką skalę, przynajmniej jak na nasze położenie finansowe, a tak i w najlepszym razie, gdyby niebezpieczeństwo wojny jeszcze dało się zażegnać, skutki fatalne dzisiejszego stanu rzeczy niezawodnie bardzo dotkliwie dadzą się uczuć. Ale cóż robić? my tu w Austryi zostajemy w prawdziwem położeniu przymusowem, klucz sytuacyi nie u nas, a każde wstrząśnienie na nas najprędzej i najsilniej się odbija.

Pan Grocholski wrócił z południa dość pokrzepiony.
Ociec od czasu do czasu zapada na zdrowiu, teraz znowu ma się lepiej. Adresować najlepiej do niego do parlamentu: Wien. Abgeordnetenhaus.

Moja żona prosi przyjąć najpiękniejsze ukłony i życzenia dalszego niezachwianego zdrowia. Przyłączając się z całego serca do tych życzeń zasyłam wyrazy najgłębszego poważania, pisząc się Jaśnie Wielmożnego Pana Senatora

uniżonym sługą

Rittner

Wiedeń, 3. marca 1887.

Dopiero w tej chwili doręczono mi list Pana Senatora, dlatego przepraszam że się nieco spóźniłem z przesyłką Schupfera. Czy mógłbym prosić o adres Pana Rivier, którego wysoko cenię i jeśli można poznać bym chciał osobiście?

Dziś otrzymałem od Wojciechowskiego rozprawę o Kazim. Mnichu, która może zajmie Pana Senatora. Z wyrazem głębokiego poważania [illegible]

Dr. Ed. Rittner

96

Gazety z nową Kułaczkowskiego nie mogłem odszukać. Nowę Hammera posyłam w Reformie, odsyłając zarazem z podziękowaniem Czas i Brüzzecka.

Z wyrazem wysokiego poważania

R

DR. ED. RITTNER

97.

14/4 71

Monsieur le Sénateur

Je prends la liberté de m'adresser à vous pour demander de votre amour de la science un renseignement ou des renseignements que, mieux que personne, vous êtes à même de donner.

a. Vous avez publié en l'an 1868, à Varsovie, un opuscule sur le droit romain et romano-byzantin chez les Slaves. Ce travail a-t-il été traduit en allemand ou en français ? — Sinon, je ne puis en prendre connaissance qu'en résumé. Je le connais par le résumé qu'en a fait M. Kleczynski, Heidelberger Jahrbücher 1869. Ce travail a-t-il votre approbation, rend-il fidèlement vos résultats ?

Monsieur R. de Hubé
Sénateur
à Varsovie

Professeur à l'université de Bruxelles, chargé des pandectes et aussi de l'histoire du droit romain, je prépare pour mes auditeurs un <u>programme</u>, dans le genre des <u>Gründriss</u> allemands, où je poursuis le droit romain jusqu'aux temps modernes dans les législations et aussi, surtout même, dans la science des divers pays. Vous jugez donc, Monsieur, quelle importance a pour moi votre ouvrage et votre appréciation .. Mickiewicz et Ossolinski ont-ils été traduits ?

6. J'ai noté, en fait de jurisconsultes, plus ou moins romanisants, de Pologne

Jean de Turobin

Sliwnicki

Przyluski

Th. Drezner

Starowalski

Orzechowski ...

Enfin Macieiowski, que je ne suppose pas être encore vivant, mais dont je n'ai vu la mort nulle part : je ne

98

mentionne, parmi nos contemporains, que les morts.
Oserais-je encore vous prier, Monsieur, de me renseigner
à ce sujet et de m'indiquer où je pourrai puiser
sur ces noms, et les autres qui me sont encore inconnus,
quelques données biographiques ?

C. Je mentionne aussi les universités où le
droit romain a été enseigné et où il s'enseigne aujourd'hui.
J'ai noté Cracovie 1364 ou 1400 ?

Zamosc .. ?

Dorpat 1632

Wilna 1803

Varsovie 1816 - 1832 ?

Vous voyez, Monsieur, à quel point ces renseignem[ents]
sont incomplets, mais vous savez, aussi bien
que qui que ce soit, quelle peine on a à

ramasser à distance les éléments d'une connaissance tant soit peu sûre, notamment pour l'époque contemporaine. Abuserais-je de votre complaisance, Monsieur, si je vous demandais de m'éclairer encore là-dessus ?

Vous me permettrez, quand mon travail sera imprimé, de vous faire homage d'un exemplaire, je dois l'avoir terminé pour l'ouverture du semestre d'hiver, en Octobre prochain.

Veuillez de plus être assuré que je serais heureux de pouvoir à mon tour vous être utile, & croire à la considération hautement distinguée avec laquelle j'ai l'honneur d'être

Monsieur le Sénateur,

Votre obéissant serviteur

Alphonse Rivier

Bruxelles, le 14 Avril 1871.

15 rue du Pépin,
Bruxelles.

99

16/5 71

Monsieur le Sénateur

Je suis infiniment reconnaissant de la lettre si instructive que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire, et de la brochure que vous avez eu la bonté de m'envoyer. J'avais eu l'impression, à la lecture de l'article de M. Kl., qu'il ne devait pas rendre fidèlement votre travail, et c'est ce qui m'avait décidé à prendre la liberté de m'adresser directement à vous. Je ferai bon usage de vos précieux renseignements, d'abord dans le petit livre que j'imprime actuellement, et plus tard, dans mes travaux ultérieurs. Je suis heureux que vous estimiez féconde la veine du droit romain comparé, et je compte bien

ne pas négliger le filon slave. L'essentiel pour moi, dans ce moment, c'est de donner dans mon Grundriss quelques indications pour l'enseignement et pour l'étude privée. Je place ceux relatifs à la Pologne, Silésie, Bohême, Croatie, Dalmatie dans le chapitre du droit Romain en Occident, tandis que les autres pays slaves vont avec le droit byzantin. Le document de Spalato est casé au §. traitant du droit romain en Occident avant la 1e Renaissance, après la loi de Conrad II, Pertz ~~IV~~ II, 40. Si je ne craignais pas d'abuser de votre com=plaisance, j'oserais vous demander, Monsieur, de bien vouloir me dire, dans la communication que vous avez la bonté de me faire espérer, de quelle nature est ce document (loi, pénale?) et sa place exacte dans le recueil d'Agram. Je suis malheureusement dans l'impossibilité de m'absenter avant le mois d'Août, et la Bibliothèque de Bruxelles offre des lacunes considérables, — quoiqu'

assez riches sous certains rapports. Je me trouve donc forcé, bien contre mon gré, de citer quelquefois des ouvrages que je n'ai pas maniés.

J'ai lu, dans le temps, avec grand intérêt votre travail sur la loi salique et ce qu'en dit M. Sohm, et une note y-relative est déjà insérée dans mon Grundriss. Quant à Caseneuve, je le connais pour l'avoir parcouru jadis à Paris, ainsi que Galland son adversaire, mais je ne me souvenais pas de sa démonstration de la permanence générale du droit romain, et je vous remercie encore beaucoup, Monsieur, de m'y avoir rendu attentif.

J'ai l'honneur, Monsieur le Sénateur, de me dire, avec la plus respectueuse considération,

Votre très-dévoué & obéissant serviteur

Alphonse Rivier

Mardi 16 Mai 1871

15 rue du Pépin, Bruxelles.

101

18/6 71

Monsieur le Sénateur

Je crains fort de passer à vos yeux pour un ingrat : je viens en effet bien tard vous remercier de votre seconde lettre, qui m'est extrêmement précieuse & utile. Le motif de ce retard est une absence momentanée, & ensuite un surcroît d'occupations.

Le Grundriß est sous presse, & j'espère pouvoir vous en faire parvenir un exemplaire au mois d'Octobre. Je vous prie de bien vouloir l'apprécier avec indulgence, en tenant compte des circonstances suivantes :

1°...

1. Il est destiné aux jeunes Belges. J'ai donc dû tenir compte de leur développement intellectuel, différent de celui des jeunes Français, & encore plus de celui des étudiants allemands. J'ai dû tenir compte en particulier du fait que les études générales, humanitaires, sont peu poussées en Belgique. J'ai dû tenir compte aussi de l'ignorance trop générale de la langue allemande, & citer par conséquent certains ouvrages français qui ne le méritent guère.

2. Différentes circonstances m'ont forcé à faire imprimer sans retard, afin de procurer à mes élèves un auxiliaire dès l'ouverture du semestre d'hiver prochain. De là des inégalités et des lacunes, que je réparerai dans la prochaine édition. Toutes les personnes, auxquelles j'ai adressé des demandes de renseignements, n'ont pas été aussi complaisantes que vous.

3. Enfin, je ne donne qu'un "programme", destiné à servir de base à l'enseignement oral, — mais nullement à rendre l'enseignement oral superflu. De là mainte inconséquence ou bizarrerie apparente, qui a son but & sa raison d'être.

4. Voilà 9 ans que j'enseigne l'histoire du droit romain. J'ai commencé en 1862 à Berlin, comme Privat-Docent, par une simple histoire des sources; j'ai continué & généralisé à Berne comme Professeur dès 1863, enfin à Bruxelles comme Professeur de Pandectes dès 1867. C'est dire que j'ai pu acquérir déjà quelque expérience des nécessités d'un enseignement élémentaire, & je crois même que le fait d'avoir dû accommoder mon enseignement au degré & à la nature de la culture scientifique & huma=nitaire de pays très-différents, que ce fait, dis-je, peut avoir son utilité pour la

résultat général.

En vous remerciant encore, Monsieur le Sénateur, de vos si bienveillants & si précieux renseignements, & en vous priant de me permettre à l'occasion de recourir derechef à votre bonté,

J'ai l'honneur de me dire,

Monsieur le Sénateur,

avec la plus profonde considération,

Votre respectueusement dévoué serviteur

Alphonse Rivier

Bruxelles 15 rue du Pépin

Le 18 Juin 1871.

103

6/11 72

Monsieur le Sénateur

Voilà près d'un an que j'ai eu l'honneur de vous envoyer la première livraison de mon Grundriß, que vous avez bien voulu lire & apprécier avec une extrême bienveillance dans une lettre que je conserve comme un précieux encouragement. Je pense que vous avez reçu dans le courant ou vers la fin du mois de Juin la deuxième livraison, contenant l'époque des empereurs payens. Voici enfin la 3e, avec l'appendice dont je vous ai déjà parlé & où vous

verrez que j'ai mis à profit les renseignements que vous avez eu la bonté de me donner. J'espère ne pas avoir commis d'erreurs dans ce très-bref exposé. S'il s'en trouvait, je vous serais très reconnaissant, Monsieur, de vouloir bien les signaler.

Je ne sais si MM. Oreski, Dydinski, etc. s'intéressent efficacément à l'histoire du droit, ni si quelque Revue en Pologne ou en Russie s'en occupe. Je ne connais, actuellement, en fait d'homme de science russe, qu'un jeune professeur de Charkow, M. Wladimiroff, & sa partie n'est pas le droit romain, mais le droit pénal. Cependant, je désirerais fort faire connaître mon Manuel en Russie. Peut-être auriez-vous la bonté, Monsieur le Sénateur, de m'indiquer quelque moyen d'y parvenir.

Au reste, ce Manuel n'étant qu'une ébauche, doit faire place à un ouvrage plus rédigé, dès que j'aurai vérifié par quelques années d'expérience la suffisance et l'appropriation du plan, & aussi dès que j'aurai pu rassembler les matériaux & les travailler avec le soin voulu. Je tâcherai d'élargir encore mon cadre, car vous verrez que mainte partie est écourtée, faute de renseignements. C'est dire, Monsieur, que je me permettrai peut=être encore de faire appel à votre complaisance.

J'espère, Monsieur, que vous avez passé un été agréable & que vos voyages annuels se sont heureusement faits. Quant à moi, j'ai séjourné pendant deux mois pleins en Suisse, auprès de mes parents. C'est là que j'ai corrigé les dernières épreuves, & quelques=unes des trop nombreuses fautes qui sont restées

dans le livre, peuvent être mises sur le compte de cet éloignement.

J'ai, Monsieur le Sénateur, l'honneur de me dire, avec la considération la plus distinguée, votre respectueux serviteur

Alphonse Rivier

Bruxelles. 15 Rue de Dublin.

Le 6 Novembre 1872.

J'expédie la 3e livraison par le même courrier.

105

26/2 73

Monsieur le Sénateur

Je ne veux pas tarder à vous exprimer combien je suis reconnaissant de la peine que vous avez bien voulu prendre, par suite de la prière, peut-être indiscrète, que je m'étais permis de vous adresser. J'écris aujourd'hui même à Monsieur de Dorn.

Mais je suis inquiet de l'envoi que je vous ai fait en Octobre, ou commencement de Novembre, des deux dernières livraisons de mon Introduction, où se trouvent utilisés les renseignements que je dois à votre extrême bienveillance. Ne les auriez-vous pas reçues? On m'a dit que les livres sous bande ne sont pas toujours transmis, et qu'en tout cas

il y a souvent des retards considérables. — Si tel était le cas, je vous prierais de me le dire, & je tâcherais de vous faire parvenir cette suite & fin par librairie. — Enfin, je tiens beaucoup à connaître votre appréciation. — C'est par Berlin (van Muyden) que ledit ouvrage pourra se transmettre en Russie, car la librairie belge est si possible encore inférieure à la française au point de vue des relations internationales.

J'espère, Monsieur, que ces lignes vous trouveront heureusement de retour à Varsovie où je les adresse, & je suis, avec la plus respectueuse considération,

Monsieur le Sénateur,

votre serviteur reconnaissant

Alphonse Rivier

Bruxelles 15 Rue de Dublin
26/2 73.

107

30/3 82

Très honoré Monsieur

Vos aimables lignes me font sentir une fois de plus à quel point je suis coupable de ne pas vous avoir écrit plus tôt, pour m'informer de vos nouvelles & pour vous dire combien j'ai été heureux de pouvoir passer plusieurs heures en votre compagnie. Mon excuse, — qui vaudra ce que votre bonté voudra la faire valoir, — c'est que j'avais la ferme intention de m'arrêter à San Remo à mon retour. Ce n'est qu'en prenant mon billet à Naples, que par suite d'une certaine lassitude & impatience j'ai arrêté ma place pour une station plus éloignée. De Nice, d'où je comptais vous écrire, j'ai été distrait

& absorbé par diverses préoccupations.
De retour ici depuis cinq jours, je reçois votre lettre, & m'empresse, très honoré Monsieur, de vous prier d'accepter mes excuses en même temps que mes hommages bien respectueux.

Vous ne me parlez pas de votre santé, Monsieur le Sénateur, & j'espère être autorisé à en conclure qu'elle est toujours satisfaisante. J'espère aussi que celle de Mademoiselle Legrand, à laquelle je vous prie de bien vouloir transmettre mes compliments empressés, est meilleure que lorsque j'étais près de vous.
Quant à moi, j'ai fait des étapes

plus ou moins longues à Gênes, Pise, Livourne, Lucques, Florence, Rome & Naples, & j'ai attrapé dans cette dernière ville un très gros rhume dont je ne suis pas encore entièrement débarrassé. Mon médecin cependant se dit content, mais j'irai au Mont-Dore vers la fin de juin.

J'ai donné de vos nouvelles, très honoré Monsieur, aux professeurs de Pise & de Rome & à M. Pessina; quant à M. Pepere je ne l'ai pas trouvé & n'ai pu (par suite de mon rhume) retourner le chercher. Tous ces Messieurs ont été heureux d'apprendre que vous étiez en si bonne santé.

Vous me donnez l'espoir de vous souhaiter la bienvenue à Bruxelles; j'en suis charmé, & M. Arntz le sera aussi. Quant à Genève xxx, voici quelques

cartes bien superflues. J'écrirai directe-
-ment, en outre, à MM. le Fort &
Hornung, pour leur annoncer votre venue,

Adieu, très honoré Monsieur;
veuillez accepter l'expression des sentiments
de haute & bien respectueuse considération
dans lesquels je me dis,

de Votre Excellence,
le tout dévoué serviteur
Alphonse Rivier

Bruxelles, 62 Avenue de la Toison d'or,
le 30 mars 1882

P.S. Je mets une carte pour Zurich, car
j'espère que vous y passerez aussi: il en vaut
la peine.

109

21/2

A Son Excellence

Monsieur,

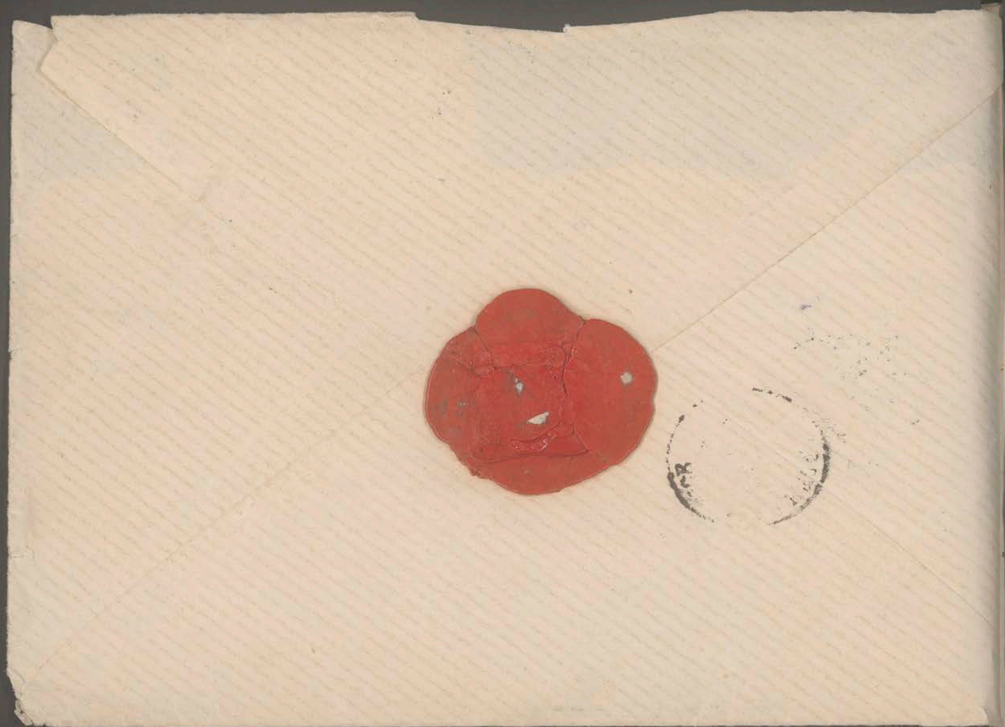

Monsieur R. de St Hubé

Membre du conseil de l'Empire, &c. &c.

Maison Rubino.

San Remo.
Italie.

110

JUSTITIA ET PACE.

REVUE DE DROIT INTERNATIONAL
et de
LÉGISLATION COMPARÉE.

Avenue de la Toison d'Or, 62,
BRUXELLES.

Bruxelles, le 10 mai 1882.

Très honoré Monsieur
le Sénateur

Vos lignes de Bingen m'ont fort désappointé. Je me faisais une fête de vous faire un peu les honneurs de Bruxelles, & ce plaisir me fait faux bond. J'espère que ce n'est que renvoyé. Je regrette vivement que vous ayez eu mauvais temps dans mon pays. Je suppose que vous êtes maintenant de retour à Varsovie; en tout cas, si cette lettre vous y devance, elle vous attendra, & je ne voulais pas tarder à vous remercier de votre très intéressant

article, dont j'ai ajouté une mention dans mon Introduction historique, — en vue d'une 3e édition, que je ne serai probablement jamais dans le cas de faire.

Veuillez excuser, Monsieur le Sénateur, la brièveté de cette lettre. Je suis surchargé de besogne, faisant 8 leçons par semaine [2 de Droit de succession, élémentaires; 4 sur les Legs, plus approfondies, & 2 approfondies sur les principes généraux des Servitudes] & devant regagner le temps perdu pour la Revue & pour l'Institut de Droit International, & me préparer à en perdre de nouveau, — car je compte

111

partir le 18 juin pour l'Auvergne.

Veuillez agréer, très honoré Monsieur, mes vœux pour que vous continuiez à vous porter aussi bien qu'à San Remo, & l'expression des sentiments de reconnaissance & de respect dans lesquels je me dis

De Votre Excellence

le dévoué & obéissant serviteur

Alphonse Rivier

112

29/6 84

Très honoré Monsieur

Vous devez me croire bien négligent. Votre lettre est du 11, & je réponds le 29. Mais j'étais à Heidelberg lorsque la dite lettre est arrivée ici, je l'ai trouvée à mon retour, & M. Thonissen à qui j'ai transmis la question qu'elle posait ne m'a répondu que hier soir.

Voici sa réponse: „M. de Hubé trouvera la solution de sa question dans deux mémoires de feu notre confrère Poullet: Histoire du droit criminel de Brabant, & Histoire du droit criminel du Pays de Liège. Ces mémoires se trouvent à la Bibliothèque de Varsovie, dans la collection des mémoires de notre académie."

J'ajoute que ces mémoires se trouvent au t. XXXV et au t. XXXVIII des

Mémoires in 4° de l'Académie de Belgique.
Je ne les possède pas ; si la collection ne se trouvait pas à Varsovie, il va sans dire que je vous enverrais avec le plus grand plaisir une notice, mais je pense que vous préférez puiser à la source.

Avant d'avoir reçu la réponse de M. Thonissen que j'avais consulté comme l'homme le plus compétent en ces matières, j'avais cherché dans Warnkoenig et dans Defacqz. Ce dernier a fait un mémoire sur la Paix du sang ou Paix à partie qui mentionne bien l'existence dans les coutumes flamandes, d'une Mondsoen (Mundsühne) Maegsoen (Magsühne) ou Erfsoen (Erbsühne), mais sans détail. Warnkoenig au § 22 de son livre IV, ~~partie~~ traite : Von der Tödtung (Manslacht), ihre Sühne, von dem Schaden etc., et à la p. 89 et suivantes, il décrit un Sühnedding,

d'Alost, dit an 1437. Alost est dans la Flandre. Le père du tué se réconcilie solennellement avec les trois meurtriers. Les parties sont citées au jour fixé, devant six échevins & le maire de la ville & onze hommes de la cour féodale du comte & le bailli. Elles comparaissent avec leurs Magen end Freunde. On leur lit le Zoendine, Sühnding; — sans doute, dit Warnkoenig, le projet de convention (le protocole anticipé de la séance). (Elles fournissent caution légale, réciproquement?) Les trois meurtriers vont à l'église, & se déshabillent en chemise. Puis ils sont conduits au fond du cloître où le frère du tué les attend; le document l'appellent Mondzoenere, Mündsühner. Le bailli y amène le principal meurtrier; les deux autres sont conduits par le maire, &. Arrivés dans le cloître, tous les trois s'agenouillent; on leur lie les mains. Le bailli dit: „Voici, N., les N.N. avec leurs parents & amis; ils t'implorent au nom de la mort qu'a soufferte notre Seigneur sur la croix ..., afin

que tu

leur pardonnes la mort de ton frère : ils ~~portent au deuil~~ en ont un regret amer, éternel (want hem. lieden ~~de~~ zelve doot bitterlike leet es ende eeuwelic wesen sal). Puis les meurtriers se relèvent & avancent jusqu'au milieu du cloître, où la même cérémonie & déclaration ont lieu une 2e fois. Puis elles ont lieu une 3e fois, au fond du cloître, en présence immédiate du frère. Après cette troisième ~~[illegible]~~ scène d'agenouillement & de déclaration, les trois meurtriers baisent le frère sur la joue. Puis ils s'éloignent d'un pas : Le bailli demande alors aux hommes du comte si cette paix & ce wettelik zoendinc (acte légal de "Sühne", d'expiation) ont été faits bien & correctement, comme ~~elles~~ ils devaient l'être. L'un des hommes répond que oui, & qu'ils doivent être observés & gardés par les deux parties & leurs parents, nés, & non nés, nationaux & étrangers, légitimes & bâtards, & par tous ceux des quels on pourrait craindre une rupture de la paix ...

do 29/6 87

Le maire interroge les échevins de même ; ils répondent de même. Le bailli interpelle ensuite les hommes du comte, lesquels déclarent que les parties, avec leurs parents & amis, doivent se donner la main, se promettre & jurer réciproquement, de garder la paix etc. ~~Ils~~ Les parties prêtent ce serment. La cérémonie est terminée, on se sépare.

On cite plusieurs paix pareilles, d'Alost, de 1432, 1440, 1464, 1473, 1475. Pareilles aussi, ou analogues, d'Audenarde, d'Anvers.

Warnkoenig fait, d'après Macieiowski, le rapprochement du droit slave (trad^n Buss, t. II, p. 185).

Voilà, très honoré Monsieur, une description un peu embrouillée, mais qui,

je l'espère, sera compréhensible. Je suis, je le répète, prêt à vous donner une analyse du droit de Brabant & de Liège, si vous le désirez.

Je suis bien heureux d'apprendre que vous êtes satisfait du séjour de Rome. J'y serais venu, très probablement, si je n'avais dû me rendre à Édimbourg, en avril, pour les fêtes jubilaires de l'université. Mes vacances en ont été absorbées, d'une façon d'ailleurs très intéressante.

Dans un mois je compte me rendre en Suisse, & plus tard, sauf empêchement imprévu, je pousserai jusqu'à Turin & peut-être un peu plus loin. Il me semble difficile de rester longtemps

sans rendre une petite visite à l'Italie.

Un projet que je caresse de longue date, c'est de faire la connaissance de Varsovie, Saint Pétersbourg, Moscou; je ne sais quand je pourrai l'accomplir.

Veuillez, très honoré Monsieur, excuser le décousu de cette lettre, & croire aux sentiments de très haute & très respectueuse considération dans lesquels je me dis

Votre tout dévoué

Alphonse Rivier

Bruxelles, 62 Avenue de la Toison d'or,
le 29 juin 1884.

116

7/3 85

Très honoré Monsieur

Veuillez me pardonner : j'ai sous les yeux votre si aimable & si intéressante lettre, je constate avec confusion qu'elle est du 25 janvier, & je ne réponds qu'aujourd'hui 7 mars. J'ai besoin d'invoquer, au sujet de ce retard, toute votre bienveillance & indulgence. Le fait est que je suis fort occupé, que le temps passe fort vite, & que suis stupéfait de la comparaison de ces deux dates. Encore une fois, veuillez me pardonner.

Ensuite, permettez-moi de vous présenter mes vœux bien sincères & respectueux pour cette année 1885. J'espère, & je suppose, qu'elle a bien commencé pour vous, que votre santé ne laisse rien à désirer, & que

cet hiver du Nord vous incommode aussi peu que l'hiver de San Remo, — qui est un peu différent. Je vous prie aussi de bien vouloir présenter mes vœux à Mademoiselle Legrand, si elle est à Varsovie. Je pense souvent, & toujours avec un grand plaisir, aux moments fort agréables que j'ai passés avec vous, très honoré Monsieur, sur les bords admirables de la Méditerranée, il y a déjà quatre ans, ou du moins trois.

Mille remerciements enfin pour les très intéressants détails que vous me donnez sur Ostrorog. M. Zawinski m'a envoyé son livre, & j'espère qu'il a reçu ma lettre de remerciement. J'aurai l'honneur, dans quelques semaines, sauf événement imprévu qui m'empêcherait de travailler, de vous faire hommage d'une très courte "historische Übersicht der völkerrechtlichen Literatur seit Grotius", que je devrais avoir terminée déjà, car je vais faire attendre l'imprimeur. Cette "historische Übersicht" doit faire partie de la grande publication de M. de Holtzendorff: "Handbuch des Völkerrechts".

117

J'ai écrit à M. Lehr, lequel ne se souvient pas de ce qui peut avoir donné lieu à la note dont vous parlez. Il m'écrit: „tous les travaux ou livres „sur lesquels je promets une analyse ou une notice, „sont casés dans une place à part de ma Bibliothèque, „& je les y prends au fur & à mesure: or je n'y ai „rien de M. de Hubé. S'il veut être assez aimable pour „me dire en quoi je puis lui être agréable, je le ferai de „grand cœur dans la mesure de mes moyens. En général, „on ne fait pas de communications à la Société de légis-„lation comparée, qui ne publie pas de Revue proprement „dite." – Je crois que Lehr ferait très volontiers un article dans une Revue française.

Adieu, très honoré Monsieur,

Veuillez croire aux sentiments de très haute & très respectueuse considération dans lesquels je me dis, avec réitération d'excuses & de remerciements, & avec l'espoir de ne plus laisser passer si longtemps sans vous écrire ou sans vous voir,

Votre tout dévoué

Alphonse Rivier

Bruxelles, 62 Avenue de la Toison d'or,
ce Samedi 7 mars 1885.

Toulouse le 22 Juillet 1865. Boulevard Nro 68. 118

Panie Senatorze!

Z wielkim pospiechem uważałem na list, Pana Senatora z 29 Czerwca, odpowiedzie-, jest to dzień St Piotra, na który przyrzekłem przysłać do Warszawy tłumaczenie prawa Burgundzkiego: lecz mi się niedało: bo już na ten dzień skończone było tłumaczenie, jak spotkałem P. Humberta, professora, i pogadałem mu o tem; i powiedział mi że lepiej jest, w przód do postania, przejrzeć pod względem stylu francuzczyzny; dziesięć dni mniej lub więcej, Panu Senatorowi niezrobi różnicy.

Udałem się na to; i wziął do siebie moje prace; oddał mi ją 12 Lipca z poprawkami — już w tym momencie do poczty szedłem, jak jakiś sługa facultetu prawnego spotyka mnie i powiada że pan de Rozière, nadzorca starych listów i książek, ogólny Inspektor pinied des Archives, jest w Toulousie;

Pan ~~Rady~~ Zbiorca starych listów, myślałem, mając wielkie uważanie przy swoim Ojczyźnie, P. Girard, nasz pierwszy rozrządzający zgromadzenia siedmiu sędziów na zbiegu czystych (candidats) do szkoły prawnej (Président du concours pour l'agrégation aux écoles de droit), mógłby mnie wyrobić przy tym Panu Girard. Z drugiej strony, jak Pan senator już to mnie do znania podał, iż ten Pan de Rozière (przyjemnie) przyjął dziecko do swojej Revue historique. miałem tedy dwie oddzielne rzeczy (intérêts) z nim gadać.

Gadać naprzód o mojej rzeczy (intérêt); co polega na to, że nie będę mianowany professorem prawa, żeby przynajmniej tymczasowo dali mi miejsce w Rządzie, w jakiejś szkole, co się dopiero otwiera, ~~tam~~ to jest w szkole przyszłej, osobnej professionnelle (spéciale), professora języków północnych, to jest Angielskiego, Niemieckiego etc... a to by mnie nie przeszkodziło jechać na ~~con~~ zbieg (concours) przyszły do wstąpienia na professora prawa (l'agrégation aux écoles de droit), co ma nastąpić w Marcu, ... Bo przedsięwzięcie Pana Girard, mnie wystawić na sędziego w jakimś Kantonie, nie idzie podług moich zwyczajów.

Jest albowiem 30 lat przeszło jak się trudnię professorką, a nie sędziostwem; trudnię się także adwokatstwem a nie sędziostwem nie wypada mi w żaden sposób być sędzią.

Taki był przedmiot o którym chciałem gadać z panem de Rozière.

Drugi, o dziele pana Senatora; chciałem mu wystawić, czy może to dzieło, na tymczasowe drukować i w całości (en entier). Bo, pomimo że Pan Sacaze przyrzekł że go każe wydrukować w całości et 60 exemplarzy osobnych, jednak to nastąpić nie może aż po roku: to za długo jest.

No, nie mogłem widzieć pana de Rozière. Przez dziesięć dni zawsze w tych wakacjach w oddaleniu od Toulouzy, przyrzekł że przyjedzie do Toulouzy. A jeden dzień przyjechał et odjechał na tydzień do Paryża i nie mogłem go widzieć.

Jak tedy dopiero dzisiaj mam zaszczyt odpowiedzieć na list pa Senatora z ~~bieżącego~~ ubiegłego dnia Śtego Piotra.

Nie posyłam mego tłumaczenia, bo poprawki, i ode mnie i ze strony francuzów są tak gęste, że trzeba przepisać na czysto, bo inaczej Pan Senator nie doczytałby tego.

Napisałem list do Pana de Rozière, we wszystkiem jak dopiero powiedziałem.

Co się tyczy tłumaczenia, będzie ono Panu Senatorowi odesłane do Kreuznach, w przeciągu dziewiętnastu dni od tej daty. bo trzeba

przepisać na czysto (mój ręczne sekretarz).

Panowie Lacaze, Humbert, Rodzierz-Moliwicz etc. swoje najniższe uszanowanie przezemnie Panu senatorowi przesyłają.

Cieszy to tych Panów bardzo i z tak Pan senator ~~robot~~ dba o prawie Boucher-Jondel-kim, bo jeszcze nicht albo bardzo mało tak krótko i tak wyraźnie o nim gadał i z niecierpliwością oczekuje go czytać.

Ja z mojej strony zasyłam moje najniższe uszanowanie Panu senatorowi et Pani senatorowej, z przyłączeniem tegoż samego niskiego uszanowania ze strony mojej żony.

Co się tyczy Legea Longobardorum Lyon 1600. 4to szukaliśmy razem z Panem Chłodowskim, ale niestety tymczasem go nie znaleźliśmy.

Mój najniższe uszanowanie Panu Senatorowi

Rebakowski.

P.S. W momencie zaczęcia tego listu na porcie spotykam się Ulicy S. Genouillac, który bardzo Panu Senatorowi odpowiedział swoje ... niewiem wyrazu (civilités) - i żądał by mu całe tłumaczenie do czytania dał.

Dresden, 8 Aug. 1866.

Hochgeschätzter Herr Collega!

Auf Ihre freundlichen Zeilen vom 4ᵗ d. M. erwiedere ich zunächst, daß ich leider nicht im Stande bin Ihnen die gewünschte Auskunft über den gedruckten Artikel der älteren Staatszeitung in Betreff ehemaliger Klöster im Posenschen zu ertheilen. Ich weiß nur, daß ein Theil der in denselben bei ihrer Aufhebung vorgefundenen Urkundenschätze ins geh. Staatsarchiv in Berlin gekommen ist, ein anderer Theil wurde bei dem Oberpräsidium in Posen aufbewahrt u. liegt meines Wissens noch dort. Auf dem Geh. Staatsarchiv in Berlin finden Sie übrigens ein sehr genaues von dem Hl. Dr. Strehlke angefertigtes Verzeichniß sämmtlicher dort vorhandenen sich auf Polen beziehenden Urkunden u. wenn ich nicht irre, gleichfalls ein Register über die bei dem Oberpräsidium in Posen noch aufbewahrten Stücke. In allen diesen Beziehungen kann Ihnen Herr Dr. Strehlke auf dem Geh. Archiv die beste Auskunft ertheilen.

Ich selbst besitze keine älteren poln. Urkunden im Original, sondern habe nur in Berlin u. Warschau einzelne abgeschrieben, die mich gerade interessirten.

die umfangreichste u. werthvollste
Menge meiner Abschriften ist einem
Copialbuch aus der Kanzlei des ersten
Herzogs entnommen, ergänzt durch das
Copialbuch des Bischofs Stanislaw
Ciolek, welches im Königsberger Ge-
heimarchiv aufbewahrt wird, so wie durch
die von Dlugosz für den Cardinal
Zbigniew angelegte Abschriftensamm-
lung, welche zur Dzialynsk: Bibliothek
in Kurnik gehört. Ich habe lange daran
gedacht, diese auf den ersten Herzog
sich beziehende Sammlung drucken zu
lassen, habe aber keinen Verleger
gefunden u. dasse die Bearbeitung
wieder ruhen lassen.
Inzwischen hat Herr Staatsrath
Akademiker Kunik in Petersburg
den Gedanken gehegt, meine Regesten
poln. Urkdt. durch die Akademie in
Petersb. drucken zu lassen. Nach seinen
Mittheilungen würde die Akademie
die Druckkosten wohl übernehmen:
allein ein Honorar zu zahlen
sei nicht üblich. Ohne ein solches kann
ich bei meiner Lage um so weniger
auf d. Unternehmen eingehen, als
dasselbe noch eine umfangreiche Arbeit
mir aufladen würde. Ich habe diese
Regesten anfangs nur für meinen
Privatgebrauch angelegt, nicht mit
der Absicht sie gleich für den Druck
einzurichten: sie erfordern daher
vor der Drucklegung einer genauen
Revision, die viele Zeit u. Mühe er-

werden dürfte. Auch diese Mußestunden-
arbeit, an die ich den letzten Winter
verwandt habe, habe ich in [illegible]
liegen lassen, theils der polit. u. kriegs.
Zeitverhältnisse, theils der ungünstigen
Aussichten für den Druck wegen.
Daß Hr. [illegible] die von Dr. Arndt
u. mir herausgegebenen Annalen einer
näheren Durchsicht würdigen, ist mir
sehr angenehm zu hören gewesen.
Der handschriftliche Commentar ist aller-
dings von mir gearbeitet: ich bedaure
nur, daß die Forderung der Direction
der Mon. Germ. die Arbeit möglichst zu
beschränken, mir nicht erlaubte, ~~den~~
allen Annalen denselben Fleiß wie
den Anmerkungen zuzuwenden. Jedenfalls
wird die Ausgabe dennoch, wie ich hoffe,
einen wesentlichen Fortschritt zeigen:
man sieht doch endlich alle diese Auf-
zeichnungen beisammen u. nach ihrer inneren
Zusammengehörigkeit geordnet.
In diesem Sommer habe ich wenig arbei-
ten können. Ich hatte die beiden Söhne
die ich besitze, bei der Armee u. wir
sind dadurch viel zu sehr durch die
Kriegsereignisse in Anspruch genommen
um ruhig studiren zu können. Zu meiner
größten Freude sind beide Söhne unver-
sehrt durch die Schlachten gekommen u.
bitte ich Gott, daß er sie jetzt auch
vor den sehr verbreiteten Krankheiten
bewahre.
Am Ende dieser Woche werde ich Bres-
lau wahrscheinlich verlassen, um
meine einzige Tochter zu besuchen,
welche in der Gegend v. Marienwerder
verheirathet ist.

Bis Ende Septbr., Anfang Oktober
bleibe ich dort auf dem Lande u.
theile, wenn Ew. Excellenz etwa
mir zu schreiben Veranlassung
hätten, die Adresse mit, unter
der Ihre geehrten Briefe mir zu
kommen würden.
Mit der Versicherung ganz besonderer
aufrichtiger Hochachtung, die ich
Ihnen als einem der Veteranen auf
dem Gebiet der Geschichtsforschung
zolle, habe die Ehre zu zeichnen

Ew. Excellenz

ganz ergebenster

Dr. Roepell.

Herrn Rittergutsbesitzer B. Plehn
(für Professor Roepell)
auf
Lichtenthal bei
Czerwinsk (Ostbahn)

P. P.

Für die so überaus freundliche Theilnahme an meinem 50jährigen Doctor-Jubiläum herzlichst dankend, erlaube ich mir anliegende Photographie von mir mit der ergebensten Bitte zu übersenden, mir auch ferner ein geneigtes Andenken bewahren zu wollen.

Breslau, im Herbst 1884.

Prof. Dr. Roepell

Przesyłając przy niniejszém Jaśnie Wielmożnemu Radcy Tajnemu Senatorowi, żądane dwie kopije, mam honor załączyć wyznanie najgłębszego poważania, z jakiem jestem

Jaśnie Wielmożnego Senatora

najniższym sługą

Warszawa
dnia 2/14 Maja 1866 r.

Jagodziński

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze.

Przepraszam najuprzejmiej, że dziś dopiero odpowiedzieć mogę na pismo JWgo z d. 30 Sierpnia b.r. Interes Pana Senatora o udzielenie pożyczki na machiny, nie jest jeszcze zadecydowany. Nie byłoby trudności w wydaniu przychylnej decyzji, gdyby nie istniała zaległość z takiejże pożyczki na dobra Stobnicę, a właściwie posiadaczowi onych dawniej udzielonej. Aby ją odzyskać, Rząd Gubernialny wkłada odpowiedzialność na urzędników winnych jakoby złe wydanego świadectwa do pożyczki. Czy to właściwe różnie uważać można. W każdym jednak razie bliższa jest odpowiedzialność biorącego pożyczkę, i dóbr które stanowią jej zabezpieczenie – skoro (: jak JW Panu wiadomo :) wysokość opłacanego z nich podatku gruntowego, jest miarą wysokości przyznawanej pożyczki. Kupujący dobra powinien przekonać się jakie ciążą na nich zaległości Skarbowe, a na równi z temi są i Bankowe. Gdyby przejście dóbr w inne ręce uwalniało je od odpowiedzialności za pożyczkę, pomimo poddania się exekucyi admi-

nistra

nistracyjnéj), to Bank znalazłby się niéraz w położeniu, iż nieodzyskawszy jednéj pożyczki z powodu przejścia dóbr w inne ręce, dawałby drugą, nie mając pewności, czy i téj podobnież nie straci. Środkiem przymusu do zapłacenia z dóbr dawnéj pożyczki, jest wstrzymanie następnéj. Takie było dotąd postępowanie Banku odpowiedzialnego za fundusze którémi zarządza. Nie przesądzam decyzyi Jego w interesie JW Senatora, i z mojéj strony starać się będę, o jéj przyspieszenie.

Pełen wysokiego szacunku i poważania

Sługa

Koguski

Warszawa 6 Września
1869 r.

Auf Ihren letzten Brief, Herr College, v. 4. Nov. 1864. konnte ich früher nicht antworten, bis ich Ihr Werk empfangen hatte. Erst durch persönlichen Betrieb an meiner Seite erhielt ich es heute Morgen.

Ich bin erstaunt über die Masse Werke, die sich in Ihrer Bibliothek angehäuft finden, und über die großartige Mühe, die Sie, Herr College, sich gegeben haben.

Der Zweck meiner kurzen Arbeit war ein doppelter: ein literarischer, die ältesten Nachrichten kennen zu lernen; ein dogmengeschichtlicher, bei dem ich vorzüglich bestrebt war.

Unterdessen ist eine Reihe neuer Arbeiten erschienen, namentlich die Dimmonterson. Dogmengeschichtlich haben diese freilich wenig gebracht.

Leider bin ich von diesem Studium abgekommen, denn ich habe mich ganz dem canonischen Rechte

ergeben, dessen Studium in der Welt
ganz vernachlässigt ist, erst auch
bösem Willen, weil man das Katholi-
-sche auch nicht gestellt und nicht will.

Sehr zu wünschen wäre, wenn die
kostbaren Werke, die Sie besitzen, der
Allgemeinheit wegen gebracht würden,
ich selbst habe auch diesen Werken, die
ich nicht besitze, in Italien eine große
Auslage gemacht, was namentlich die
Geschichte des Prozesses betrifft für meine
eigene Dichtung.

Um nun auf Rom überzugehen,
kann ich Ihnen folgendes mittheilen:

Die Stadt Rom hatte eine doppelte
Kraft, worauf schon Albini pag.
288. aufmerksam macht. Hier ist
nie ein Communalrecht die Stadt
fest unter Eugen III. gestaltete sich
die römische Republik der Neuzeit — jene
1144: da erhob sich bereits
Lamberto 1191. Rom wünschte
nicht, wie in den oberitalischen Städten,
der Einfluß des Pabstes und der
Kaiser war hier zu groß. Sie hatten

in Ihrem Schriftenverzeichnisse werth an-
-führen können das Werk von
Gregorovius über Rom. Das ist
es noch nicht bereit. Gewerbschaft
-aften bestanden in Rom seit dem
12. Jahrhunderte und schriftliche Sat-
-zungen wurden gemacht – und jede
neue Sammlung hieß nur nova. Die
Einrichtung der Städte hieß man
überall, also an Paul II und Sixtus
IV. (nicht wie in meinem Buche steht III
denn d[illegible] sole [illegible] anno III [illegible]
Regierung) 1472. an Hadrian VI.
an Gregor XIII. sind neue Erneuerungen.
Constantinus und Fenzonius über
die Statuta Romana beziehen dieselben
und diese Statuten gelten auch jetzt
noch in Rom, wie mein der ersten
Schriftsteller dall'Olio darstellt.

Ich habe mir einen Auszug gemacht
aus dem ältesten nicht gedruckten [illegible]
Stadtrechte von Perugia und die
können Sie vielleicht [illegible], wenn
Sie die

bibliographia storico perugina
o sia catalogo degli
scrittori, che hanno illustrato
la storia della città e compilata
da Vermiglioli 1823
[illegible] Schriftsteller – [illegible] späteren letzten

Man hielt hier sehr gut, wie sich
aus den alten Verzeichnissen des
von gedruckten Werke von dem berühmten
Drucker Castelari gestellt hat
was Sie erfahren — richtig 1523.
1526 (das erste buch) und 1528 das [illegible]
dabei sehen Sie auch die
Statuten von Uffizi zu erlangen, die
derselbe Castelari gedruckt hat,
und die Ihnen ebenfalls Spittholius
verschaffen kann. Sie haben die Statute
von Uffizi gut in Ihrem Werke nicht
ausgezeichnet und sie sind sehr
wichtig.

Von Pistoja kann ich Ihnen be-
sonderes nicht mittheilen.

Es thut mir leid, daß ich
mich an meine früheren Arbeit
entfernt habe: aber Sie werden
selbst einsehen, daß das mannigfache
Stoff mir von neuem beschäftigt
hat. Mit ausgezeichneter Hochachtung

C. [illegible]
ergebenster
[illegible]

Heidelberg 29.
Dezember 1864.

Girolamo Rossi?

129

ISPEZIONE
DEGLI
SCAVI E MONUMENTI

Ventimiglia, addì 10 febbrajo 1874

Eccellentissimo Sig. Senatore

Coll'umanissimo di Lei foglio di jeri, mi è stato recapitato il prezioso Extrait etc., di cui le è piaciuto farmi dono. Io l'ho percorso con quell'interesse che merita, e mentre ho potuto indovinare il grandioso disegno, che induceva V.S. a dare incominciamento (certo con ingenti spese) ad una estesa raccolta di statuti, ho dovuto in pari tempo ammirare, come a Lei forastiero sia stato dato di raunare un così copioso numero di cimelii statutarii, che invano si cercherebbero nella più parte delle nostre pubbliche Biblioteche.

Le so poi grado della notizia, che mi da sugli statuti scoperti costì, e che se [illegible]

mi appongo, non sono già d'Apricà, ma bensì di Apricale, formati nell'anno 1267, da me dissepolti e presentati alla R.ª Deputazione sovra gli studi di storia patria in Torino, la quale ne ordinava la stampa in uno dei volumi che verranno in luce.

Amerei pure conoscere il nome dell'autore ed il titolo dell'opera sugli statuti italiani pubblicata in Bologna e di cui Ella mi ha parlato con tanta lode, e nell'atto di ringraziarla anticipatamente del favore mentre le restituisco da parte di mia consorte le più riverenti salutazioni, godo mi si porga occasione di dichiararmi

Umiss.mo e Dev.mo Servo

Girolamo Rossi

ISP

CAVI

ISPEZIONE
DEGLI
CAVI E MONUMENTI

Ventimiglia, addì 18 febbrajo 1877

Eccellentissimo Signore

Sono lietissimo, che l'invio del Calendario scolastico m'abbia procurato il piacere di rivedere i Suoi caratteri, e quel che più monta m'abbia facilitato il modo d'avere il suo prezioso suggerimento in ordine alla pubblicazione prossima de' miei Statuti Liguri.

Non mancherò adunque di porre la più viva attenzione sul punto dell'applicazione facoltativa dell'uno o dell'altro diritto; ma credo bene di prevenirla, che questo farò nella seconda parte, essendo la prima destinata unicamente alla bibliografia. Inutile che io le scriva, che non appena avrà vista la luce il volume,

Ella sarà tra i primi, da cui mi farò a chiedere l'autorevolissimo giudizio.

Intanto la rendo grazie di avermi fornito il titolo dell'opera da lei pubblicata sul Codice Civile italiano, e mi rallegro assai che Ella abbia presa la decisione di rinfrescar la memoria al vecchio illustre Conte Sclopis con un foglio, che senza dubbio gli tornerà carissimo – Se non fossi indiscreto la pregherei di volergli porgere in tale occasione i miei sinceri ossequj.

Nell'atto di augurarle, anche a nome della mia Edvige, un felice viaggio, mi è dolcissimo ripetermele colla più profonda stima

Um.mo Dev.mo servo

Girolamo Rossi

Eccole l'indirizzo pel conte Sclopis:

all'Eccellenza

del Sig.r Sclopis di Salerano, conte Federigo,
Cavaliere dell'ordine supremo dell'Annunciata,
Presidente della R.a Accademia delle scienze, senatore
del Regno &c.

Torino

3

133

5/177

Eccellenza

Poche settimane dopo la partenza dell E. V. da San Remo, pervenivami al mio indirizzo di Parigi una lettera, accompagnata da due foglietti su cui si legge il nome di Fedor Demelic, con preghiera di farla recapitare a V. E., diretta forse alla volta di Pisa o di Firenze.

Non ebbi altra premura che di soddisfare ai desiderj di chi voleva mettersi in relazione con V. E.; e nello stesso giorno inviavo all' ufficio postale di quelle due città, due cartoline col nome di V. E.; ma mentre dall' ufficio postale di Pisa mi si rispingeva la cartolina, colla nota sconosciuto; pare andasse smarrita l'altra diretta a Firenze.

In questo stato di cose, non vedo altro modo per farle pervenire lettere e fascicoli, che con iscrivere direttamente in codesta capitale, nella fiducia che il mio foglio verrà nelle mani di V. E. la quale potrà così commettermi quello che m'abbia a fare.

Colgo intanto così bella occasione per porgerle da parte di S. E. il Conte Federigo Sclopis i più affettuosi saluti - avendo questo nostro eminente uomo di stato appreso da me che V. E. aveva visitata la nostra Liguria, e che aveva a più riprese chiesto della sua persona, mi ha risposto immantinente per pregarmi di farle conoscere che la ricorda sempre con riverenza ed affetto e che ove per caso facesse ritorno fra noi

ne lo rendessi subitamente avvertito.

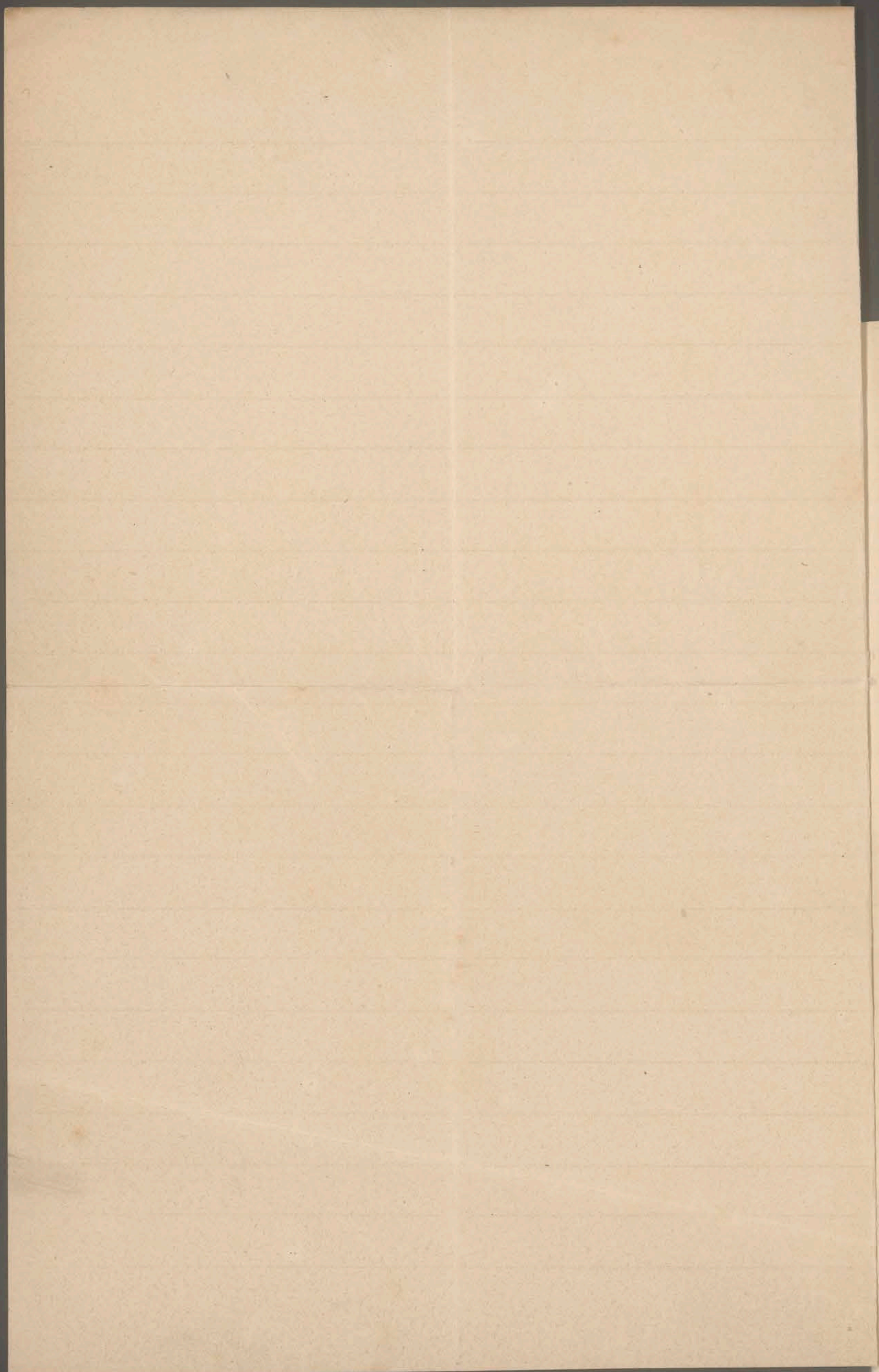
Lietissimo di poter passare così caro ed onorevole ufficio da parte del mio Presidente presso la E. V., nell'atto di porgerle gli ossequi della mia consorte, mi pregio ripetermele coi sensi della più alta stima

Della Eccellenza vostra

Di Ventimiglia (Liguria) 5 agosto 1877

Umilissimo e Devotissimo servo

Girolamo Rossi

Eccellenza

Me le professo senza fine obbligato del gentile foglio che Ella si è compiaciuta d'indirizzarmi, perchè oltre la cara soddisfazione di sapermi da V. E. ricordato, ho appreso altresì, che risanata da una malattia ha potuto ritirarsi costì, affine di attendere in mezzo alla campagna al completo ristabilimento della sua preziosa salute – Fo voti sinceri, perché altra volta possa io apprendere da' suoi caratteri, che codesto ritiro è stato per V. E. un vero balsamo ristoratore.

M'ero ben persuaso che la notizia del trapasso di S. E. il Conte Federigo Sclopis non avrebbe tardato a pervenirle alle orecchie; pur troppo le cattive nuove si spargono rapidamente! E dire che ancora pochi giorni prima m'avea scritto dell'esito della lettura da lui fatta all'accademia delle scienze, d'una mia Lettera sul teatro romano, già discoperto e di cui inviò a V. E.

un esemplare in questo ordinario! Doveva essere
quello l'ultimo foglio che io ricevevo da un Perso-
naggio, che m'avea sempre in luogo d'amico tenuto
e che m'avea fatto provare ripetute volte gli effetti
della sua pregiata parzialità ~~paesana~~ — Nella penultima
sua lettera poi m'avea parlato di V. S., anzi mi pregava
di fornirle l'indirizzo in caso che avessi ricevuto qualche
risposta, il che sventuratamente non sono giunto in tempo
di fare - Basta ora non ci resta che a pregare per
il riposo di quell'anima eletta!

L'accademia di Storia di Genova ha intrapreso
ora la stampa della prima parte del mio lavoro sugli
statuti liguri, ed ho già corrette le bozze di alcuni
fogli; spero che pel mese di dicembre sarà ultimata;
ed allora non oblierò di procurarne copia a V. S. il
cui nome ha già il dovuto luogo nella prefazione.

Del teatro romano da me scoperto non le dirò cosa alcuna, lasciando che Ella possa conoscere quanto vi è in esso d'importante dal già annunziato fascicolo che riceverà colla presente.

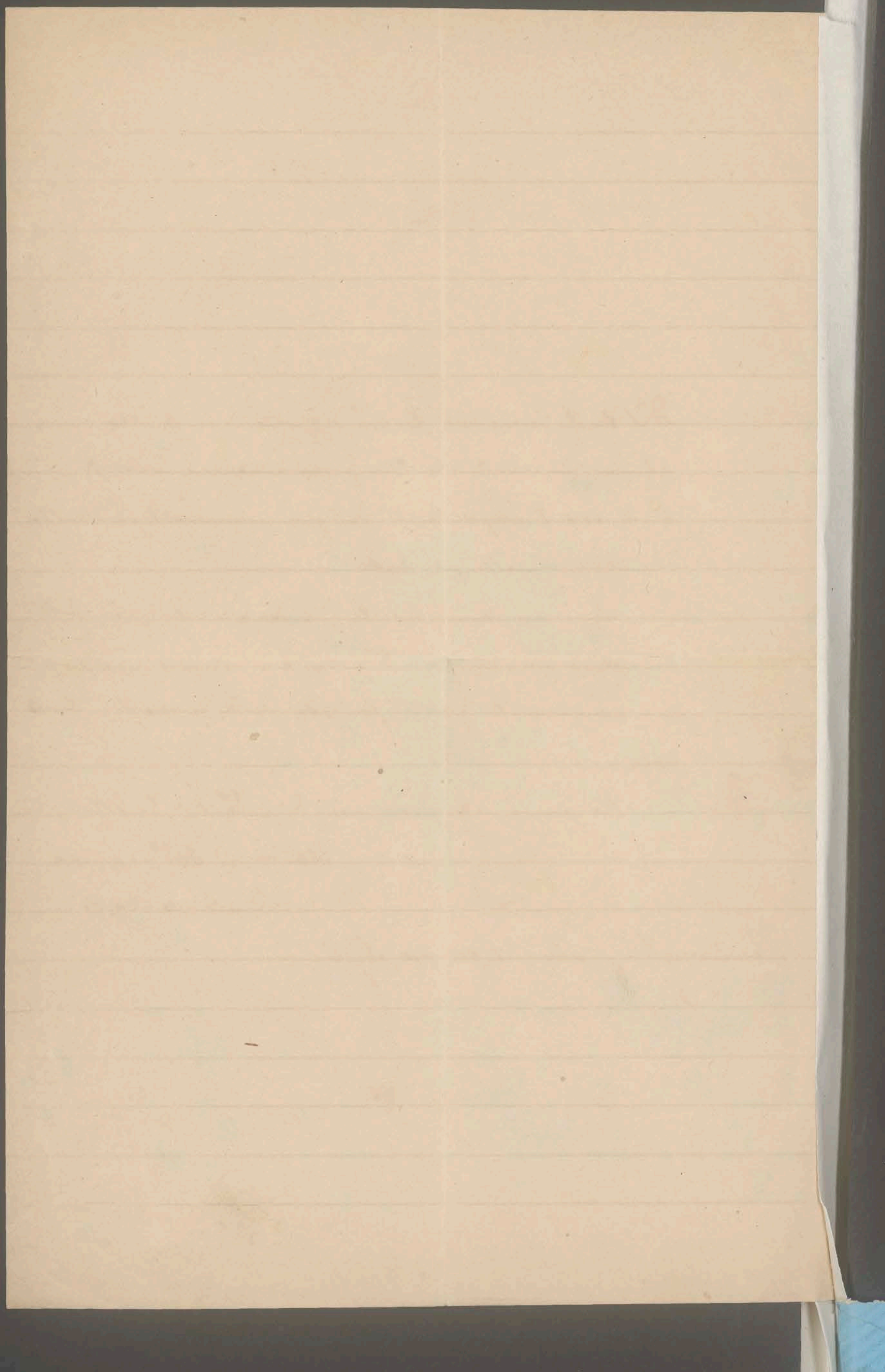
La mia famiglia le è riconoscentissima della memoria che conserva di essa, e si unisce con me per augurarle quella felicità onde si mostra tanto degna.

Mi pregio sottoscrivermi di Vostra Eccellenza

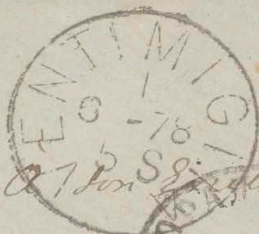
Umil.mo ed Obb.mo servo

Girolamo Rossi

Ventimiglia (Liguria) 1 giugno 1878.

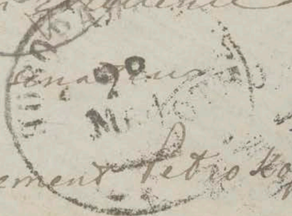

137

A Son Excellence

Le Baron Romuald Hube, sénateur

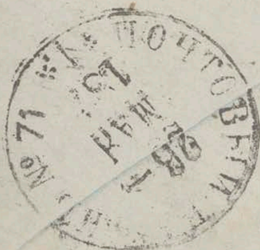
(Russie) Gouvernement Petrokoff

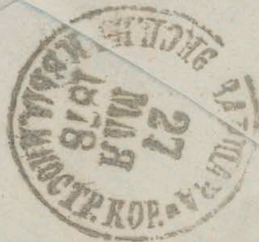
Radomsk

28
МАЯ
1878
(6)

31
МАЯ
1878
(2)
26
МАЯ

27
МАЯ
1878

138

Girolamo Rossi ?

27/1 79

Eccellenza

Sono lieto d'annunziarle, che di questi giorni ha veduto la luce in Genova, nel formato in 4°, il 1° volume del mio lavoro storico degli Statuti Liguri; nella cui prefazione è ricordata l'Eccellenza Vostra e la preziosa raccolta di codici statutarj da lei fatta. - Le sarò grato se vorrà farmi conoscere l'indirizzo preciso, per farlene, come è dovere, recapitare un esemplare.

Colgo volentieri questa congiuntura per pregarla di voler rendermi noto, se V. E. si toglierebbe, per atto di somma gentilezza, il carico di voler umiliare una copia dei

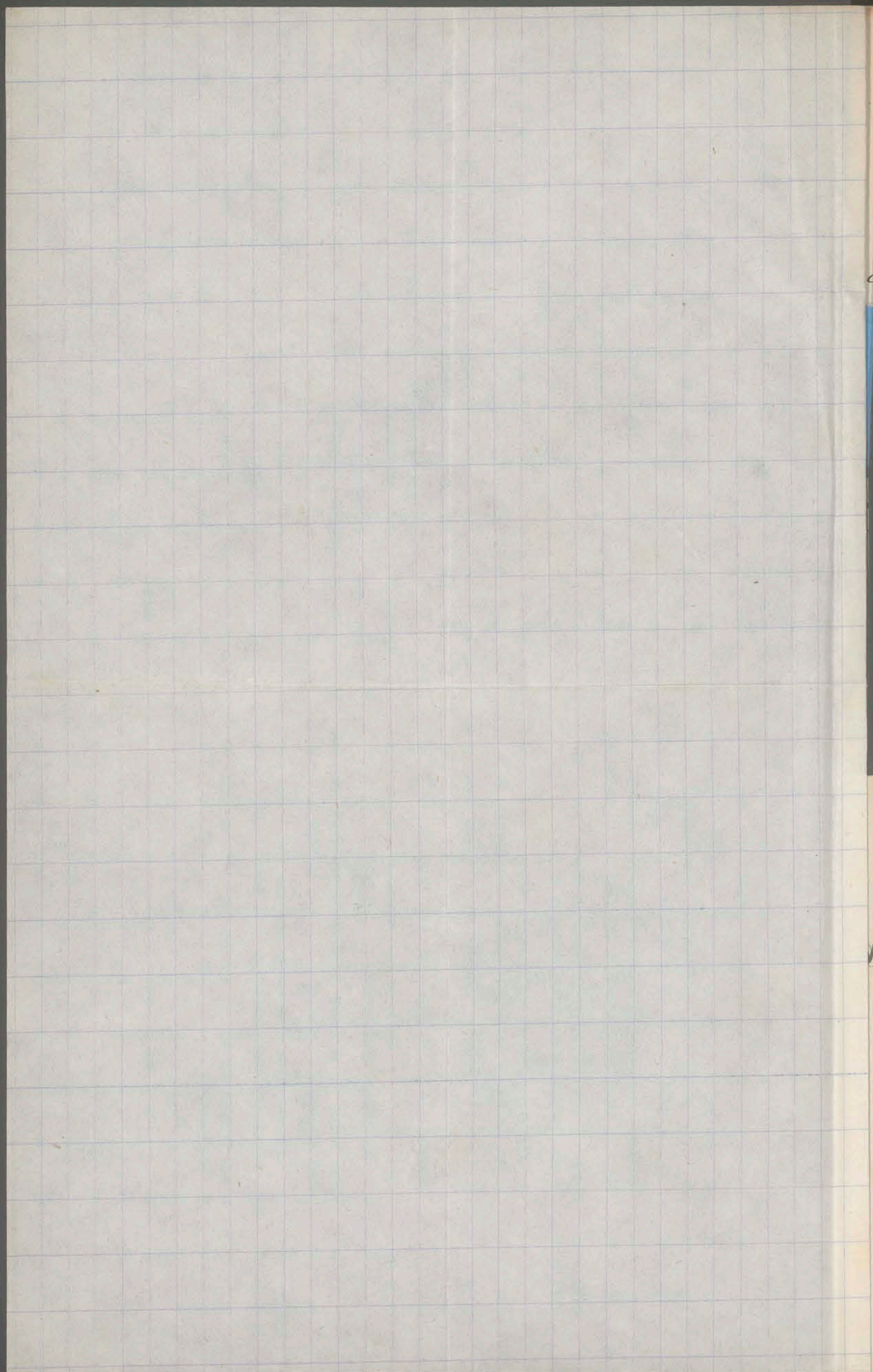
miei lavori all'augusta Famiglia Imperiale, la quale per lunga e ripetuta dimora in questo estremo lembo delle liguri contrade, si sarà senza dubbio interessata alla conoscenza delle vicende storiche, che esso ha in lontani secoli attraversate.

Ove però una tal cosa potesse recarle disagio, la pregherei a scrivermelo schiettamente; chè in tal caso non vorrei in verun modo arrecarle disturbi.

E nell'attesa d'un suo pregiato riscontro, rinnovandole i sensi della più profonda stima me le raffermo

Di Ventimiglia (Liguria) 27 genn. 1879 Dev.mo servo

Girolamo Rossi

140

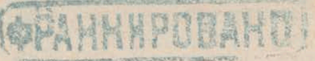
A Son Excellence

Baron Romuald de Hube, senateur

. l'Empire etc.

(Russie) Saint-Pétersbourg

Ibi vel Ubi

Его В. Пре-ству
Барону Ромуий
Губе
Сенатор

R. GINNASIO
DI
VENTIMIGLIA

GABINETTO DEL DIRETTORE

Ventimiglia, addì 27 gennajo 1880

Eccellentissimo Signore

Godo di rallegrarmi con V. E. del suo ritorno fra noi, e fo voti che il nostro clima le ridoni completamente la pristina salute.

V. E. non deve muoversi di costì, essendo io quegli che dovrà recarsi ad ossequiarla. Però essendo oltremodo in ogni giorno della settimana occupato, nutro fiducia che lascerà a me la scelta di quel momento che l'ufficio mi lascia di libero.

E nell'atto di rinnovarle col più vivo dell'animo gli augurj sinceri che formo per la sua prosperità, mi pregio raffermarmi di V. E.

Devotissimo servo

Girolamo Rossi

Eccellenza

Ho ricevuto il suo gentilissimo foglio, che accompagnava le premessami pubblicazioni, e ne sento il debito di ringraziarnela di cuore.

Unisco alla presente le chiestami lettere pel comm. Cantù, sebbene io sia persuaso che meglio che ogni parola mia, potevan allora giovarle presso l'illustre storico lombardo il semplice biglietto di visita segnato Hubé. Ma io ho pensato all'antico proverbio: chi abbonda non falla.

Gli atti del congresso storico lombardo che Ella desidera di leggere non sono ancora stati pubblicati; sebbene da qualche settimana io abbia già respinte corrette le bozze di stampa degli atti; che come segretario della 1a sezione e quindi come relatore, ho dovuto stendere. Però andando Ella a Milano potrà agevolmente averne copia, che anzi l'autorizzo in mio nome a chiederla al gentilissimo cav. Prof. Isaia Ghiron, Bibli-

21 ЯНВ. 1879

trovarsi alla Braidense.

E nello atto di pregarla a volermi continuare la sua pregiata stima e benevolenza, godo di raffermarmele con sensi di profondo ossequio

Devotissimo servo
Girolamo Rossi

Da Ventimiglia li 26 Genn. 1881

ISPEZIONE
DEGLI
SCAVI E MONUMENTI

Ventimiglia, addì 26 gennaio 1881

Chiarissimo Sig. Commendatore Cantù

S. E. il Barone Senatore Romualdo Hubé esibitore della presente lasciando la nostra Liguria per visitare la superba capitale lombarda, desidererebbe vivamente di poter ossequiare la S. V. Ch.ma, ed a questo fine mi prega d'una lettera di presentazione.

Sebbene il nome dell'eccelso magistrato e pubblicista riesca non giunga nuovo alla S. V., pur nondimeno non so riescire a di-negargli il chiesto favore, persuaso che Ella vorrà senza dubbio rinnovare verso l'illustre straniero porzione delle gentilezze, di cui mi fu largo nello scorso settembre durante

il delizioso tragitto fatto da Milano a Bellaggio in compagnia del Comm. Ricotti.

E nell'atto d'anticiparle delle sue cortesie le più sincere e riverenti grazie, mi pregio di professarmele devotissimo servo

Girolamo Rossi

P. S. Appena fatto ritorno in patria dopo il Congresso, ho messo al suo indirizzo il promesso libro su G. Morone, che spero le sarà stato recapitato a rivedersi.

146

КОНТОРА
ВЫСОЧАЙШЕ
УТВЕРЖДЕННАГО
РОССІЙСКАГО ОБЩЕСТВА
МОРСКАГО РѢЧНАГО
Сухопутнаго Страхованія
и
ТРАНСПОРТИРОВАНІЯ
КЛАДЕЙ.

ВАРШАВА

Ноября 6го дня 1868 года.

№ 839

Его Высокопревосходительству
Дѣйствительному Тайному
Совѣтнику, Сенатору Ромуальду
Михайловичу фонъ Губе
въ имѣніи Стобецко

Согласно свѣдѣніямъ полученнымъ Конторою изъ С.Петербурга, Министерство Народнаго Просвѣщенія пріобрѣло отъ Вашего Высокопревосходительства для Императорскаго Новороссійскаго Университета библіотеку.

По доставкѣ этой библіотеки изъ Варшавы въ Одессу, Варшавская Контора сего Общества долгомъ считаетъ предложить Вашему Высокопревосходительству свои услуги, изъ чего-же ближайшаго уразумѣнія, не благоугодно-ли будетъ Вашему

Высокопревосходительству сообщить Варшавской Конторе сего Общества къ кому слѣдуетъ по сему предмету обратиться.

Управляющій Конторою Л. Рейхаузенъ

Контора помѣщается въ Медовой улицѣ подъ колоннами (pod filarami).—

147

148

Kraków, 24 Stycznia 1872 r.

Dostojny i Szanowny Panie Senatorze!

Dawno już pragnąłem skorzystać z szczęśliwej dla mnie okoliczności, która dozwoliła mi w jesieni r. z. zbliżyć się do Szanownego Pana Senatora, ażeby choćiaż piśmiennie przesłać Dostojnemu Panu zapewnienie mego najgłębszego uszanowania, tudzież ażeby maleńką swą pracę zakommunikować. Pozwalam się to uczynić w tej chwili i przy niniejszym liście przesyłam Szanownemu Panu Senatorowi „Program moich wykładów filozofii prawa," który racz Pan Senator przyjąć łaskawie i sądzić z pobłażaniem.–

W tych czasach wydałem na widok publiczny parę prac nowych. W zeszycie Styczniowym Przeglądu Polskiego wyszła moja rozprawa „O zadaniu i systemie filozofii prawa";

/.

w Przeglądzie Sądowym wyszła moja rozprawa „O poselstwach dyplomatycznych i Konsulatach”, a w nowem Czasopiśmie Krakowskiem Adama Kirkora, będzie moja rozprawa O kommunizmie i Socjalizmie. —

Pomimo tych usiłowań z mej strony, wiemam wszelkiej nadziei azeby kwestja katedry o którą się staram tak prędko rozstrzygniętą została, zwłaszcza, gdy Dr. Jireček nie jest już ministrem oświecenia, a do teraźniejszego ministra, Dr. Stremayera niemam żadnych stosunków. Dziwna to rzecz iż w Austryi gabinety zmieniają się tak często niemal jak marcowa pogoda.

Pan Senator zapewnie zajęty jest obecnie bardzo swoją najnowszą pracą historyczną; i kiedyż też będziemy ją mogli ujrzeć? Na wsi wszelkiej spokojniej i szybciej się pracuje niżeli w mieście; sam to wiem najlepiej przy obecnych moich zajęciach. A jednak gdyby mi wolno było, tobym się ośmielił przypomnieć Szanownemu Panu Senatorowi Taskowi udzieloną mi obietnicę: napisania swej opinii o moich pracach. Chociażby tylko krótko, w kilkudziesięciu wierszach, jakiejś gazecie mniej specjalnej, np. w gazecie Warszawskiej, albo w Kraju, który wychodzi tu w Krakowie. Dla człowieka

/.

który jak ja pracuje obecnie dla wyrobienia sobie stanowiska, ocena choć ogólnikowa, proste wypowiedzenie zdania o jego pracach, przez człowieka który zajmuje u nas najwyższe społeczne i naukowe stanowisko, jest przedmiotem ogólnego, najgłębszego poważania, byłoby największym zaszczytem i pomocą.

W Krakowie nic nowego; cicho i spokojnie jak zawsze. Komunikuję to Szanownemu Panu Senatorowi; pragnę wyrazić moje najgłębsze uszanowanie, jako najniższy

Sługa

Gustaw Roszkowski.

Szanownej Małżonce proszę łaskawie oświadczyć moje najgłębsze uszanowanie. —

150

Jaśnie Wielmożny Rzeczywisty Radco Stanu!

Ufny w szanownych względach i przyjaznych uczuciach JW. Pana dla mnie – poważam się przeto zanieść prośbę moją do Łaski JW. Go, w przedmiocie następującym;

Po ś. p. Panu Rajchel Urzędniku Skarbowym, pozostała Wdowa z 6 giem Dzieci, a to: bez najmniejszego funduszu na utrzymanie tak licznej familii – Ustanowiony zaś Opiekunem wspomnionych Nieletnich, zamierzyłem przyjść im w pomoc, ile mi tylko okoliczności dozwolą – i tak: podaję tu dołączone przełożenie do Tronu, z najpokorniejszą prośbą; aby Najjaśniejsza Pani raczyła wydać Postanowienie, iżby Panna Anastazya Rajchel przyjętą została do Instytutu Aleksandryjskiego w Petersburgu bez poprzedzającego losowania – Wydziałem tym kieruje JW. Rzeczywisty Radca Stanu Hafmann – Racz przeto JW. Pan wstawić się do Niego, aby interes obecny mógł otrzymać pomyślny skutek – Przez co, JW. Pan zobowiąże mnie do największej wdzięczności –

Przytem raz JWW Pan przyjąć zapewnienie mego Najwyższego Szacunku i nieograniczonego Poważania

Radziszewski

w Warszawie dnia 9 Grudnia 1845 r.

Panie Wielmożny Senatorze

Proszę o 15. tysięcy [illegible] Mrozowickiego wypłaconego raz na [illegible] się [illegible] i [illegible] tego [illegible] o tem —

z uszanowaniem
[illegible]
Teodor

Warszawa d. 2 Grudnia 54

ENCY

Wa

Do

153

REDAKCYA
ENCYKLOPEDYI WYCHOWAWCZÉJ.

Warszawa, dnia 31 Sierpnia 1878 r.

Adres;
Do Redakcyi Encyklopedyi Wychowawczéj
w Księgarni Gebethnera i Wolffa.

Do Jaśnie Wielmożnego Pana
Romualda Hube

Przesyłając Jaśnie Wielmożnemu Panu Objaśnienie wraz ze spisem wyrazów i zaproszenie od Redakcyi, mam zaszczyt prosić, z polecenia JO Księcia Tadeusza Lubomirskiego, o przyjęcie na siebie opracowania artykułów: Prawo i prawoznawstwo, Prawodawstwo szkolne, nadmieniając iż Redakcya, w wydawnictwie swojem, postanowiła trzymać się układu niemieckiej Encyklopedyi Wychowawczej Schmidt'a, unikając jednak ślepego naśladownictwa pod względem treści i sposobu obrobienia artykułów. W nadziei iż Jaśnie Wielmożny Pan tę usilną prośbę życzliwie przyjąć zechce, Redakcya oczekiwać będzie rychłej a przychylnej odpowiedzi.

Z wysokim szacunkiem i poważaniem

p. o. Sekretarza Redakcyi A. Lewiński

155

Paris, 10 février 1866

Ministère de l'Intérieur.

INSPECTION GÉNÉRALE
des Archives.

Monsieur le Sénateur,

Permettez-moi, en venant me rappeler à votre bon souvenir, de vous remettre en mémoire quelques promesses que vous avez bien voulu me faire à l'époque de votre dernier voyage à Paris, et à l'exécution desquelles j'attache beaucoup de prise.

Vous avez bien voulu me promettre de m'envoyer une traduction de l'article que vous avez publié dans la Bibliothèque de Varsovie au sujet des *Formulæ Sismondicæ*.

Vous m'avez également promis de m'envoyer une traduction de votre travail sur

la *Lex Burgundionum*.

Nous avons le plus grand désir d'insérer ces deux travaux dans notre *Revue historique de Droit*, et je désirerais beaucoup être présent à Paris pendant qu'ils s'imprimeront, afin de surveiller moi-même la correction des épreuves.

C'est pour cette raison que je me permets de vous renouveler mes instances, et de vous prier de vouloir bien hâter autant que possible ~~la correction des épreuves~~ l'exécution de vos bonnes promesses.

Enfin vous avez bien voulu me promettre aussi de m'envoyer une copie des deux *Epistolæ formatæ*, l'une d'*Atticus*, l'autre de l'évêque *Joseph*, qui se trouvent dans le manuscrit des *Sismondiæ*, que vous avez fait acheter à la

156

vente de M. le professeur Keller. — J'attends ces deux documents pour insérer une note dans les Addenda de mon Recueil général des Formules.

Veuillez donc, Monsieur le sénateur, excuser la liberté que je prends, et permettez-moi de vous offrir la nouvelle assurance de mes sentiments respectueux et dévoués

Eugène de Rozière

95, rue de Vaugirard.

157

Paris, 10 mars 1870

Ministère de l'Intérieur

INSPECTION GÉNÉRALE

des Archives

Monsieur,

Je ne sais si vous avez appris par vos re-lations avec les libraires de Paris que la Revue historique de Droit, dans laquelle vous avez bien voulu insérer quelques articles fort appréciés de nos lecteurs, ne doit plus paraître à partir de 1870. - Le dernier numéro de 1869, qui est extrêmement en retard, sera publié dans le courant de ce mois. Nous donnerons ensuite un cahier de tables pour les quinze volumes de la Collection, et ce sera fini. - Nous n'avons pas pu nous entendre avec M. M. Durand et Pedone-Lauriel pour la continuation.

Mais comme le phénix, la *Revue historique* renaît de ses cendres. Nous avons conclu un traité avec M. Thorin, gendre de M. Durand, libraire rue de Médicis, n° 7, pour la publication d'un nouveau recueil, qui sous le nom de *Revue de législation ancienne et moderne*, continuera les traditions de l'ancienne *Revue historique*. Le premier numéro a déjà paru le 1er février; le second numéro actuellement sous presse, paraîtra le 1er avril. C'est dans ce second numéro que j'ai fait entrer votre article sur les *Formulæ Sirmondicæ*. J'aurai soin de vous en faire adresser un exemplaire. J'aurais beaucoup désiré pouvoir vous offrir un abonnement gratuit; mais les conditions que nous imposent notre nouveau traité ne me le permettent malheureusement pas. Je

prendrai même la liberté de vous demander s'il ne serait pas possible de déterminer la bibliothèque centrale ou tout autre établisse-ment de Varsovie à s'abonner. M. Thorin est un jeune libraire qui a besoin d'être soutenu et encouragé. En se chargeant des frais d'une Revue, qui traite le droit au point de vue historique et scientifique, et qui par conséquent n'est pas destinée à recueillir une grande clientèle parmi les magistrats, les avocats et les praticiens, il entreprend une œuvre difficile. Et cependant il est bien à désirer qu'il réussisse, car notre revue est le seul des recueils publiés en France qui soit consacré à l'étude historique du droit. C'est pourquoi je vous demande de la patronner auprès de vos amis en Pologne et en Allemagne.

J'ai publié à la fin de l'année 1869 un gros volume sur le <u>Liber</u> <u>diurnus</u> <u>romanorum</u>

pontificum. Grâce aux événements qui se passent en ce moment dans le sein de l'église catholique et aux discussions que soulève la question de l'infaillibilité papale, cet ouvrage a obtenu un assez grand succès. J'en ai mis un exemplaire de côté, qui est destiné à vous être offert. Je ne vous l'ai pas envoyé directement parceque je ne savais où vous l'adresser, et que j'espérais vous voir cet hiver à Paris. Si vous ne deviez pas faire de voyage en France cette année, je vous prierais de vouloir bien m'indiquer où et par quelle voie je puis vous le faire parvenir.

J'aurais encore une demande de renseignements à vous faire relativement au manuscrit qui renferme les Formulae Sirmondicae. Outre le texte des dites formules, ce manuscrit contient encore (si je me rappelle bien vos explications) deux epistolae formatae; 1° celle

80 10/3 1870 159

dont on attribue généralement la rédaction à l'évêque Atticus; 2° celle où il est question de Joseph, archevêque de Tours. — Mais j'ai omis de noter les feuillets sur lesquels ces deux epistolæ se trouvent ainsi que leurs rubriques. Je vous serais bien reconnaissant si vous étiez assez bon pour m'envoyer ce double renseignement. Je vous prierai même de m'excuser si je vous demande une réponse aussi prompte que possible; mais j'ai dans ce moment des épreuves en souffrance, dont je ne puis donner le bon à tirer qu'après avoir reçu votre réponse.

Veuillez agréer, Monsieur, la nouvelle assurance de mes sentiments les plus distingués,

Eugène de Rozière

160

Monsieur de Stube

Sénateur

Varsovie

Pologne

br. J. Padomsk z

W.F.2.Sgr.

P.D.

получатель уѣхалъ въ ...
-ство въ Г. Радомъ...
В. 4/3 70.
Шт...

161

Ministère
de l'Intérieur.

Paris, le 18 Janvier 1877

Monsieur,

J'ai vivement regretté de ne pas me trouver chez moi lorsque vous avez pris la peine d'y passer. Je serais allé vous chercher, si je ne savais que pendant vos trop courts séjours à Paris vous séjournez le moins possible à l'hotel. Puisque vous voulez bien me demander mon jour et mon heure, je m'empresse de vous proposer de vous attendre chez moi après demain Samedi, de 10 h du matin à midi.

Veuillez me croire, Monsieur, Votre tout dévoué serviteur,

Eug. de Rozière

163

SÉNAT

Paris, le 1er Xbre 1880

Monsieur,

Avant de répondre à votre aimable billet j'ai voulu savoir à quels moments seraient convoquées les diverses commissions du Sénat dont je fais partie. — Notre fin de semaine est malheureusement extrêmement chargée, comme il arrive toujours au retour des vacances. — Si donc vous pouviez disposer d'une de vos soirées, aujourd'hui, ou demain Jeudi, ou même Vendredi, je serais à votre disposition dès huit heures du soir, et nous

aurions tout le temps de causer à notre aise. — Si cette combinaison ne pouvait vous convenir, je vous attendrais Vendredi ou Samedi de 9h à 10h du matin.

Veuillez agréer, Monsieur, la nouvelle assurance de ma considération la plus distinguée

Eug. de Rozière

165

Monsieur de Hube
hotel Bellevue
Avenue de l'Opéra
Paris

SÉNAT

166

SÉNAT

Paris, le 13 Xbre 1883

Monsieur le Sénateur,

Mon savant confrère et ami, M. Le Blant, membre de l'Académie des Inscriptions et Directeur de l'Ecole française d'Archéologie, a quitté Paris ces jours derniers pour se rendre à Rome. Je pense qu'il doit y être installé.

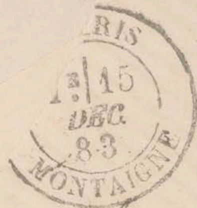
Il est prévenu de votre visite, et je suis certain qu'il se dispose à vous faire le meilleur accueil.

Je vous engage donc à aller lui faire prochainement visite, et je vous prie de me rappeler à son bon souvenir.

Veuillez agréer, Monsieur le Sénateur, l'expression de mes sentiments dévoués

Eug. de Rozière

168

Monsieur R. de Hube

via S. Nicolo di Tolentino, 50.

Rome

(Italie)

DIST.
17
DIC
79

23

ROMA
17
12
79
9 M

169

SÉNAT

Paris, le 18 nov. 1883

Monsieur

Je me suis empressé, aussitôt votre lettre reçue, d'entretenir mon savant confrère M. Le Blant, Directeur de l'Ecole française d'Archéologie à Rome, du désir que vous aviez de faire sa connaissance.

M. Le Blant, qui est retenu en ce moment à Paris par des affaires de famille, ne doit rentrer à Rome que dans la première quinzaine de décembre. Dès qu'il m'annoncera son départ, j'aurai soin de vous adresser une lettre d'introduction auprès de lui.

Mais je puis dès aujourd'hui vous assurer que M. Le Blant vous accueillera

avec toute la distinction que méritent vos savants travaux, et que vous trouverez auprès de lui tous les renseignements que vous pourrez désirer.

Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de mes sentiments les plus distingués.

Eug. de Rozière

P.S. Il est très probable que dans le courant de l'hiver j'aurai recours à votre obligeance pour des renseignements bibliographiques, peut-être même pour quelques acquisitions.

171

SÉNAT

Paris, le 23 mars 1888

Monsieur et Savant Confrère,

Heureux de vous savoir en France et d'espérer votre prochaine visite, je m'empresse de vous informer que je serai chez moi Dimanche depuis 9.h du matin jusqu'à 2.h de l'après-midi, tandisque je

je serai forcé de sortir lundi
de très bonne heure, et que je
resterai probablement absent
la plus grande partie de la
journée.

Veuillez agréer l'expression
de mes sentiments dévoués

Eug. de Mozières

173

SÉNAT

Paris, le 28 mars 1888

Monsieur

Je m'empresse de vous infor-
-mer que je viens de remettre
entre les mains de M. le Mi-
-nistre de l'Instruction publique,
en la lui recommandant très
vivement, la pétition de M. le
Dr Eymonstti

Votre obéissant et tout
dévoué serviteur

Eug. de Rozière

Mr le Sénateur Hube
a l'honneur de présenter à Mr
le Sénateur de Roz[illegible]ières, Mr le Docteur
Gorecki et le prie de lui
réserver bon accueil.

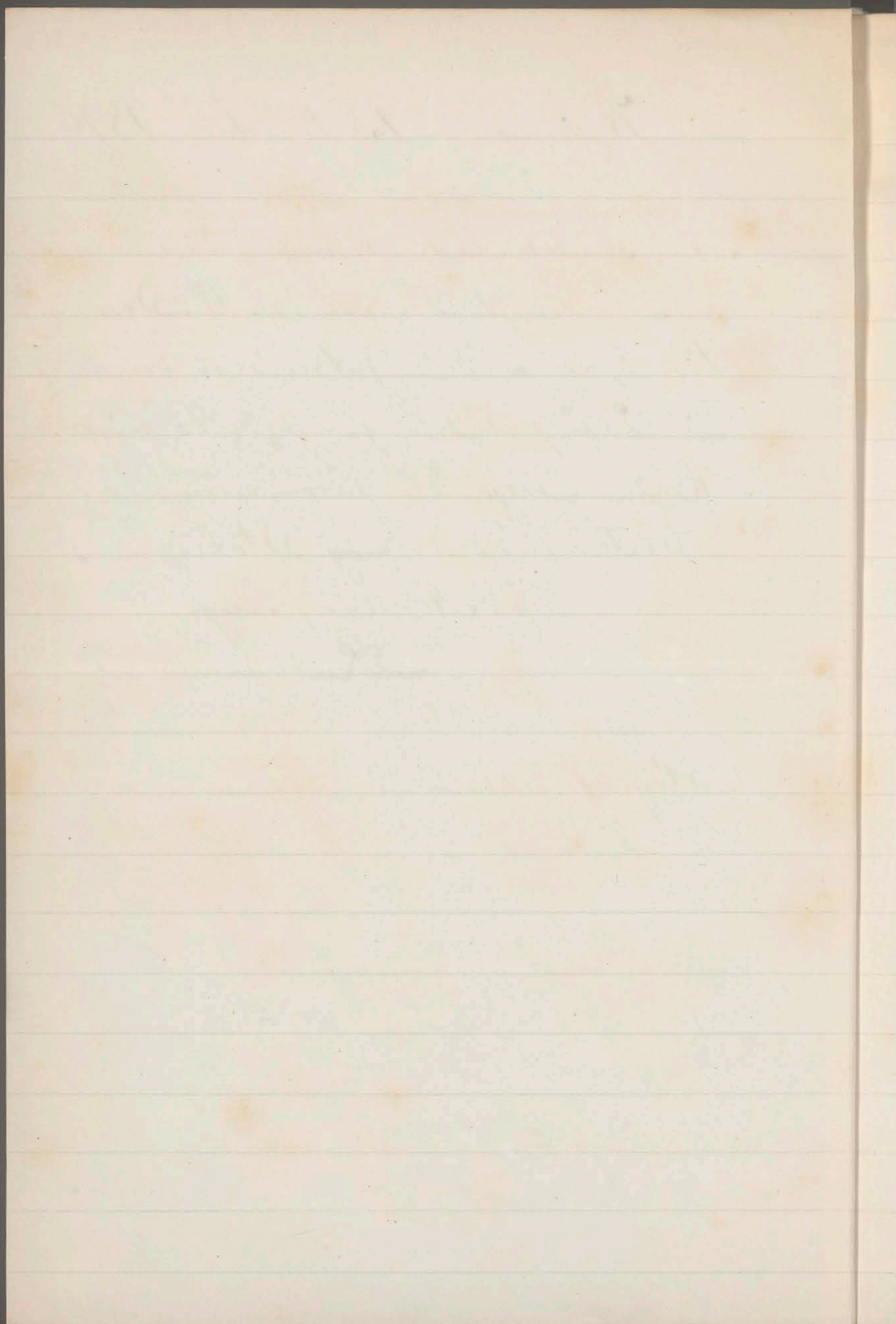
175

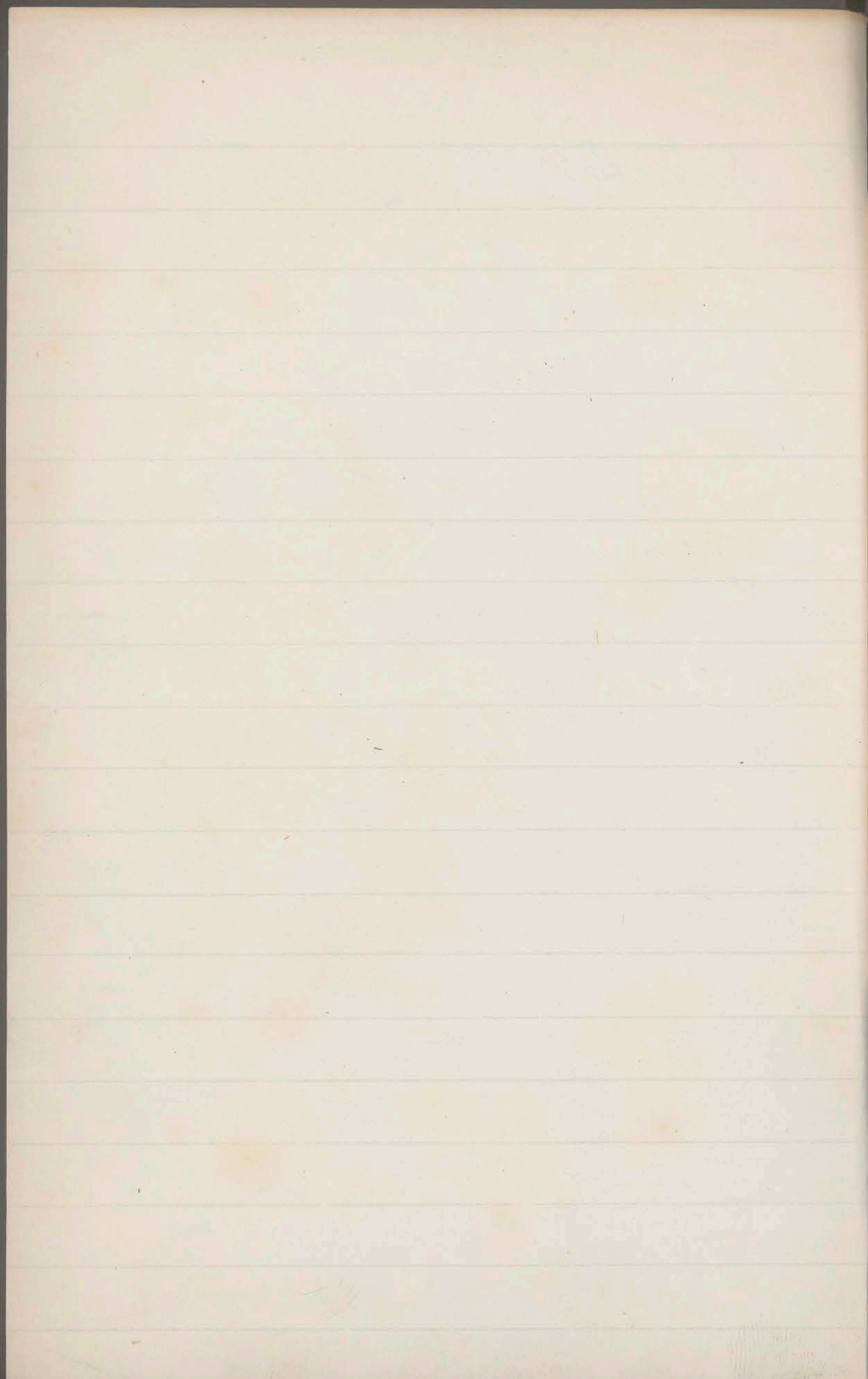
Warszawa d. 13 Kwietnia 1890 r.

Na skutek listu z dnia dzisiejszego, mam zaszczyt donieść J. W. Senatorowi, że w dniu jutrzejszym o godzinie 2 w południe przybędę do mieszkania Jego dla porozumienia się w interesie dzierżawy Stobiecko.

Najniższy sługa
Rutkiewicz

Projekt deklaracyi zwracam.

177

À

Son Excellence Monsieur

Monsieur le Senateure

Romuald de Hubé.

à Varsovie

par gracieuse entremise,

Stoiecko.

Listy Biedrzyckiego
Wierzbickiego.

178

Warszawa d. 16 Lipca 1890 r.

Na skutek listu z dnia dzisiejszego, mam zaszczyt prosić J. W. Senatora aby raczył interesantom P. Bossowskiemu i jego szwagrowi oświadczyć, że jutro rano o godzinie 11 oczekuję na nich w mojej kancellaryi w gmachu Sądu Okręgowego, aby celem utworzenia projektu do aktu przynieśli z sobą papiery i bliższej informacyi mnie udzielili, a ja akt przygotuję i o godzinie 7 wieczorem przybędę do mieszkania J. W. Pana.

Najżyczliwszy sługa

Rutkiewicz

REDAKCJA
DZIENNIKA WARSZAWSKIEGO.

w Warszawie d. 5 czerwca 1851 r.

Jaśnie Wielmożny Senatorze Dobrodzieju.

Z największą przyjemnością odebrałem list Pański datowany z Rygi. I uśmiałem się serdecznie nad uwagą Multanowskiego o Ideologii Niemieckiej. Tęsknimy za panem wszyscy jego przyjaciele, i cieszymy się nadzieją że nam w lecie powrócisz. Co do mnie tak się wdrażam do wszystkiego co mi Bóg przeznacza, że lubo z nieutulonym żalem opuszczałem Petersburg, teraz nie pojmuję jak można żyć gdzie indziej niż w Warszawie.

Xiążę Namiestnik zawsze dla mnie łaskaw, co dzień posyła po mnie, i lubi ze mną gawędzić. A ja tak się do niego przywiązałem, że obcowanie z nim im się stało dla mnie jedną z pierwszych potrzeb życia,

a tu nieustalona moja pozycya, w której i nie się
mogę, i mogę wiele, wielce jest zgodną z moim
wewnętrznym usposobieniem. Zaczynam też powoli
nabywać przyjaciół w Warszawie, pomimo uprzedzeń
jakie znalazłem przeciwko sobie. a zwłaszcza ko-
biety mam po sobie, bo tych nigdy nie zadrasnąłem
w moich pismach. Już od 31 Marca wychodzić
zacznie mój Dziennik, którego programmy mam
zaszczyt panu posłać. Napisz mi kilku prenu-
merantów w stolicy, bo mnie o to idzie, aby
był w niej znany, a spodziewam się że będzie-
cie z niego kontenci, bo w nim poczciwy ton
panuje. Moi współpracownicy stali, są Wilkoń-
ski który im odczyt roczny rekollekcye w Za-
mościu, Bartoszewicz, Lewestam, Wacław Szy-
manowski krewny naszej pani Malewskiej,
i Wagner. Proszę cię, panie ich oraz co zalecam
ogłosić publiczności, o pierwszeństwo dla mojego
Dziennika. Nie uwierzysz jak Dziennikarstwo
tutejsze usiłowało wszystkie boje mojemu Dziennikowi

żeby mu utrudnić wyjście, iuż się to ułatwiło.
wszakże z tej Kategorii wyłączam Kucza, który
zawsze mi się okazał życzliwym, i jego Kurjera
iest iedynym dziennikiem, któremu mogę szkody
niemocy przypisać.
Kłaniaj się odemnie wszystkim dobrym przyjaciołom
począwszy od swojej żony, mojej bliskiej dobro-
dziei. a zwłaszcza nie zapominaj mnie przed
Jw Hrabią Studnickim, i jego córką. Poproś tej
ostatniej, żeby starała się dowiedzieć u Pani
Wiernowitinow, zupełnie mechanicznie, czy ona
odebrała mój list, w dość ważnym interesie.
a na który odpowiedzi nie mam.
Ach panie mógłbyś mnie wielką łaskę zrobić,
o to przyszlij mnie parę okładów tej mist-
kiej Europejskiej tabakierki, którą Hrabina An-
tonina mnie posłała przez Jw Ministra
Turkułła, oraz dwa funty Perskiego proszku
na wytępienie pluskiew i pchł, rozumie się że
przez kogoś pewną okazją.

Ostatni karnawału wielce są animowane, po kilka balów na dzień, mnóstwo pikników i maskarad, ale co też za rzadko [illegible] zobaczenia, dziękuję Bogu że mam [illegible] tak temu o to trudno. Nie wiem do jakiego stopnia dojdzie Warszawa, ale to pewna, że gdyby na Wiśle mógł być most stały, i Praga zrobiła by się w krótce drugą Warszawą. Namów rząd żeby się wziął do tego, a czyż dostat[illegible] sama Warszawa mogła by się podźwignąć.

Bywaj zdrów, szczęśliw, i wesół, kochany Senatorze, i racz upraszam przyjąć wyraz najszczerszego szacunku i najszczerszej przyjaźni

Najniższego sługi

H [illegible]

Jaśnie Wielmożny Generale

Dobrodzieju.

Posyłając panu poszukiwanie księgi, upraszam go o zwrócenie mnie Université Catholique, którem uzupełniona kollekcyę tego ciekawego pisma, którego dwunastu numerów całkowicie dziś mnie zbywa

Jak pan zapomniałeś o niedzieli, gdzie się zbierają poważni panowie przyjaciele—

Pełen najgłębszego szacunku

Najniższy sługa.

H Kamieński

Wtorek

à Monsieur

Monsieur de Hube

Conseiller d'état actuel

&c &c

въ домѣ Звѣрова.

На Невскомъ Проспектѣ

Sr. Hochwohlgeboren Herrn Romuald v. Hube
Mitglied der kais. russ. Gesetzgebungs-Commission
in Sanct-Petersburg.

Ihr werthes Schreiben, Hochgeehrter Herr, vom 7 Aug. v. J. beantworte ich spät, aus dem Grunde, weil ich über Ihre Rückkunft nach S. Pet. nichts Gewisses wusste und bis jetzt auf die von Ihnen zugesagte Sendung wartete. Da sich jedoch die Sache in die Länge zieht, so wollte ich lieber diese paar Zeilen durch Vermittlung meines Freundes, Hrn. v. Maciejowski an Sie absenden, als vor Ihnen vergesslich erscheinen. Denn bei mir gilt hier aber: „Promissum cadit in debitum."

Zuvörderst muss ich Sie um Entschuldigung bitten, dass ich Ihnen aus Dušan's Ges. nicht mehr schicke, als was hier ausgeschrieben ist. Es ist dort über swod und hier nichts mehr. Wahrscheinlich hat diese Stellen auch Palacky in 1. Abth. abdrucken lassen: übrigens finden Sie sie in Kucharski's eben jetzt erschienener Rechtssammlung, wo auch Dušan's Codex abgedruckt ist. Ich selbst habe den Vorsatz, das serb. Rechtsbuch in meinen Monumentis Serbicis (Sammlung alter Urkunden und Chroniken) zu drucken, was unfehlbar schon im J. 1839 geschehen wird. Ich bin fortwährend mit Vorbereitungen zu diesem Werke beschäftigt.

Von Boczeks Cod. dipl. Morav. ist der IIte Band noch immer nicht heraus. Palackýs Diplomatarium wird erst 1839 od. 1840 erscheinen. Er arbeitet jetzt am IIten Bande seiner Gesch. v. Böhmen. Sollte etwas für Sie Brauchbares mittlerweile hier erscheinen, so werden Sie es durch mich erhalten.

Mit Verlangen sehe ich den Büchern entgegen, welche Sie mir gütigst versprochen haben, um so mehr, als ich einige derselben, besonders den Strojew Literaturber., die Zakony W. Kn. Jo. Wasil. und den Sudebnik, bei meinen Forschungen schmerzlich entbehre. Hr. v. Maciejowski hat mir versprochen, Packete von Ihnen auch zu übernehmen und schnell zu befördern.

Mit vorzüglicher Hochachtung verharrend

Ew. Hochwohlgeb.

ergebenster Diener

Prag 7 Jäner 1838. n. S. Paul Jos. Schafarik

Auszüge aus Dušan's Gesetzbuch 1349 u. 1354.

Swod.

§. 90. Ašče kto poznajet <u>liče</u> [лицѣ] pod člowěkom, a budet w gorě i w pustoši, da ga powedet w pri- [пригорьние] pr'wnije selo, i zaruči selu, i pozowet, da ga dadu prěd sudije, šco pokažet sud, da plati selo tozi.

§. 91. I akoli kto šco uwati (sic pro оухватн) udawljeno ili ukradeno <u>licem</u>, ili silom uzeto bude, wsaky o tom da da <u>swod</u>; akoli kto kupi gde ljubo, ili u zemli carewoj, ili u inoj zemli, winu da dast <u>swod</u>; akoli neda <u>swoda</u>, da plati po zakonu.

§. 115. Kto šco nadje [НАГТЕ] u carewě zemli, da newz- [НЕВЪЗМЕТЬ] met ta recět: „wratiti tju [кто]"; ašče kto šco pozna, ta pochwati ili wzme, da plati jakoi tat i gusar (latro). Ašče nadje u tuždej zemli na wojscě, da wede i neše prěd cara i wojewody.

§. 132. Šco kto kupi ot plěna iz tužde zemle, čto bude plěněno po carewoj zemli, da jest wolan kupiti ot toga plěna koliko i u čuždej zemli. Akoli ga kto poturši i weli: „to je moje", da ga oprawi porota po zakonu, jeze jest kupil u tuždoj zemli, a ne mu ni tat, ni prodawec, ni wětrnik: tako da ima kako swoje.

§. 188. I <u>swod</u> konskyj i inich dobytъk ili koji godě prawda, čto le gubi ili ukrade, tomu da da <u>swodnika</u>, da plati wsako sams sedmo. Akoli reče: kupich u togo (sic MS., sed ~~ividetur~~ corrigendum tudjej) zemli, da oprawe dušeu- nici ot globe; akoli ga neoprawe dušewnici, da plati s' globom.

<u>Nota</u>. Paragraphi legis in codice numeris signati non sunt: numeri hic appositi a me profecti sunt.

184

P. J. Šafařik do R. Hubego.

Praga 1838. Stycznia 7.

Sr. Hochwohlgeboren Herrn Romuald v. Hube
Mitglied der kais. russ. Gesetzgebungs-Commission
in Sanct-Petersburg.

Ihr werthes Schreiben, Hochgeehrter Herr, vom 7. Aug. v. J. beantworte ich spät, aus dem Grunde, weil ich über Ihre Rückkunft nach S. Petersburg nichts Gewisses wusste und bis jetzt auf die von Ihnen zugesagte Sendung wartete. Da sich jedoch die Sache in die Länge zieht, so wollte ich lieber diese paar Zeilen durch Vermittlung meines Freundes, Hrn. v. Maciejowski an Sie absenden, als vor Ihnen vergesslich erscheinen. Denn bei mir gilt jenes „Promissum cadit in debitum!"

Zuvörderst muss ich Sie um Entschuldigung bitten, dass ich Ihnen aus Dušan's Gesetzbuche nicht mehr schicke, als was hier angeschrieben ist. Es ist dort über Ѿwod und lice nicht mehr. Wahrscheinlich hat diese Stellen auch Palacky in seiner Abhandlung abdrucken lassen: überdies finden Sie sie in Kucharski's eben jetzt erschienenen Gesetzsammlung, wo auch Dušan's Codex abgedruckt ist. Ich selbst habe den Vorsatz, das serbische Gesetzbuch in meinen Monumentis Serbicis

(Sammlung alter Urkunden und Chroniken) zu drucken, was unfehlbar schon im J. 1839 geschehen wird. Ich bin fortwährend mit Vorbereitungen zu diesem Werke beschäftigt.

Von Boček's Cod. dipl. Morav. ist der 2te Band noch immer nicht heraus. Palacky's Diplomatarium wird erst 1839 oder 1840 erscheinen. Er arbeitet jetzt am 2ten Bande seiner Geschichte von Böhmen. Sollte etwas für Sie Brauchbares mittlerweile hier erscheinen, so werden Sie es durch mich erfahren.

Mit Verlangen sehe ich den Büchern entgegen, welche Sie mir gütigst versprochen haben, um so mehr, als ich einige derselben, besonders den Statut Litewski, die Zakony W. Kn. Jo[anna] Wasil[ewicza] und den Sudebnik bei meinen Forschungen schmerzlich entbehre. Hr. von Maciejowski hat mir versprochen Packete von Ihnen an mich zu übernehmen und schnell zu befördern.

Mit vorzüglicher Hochachtung verharrend Ew. Hochwohlgeboren ergebenster Diener
Paul Jos. Schafarik mp.

Prag 7 Jänner 1838. n. S.

Auszüge

115a

Auszüge aus Dušan's Gesetzbuch 1349 und 1354.

Swod.

§ 90. Ašče kto poznajet lič*ě* (лицъ) pod člowěkom, a budet w gorě i w pustoši, da ga powedet w' prip'wnije (приприьвнѥ) selo i zaruči selu, i pozowet, da ga dadu prěd sudije ščo pokažet sud da plati selo tozi.

§ 91. I akoli kto ščo uwati (sic pro ОУХВАТИ) udawljeno ili ukradeno licem ili silom uzeto bude, wsaky o tom da da swod; akoli kto kupi gde ljubo ili u zemli carewoj, ili u inoj zemli, winu da dast' swod; akoli neda swoda, da plati po zakonu.

§ 115. Kto ščo nadje (НАГѤ) u carewě zemli da new'zmet (НЕВЪЗМЕТЬ) ta rečet: „wziatili tju (кю)", ašče kto ščo pozna, ta pochwati ili w'zme, da plati jako i tat i gusar (latro). Ašče nadje u tuždej zemli na wojscě, da wede i nese prěd cara i wojewody.

§ 132. Ščo kto kupi ot plěna iz tužde zemle, čto bude plěněno po carewoj zemli, da jest woljan kupiti ot toga plěna koliko i u čuždej zemli. Akoli ga kto potwori i weli: „to je moje", da ga oprawi porota po zakonu, jere jest kupil u tuždoj zemli, a ne mu ni tat ni prodaw'c, ni wěstnik: tako da ima kako swoje.

§ 188. I swod konskyj i inich dobyt'st ili kojigodě prawda, čto se gusi ili ukrade, tomu da da swodnika, da plati wsako samo sedmo. Akoli reče: kupich u togo (sic Mss. sed corrigendum tudjej)

zemli, da oprawe duševnici ot globe; aholi ga neoprawe duševnici, da plati s'globom.

<u>Nota</u>. Paragraphi legis in codice numeris signati non sunt: numeri hic appositi a me profecti sunt.

1860

P. J. Šafařik do R. Hubego.

Praga, 1838 września 25.

Hochgeehrtester Herr und Freund! So eben habe ich in Erfahrung gebracht, dass bei Hrn. Hanka im Museum zwei Bücher von Ihnen für mich angekommen sind. Herr Hanka war nämlich in Irrthum und hatte geglaubt die Bücher wären ihm geschickt worden. Jetzt hat sich das Missverständniss aufgeklärt, und ich hoffe die Bücher nächster Tage zu bekommen. Es ist das Litt. Stat. und die Zakony samnt Sudebnik. Ich danke Ihnen recht sehr für die Zumittelung dieser zwei sehnlichst erwarteten Werke, und bin stets bereit Ihnen einen literarischen Gegendienst zu leisten. Bei uns ist fast nichts erschienen, was Sie besonders interessiren dürfte. Von Boček's Dipl. ist der 2te Bd. noch nicht heraus. Palacky's Gesch. 2r Bd. ist unter der Presse. Sein Diplomatarium wird wohl sobald nicht erscheinen. Beachtenswerth ist: G. C. F. Lisch Meklenburgische Urkunden. Bd. I. (von 1173–1299). Schwerin 1837. 8°, lauter bisher ungedruckte Stücke, voll slavischer Wörter von polnischem Gepräge. Der 2te Band von meinen Starožitnosti wird noch nicht sobald unter die Presse

kommen: ich möchte früher noch einige andere Abhandlungen vollenden.

Hochachtungsvoll verharrend Ihr ergebener Diener und Freund Paul Jos. Schafařik mp.

Prag am 25 Sept. 1838. n. S.

P. T. Herrn Romuald v. Hube Mitglied der Gesetzgebungs-Commission in S. Petersburg.

Hochgeehrtester Herr und Freund!

So eben habe ich in Erfahrung gebracht, dass bei Hrn. Hanka im Museum zwei Bücher von Ihnen für mich angekommen sind. Herr Hanka war nämlich im Irrthum, und hatte geglaubt, die Bücher wären ihm geschickt worden. Jetzt hat sich das Missverständniss aufgeklärt, und ich hoffe die Bücher nächster Tage zu bekommen. Es ist das Litt. Stat. und die Zarskoy sammt Sudebnik. Ich danke Ihnen sehr sehr für die Zumittelung dieser zwei sehnlichst erwarteten Werke, und bin stets bereit, Ihnen einen literarischen Gegendienst zu leisten. Bei uns ist fast nichts erschienen, was Sie besonders interessiren dürfte. Von Boček's Dipl. ist der 2te Bd. noch nicht heraus. Palacky's Gesch. 2r Bd. ist unter der Presse. Sein Diplomatarium wird wohl sobald nicht erscheinen. Beachtenswerth ist: G. C. F. Lisch Meklenburgische Urkunden. Bd. I. (von 1173–1299) Schwerin 1837. 8°, lauter bisher ungedruckte Stücke, voll slawischer Wörter von polnischem Gepräge. Der 2te Band von meinen Starožitnosti wird noch nicht sobald unter die Presse kommen: ich möchte früher noch einige andere Abhandl. vollenden.

Hochachtungsvoll verharrend

Ihr ergebener Diener u. Freund

Prag am 25 Sept. 1838. a. S. Paul Jos. Schafarik mp

P. T.
Herrn Romuald v. Hube Mitglied der Gesetzgebungs-Commission in S. Petersburg.

Excellence

C'est à titre de cette constante bienveil=
lance dont Vous m'avez toujours honoré, que
que je prends la liberté de m'adresser à Vous dans
une circonstance qui m'intéresse vivement.
Monsieur le Ministre de l'instruction pu=
blique m'a dit qu'on va créer à Varsovie une
faculté de médecine et une de jurisprudence,
et que pour les pourvoir de bons professeurs
Monsieur Moukhanoff a proposé d'en=
voyer plusieurs jeunes gens à l'étranger,
pour se perfectionner dans ces deux sciences.
Mon neveu Ladislas Sklodowski, qui a fait
de bonnes études à l'Université de St. Pétersbourg

et qui aujourd'hui enseigne les sciences naturelles au Gymnase réal de Varsovie, desirerait être du nombre de ceux qui seront choisis, pour être envoyés à l'étranger. — Monsieur le Ministre de l'instruction publique à qui j'en ai parlé, n'y trouve aucune difficulté, mais pour cela il faut que mon neveu soit porté par Mr Moukhanoff sur la liste de ceux qui seront choisis.

N'ayant pas l'honneur d'être assez connu de Mr Moukhanoff, pour pouvoir m'adresser dans ce but directement à lui; je ne saurais mettre les intérêts de mon neveu dans de meilleures mains que les Vôtres, si Vous aviez l'extrême bonté de dire quelques mots en sa faveur à Mr

Moukhanoff. Je Vous en aurais la plus grande obligation et Votre Excellence acquerera par là un nouveau titre à la haute considération et à cette sincère estime que j'ai toujours professées pour Elle et avec lesquelles j'ai l'honneur d'être,

de Votre Excellence
le très humble et très
obéissant serviteur

Jagtynski

St Petersbourg
le 1/13 Novembre 1856.

130

à Son Excellence

Monsieur de Hube

Conseiller Privé &c. &c.

à Varsovie.

Monsieur le Comte

Après des nombreuses recherches faites dans ces Archives d'État, je suis à même de vous assurer qu'il n'y a aucun document qui concerne le Feld-Maréchal Alexandre Suwarow. J'ai trouvé cependant la Proclame que le 27 mai 1799 il a adressée aux habitants du Piémont, et j'en ai fait tirer une copie pour votre usage, dans le doute qu'il ne vous soit pas encore connue.

Cette proclamation a été imprimée;

et la personne qui possède un exemplaire m'a permis d'en ordonner la copie annexée et de la collationner.

Puisque j'ai l'occasion de vous écrire, je me permettrai de vous demander s'il vous serait possible de proposer à la Bibliothèque impériale de Petersbourg l'achat de deux volumes manuscrits en parchemin, richement reliés, dont l'un (qui est un Recueil de Canons) date du dixième siècle, et l'autre (qui est le premier traité de l'Arc

notoriée qu'on connaisse) appartient au douzième siècle. Tous les deux sont inédits.

Dans l'attente d'une réponse à cette demande, je vous en remercie d'avance, et vous prie d'agréer l'expression de ma haute considération

Votre dévoué
Baron J. E. des
Saint Pierre

Turin, ce 1er décembre 1886.

S. de San Cataldo ?

193

Paris le 21 Février 1868.

Cher Monsieur l'Abbé

Je me trouve bien embarrassé d'avoir si longtemps tardé à Vous répondre, et Vous êtes bien en droit de m'en vouloir, mais je veux bien espérer que Vous saurez aussi m'excuser quand je Vous dirais que bien souvent déjà, je me suis proposé de Vous écrire, mais la vie de Paris suscite tant d'empêchements auxquels on ne s'attend pas, et puis la principale cause c'est que je souffre très souvent d'horribles migraines qui ont leur durée de deux à trois jours. Voilà mes seules et véritables excuses que Vous voudrez bien accepter.

Laissez moi maintenant Vous remercier pour votre aimable lettre, ainsi que de la part de mon

Merci, pour l'envoi de la brochure sur les anciens droits de la ville de Messine.
Il est très sensible de Votre bon souvenir pour lui, et très flatté en même temps de ce qu'il y a au nord des hommes de lettres comme Vous, qui s'intéressent aux choses de son pays.
Il me charge aussi de Vous dire qu'aussitôt rentré à Palerme il ne manquera pas de rechercher selon Vos désirs dans la bibliothèque de l'ancien Sénat tout ce qui peut concerner les anciens droits des Villes de Catane, et Siracuse et de Vous en faire parvenir une copie autenthique.
Quant à moi je me fais un plaisir de Vous faire parvenir ci joint les deux photographies que Vous avez bien voulu me demander, avec prière

de vouloir bien en échange nous envoyer les Vôtres.

Nous sommes presque à la veille de notre départ de Paris, par conséquent très occupés des préparatifs pour nous remettre en voyage.

Veuillez agréer nos compliments les plus distingués avec l'expression de ma sincère amitié pour Vous, et madame Hube, en me croyant toute à Vous.

J. de Silva Paraldo.

195

Son Excellence

Monsieur R. de Hube

Sénateur, Conseiller Privé.

à

Varsovie.

196

Mr. le Sénateur

Je joins ici les 2 lettres pour le cont. Cadorna, et pour le chev. Galeotti, aussi bien que les deux pamphlets pour le chev. Caveri dont vous avez la bonté de vous charger, avec les passeports en règle, et vous souhaitant un bon voyage je vous renouvelle l'expression de mes sentiments distingués

De V. E. obligé serv.

Pet. le Mardi 29 Xbre

Francesco Saule

[illegible]

198

Preg.mo Sig. Cav.

Ho il bene di richiamarmi alla di lei amichevole memoria e di annunciarle ad un tempo di questo mio il Sig. Senatore, e cons.re privato Hube, il quale recasi in Italia onde farvi ricerche intorno alle legislazioni ivi vigenti — Il Sig. Senatore desidera a quest'uopo introduzioni presso persone perite in siffatto argomento, ed è persona distinta assai e versata nei lavori

legislativi dell'impero
Russo, nonché degli
altri paesi d'Europa.

Fuori quindi appaga[illegible]
nella di lei nota gentilez[za]
in favore del mio
egregio raccomandato,
e ringraziandola antici[pa]
tamente di quanto Ella
potrà fare, onde agevola[r]
gli le ricerche, oggetto
del di lui viaggio, la
prego ricordarmi

Di lei obb.mo serv.e ed

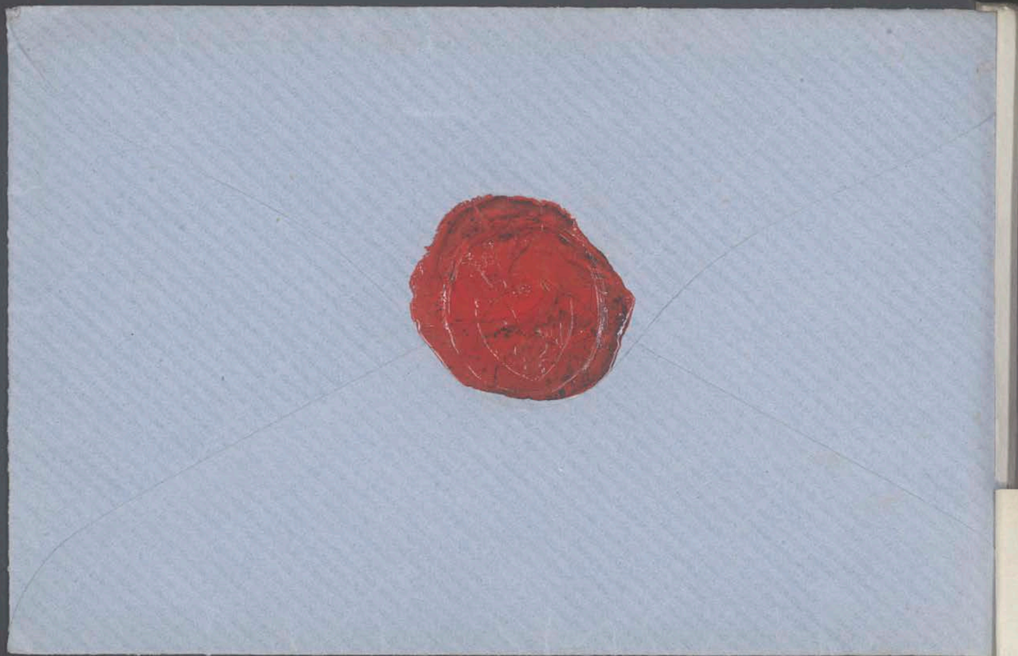
Pietroborgo 29 9bre [illegible]
1859

200

All'egregio Signore

Sig. Cav.re Leopoldo Galeotti

Firenze

201

Eccellenza

Mi pregio schiudere adito presso di Lei al Sig. Senatore Hube, consigliere privato dell'Impero Russo, il quale ha ingerenza nei lavori legislativi del proprio paese, ed è versatissimo nelle cose nostre, ch'egli desidera di conoscere con qualche maggiore particolarità recandosi in paese.

Non dubito della cortesia di Lei volontà in favore di questo dotto straniero

e porgendole vivissimi
ringraziamenti anticipati per quanto
Ella potrà fare onde
egli raggiunga lo
scopo del viaggio, ho
il bene di confermarmi
col massimo ossequio

Di V. S.

dev.mo serv.e

Pietroborgo 22 9bre 1859

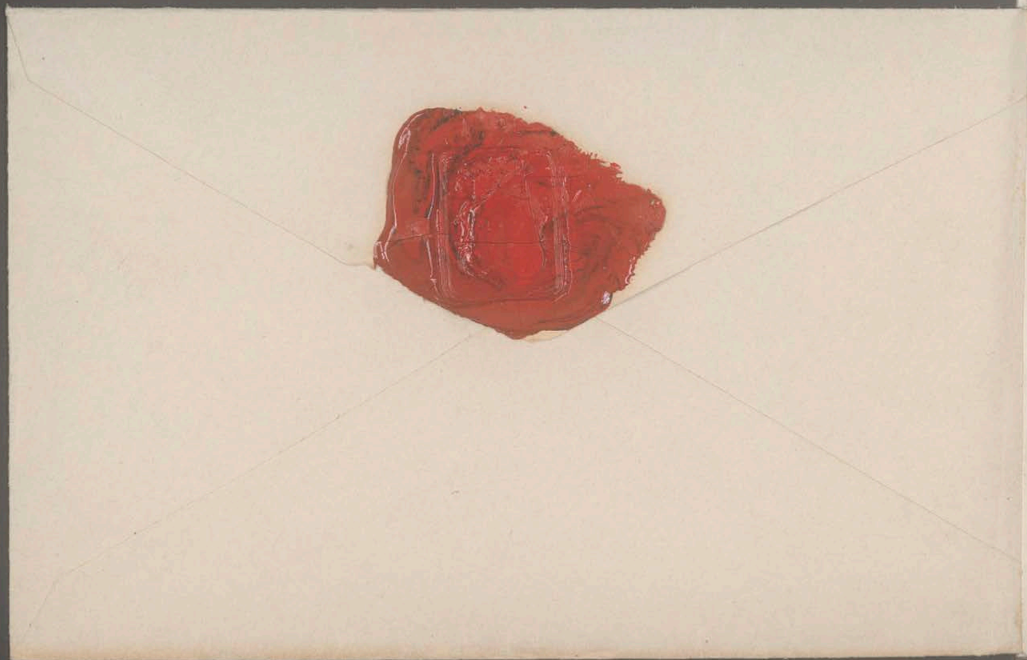
F. M. Maroli

203

S. E.

Al Sig. Ministro
di grazia e giustizia
Sig. cav. Rattazzi

Torino.

Euer Hochwohlgeb.

gegen mich geäußerten Wunsch habe ich Gelegenheit gehabt, auf der Stelle dem H. Director im Ministerium des Innern, [illegible] eine Mittheilung mitzutheilen, und angelegentlichst zu empfehlen. Statt der bezügl. Antwort werden Euer Hochwohlgeb. zu ersehen die gute Hoffnung, daß es [illegible] erfolgt, den hiesigen H. Polizeypräsidenten zur Mittheilung der erforderlichen Notizen zu veranlassen. Ob aber diesen Umstände Euer Hochwohlgeb. angemessen finden, es bey dieser Einleitung bewenden, oder daneben noch auf eine [illegible] Verwendung eintreten zu lassen (insofern die augenblickliche Berathung des ersten Ministers [illegible] gar nicht [illegible] zu werden scheint), muß ich lediglich Ihrer eigenen Erwägung anheim stellen.

Mit der vorzüglichsten Hochachtung und Ergebenheit mich unterzeichnend

Berlin 20 Okt. 1845.

Savigny.

Euer Hochwohlgeb.

beehre ich mich in der Anlage noch eine andere Adresse zu übersenden, die Ihnen vielleicht zur vollständigeren Erreichung Ihres Gesuches behülflich seyn dürfte.

Berlin 28/10

Savigny

C

N.

ÉTR

DICT

L

208

Ancienne Maison
CORMON ET BLANC

N. SCHEURING
ÉDITEUR
Rue Boissac, 9

LIBRAIRIE
ÉTRANGÈRE ET CLASSIQUE
ET
Librairie Ancienne

DICTIONNAIRES ET GRAMMAIRES
Pour toutes les langues

LITURGIE ROMAINE
CLASSIQUES GRECS
ET LATINS

Lyon, le 16 Novembre 1861.

à Monsieur le Sénateur de Hubé à
Varsovie.

Monsieur le Sénateur,

en réponse à la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser de Varsovie en date du 7 Nov[bre] cour. je viens vous dire que j'ai expédié les Statuta à M[r]. Durand à Paris. Aujourd'hui même j'ai trouvé les Statuta de Parma, dont je m'empresse de vous donner le Titre: „Index Geminus ad Statutorum Parmensium codicem juxta editionem ultimam superiori seculo Parmensi typo emanatam anno 1590 et rursus 1599. Parmae, 1678. = Annotationes ad Statuta et Statuta Mag. civitatis Parmae. Parmae, 1590. gros vol. in-f[o]. Je puis vous céder ce vol. au prix de fs 25. et vous prie de me dire si je dois vous l'envoyer. Il est très-rare.

Veuillez agréer Monsieur le Sénateur, la nouvelle assurance de la considération la plus distinguée, avec laquelle je suis

Votre très-humble et obéiss. serv.
N. Scheuring

Monsieur le Sénateur Romuald de Hubé à Varsovie
Catalogue N°. 16 — Lyon le 16 Novembre 1861 = Doit —

1. Statuta civit. Papiae. 1590 in-f[o].	10 —
1. Jus Municipale Vicentinum. 1567. in-4[o].	9 —
1 Statuta Patavina. Venet. 1528. in-4[o].	6 —
1 Statuta colleg. Casalis Majoris. 2 vol. in-f[o]	18 —
1 Statuti del Val di Sabbio. 1573 in-4[o].	4 —
1 [illegible] e ordine di tutta la Scalve. 1781. in-f[o].	7 —
1 " de' Barbieri. 1732, in-4[o].	3 —
1. Statuta Terrae Canti 1610 in-f[o].	10
	fs 67 —

209

Ancienne Maison
CORMON & BLANC

N. SCHEURING
EDITEUR
Rue Boiffac, 9

LIBRAIRIE
ETRANGERE ET CLASSIQUE
&
Librairie Ancienne

DICTIONNAIRES & GRAMMAIRES
Pour toutes les langues

LITURGIE ROMAINE

CLASSIQUES GRECS ET LATINS

Lyon, le 24 Février 1862.

Monsieur le Sénateur R. de Hubé à
Varsovie

Monsieur le Sénateur

J'ai reçu la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'écrire en date du 18 Courᵗ. et je m'empresse pour vous annoncer que j'ai expédié aujourd'hui par la voie la plus economique une Caisse N.° 5.433. à Mr. Leopold Voss à Leipzig, contenant les Livres que vous avez fait ~~remettre~~ de coté pour la Bibliothèque publique de Varsovie. Ci-contre vous trouverez la facture qui se monte à fs 1260.

Dans la même Caisse il y a un Paquet pour vous, contenant: 1 Marini, Papiri. in-fo. . fs 50
1 Albricius, Statuta Placent. 4°. 5
fs 55.

Quant au Maffei, Verona illustrata. éd. de Verone, je prends la liberté de vous observer que l'édition que je vous envoie est la meilleure; les opere complete contiennent aussi cet ouvrage en 4 vol. in-8°, mais il n'ont pas les gravures, lesquelles cependant, me paraissent indispensables pour un ouvrage de ce genre. Si vous voulez encore les opere je tacherai de vous les trouver; l'exemplaire marqué sur mon Catalogue est deja vendu.

J'espère pouvoir vous offrir dans quelques semaines plusieurs des ouvrages que vous avez eu la bonté de me demander, mais que je n'ai plus; je suis déjà

T. S. V. P.

sur les Traces d'un Lupus, Cadeaux diplomatiques.

En attendant l'honneur de vos nouvelles Commissions, je vous prie Monsieur le Sénateur, d'agréer la nouvelle assurance de ma considération la plus distinguée.

K. Schwering

Lyon, le 24 Février 1862

La Bibliothèque publique de Varsovie Doit à

N. SCHEURING

Cat. 16e:	78	Bibliographia de' Romanzi. in 8º	4	–
	153	Caroli Novariensis Novaria. in 4º	10	–
	174	Cecina, notizie de Volterra. in 4º	9	–
	178	Celestino, hist. di Bergamo. 3 vol. in 4º	18	–
	181	Della Cervara città di Orvieto. in 4º	8	–
	197	Collectio Pisaurensis. 6 vol. in 4º	25	–
	429	Maffei Verona illustrata. 4 tom. en 2 vol. in fol.	30	–
	437	Maittaire, annales. 9 vol. in 4º. rel.	100	–
	554	Pignoria, Padova. in 4º	5	–
	723	Tiraboschi, Storia. 9 tom. en 16 vol. in 4º	75	–
	851	Bonifacio, hist. Trevigiana. in 4º	6	–
	930	Donesmondi, hist. di Mantova. in 4º	6	–
	1037	Lombardi Storia. 4 vol. in 4º	45	–
	138	Canciani, Leges Barbarorum. 5 vol. in fol.	120	–
	288	Fumagalli delle antichità. 4 vol. in 4º	33	–
	319	Gradonici Brixia. in 4º	8	–
	356	Lavizzari memorie di Valtelina. in 4º	7	–
	1161	Scrittori Piemontesi. in 4º	12	–
	837	Beveregius Codex. in 4º	8	–
Cat. 17e:	49	Baluzius Miscellaneae. 4 vol. in fol.	33	–
	72	Beveregius Synodicon. 2 vol. in fol.	90	–
	95	Bullarium Vaticanum. 3 vol. in fol.	22	–
	203	Gregorii Tholozani opera. in fol.	8	–
	221	Historiae Patriae Monumenta. 9 vol. in fol.	270	–
	247	Labbei nova Bibliotheca. in 4º	12	–
	269	de Luca opera. 22 tom. en 10 vol. in fol.	60	–
	281	Mabillon de re diplomat. 2 tom. en 1 vol. fol.	30	–
	295	de Marca dissertationes. in 8º	3	–
	296	— " opuscula. in 8º	3	–
	359	S. S. Patrum Toletanor. opera. 3 vol. in fol.	38	–
		à reporter fr.	1098	

		Report	1098 –
Cat. 17e	477	Tiraboschi, Bibliotheca Mod. 6 vol. et Notizie bibliograf. 5 vol. en tout 11 vol. in 4°	60 –
	559	Fagnani commentaria. 5 tom. en 3 vol. in fol.	30 –
	1	Tiraboschi memorie Modenese. 5 vol. in 4°	60 –
			1248 –
		Caisse et Emballage	12 –
		Frs.	1260.

ETRAN

CTION

Pou

LITUR

CLASSI

Ancienne Maison
CORMON & BLANC
N. SCHEURING
EDITEUR
Rue Boissac, 9
—
LIBRAIRIE
ETRANGERE ET CLASSIQUE
&
Librairie Ancienne
—
[DI]CTIONNAIRES & GRAMMAIRES
Pour toutes les langues
[L]ITURGIE ROMAINE
CLASSIQUES GRECS ET LATINS

Lyon, le 20 Janv. 1863.

Monsieur le Sénateur R. de Hubé
à Varsovie.

Monsieur

Avant tout je vous souhaite que vous aiez fait un bon voyage. J'ai reçu la lettre accompagnée d'une valeur de fr 400 sur notre Ville que vous avez eu la bonté de m'envoyer de Paris. Comme j'ai déjà eu l'honneur de vous dire de vive voix je me suis occupé des livres espagnols dont vous faites mention dans votre lettre de Nice; j'attends une Réponse et aussitôt reçue j'aurai l'honneur de vous en faire part.

Toujours dévoué à vos ordres, je vous prie Monsieur, d'agréer la nouvelle assurance de ma considération la plus distinguée.

N. Scheuring

[illegible]	3000
Fr.	2000.
[illegible]	1000.
[illegible]	100.
[illegible]	1000.
[illegible]	1000.
[illegible]	500.
[illegible]	400
	8000.

A.D. 935 2.1. 488 212

Doit Monsr De Hubé Sénateur a Varsovie

a Auguste Durand Libraire
Rue des grès 7 a Paris
Du 21 9bre 1861

1	Statuta Alexandriae f°	40 " "
1	" Laudensium 4°	20
1	" Salarum 4°	14
1	Ciampi Statuta 4°	5 " "
1	Romanin inquisitore di Stato 8°	5 " "
1	Statuta dell opere Jacobo.	4 " "
1	Atti dela Società Ligure T. I	16 " "
1	Statuti delle riviere di Solo 4°	8
	reliure	2
1	Statuta Bononiensium f°	7
	reliure	2
1	Laudensium Statuta 4°	14
	reliure	3
1	Statuta civitatis forilensis f°	20 " "
	reliure	3 50
1	Volumen Statutorum venetorum 4°	22
1	Codice per la veneta Marina f°	18
	reliure	3 50
1	Leggi criminale Domin Veneto 4°	14
	reliure	3
1	Capitulare Consiglieri 4°	12
1	" Maggior 4°	7
1	Volumen Statuta Venet. 1691. a 4°	25
	reliure	3
1	Statuta Cavae in f° m.s.	22
1	Statuta Vallellini 1737 in 4°	14
1	Liber Statut. Pinorola 4°	20
1	Statuta comunit. Mosseriensi 4°	12 " "
1	Bandi Politici d'alessandria f°	5
1	Privilegia Vallis Sicida 1752 a 4°	9
	reliure	2
1	Statuta civitatis ast 1534 a 4°	27
1	Statuta " Salutiarum	10
1	" della d'Ivrea in f°	6
	a Reporter.	398 00

	Report		398 "
1	Statuta Montiregalis 1570 in f°		18 —
1	Privilegi degli Ebrei 1744 in f°		12
	reliure		2
1	Jus municipale 1707 in f°		15 —
	reliure		2
1	Statuta vallis Camonicae f°		18
	reliure		3
1	Zachariae anecdotrum f°		35 —
	reliure		5 —
1	Statuta Domus ossulae 4°		7
1	Ordonnance de Sevillas f°		30
1	Manuen jurisprudentia 8°		3 50
1	Catel comte de Toulouse f°		22
1	Entrevue de Charles I & Henri II 1582 4°		5 —
1	Statuta Delphini 4° 1619		4
1	Gandelot histoire Beaune 4°		10
1	Ordonance de Bolbiae f° 1697		15 —
1	Statuta novariae in f°		25 —
1	Germain organisation Montpellier 4°		2
1	" commerce Montpellier 2. 8°	15	13
1	Duranti histoire Tolose 12		1 50
1	Delmcourt entrepreneurs 8°	10	8
1	Mignerel de Barthius 2. 8°		8
1	Organisation Madras en anglais 2. 8°		10
1	Castillon histoire de la Lyrenenne 8°		10
1	Gaudry Domaine 3 vol 8°	22	18
1	Lamé fleury chemin de fer 8	15	13
1	Duverdy transport	7	6
1	Benj. Constant politique 2. 8	15	13
1	Carey science sociale 3 vol	22 50	20
1	Taillar regime municipal 8°		5 —
1	Toussaint armateurs 8	12	10
1	Riviere cour de Cassation 8°	10	9
1	Blanche chemin de fer 8	7	6
1	Sibille usage locaux	6	5 —
1	Batbie Turgot in 8	9	8
1	Tresquet histoire du droit	3 50	3
1	Boutaric Philippe le Bel 8	8	7
	a Reporter		805 00

156

213

	Report		805	" "
1	Documents diplomatique 2 vol		8	" "
1	Demante enregistrement 2 vol	12	10	
1	Saillet code du contribution demandé cependant	12	10	
1	Bonnier Preuves 3 édn. 2 vol voir le jour	15	13	
1	Geraud enregistrement	7 50	6.	
1	Deloche le quercy in 8		1	
1	Berriat justice revolutionnaire 12	2 50	2	
1	Kluber droit des gens in 12	4 50	4	
1	Vilain prudhommes in 8o	7 50	6.	
1	Rousset Dict. de voirie 12	4	3	50
1	Rapet inst. primaire 12	2 50	2	
1	Batbie droit adm in 8	8	7	
1	Landouzy hypotheque 12	3 50	3	
1	Jacobs gregoire de tour 8	5	4	
1	Sorel Domages in 8	4	3	50
1	Potel hypotheque 8	4	3	
1	Couteau succession 8o	3	2	
1	Caillemer interets 8	3	2	
1	Terraud Geraud police des bois 8	5	4	
1	Ducrocq droit adm in 8o	8	7	
1	Capitula domini Lucensis 1587 in fo		"	" "
1	Bernardus dei gratia episc. Trident. 1707 in fo		"	" "
1	Statuta Venetia 1537. in 12 got.		"	" "
1	Statuti de val di Sabbio 1573 in 4o		"	" "
1	Statuti de barbieri 1652 in 4o		"	" "
1	Statuta terrae centi 1609 in 4o		"	" "
1	" municip. de Scalre 1781 in 4o		"	" "
1	" casalis majoris in fo		"	" "
1	" casalis maioris in fo		"	" "
1	" Satarina 1528 in fo		"	" "
1	Jus municipal. vicentinum 1567 in fo		"	" "
1	Statuta princip. Papiae in 1590 in fo		"	" "
1	Bernardus episcop. Trident. 1614 fo		"	" "
1	Statutorum genuensis 1597 in fo		"	" "
1	Statutis Mediolani in fo		"	" "
1	" civilia domini. Bononia 2 in fo		"	" "
	Port de Lyon a Paris de envois		8	" "
			914	00
	Caisse		8	
			922	

Reçu de M. Schening de Lyon

100
150
250

250
664

	1	Statuta almi collegii majoris S. Clementis Hispanorum Bononiae conditi. Bonon., 1648. — Ceremonias y costumbres etc. que se deven usar en este insigne Collegio Mayor de S. Clemente de los Españoles de Bolonia. Bolonia, 1706, 1627, 1660. — D. Ægidii Albornotii Card. totius Italiae legati episcopi Toletan. Collegii major. Hisp. Bononiae fundati, institutiones testamentum. Bonon., 1663. = Sanctiones et Statuta a recolendae memoriae trinitatis viro J. Jacobs, Bruxell. colleg. Jacobs fundatore Belgar. sub titulo SS. trinitatis in civitate Bonon. alumnis ejusd. collegii indigata anno 1650. Le tout en 1 vol. in-f°. dem. rel.	30	–
+	2.	d°. d°. civitatis et principatus Papiae tam de regimine praetoris quam civilia et criminalia una cum quibusdam Ducum Mediol. decretis. Ticini, 1690 in-f°. vél (rare) notes MS. sur les marges	10	–
	3	d°. d°. Vallis Camonicae nuper ex deliberatione consilii gener. ipsius vallis mult. de novo additis reformata. Brixiae, 1624, in-f°. vél.	10	–
	4	d°. d°. (Novissima) Veneta. Venet. 1729. 2 tom. en 1 gros vol. in-4°., fig. cart.	5	–
	5	d°. d°. constitutiones et decreta famil. Cismontanae, Ord. S. Franc. de Observ. S. Bonaventurae jussu edita. Venet., 1598 in-4°., vél	5	–
	6	d°. d°. urbis Ferrariae. Ferrariae, 1624 gr. vol. f°. vél.	9	–
+	7	d°. d°. jus municipale Vicentinum. Venet., J. Gryphous 1567 in-f°. cart.	9	–
+	8	d°. d°. Patavina. Venet., 1528, 1 vol. in-4°. cart.	6	
+	9	d°. d°. Statuta et Ordin. tum illustri Collegii Nobilium D.D. jurisperitorum et judicum quum et causidicorum Casalis Majoris in civitatem erecti. Mediol., 1627, 2 v. f°. vél.	18	–
+	10	d°. d°. Terrae Centi etc. Ferrariae 1609 = Tasse dello Mercato. Ibid. 1610, in-f°., vél.	10	–

Suite

+	11.	Statuti del Val di Sabbio. Bressa, 1773, in-4°. vél.		4 -
	12	d°. d°.	criminali e civili della communità	"
	"		della Riviera. Salò, 1626, in-4°, vél.	5 -
+ +	13	d°. d°.	ordini et leggi municipali di tutta	"
	"	"	la valle di Scalve, nuovamente riforma-	"
	"	"	ti anno dom. 1578, Bergamo, 1781 in-f°. cart.	7 -
+	14	d°. d°.	dell' Università et collegio de' Barbieri	"
	"	"	della presente città di Milano. Milano,	"
			1752, in-4°, vél " " " " "	3 -

1.) 215

W drugiéj połowie Sierpnia b. r. był u mnie Hr. Dzieduszycki Maurycy z prośbą, abym JWPanu ~~żądanych~~ wyrażonych w liście Jego z dnia 6. tegoż miesiąca udzielił informacyi, dotyczących kodeksów statutu Wiślickiego, które się znajdują w zbiorach naukowych Hr. Wiktora Baworowskiego. Mieszkając w domu Hr. Baworowskiego, mam większą niż kto inny łatwość korzystania ze zbiorów jego, a z téj przyczyny podjąłem się téj pomocy literackiéj. Lecz tak z powodu dokuczliwéj a od końca Sierpnia b. r. trwającéj słabości, jak nie mniéj dla natłoku prac urzędowych i własnych naukowych nie mogłem wcześniéj z danego wywiązać się przyrzeczenia. Zachodziła tu w dodatku i ta jeszcze trudność, że gdy zbiory Hr. Baworowskiego dotąd nie są ani skatalogowane ani nawet nie uporządkowane, trzeba było odnieść się do ich właściciela na wsi mieszkającego z zapytaniem, czy najprzód zgadza się na to, aby JWPanu żądanych w dziele informacyi a powtóre, w któréj szafie poumieszczał kodeksa statutu Wiślickiego, w końcu zaś, czy nie ma jakich wskazówek co do pochodzenia każdego z tych kodeksów. Odpowiedź jego ułatwiła mi jedynie wyszukanie kodeksów, lecz nie podała wskazówek żadnych, ponieważ notaty dotyczące tych kodeksów gdzieś mu się zatraciły. Musiałem zatém z dziełem Bandtkiego w ręku sam wszystkiego dochodzić, co mi nie mało przysporzyło roboty i bardzo wiele zabrało czasu, zanim mogłem zestawić szczegóły JWPanu potrzebne.

W zbiorach Hr. Baworowskiego jest 6 kodeksów statutu Wiślickiego a mianowicie:

1.) Kodeks papierowy 4° złożony z 36 kart ~~x~~ nieliczbowanych,

złożony a pochodzący z r. 1444. Pismo niewyraźne i z mnogiemi skróceniami. ~~Na~~ Inicyały artykułów, liczby pobałamucone tudzież i tu lub owdzie umieszczone napisy tudzież są czerwonym inkaustem kreślone, reszta czarnym. Na pierwszej karcie jest czarnym inkaustem też nieco większemi głoskami umieszczony napis: „Incipiuntur sumarij casus de iure Terrestri polonicali editi per regem Kasimirum prelatos et barones." Napisy artykułów, nie wszędzie się znajdujące, gdyż najczęściej jest tylko capitulum primum, x itd, są czerwonym inkaustem i pismem nieco odmiennym ~~dla~~, ~~różniemi~~ ~~bez pismo to samo~~ a ostatnie czarnym i pismem tym samém (a artykułów CXXVIII.). Sumaryusza tego jest 13 stron czyli 6½ kart(. Na stronie 14tej (karta 7. fol. ver.) jest znów napis w wierszu szóstym, inkaustem czarnym, a większemi głoskami: „Incipit ius Polonicale et terrestre editum per Regem Kazimirum in Wislicza per Prelatos et barones huius regni Polonie." Statutów tych jest 45 stron czyli 22½ kart. Ostatni artykuł oznaczony błędnie liczbą lvij zaczyna się od wyrazów: „Porro cum Judaice prauitatis Intencio" Na następnej karcie 30tej w wierszu piątym jest napis znów większemi nieco głoskami ale czarnym inkaustem: „Statuta et Iura per Prelatos Serenissimum Principemque dominum Wladislaum dei gracia Regem polonie, et barones tocius regni eiusdem in Crac̄ edite et in Wartha sub anno dn̄i M°cccc°XXIII° In vigilia Sanctorum Simonis et Jude apostolorum et diebus sequentibus confirmata per Serenissimum dn̄m Wladislaum Regem polonie summumq; ducem lithvanie etc. approbata." Statut ten zajmuje 11 stron a na następnej (t.j.: 35 karcie fol. ver.) są w siódmym wierszu wyrazy: „Finis pro quo sit benedictus deus in secula seculorum Anno cccc°xliiij°." Na tejże stronie jest mała rozprawa z pouczeniami a pod nią napis: „Secuntur vocabula liber municipalis prouincialis pariter et feodalis" i rodzaj słowniczka, który zajmuje i ostatnią kartę kodeksu. Kodeks ten zachowany całkiem dobrze.—

2) Kodeks papierowy fol. pisany po r. 1457 a zawierający kart 86. Prócz dwu ostatnich kart pisany kodeks ten tą samą ręką. Pismo piękne a nawet miejscami ozdobne. Wszystkie inicyały artykułów, liczby porządkowe tudzież i napisy artykułów są kreślone czerwonym (i innym) inkaustem i tą /.

samą ręką. Na piérwnéj karcie nad orubrykowaniem jest napis: „Statuta Kazimiri." Statut ten zawiéra CXXXII artykułów i zajmuje 63 stron czyli 31½ kart rękopisma. Ostatni artykuł t.j. 132gi ma napis: „De iudeis ut cristianis peccunias super obligationem et munimenta nequaquam dare ne audeant." a zaczyna się od wyrazów: „Porro cum Judaice pravitatis intentio" i t.d. Na następnéj stronie (fol. 32 vers.) jest nad orubrykowaniem napis: „Casus summarij Juris terrestris" a wewnątrz rubryk drugi: „Summarij casus Juris terrestris Pollonicalis editi per Serenissimum principem Regem Kazimirum prelatosq et barones et ce Conuentum omnem." Sumaryusz składa się także z CXXXII artykułów i zajmuje stron 28. Na następnéj (fol. 46 vers.) jest napis: „Sequitur Regestrum super statuta Wladislai Regis polonie." Rejestr ten składa się z 31 artykułów i zajmuje dwie strony i część trzeciéj, na któréj (fol. 47 vers.) po nad rubrykami jest napis: „Wladislai statuta.", potem w rubrykach 4 artykuły rejestru, a pod niemi napis czarnym inkaustem: „Statuta et Jura edita per prelatos Serenissimumq principem dnum wladislaum Regem polonie et Barones tocius Regni eiusdem in Cracovia edita et in Wartha confirmata Sub anno dni Millesimo Quadringentesimo vicesimo tercio in vigilia Beatorum Simonis et Jude appostolorum et diebus sequentibus et sunt approbata per Serenissimum principem dnum wladislaum Regem polonie Supremumq ducem Lythphanije et Russye et aliarum Terrarum." Statut ten liczy 31 artykułów a zajmuje kart 10. Ostatni artykuł tego statutu ma napis: „De fraternitatibus Civitatum et rebus per pallatinum constituendis" a prócz tego jest jeszcze: „Juramentum notariorum super prestacione fidelitatis." – Na stronie (fol. 57. vers.) zaczyna się bez osobnego napisu wprost od wyrazów: In nomine Domini Amen" statut Nieszawski Kazimierza Jagiellończyka z r. 1454, i zajmuje 11 stron. Po nim następuje na 3 stronach zatwierdzenie wydane w Piotrkowie 1457 r. przez Kazimierza Jagiellończyka statutów Kazimierza W. dotyczących wypraw wojennych. Tuż po nim umieszczono także bez osobnego napisu statuta Władysława Jagiełły, wydane w Krakowie w r. 1433, a zajmujące stron 12. Skończywszy cały ten statut dodał przepisujący czerwonym inkaustem (fol. 70): „Auscultata cum originali XII Februarij Millesimo quadringentesimo quingasimo secundo." Na odwrotnéj stronie tejże karty jest napis: „Super recepcione

./.

et Iure decimarum Noualium in Terris villis Nouis et antiquis". Jest to zatwierdzenie ugody z r. 1361, dotyczącej dziesięcin, a zaczyna się od wyrazów: „Nos Jaroslaus dei gracia Sancte Gnesnensis Ecclesie Archiepiscopus Notum facimus" i t.d. Zatwierdzenie to ugody powtórzonej w całej osnowie zajmuje stron 12. – Po niém są trzy strony czyste. Dalej następuje (fol. 78.) nad rubryką napis: „Tituli super Statuta Kazimiri." Jest to rejestr do 132 artykułów tego statutu w tym kodeksie zawartych, i w tym samem porządku tu pod liczbami wskazanych. Rejestr ten zajmuje stron 12. Po rejestrze tym jest (fol. 84.) napis: „Secuntur Iura Iudeorum Serenissimi Kazimiri dñi nostri." Tych praw jest 5 stron. Pismo odmienne od reszty kodeksu. Dodać tu jeszcze muszę, że pod rejestrem do statutu Wiślickiego znajduje się czerwonym inkaustem znak 1812. – Wnoszę z tego znaku i z roku umieszczonego na stronie pierwszej karty 70tej, sądzę, że to jest kodeks Stroczyńskiego I błędnie podany jako pochodzący z roku 1452, ponieważ umieszczone z lat późniejszych ustawy świadczą, że mógł być pisany dopiero po roku 1457. Między zaś statutami wiślickiémi, znajdującémi się w zbiorach naukowych Hr. Baworowskiego nie znalazłem żadnego z r. 1452.

3.) Kodeks papierowy 4º z r. 1478 zawiera w sobie kart 95. Na pierwszej karcie jest napis: „Sequitur ..cistrum et primo de Constitutionibus Capitulum." Jest to sumaryusz do statutu Wiślickiego. Każdy artykuł sumaryusza ma napis czerwonym inkaustem, jak np. „de Granicijs Capitulum", „de expeditione", „de Conuicto in Iudicio" i t.d. Artykuły nie są oznaczane liczbami. Ostatni artykuł Sumaryusza ma napis: „de Iudeorum Usura," a pod treścią tego artykułu dodano czerwonym inkaustem (fol 16 vers.): „Finis libri Polonicalis sequitur." Karta następna kodeksu t.j. 17ta jest czysta. Na karcie 18tej jest po wstępie: „In Nomine Domini Amen. Quia scriptura testante . . . . innocentia securitate letetur" napis czerwonym inkaustem: „Liber Statutorum et Iurium" a pod nim: „Kazimirus Dei gracia Rex Polonie" etc. Ta przedmowa do statutu Wiślickiego zajmuje stron 6, a na ostatniej (fol. 20. vers.) jest na samym dole napis czerwonym inkaustem: „Capcio Beneuolencie" i pod nim właściwy początek tego statutu w wyrazach: „Non debet reprehensibile neque mirum iudicari" etc. Dalej następują artykuły statutu wiślickiego z napisami czerwonym inkaustem jak np. „de Constitutionibus

/. druga kartka.

2.) (a^m", „de Reo et aduersario", „de Granicijs flumine. . . . ", „Quilibet sub suo vexillo se collocet" i t.d. i t.d. Artykuły kodeksu tego nie są liczbowane. Statut zajmuje 101 stronę. Ostatnim artykułem umieszczonym na pierwszej stronie 71éj karty kodeksu jest artykuł z napisem: „de terminis magni debiti" zaczynający się od wyrazów: „Quum in graui debito rixe plerumq;" i t.d. Na odwrotnej stronie téj karty jest najprzód napis czerwonym inkaustem: „Alia Constitucio", a pod nim drugi czarnym inkaustem: „Constitucio edita per Serenissimum Principem dominum Wladislaum dei gracia Regem polonie . . . . . in Crac. de anno Dni Millesimo CCCC vicesimo super pascale festum." Ustawa ta składa się z dwu artykułów a mianowicie: 1.) „de confictis allegacionibus" i 2.) de dilacionibus terminorum.", a zajmuje dwie strony. W dole na pierwszéj stronie karty 72iéj są czerwonym inkaustem napisane wyrazy: „Statuta in Wartha", a na odwrotnéj czarnym inkaustem napis: „Ista sunt Statuta in Wartha per prelatos et Barones. . Regni Polonie edita sub anno nate dni M° CCCC° XXXiiij . . . . . . per . . . Wladislaum Regem polonie supremumq; principem lithwanie etc. confirmata ac approbata." Statutu tego jest stron 21. Artykuły jego mają osobne napisy czerwonym inkaustem, lecz nie są liczbowane. Na pierwszej stronie karty 83iéj kodeksu jest po 3 wierszach ostatniego artykułu statutu w Warcie wydanego dopisek czerwonym inkaustem i większemi głoskami: „Explicit liber bolonici Juris Millesimo CCCC septuagesimo Octauo In octaua Ephie et infra Secuntur Jura Judeorum Priuilegio approbata pro toto Regno Polonie et cetera." Jest tych praw stron 14 a na ostatniej (fol 89 vers.) jest dopisek czarnym inkaustem: „Expliciunt Jura supra scripta finita in Crac feria Quarta proxima post conductum Pasche anno dni CCCC° quinquagesimo." Na następnej stronie (fol. 90.) jest napis czerwonym inkaustem: „Ista sunt Statuta in Pyothrkow per Serenissimum principem dnm Kazimirum polonie Regem etc. Et magnum ducem lithanie anno dni M°cccclvij" Statutu tego jest stron 11. Pod ostatnim artykułem jego na karcie 95téj dodał pisarz kodeksu czerwonym inkaustem:

„Verba scribentis perpendet lingua legentis
„Ut ipsum corrigat non ut vituperando legat
„Eciamq legit videat cuidat singla si sat
„Si nescit taceat ac ita stare sinat
„Nomen scriptoris tu qui noscere velis ./.

„ Ma imprimatur thi si addatur as sicz ~~ameeieto~~ nominatur.

„ Finis adest operis mercedem posco laborum."

Kodeks troche uszkodzony na pierwszych 20 kartach, a napisy czerwo„nym inkaustem w niektórych miejscach poscierały się nawet.

4.) Kodeks papierowy 8º zawierający kart 58, przy końcu mocno uszko„dzony, a z powodu wilgotnego miejsca, w którem długo musiał się znaj„dować, tak wypłowiały, że z największem tylko wytężeniem oczu można go odczytywać, a gdzie niegdzie niepodobna prawie go odczytać. Pisarz nie u„żywał nigdzie na napisy czerwonego inkaustu a na inicyały artykułów po„pozostawiał miejsce wolne, których nie zapełnił następnie. Nad artykułami są krótkie napisy równie trudne do odczytania jak reszta. Artykuły nie są liczbowane. Rejestr artykułów, w dwie księgi zebranych, składa się ze 170 tytułow krótkich czyli napisów, a nie podaje pierwszych wyrazów każde„go artykułu. Rejestr ten zajmuje 5 stron. Na następnej (fol 3. vers.) zaczyna się bez wszelkiego napisu sam statut wiślicki od wyrazów: „Non debet repre„hensibile et mirum iudicari celi. Jest to pierwsza księga i zawiera w sobie 102 artykuły, z których ostatni ma napis: „de eodem (t. j. de prescriptione) a zaczyna się od wyrazów: „ Ut calumpniis malorum hominum omnis via precludetur" Księgi pierwszej jest stron 42. Po ostatnim jej artykule jest (fol. 24. vers.) po pięciu wierszach tegoż dopisek większem i grubszem pismem: Et sic est finis primi libri Sic incipitur liber secundus maioris polonie" Dopisek ten mógłby świadczyć, że zebrane w pierwszej księdze artykuły sta„tutu wiślickiego są małopolską tegoż częścią. Pod tym ~~napisem~~ dopiskiem zaczyna się zaraz księga druga od wyrazów przedmowy do statutu wiślickiego jak w kodeksie 3.): „ In nomine Domini amen. Quum scriptura testante . . . . innocentia securitate letetur" a potem: „ Ka„zimirus dei gracia Rex Polonie . . . . penam deli„quentibus imponamus." Pierwszym zaś artykułem jest artykuł pod napisem: „De iudicibus" zaczynający się od wyrazów: „ Quoniam dum vultus noster ab his personis" Artykułów jest 43. Ostatni ma napis: „ De taxacione hereditatum post mortem patris per fratres cum sorori„bus", a zaczyna się od wyrazów: „ Eciam statuimus si quis militum aut nobilium de hoc seculo migrabit". Artykuł ten jest fol. 32 vers. Po nim następuje napis większem pismem: „ Ista sunt statuta in Opato„wecz Capitulum." Jest to statut Opatowiecki z r. 1474, zawierający 25 artykułów bez osobnych napisów, też wykazanych w rejestrze umieszczo„

/.

rym na początku kodeksu, gdzie też ich krótkie napisy podano. Pod tych ar„
tykułach jest (fol. 34. vers.) dopisek grubszem pismem: „ Explicit Ju„
ra per manum Petri de Syradia et sunt finita feria quarta post do„
minicam letare qua decantatur in ecclesijs ter in laudem et honorem
Christo Jesu." – Na karcie 35tej poczyna się ordynacya biskupa krakow„
skiego Bodzanty dotycząca dziesięcin a zajmuje 5 i pół kartki. Resztę ko„
deksu tego zapełniają jakieś rozprawy, których z powodu trudności czy„
tania pisma całkiem prawie zbladłego nie badałem, gdyż nie chciałem
i tak już osłabionego wzroku zbytniem natężeniem bardziej nadwerężać. –
5.) Kodeks papierowy 12º liczący 46 kartek, a złożony z dwu urywków sta„
tutu wiślickiego, z których pierwszy zajmuje 24, a drugi 22 kartek. Ko„
deks ten opisano już w Październikowym zeszycie Pamiętnika Warszaw„
skiego z r. 1820 na stronie 193. Pierwszy z tych urywków zawiera w sobie
91 artykułów statutu w tym samym zupełnie porządku jak w kodeksie
drugim in fol. Napisy artykułów, liczby porządkowe i inicyały są koloro„
wym inkaustem kreślone. Tekst artykułów pismem drobniutkiem, ale
dość czytelnem. Drugi urywek składa się z 84 artykułów, z napisami
i liczbami porządkowemi czarnym inkaustem i większem niż pismem.
Inicyały tu i owdzie są kolorowe – lecz po największej nie wypełniono zo„
stawionego na nie ~~w~~ miejsca próżnego. Pierwszy artykuł tego urywku
ma napis: „ de accusatis pro furto", a zaczyna się od wyrazów: „ Item si
quis fuerit" – Ostatni pod napisem: „ de pascendis iumentis indomitis"
zaczyna się od wyrazów: „ Statuimus quod quicunque habens iumenta
indomita." Pismo drobne, i mniej czytelne niż w pierwszym urywku. –
6.) Kodeks papierowy 12º liczący 9 kartek zaczyna się od napisu: „Sta„
tuta maioris polonie in pyotrkow" a dalej ~~jest~~ od wstępu: „ Nos Kazi„
mirus dei gratia resc polonie Cupientes . . . . sed penam
eciam imponamus. Zawiera w sobie 27 artykułów, z których ostatni
jest niedokończony, a które z wyjątkiem jednego pod napisem: „ ~~de~~ dona„
cionibus" zaczynającego się od wyrazów: „ Hec Statuta perpetuo decla„
ramus decernentes quod donaciones firme et fixe debeant perma„
nere" znajdują się w kodeksie trzecim i w tym samym porządku po
sobie następują. Ostatni niedokończony artykuł tego kodeksu pod
napisem: „ De lignis seu utensilibus intra gandes (?) alterius excidendis"

/.

zaczyna się od wyrazów: „Statuimus eciam quod quicumque habens cum alio limites". Pierwsza połowa artykułów w tym kodeksie zawartych nie ma napisów, które zaczynają się dopiero od artykułu na karcie 5tej: „De liberante alium a Judicio."

Po tym opisie kodeksów przystępuję do szczegółowej odpowiedzi na pytania zawarte w liście JWPana, a zaczynam od kodeksu pierwszego. W sumaryuszu jest artykułów 128. Liczbowanie pierwotne czarnym inkaustem jest mylne, gdyż powtarza liczbę CXII dwa razy, i dla tego jest ostatni artykuł oznaczony liczbą CXXVIj zamiast CXXVIII. Obok tego liczbowania nie wpadającego dobrze w oczy jest drugie widocznie nieco późniejsze ale zawsze bardzo dawne uskutecznione czerwonym inkaustem, a dochodzi do liczby CXVII), nie poprawiające pomyłki pierwotnego liczbowania. Ostatnie artykuły tego sumaryusza są według mylnego liczbowania kodeksu: CXVII. De tutore puerorum; CXVIII. De quo tutor pueris racionem facere teneatur; CXIX. De eo qui violenter rapuit Virginem; CXX De eodem (a czerwonym inkaustem dodano: De oppressionibus Virginum); CXXI de furtu aut spolio; CXXII de Jumento quocumqz occiso; CXXIII de incisione Silue aut Gaij uel marice; CXXIIII De Jumentis pasciendis; CXXV de Scrofis; CXXVI de profugo. i CXXVij de kmethonibus fugitivis.— Liczba ta artykułów sumaryusza nie zgadza się z liczbą artykułów zawartych w samym statucie Wiślickim, jak go zamieszczono w kodeksie. W statucie bowiem jest 136 artykułów, a zatem o 8 więcej niż w sumaryuszu. Pochodzi to częścią ztąd, że w sumaryuszu streszczano czasem po 2 lub trzy artykuły statutu, odnoszące się do tego samego przedmiotu i powiązane z sobą przez item, a dalej że ostatniego artykułu statutu o lichwie żydowskiej nie ma w sumaryuszu. Liczbowanie artykułów statutu czerwonym inkaustem jest zadziwiająco bałamutne, i nie podobna nawet zrozumieć, jakim sposobem stać się mogło. Przytaczam tu wszystkie te liczby (jak po sobie następują): I do XIX; XXX do XXXV; XXIV do XXXIX; XXXIX (powtórnie do XLII; XLII powtórnie do LXIII; LIX do LXXIII; LXXIII powtórnie do LXXXIII; LXXXIII powtórnie do XCV; XXIX; CXXX; XXXI; XXXII; CXXXIII; CXXXIV; XXXV do LVII. — Z tego zestawienia liczb widać tylko bałamutność tego, który uskuteczniał liczbowanie, ale przerwy w artykułach statutu nie spostrzegłem nigdzie. Napisów nad poszczególnemi artykułami nie pomieszczał przepisywacz pierwotny, a nawet nie zostawił miejsca na umieszczenie napisu. Późniejszy dopisywacz liczb porozmieszczał tu i owdzie, gdzie znalazł na to trochę wolnego miejsca krótkie napisy, najczęściej jednosłowne, jak np. Qu-

/. treść kartka.

dices; Contumaces; accusatio etc.

W ~~kodeksie drugim~~ (fol) zgadzają się z sobą liczby artykułów statutu, su-maryusza i rejestru najzupełniej. Liczbowanie nie zmylone nigdzie. Każdy artykuł statutu jest opatrzony napisem, do czego pisarzy używał czerwonego in-kaustu. Przytaczam kilka z tych napisów: „De constitutionibus et statutis in hoc libro i; De limitibus hereditatum super fluuios distinctas ij; De ex-pedicione mobilium ubi quilibet sub vexillo debet locari iij. etc. Ostatnie artykuły tego statutu są następujące: „CXXIII. De violencijs virginibus vidu-is aut maritatis quomodocumque illatis. (Quicumque vero virgini); CXXIIII. De illo qui tribus vicibus de furto aut spolio conuictus fuerit. (Statuendo de-claramus); CXXV. De illo qui interficit iuuentum indomitum ubi poledrum. (Statuimus insuper); CXXVI. De illo qui incidit Silua Gaija vel borras alterius absque eius voluntate. (Statuimus eciam); CXXVII. De illis qui ha-bent iumenta indomita et depascunt segetes aliorum. (Statuimus quod quicumque); CXXVIII. De illis qui Scrophas proprias ad Glandines alterius depellunt. (Decernimus eciam); CXXIX. De illis qui pro precio por-cos ad siluam conducunt. (Statuimus quod quando aliquis); CXXX. Epi-scopus Craciouiensis et palatinus Sandomiriensis possunt profugo Treugas pacis dare et ministrare. (Statuimus quod si quis); CXXXI. De kmethone a domino fugiente quomodo dicendum (Preterea Statuimus); CXXXII. De Iudeis et (mabyć ut albo quod) Cristianis (w Sumaryuszu Terrigenis) pe-cunias super obligacionem et munimenta nequaquam dare audeant. (Por-ro cum Iudaice prauitatis intencio) – Porównywając statut wiślicki w tym kodeksie umieszczony ze statutem kodeksu poprzedniego, przekonałem się, że porządek artykułów mniej więcej z małemi zmianami ten sam, że cza-sem ~~w jednym lub drugim~~ są (w jednym z nich) dwa artykuły ujęte w jeden, gdy w drugim je podzielono. Lecz statut umieszczony w pierwszym kodeksie ma o 3 artykuły więcej niż statut w tym kodeksie zawarty. Artykuły te są następujące: 1.) „de mutilacione", ~~z~~ zaczynające się od wyrazów: „Petrus conquestus est de Johanne quod ipsum quatuor digitis in manu gladio mutilasset" – 2.) „de probacione pre-scripcionis" zaczynający się: „Falco pro hereditate agebat Henricum, Henricus autem opposita longi temporis prescriptione" – ~~[illegible]~~ 3.) bez napisu, a zaczynający się od wyrazów: „Item statuimus quod quicumque virginem cuiuscumque status vel condicionis ~~[illegible]~~ extiterit sine voluntate parentum rapuerit etc.

Bandtkiego 29°

W kodeksie trzecim 4° składa się sumaryusz ze 132 artykułów nie liczbowanych, z których każdy ma osobny napis czerwonym inkaustem. W wielu miejscach pościerały się te napisy przez uszkodzenie kodeksu do tego stopnia, że niepodobna ich nawet odczytać. Ostatnie 10 artykułów sumaryusza mają następujące napisy: 123. De raptoribus et opressoribus virginum. 124. De oppressionibus. 125. De perpetuo infame. 126. De Jumentis occisis. 127. De limitibus. 128. De pascendis indomitis. 129. De Scrophis pellendis. ~~De~~ 130. De profugo et treugis dandis. 131. De kmethonibus fugitivis. 132. De Judeorum Usura. – W samym statucie jest 155 artykułów, także nie liczbowanych. Każdy z artykułów opatrzony napisem czerwonym inkaustem, lecz napisy jak w sumaryuszu nie zawsze są czytelne. Przytaczam tu napisy 12 ostatnich artykułów. 144. De iudicio tantum uno. (Cum sub ono principe eadem Gens diuiso Jure frui non debeat.) 145. de iure simili. (Cum ex calumpnijs malignantium destructio sit plurimorum) 146. de Seruicio Militum. (Sed quia in armata milicia honor Regis) 147. de Moneta una. (Item ex quo unus princeps, unum Jus una Moneta) 148. Napis nieczytelny. (Ex Jure diuino tenetur, quod iniquitas unius alteri non debeat obesse) 149. de fideiussoria et obstagio (Quia ex facilitate obligationis) 150. De Usuris iudeorum (Porro tamen judaice prauitate versatur in hoc intencio) 151. de Expedicione (Item cum omnis violencia sit ab omnibus Juribus prohibita) 152. de expedicione de eodem (Verum eciam quia gwerarum strepitus exmoderancia (?) milicia plus proprias) 153. de probacione nobilitatis (Statuimus quod si quis inculpatus fuerit quod non haberet Jus militale) 154. de dote sororum per fratres (Eciam statuimus si quis militum aut nobilium de hoc seculo migrabit) 155. de terminis magni debiti. (Cum in graui debito rixe plerumque). – Z tego zestawienia ostatnich artykułów sumaryusza z ostatniemi artykułami statutu widać, że przepisywacz miał przekopiować sumaryusz sporządzony do innego kodeksu statutu wiślickiego, niż zawarty w tym kodeksie, skoro artykuły sumaryusza nie zgadzają się z artykułami statutu. Nie tylko bowiem w końcowych artykułach zachodzi ta sprzeczność, lecz nawet w poprzedzających, a zaledwie w kilkunastu początkowych artykułach jest sumaryusz zgodny ze statutem. Prócz tego należy dodać, że przepisywacz był niedbały i nie zadawał sobie pracy, by należycie odczytać każdy wyraz, wskutek czego mnóstwo rażących dopuścił się pomyłek, zmieniających często. treść znaczenie ustawy, a tu i owdzie nie ma nawet sensu, jak świadczą

/.

niektóre z przytoczonych w nawiasach pierwszych zdań artykułów. Tak się JW Pan z opisu kodeksu tego mógł przekonać; jest to (kodeks) Bandtkiego II.

Kodeks 4. in 8º zawiera następujące artykuły: A.) w księdze pierwszej.

1. De constitucionibus delucratione capitulum (Quum omnes constitutiones eti)
2.) De constitucionibus de granicijs et limitibus fluuiorum. (Crebra altricatione)
3.) De hys qui sub nullius vexillo sunt. (Jus militale quidam ex nostris ~~militibus~~ (militibus)
4.) De constitutionibus qui in Judicio dampnati recedunt. (Quia victus victori tenetur satis facere)
5.) De constitucione de hys qui sine tempore pignora diuidunt. (Ut in rapinis aut pignoracionibus aliquis modus obseruetur)
6.) De Sigillo paterno. (Quia filij cum patribus)
7. De constitucionibus seu officio Sculteto rum. (Quia honus presertim quod omnes tangit)
8.) De constitucionibus et officio Clericorum. (Cum nullus Jure suo iniuste debeat defraudari)
9.) De constitucionibus feminarum. (Ut dominarum habitatio propter fragilitatem sexus)
10.) De procuratoribus. (Quia cuilibet summa defensio non est denegaenda)
11.) De Judicibus. (Quia ex multiplicitate iudicum, prout experiencia nos edocuit)
12.) De iudicibus palatinorum. (Item ut palatini certo numero suorum Judicum sint contenti)
13.) De eodem Capitulum. (Prima consuetudine noscitur esse obseruatum)
14.) De Judicibus iudicia tempore debito exercentibus. (~~Quia plerique habentes iurisdiccionem uel a casu uel pro libito~~) Itaque statuimus quod deinceps iudices diebus terminorum) Ten artykuł jest razem z poprzednim.
15.) Idem de castellanis Cracouiensi Sandomiriensi. (Quia plerumque habentes jurisdictionem uel a casu uel pro libito sue voluntatis)
16.) De Sentencia et re iudicata. (Quum in causarum processibus aput justos iudices nil habeant uendicare odium uel fauor)
17.) De citationibus. (Quoniam ex modo citationis nonnulla grauamina et oppressiones multiplices)
18.) De ~~ad~~ eodem. (Preterea cum in deliberacione consistat mater virtutum)
19.) De Citationibus. (Flebili querela sepius recepimus quod ministeriales per terram)
20.) De eodem Capitulum. (Plerumque fit quod aliqui propter causas ~~consanguinitatis~~ consanguineorum)
21.) De citationibus. (Contingit eciam quod dum aliqui pro quibusdam criminibus)

22.) ~~Rubri~~ De citacionibus. (Possibilitas raciones dictat quod iudices pro exercendis)

23.) Rubrica de citacione. (Preterea quicunque presidentes ~~aut~~ quamque officiales i„ psorum uel noti aut ipsorum familiares)

24.) De eodem capitulum. (Item dum aliquis pro hereditate citatur et comparens)

25.) De dolo et contumacia. (Experiencia nos edocuit quod quandoque non contuma„ ces modum tamen extendendo pro contumacia puniuntur)

26.) De eodem rubrica. (Preterea quia per frequentem pauperum impignoracionem)

27.) De eodem capitulum. (Preterea pena que consueuit nostro fisco siue nostre camere applicari que vulgariter dicitur Sedmdressat)

28.) De contumacia rubrica. (Actor procurat ad causam reum citari.)

29.) De eo qui ob rei contumaciam mittitur in possessionem. (Licet in pluribus ca„ sibus celeritas commendatur)

30. De probacionibus. (Preterea ut calumnijs via precludatur)

31.) De probacionibus. (Finem litibus imponere cupientes statuimus)

32.) De eodem capitulum. (Nobilitatem stirpis ex progenitoribus eorum origi„ nem semper ducunt)

33.) De probacionibus. (Accepimus quod Petrus insequendo Johannem in platea)

34.) De eodem. (Idem Petrus traxit Johannem ad iudicium asserens quod apes)

35.) De probacionibus. (Preterea Petrus contra Johannem deposuit cum querela)

36.) De eodem. (Querelam Petrus deposuit de Johanne quod ipsum vulnerasset)

37.) De testibus. (Per experienciam didicimus quod sentencia excomunicacionis)

38.) De testibus. (Cunradus domum suam vendicabat a dominico et ad proban„ dam suam intencionem)

39.) De prescripcionibus rubrica. (Cum prescriptio propter segniciem et pigriciem)

40.) De ~~[illegible]~~ prescripcionibus. (Franciscus deposuit querelam contra egidium quod in ipsius hereditate locauit sepes)

41.) De eodem. (Franciscus neptim suam luciam constitutam in etate iuue„ nile orphanam cum bonis valentibus centum marcas)

42.) De prescripcionibus. (Franciscus vendidit ~~gregorio~~ gregorio hereditatem pro centum marcis)

43.) De sentencia et re iudicata. (Franciscus gregorio mutuauit viginti mensuras ~~tritici~~ tritici)

44.) Bez napisu. (Licet pro redimenda pauperum vexacione dudum solucio dicta vulgariter Trzinadreszza) w kodeksie drugim „crestne siue pamyathne"

45.) De ~~eodem~~ eodem. (Quamvis negocia mortua et finita quasi contra naturam difficile sit retractare)

46.) De eodem. (Nagoth villanus deposuit querelam contra suos vicinos)

47.) De sentencia et re iudicata. (Petrus conquestus est de Johanne quod ipsum iiij^or digitis in manu gladio mutilasset)

48.) De eodem capitulum. (Petrus agebat contra Johannem Iudicem quod in causa quam coram ipso habuit iniustam et iniquam sentenciam contra ipsum pro„ mulgauit)

/ czwarta kartka.

4.)

49.) De eodem. (Falco pro hereditate agebat contra henricum)

50.) De eodem. (Jest to powtórzenie artykułu 16tego, a ten samem odpada)

50.) De eodem. (Franciscus falco et Henricus tres fratres habentes unum mo„ lendinatorem)

51.) Rubrica de hys qui ab instituto succedunt. (Abusiua ~~[illegible]~~ consue„ tudine noscitur esse obseruatum)

52.) Rubrica de comodato et sic incipitur (Nicolaus posuit querelam de mathia quod equum ~~[illegible] suum~~ sanum accomodasset seu concessit ad certam viam tanquam amico)

53.) De homicidio. (Licet antiquitus fuerat obseruatum quod kmetho alium kme„ thonem occidendo solutis tribus marcis grossorum a pena homicidii liberabatur)

54.) De eodem. (Item si plures puta tres uel quatuor de homicidio accusantur)

55.) De submersione uel arboris interfectione. (Item qualibet morte casuali et inopinata contingat aliquem de hac luce migrare) ~~W tym artykule jest~~ W ten artykuł

~~56. De homicidio. (drugi~~ wcielił przepisywacz i drugi zaczynający się od wyra„ zów: „Ut violenta audacia refrenetur Statuimus quod dum miles parem sibi militem occiderit"

56.) De homicidio. (Laurencius conqueritur de martino quod matrem sibi interfecit)

57.) De raptoribus. (Sunt nonnulli qui per indiscreccionem victum longi tempo„ ris breui hora consumentes assumunt sibi ~~propriam~~ propriam occasionem diuagandi)

58. De excessibus. (Consuetudinem iniquissimam ministerialium obseruatum constitit)

59. De iniurijs et de dampno. (Ut quilibet proximum indempnem vigilet)

60.) De foro competenti. (Quum actor forum regi(? rei) undique sequi debeat)

61.) De eodem. (Ex lege imperiali clara luce nobis constat)

62.) De eodem. (Reuera non solum a malo sed ab omni specie mali quemlibet viuentem sub lege est necessarium abstinere)

63. De priuilegijs. (Cum secundum patrum sanctorum decreta lex decernat illos amittere priuilegii auctoritatem)

64.) De eodem. (Statuimus quod dum aliquis contra suum priuilegium in iudicio in qualicunque causa citatur)

65.) De excepcionibus kmetonum de villa recedere volencium. (Cum ex separatione subditorum una (? bona) dominorum sepius deserantur)

66.) De eodem. (Si mulier infantibus ad duodecim annos educat)

67.) De Iure Iurando (Ut viri famosi et uiuentes iuste aliqua speciali pre„ rogatiua inter ceteros nostros fideles consedeant)

68.) De eodem. (Egidius deposuit cum querela, quod cum in via obdormiuisset falco superueniens taliter dormienti recepit sibi gladium et peram)

69.) De eodem. (Item egidius conquestus est quod canis falconis ex incitacio„ ne seu pulsacione ipsius falconis taliter eum lesit et momordit)

70.) De ~~ad~~ eodem. (Querelam deposuit egidius contra falconem quod cum in do„ mo ipsius egidii facta fuisset contencio in vespris)

71.) De eodem. (Preterea de villanorum pastore deposuit egidius)

72.) De lusionibus taxillorum et filio patrifamilias. (Ut noxius ludus ta„
scillorum abiciatur)
73.) De eodem. (Ad precludendum lusoribus taxillorum malicie subtilitatem)
74.) De rapinis in expedicione (Expedit rei publice ut subditi quiete viuant)
75.) De diuisione rubrica. (Ex communi usu in regno nostro obseruatur quod
moriente matre bonorum omnium pueri a patre ipsorum tollunt medietatem)
76. De infamibus furta committentibus. (Sepius contingit ut quidam de mi„
litali prosapia procedentes veluti prodigi honoris et fortune)
77.) De Usura. (Quum in usurarum voragine sit insaciabilis appetitus)
78.) De penis. (Quidam de ipsorum audacia multum presumentes)
79.) De famulo frumenta in nocte alicuius recipiente. (Et licet (contra ius) cano„
nica sanccio depopulacionem agrorum multum odio habeat)
80.) De eodem. (Quoniam omnis scurilitas verborum aut turpiloquium ad
rixas homines prouocantes aput virtuosos)
81.) De penis capitulum militum sub efusione sanguinis vulneratis. (In per„
cussionibus militum aut aliorum nostrorum subditorum)
82.) De diuisione pene. (Ut penarum distinccio et legitima diuisio habeatur)
83.) De penis. (Et licet lex tam noui quam veteris testamenti fratricidium
et alia seua crimina)
84.) De penis. (Statuimus et decernimus quod si alique plantaciones
jam inserte et radicate)
85.) De eodem. (Item si quis violenter mantellum suum uel aliam rem)
86.) ~~De bouis violenter receptis~~ De eodem. (Si quis excollens uel semi„
nans alicuius agros)
87.) De bouis violenter receptis. (Cum alicui quatuor boues fuerint violen„
ter recepti) W tym artykule jest zawarty drugi: „Item pro una copa (grani) cuiuscunque)
88.) De penis castellanorum palatinorum iudicum subiudicium notario„
rum camerariorum. (Cum aliquis arguit seu prouocat senteneiam Ca„
stellani Cracouiensis quod vituperacionem dicunt pelles emerlinas)
89.) De penis. (Filius nondum emancipatus constitutus in paterna potestate
rei a fratribus diuisus uel seperatus)
90.) De penis militum. (Militi pro una plaga uel pluribus a limethone factis)
91.) De confessione. (Bartoldus deposuit querelam contra andream quod pratum)
92.) De eodem. (Item Bartoldus deposuit querelam contra andream quod ipsum
vulneraset)
93. De fideiussoribus. (Nicolaus mutuauit mathie X marcas pro quibus
laurencius dedit sibi fideiussorem)
94.) De dote et donacione. (Statuimus quod marito mortuo uxor circa dotem
et donacionem et quelibet parafernalia)
95. De eodem. (Item statuimus quod dum aliqua dominicella maritatur)
96. De expurgacione. (Martinus conquerit de Nicolao quod die forensi in via publica)

97.) De eodem. (Item Martinus deposuit contra Nicolaum quod dum agros coleret)

98.) De iniurijs et de damno dato. (Statuimus quod pro qualibet arbore fructifera seu pomifera)

99.) De expurgacione . . . (Preterea cum dominus contra Vladarium vel alium familiarem suum)

100.) De empcione .... (sculteti). (Cum officium Sculletorum semper seruile existat)

101.) De prescripcione. (Cum omnis dissensionis et discordie sit mater ipsa communio in qua eorum fratres aut germani existentes ad rancorem)

102.) De eodem. (Cum furta et latrocinia propter criminis inflictionem seu formidinem pene pro delito commisso opponende)

103.) De eodem. (Si quiscunque pueri inpuberes ante legitimam etatem ad iudicia trahuntur propter hereditatem)

104.) De eodem. (Cum realis distinccio personarum habeatur inter quas quedam persone libere ut virorum alie autem ut mulierum minus libere)

105.) De eodem. (Ut calumpnijs malorum hominum omnis via precludatur)

B.) W księdze drugiej „<u>maioris polonie</u>."

Wstęp. „In nomine dni Amen. Cum scriptura testante .... innocencia securitate letetur." – „Nos Kazimirus dei gracia rex polonie .... sed penam eciam delinquentibus imponamus." –

1.) De iudicibus. (Quoniam dum vultus noster ab hisce personis ex quibus constat contemplatur iudex se offert ad iusticiam reddendam ~~[illegible]~~ prompciorem)

2.) De salario scriptorum et officialium. (Statuimus quod scriptores iudiciorum a producente testes)

3.) De iudicio regis. (Item statuimus quod de causis finalibus (powinno być criminalibus jak w kodek. 3) in absencia accusatorum seu actorum)

4.) De eodem. (Plerumque fit quod aliqui propter causas consanguineorum vel familiarium ad iudicium ~~[illegible]~~ venientes per strepitum) Tondam jak w I. księdze nod <u>1. 20.</u>

5.) De reuerencia habenda in presencia iudicis. (Preterea statuimus quod quicunque in iudicio cultelum extraxerit et aliquem vulneraverit)

6.) De eodem. (Insuper statuimus quod si quispiam coram nobis extraxerit et vulnus alicui non intulerit)

7.) De danda citacione. (Decernimus declarando quod nos vel Capitaneus noster palatinus Iudex Subiudex vel officialis qui dicitur vosni habeant facultatem)

8.) Rubrica de eodem. (Perpetuo prohibemus edicto quod nostri familiares vel alii)

9.) De venditis hereditatibus et obligatis. (Preterea statuimus et edicto perpetuo seruari mandamus)

10.) De accione pro furtibus seu spoliis. (Statuimus quod passus damnum in pecoribus vel pecudibus)

11.) De reprehensione iudicum. (Insuper statuimus quod in nostra presencia ~~et~~ vel coram nostro capitaneo vel quando generales termini tenentur)

12.) Bez napisu. (Statuimus insuper quod si litigator dixerit in nostra vel nostrorum Baronum presencia)

13) De fideiussoribus. (Preterea statuimus quod quilibet fideiussor negan„ te illo pro quo fidaiussum fuerit)
14.) De liberante alium ad iudicium euocatum. (Statuimus quod quociescun„ que in iudicio in causis criminalibus)
15.) De donacionibus. (Hoc statuto perpetuo declaramus decernentes quod do„ naciones ~~[illegible]~~ firme et fixe debeant permanere)
16.) De seruicio exhibendo rubrica. (Declaramus eciam et decernimus quod baro„ nes et nobiles nostre terre polonie nobis et nostris successoribus)
17.) De dote danda. (Statuimus eciam quod postquam pater nostrorum nobi„ lium filiam suam nuptui dederit dotemque sibi assignauerit)
18.) Rubrica de diuisione bonorum sequitur. (Statuimus quod ubi pater post obitum sue coniugis inter filios suorum fecerit diuisionem bonorum)
19.) De homicidio. (Quamuis occidens hominem secundum legitimas sanccio„ nes foret capitali pena plectendus)
20.) De raptore virginis. (Item statuimus quod quicunque virginem cuiuscun„ que condicionis uel status exstiterit sine voluntate parentum rapuerit)
21.) De furtis et infamijs exinde sequentibus. (Statuendo declaramus quod si quis tribus vicibus de furto uel spolio in iudicio conuictus exstiterit)
22.) De furto in aquis pratis campis. (Preterea statuimus quod si quis de villa u„ nius domini in alterius villa furtum fecerit in lacu piscina uel aqua fluenti)
23.) De usuris. (Usurarum voraginem que facultates exhauriunt compescere cu„ pientes Statuimus)
24.) De excessibus ministerialium. (Flebili sepius querela) Jest to ten sam artykuł, który jest już w księdze pierwszéj pod liczbą 19. i dla tego tu od„ pasć powinien, ten go zostawiłem.
25.) De iniurijs. (Ceterum statuimus quod quociescunque aliquis cuiuscunque condicionis uel status exstiterit contendere contingit ut famulos)
26.) De dampnis equorum. (Statuimus insuper quod interficiens indomitum iumentum cuiuscunque quatuor marcas poledrum)
27.) De lingnis (? lignis) seu utensilibus intra gades alterius excidendis. (Statuimus eciam quod quicunque habens cum alio limites ipsas trans„ grediendo ligna uel quelibet utensilia)
28.) De pascendis iumentis et scrophis. (Statuimus quod quilibet habens iu„ menta indomita a vigilia sancti Adalberti usque ad festum sancti Michaelis)
29.) De scrophis. (Statuimus quod quando aliquis habens siluam uel mericam a se distantem porcos suos uel scrophas per bona alterius intermedia)
30.) De penis. (Cum dicit scriptura quod filius non portabit iniquitatem patris ut eciam converso (zamiast nei e converso) Statuimus)
31.) De penis sequitur Item pro quibus casibus pena sedmdresath dicta sentencia„ tur. (Statuimus quod si quis veniens ad domum militis ipsum in suorum occiderit presencia puerorum penam sedmdresath soluere teneatur)

/. piąta kartka.

5/ 223

32.) Rubrica de profugis. (Statuimus quod si aliquis coram nobis uel capitaneo nostro de aliquo maleficio accusatus ad ostendendam suam innocenciam)

33.) De kmethonibus fugitiuis. (Preterea declarando statuimus quod siue a nobis siue a quocunque alio domino nobis subiecto kmetho in nocturno tempore recesserit)

34.) De iudicio terrestri. (Cum sub uno principe eadem gens diuiso iure non debeat frugi (ramiast frui) ne sit tanquam monstrum)

35.) De calumpniis iudicis. (Cum ex calumpniis malignancium destruccio fit plurimorum conuenit statuere et iudicia formare)

36.) De seruicio dominorum. (Sed quia in armata milicia honor regis et defensio tocius regni dependet)

37.) De moneta. (Item unus princeps unum ius una moneta in toto regno)

38.) Kmetho no tenetur impignorari pro domino. (~~Ex~~ Quia ex iure diuino tenetur quod iniquitas unius alteri non debeat obesse statutum debet teneri)

39.) De fideiussoria. (Quia ex facultate obligacionis ad magna dampna homines deueniunt Jure tenendum est quod si fideiubeat pro aliquo suo amico certam peccunie quantitatem)

40.) Rubrica de taxillis et lusoribus. (Sed quia lusus taxillorum multos iustos et alios probos depauperat et dehonestat)

41.) Rubrica quod iudeus non debet concedere peccunias ~~super~~ super priuilegiis. (Porro cum judaice prauitatis intencio in hoc semper versatur)

42.) De violencia transeuntibus per viam. (Item cum omnibus violencia sit ab omnibus Juribus prohibita exigit regie maiestati prohibere)

43.) De expedicione generali et de expensis ipsorum. (Verum quia guerrarum strepitus ex inordinata milicia plus proprias terras quam alienas)

44.) De probacione milicie. (Statuimus quod si quis inculpatus fuerit, quod non haberet Jus militale)

45.) De taxacione hereditatum post mortem patris per fratres cum sororibus existentibus. (Etiam statuimus si quis militum aut nobilium de hoc seculo migrabit habens filios et filias)

Jest to ostatni artykuł statutu Wiślickiego w tym kodeksie, ponieważ po nim następuje statut Opatowiecki z r. 1474.

Wyliczone powyżej artykuły statutu wiślickiego podzielone w nim na małopolskie i wielkopolskie podają możność wskazania, które z nich znajdują się lubo pod odmiennym napisem w każdym z 5 innych kodeksów zbioru Hr. Baworowskiego. Tym sposobem będzie JW Pan miał dokładne wyobrażenie, co się we wszystkich zawiera. – Zacznę zaś od kodeksu 2go fol, ponieważ w nim są najporządniej artykuły w rejestrze, sumaryuszu i samym statucie policzbowane. W kodeksie tym nie ma z księgi pierwszej artykułów 47, 49, i 86, a z drugiej księgi nie ma artykułów: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 22, 23, 25, 30, 31, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 44 i 45.

/.

Artykuł XV tego kodeksu (Statuimus quod ad locum audiencie in quo Judices presidebunt) pod napisem: „Qualis ordo debeat fore in vocacione personarum litigancium" zawiera się w artykule 13 kodeksu czwartego in 8°., artykuł XXXI (Item si aliquis fuerit eiusdem ~~paroch~~ parochie) pod napisem: „De illo qui accusatur de furto" w 30; (artykuły: XLI pod napisem: „de illo qui tenet in obligacione aliquam hereditatem" (Si autem aliquis in obligacione tenet); XLII pod napisem: „de muliere maritata que habet heridatem ~~racione dotis~~ racione dotis" (Si autem sit mulier) i XLIII pod napisem: „de vidua habente hereditatem racione dotis vel quouis alio iure" (Si autem fuerit vidua) zawierają się w artykule 39; art. LVIII pod napisem: „de milite qui occidit militem" w artykule 55; art. LXXXV. pod napisem: „de improperatione a matre" (Idem dicimus si matrem cuius meretricem uocauerit) w 80; artykuł XCII pod napisem: „de feno violenter recepto" (Item pro una cassula cuiuscunque grani) w 87; a art. CXV pod napisem: „de redargacione sub Judicio przyganieniem" (Si autem subiudex comprobauerit) w artykule 12.–

Prócz tego są następujące artykuły w kodeksie 2gim, których nie ma w kodeksie czwartym, a mianowicie:

CXIII. De pignoribus faciendis quod possint ad Curiam Castellani vel palatini recipere. (Item ubi Curie sunt nostre remote terrigene nostri possunt pignora ad Curiam Castellani aut pallatini Gracovijensis)

CXVIII. De illo qui emit hereditatem aliquam et eam pacifice tribus annis et tribus mensibus possidet. (Preterea Statuimus quod cum aliquis emens hereditatem et ipsam tenens tribus annis et tribus mensibus)

CXIX. De Tutoribus puerorum. (Cum pater discesserit pueris relictis et ipsis ante annos legitimos non educatis tutor ipsorum non potest hereditatem perdere)

CXX. De tutoribus orphanorum. (Multociens contingit quod pueris in orphanitate constitutis aliqui quasi eisdem compacientes ~~z~~ ipsos nomine tuturum in curam recipiunt)

CXXII. De fratribus uterinis vel patruelibus sorores maritantibus. (Fratribus vero uterinis non existentibus idem volumus de patruelibus esse ~~dic~~.

CXXIII. podałem już przy wyliczeniu 10 ostatnich artykułów tego kodeksu.–

Kodeks pierwszy 4°, który jak wykazałem zgadza się z kodeksem drugim (fol.) a ma o 3 artykuły więcej, jest w tym samym stosunku do kodeksu czwartego (8) z tą tylko różnicą, że artykuły brakujące w kodeksie drugim t.j. 47. i 49. z księgi pierwszej tudzież 20. z księgi drugiej w nim się znajdują, resztą zaś wykazanych przy kodeksie drugim i w nim się także nie znajduje.–

W kodeksie trzecim (4°) umieszczono artykuły statutu wiślickiego w takim samym mniej więcej porządku jak w obu księgach kodeksu czwartego. Lecz nie ma w nim (niektórych artykułów zawartych w kodeksie czwartym a mianowicie

cie z księgi pierwszej 16, 64 i 90, a z księgi drugiej 15, 28 i 40. Za to są w nim (~~dwa~~ trzy ~~cztery pięć~~) artykuły, których nie ma w kodeksie czwartym, a mianowicie: a) Artykuł pod napisem: „De venia Iudiciali” (Si quis au„tem eo tempore quo iudices president), b.) art. pod napisem: „De accomodatione. (Item dicimus de Iudeis si mutuunt peccuniam filio existentibus parentibus) i c) artykuł pod napisem: „De terminis magni debiti. (Cum in gravi debi„to vice plerumque). Dodać jeszcze muszę, że artykuł 31 kodeksu czwartego jest odmiennie w kodeksie trzecim. Zaczyna się bowiem od wyrazów: „Hec pena dicitur Nyemyloszczywa sive gravis propterquod tamdiu impignoretur Mi„litis interfector quamdiu pena homicidii non fuerit persoluta In casibus etiam infrascriptis hanc penam incurit Szyedmdzyeszant Quicunque)

Kodeks piąty in 12°, który jak już wskazałem z dwu urywków sta„tutu Wiślickiego nie zawiera ani jednego artykułu, któregoby nie było w kodeksach poprzednich. Pierwszy z tych urywków mieści w sobie artykuły w tym samym porządku, jak są w kodeksie drugim, a kończy się na 94, nie ma zatem prawie żadnego z drugiej księgi kodeksu czwartego, mający wedle napisu zawierać część wielkopolską statutu Wiślickiego. Drugi urywek mieści w sobie artykuły z obu ksiąg kodeksu czwartego, zestawione całkiem inaczej, lecz bez wszelkiej myśli przewodniej lub jakiegoś systemu t.j. bez ugrupowania ustaw wedle przedmiotów, do których się odnoszą. Lecz nie zna„lazłem między temi artykułami ani jednego, któryby już nie znajdował się w czterech poprzednich kodeksach. Przy niektórych artykułach są wprawdzie wstępy, których nie ma w tamtych kodeksach, lecz nie wytaczam ich tutaj, ponieważ ~~[illegible]~~ nie zawierają nic nowego i są w rzeczy nie zbyt nawet szczęśliwą parafrazą samej ustawy. Waryanty zaś, których nie mało spo„strzegłem są właściwie pomyłkami przepisywacza.

Kodeks szósty in 12° zawiera w sobie (~~wstęp i~~ drugą część) 27 artykułów księgi dru„giej kodeksu czwartego. Artykuły następują tu w tym samym porządku po sobie, jak w rzeczonej księdze drugiej, a prócz małoznacznych waryantów w wyrazach nie ma w nich ważniejszej odmiany.

Należałoby jeszcze zebrać wszystkie waryanty tych sześciu kodeksu nie wykazane w Bandtkim i Helclu, lecz praca ta zabrałaby mi bardzo wiele czasu, którego w tej chwili nie mam, ponieważ księgi [illegible]

./.

udzielić dokładnej wiadomości o treści tych sześciu kodeksów musiałem poświę-
cić przeszło trzy tygodnie czasu, dziennie po 4 do 10 godzin, w skutek czego za-
brnąłem w wielkie restancye, z których nie prędko się wyzwolę, jeżeli
nie przyjmę jakiego zdolnego pomocnika. Gdyby nie to okoliczności,
byłbym zestawił wszystkie napisy artykułów, które wielce się różnią
od siebie i od wziętych w Bantkiem i dawniejszych wydaniach statu-
tu Wiślickiego, tudzież najważniejsze przynajmniej warianty. W przy-
toczonych napisach i zdaniach, od których się zaczynają przywiedzione
artykuły, zachowałem pisownię kodeksów a nawet pomyłek nie
poprawiałem, aby oddać jak najwierniej, co przynieść należało.

W przekonaniu, że na wszystkie pytania w liście JWPana, pi-
sanym do Hr. Dzieduszyckiego, odpowiedziałem w sposób ile można
ści najzupełniej wyczerpujący, kończę rzecz moją wynurzeniem
najgłębszego poważania, z jakiem zostaję

We Lwowie 29. Listopada 875
Ulica Lipowa Nro 2.

JWPana Dobrodzieja
życzliwym sługą
Henry v. Schmitt

P.S. Przepraszam najmocniej za moje drobne pismo, lecz głównie przy-
czyną było, aby zbyt nie podrożyć przesyłki.

225

Heidelberg, 6. Aug. 1889.

Hochgeehrter Herr Geheime Rat!

Ew. Excellenz sage ich meinen verbindlichsten Dank für Ihre so überaus freundliche Zuschrift sowie für Übersendung der Übersichtstafel über Ihre in Aussicht genommene Textbearbeitung der Lex Salica. Mit Freuden habe ich gesehen, wie groß die Übereinstimmung unserer Ansichten hinsichtlich der Textgestaltung der L. S. ist. Ich glaube allerdings, daß eine Ausgabe wie die von Ihnen geplante für die Wissenschaft außerordentlich förderlich sein wird. Vieles wird ja selbstverständlich Hypothese bleiben müssen, aber so Manches wird sich doch mit annähernder Sicherheit

feststellen lassen und ich bin überzeugt, daß Ihre Kritik in dieser Richtung Ausgezeichneten leisten wird. Sehr freut es mich, daß Sie an meiner deutschen Rechtsgeschichte solches Interesse nehmen. Das Werk ist jetzt vollendet, nur einige Druckkorrekturen stehen noch aus, so daß das Buch jedenfalls mit Anfang September oder schon Ende dieses Monats zur Versendung gelangen wird. Seit drei Jahren habe ich, abgesehen von einer Unterbrechung von 9 Monaten durch schwere Erkrankung, unablässig an dem Buche gearbeitet. Ich bin sehr froh, nun einmal wieder die Annehmlichkeit der Ferien, die mir fast unbekannt geworden war,

226

zu genießen. Da ich schon in den nächsten Tagen nach Pommern, meiner Heimat, zu verreisen gedenke, so habe ich leider keine Aussicht, Ew. Exzellenz bei Ihrer Durchreise nach Italien begrüßen zu können, was mir sonst große Freude gemacht haben würde. Vielleicht läßt sich das jetzt Unterbliebene später einmal nachholen.

In ausgezeichneter Hochachtung

Ew. Exzellenz

ergebenster

R. Schroeder

227

Je m'empresse de prévenir Votre Excellence que je suis prêt à La conduire ce soir chez M. de Zrzinecky Président du Conseil des Ministres & Ministre de la Justice.

Si rien ne Vous empêche, Monsieur, d'accepter ma proposition, je Vous prie de m'attendre chez Vous à 5 3/4 & d'agréer en attendant les hommages de ma haute Considération.

Mardi
le 5 Août.

Schr

229

A Son Excellence

Monsieur de Hube

Conseiller privé, Sénateur & Chr.

grand Croix de plusieurs ordres

Schröder

à l'hotel Bellevue.

230

Padua 12/5. 77.

Hochverehrter Herr.

Erst jetzt habe ich mein Buch über die Institutionen des langobardischen Staatsrechts bekommen, und Sie werden also mich entschuldigen wenn ich ihrem Wunsche nicht früher entsprechen konnte. Jetzt bin ich sehr froh es thun zu können, und bitte auch dieses Werkchen als ein Zeichen meiner tiefen Verehrung annehmen zu wollen.
Das Urtheil, das Sie über meine wissenschaftliche Thätigkeit aussprachen, ist mir desto willkommener, als es von einem so competenten Richter errührt. Sollten Sie aber in meinen Arbeiten etwas tadelnwerthes finden, so würden Sie mich sehr verbinden, wenn Sie es mir unumwunden sagen würden. Ich werde ihrer gesonnenen

Kritik eine eben so gute Miene als dem gespendeten Lobe machen.
Ich brauche nicht zu wiederholen dass ich auch fernerhin bereit sein werde ihren Wünschen nachzukommen, und bitte Sie mich in ihrer freundschaftlichen Erinnerung zu behalten.

Ihr ganz ergebenster

Franz Schupfer

Illustre Signore.

Roma 27/3. 82.

Sono lietissimo che Ella abbia fatto buon viso al mio opuscolo sulla legge romana udinese e la ringrazio delle parole benevole usate a mio riguardo. Nel frattempo ho letto col massimo interesse i suoi statuti di Casimiro, ch'Ella volle favorirmi e di cui le sono tenutissimo, e leggerò col medesimo interesse l'altro suo lavoro sulle condizioni giudiziarie della Polonia sullo scorcio del secolo XIV, sicuro di trarne grande profitto, come da tutte le cose sue.

Sono però dispiacente di non poterla vedere quest'anno a Roma; ma sarà, spero, per l'anno venturo. Intanto se Ella tocca Berlino, mi farà certamente un vero fa-

vore a salutarmi il prof. Waitz, a cui devo tanto.

Ella mi chiede se in questi ultimi tempi non sia uscito nulla in Italia che riguardi la storia del diritto; ma non saprei indicarle che un opuscolo sui titoli al portatore del Salvioli stampato a Roma, che però vedrà quanto prima la luce molto ampliato a Bologna coi tipi dello Zanichelli. E' un lavoro che batte in breccia la teoria dominante sulla successione singolare in fatto di obbligazioni e sulla rappresentanza secondo il diritto germanico. So' eziandio che in questi giorni è stato pubblicato a Nola un lavoro di Abignente sul diritto successorio nelle provincie napoletane dal 500 al 1800; ma non ho ancora potuto averlo, e

quindi non lo conosco.
Le spedisco ancora oggi l'Annuario della università di Roma, e insieme le acchiudo alcuni biglietti per alcuni miei amici di Pavia.
Mi creda colla più profonda stima

Suo devotiss.o
F. Schupfer

I professori pei quali le mando i biglietti sono:
Luigi Cossa, membro del consiglio superiore della pubblica istruzione, prof. di economia politica.
Pasquale Del Giudice, prof. di storia del diritto
Luigi Moriani, prof. di diritto romano.
Alessandro Nova, prof. di filosofia del diritto

234

Illustre

Sig.re R. de Hubé

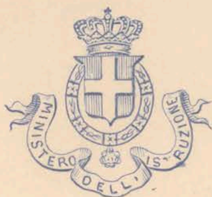
senatore e membro del Consiglio
dell' impero russo

San Remo

Casa Rubino

235

Hochverehrter Herr Senator

Rom 23/8. 84.

Ich habe einige Nachsuchungen über die Abhandlung deren Titel Sie mir mittheilten angestellt; aber bis jetzt erfolglos. Ich kann Ihnen weder sagen dass der Ordo aus anderen Manuscripten bekannt, und noch weniger dass er dem Roffredus zugeschrieben sei. Die mir bekannte Werke des Roffredus sind Glossen, De libellis formandis et ordine judiciorum, Libelli de jure canonico, De positionibus,

Quaestiones Sabbathinae u. De Pugna.
Andere kenne ich nicht. Sollte vielleicht der Ordo ein Capitel oder Auszug des zweiten obengenannten Werkes sein? Ich stelle die Frage, ohne sie zu antworten, denn um eine Antwort zu geben müsste man den Ordo vor Augen haben und eine Vergleichung desselben mit dem Werke De libellis anstellen. Jedenfalls stimmt das Zeitalter des Manuscriptes mit dem des Roffredus, der gegen 1250 starb, überein.
Ich hoffe Sie im nächsten Winter wiederum

hier zu sehen. Vorläufig nehmen Sie, hochverehrter Herr Senator, meine höflichsten Grüße entgegen.

Ihr ergebenster

Franz Schupfer

237

1888

Hochverehrter Herr

Es thut mir sehr leid und bedauere sehr dass Ihre Gesundheit Ihnen nicht erlaubt hier in Rom einige Zeit zuzubringen: ich hätte so gern mit Ihnen von den gemeinsamen Studien gesprochen! Anderer-seits habe ich mit großem Vergnügen von der Ehrebezeichnung, die Ihnen zu Theil wurde, erfahren, und erlaube mir Ihnen meine herzlichsten Glückwünsche auszu-sprechen. Was das Institut des römischen Rechts anbelangt, sie werden sich wun-dern daß ich bis jetzt daran nicht Theil nehme, und doch ist es so. Die Ini-ziative ist vom Prof. Scialoja ausge-gangen, aber bis jetzt hat die Sache

nicht große Fortschritte gemacht
und zweifle sehr daß wir sie baldigst
sehen werden. Das Institut hat
weder Fonds noch irgend eine Bi=
bliothek, und ich weiß nicht ob es
unter solchen Umständen viel zur
Beförderung der Studien des rö=
mischen Rechts beitragen wird.
Uebrigens Alles was darüber zu
erfahren ist, das Statut miteinbe=
griffen, habe ich in der Rivista ita=

238

liana Heft II drucken lassen. Seitdem hat nur die Inauguration, an der ich nicht als Mitglied, sondern als Repräsentant der hiesigen Universität theilnahm, stattgefunden. Nächstens werde ich mir erlauben Ihnen etwas neues zuzuschicken: eine dritte Monographie über die Lex romana utinensis, als Antwort an Herrn v. Salis und eine kleine Studie über Theodoriks Edikt. Indessen verbleibe mit großer Hochachtung

Ihr herzlich ergebenster

Rom 12/12.88. Fr. Schupfer

Euer Excellenz

erlaube ich mir anliegend ein Journal zur Ansicht vorzulegen, welches vielleicht Ihnen von Interesse sein könnte. Insbesondere erlaube ich mir auch die Vorrede und das ihr unmittelbar erfolgende Verzeichniß bezug zu nehmen. Das Journal enthält viele Uebersichten des Territorialrechts einzelner Länder.

Mit ausgezeichneter Verehrung

Eur Excellenz

v.H.
2 Aug 56.

ergebenster
Dr. Schwarze

Dr. Marschner Betrachtungen über Umgestaltungen des Civilpr. im Königr. Sachsen. 1849.

Schletter Umrisse e. [illegible] deutschen Rechtsgeschichte 1840.

Weiske die Quellen des gemeinen Sächsischen Rechts. L. 8

Schletter Jahrbücher der deutschen Rechtswissenschaft u. Gesetzgeb. Erlangen 1855

Held Der Entwurf eines bürgerl. Gesetzb. f. d. Königr. Sachsen Leipz. 1852.

241

Euer Excellenz

zeige ich gehorsamst an, daß der Herr Justizminister mich beauftragt hat, Ihnen alles dasjenige, was Sie wünschen, im Justizministerium vorzulegen, und ich erlaube mir daher die Anfrage, ob ob heute Euer Excellenz vielleicht geneigt sein würde, um elf Uhr oder eine andere, von Ihnen zu bestimmende Stunde in das Justizministerium (auf d. großen Meißner Gasse, wo die Schildwache steht) gefälligst zu kommen.

Der Ueberbringer wird mir die Resolution Euer Excellenz mittheilen. Mit dem schuldigen Respekt

Euer Excellenz

ganz gehorsamster
Dr. Ferd. Schwarze

v. S.
6 Aug. 56.

243

Ew. Excellenz

sehr geehrte Zuschrift habe ich richtig empfangen und bitte die Verspätigung der Antwort mit meiner Abwesenheit von Dresden in Dienstgeschäften gnädigst zu entschuldigen.

Zuvörderst danke ich herzlich für den erneuten Ausdruck Ihres Wohlwollens und die mir in Bezug auf Sie selbst gemachten Mittheilungen, wie ich denn an der neuen verdienten Anerkennung, welche Ihnen Ihr Kaiser zu Theil werden lassen, den aufrichtigsten Antheil nehme. Dabei hoffe ich, daß Ihr Unwohlsein sich vollständig gehoben und Sie völlig wieder hergestellt sind.

Soviel hiernächst die Frage anlangt:

auf wessen Kosten bei uns die Gerichtsgebäude und die Gefängnisse errichtet werden?

so habe ich zu erwidern, daß sie auf Kosten des Staats errichtet werden,

und zwar deshalb, weil der Staat gegenwärtig der Gerichtsherr überall ist und daher überall Königliche Gerichte bestehen. Ehe die Gerichte allenthalben Königliche waren, galt derselbe, wohl schon im allgemeinen Rechte begründete Satz, daß der Gerichtsherr die onera jurisdictionis criminalis et civilis tragen müsse und zu denselben auch die Herstellung u. Erhaltung der Gefängnisse u. Gerichtshäuser gehöre. Wo daher nicht der Staat, sondern eine Comun oder ein Gutsbesitzer die Gerichte innehatte, mußte die Comun (der Gutsbesitzer) diese Lasten tragen. Ganz dasselbe gilt von den Kosten für Ermiethung von Localien für die Gerichte, die jedoch fast überall ihre eignen und selbstständigen Häuser besitzen.

Für die Detention der Polizei-Arrestaten müssen diejenigen sorgen, welche die Polizei-Gewalt haben, also z. B. in den größeren Städten meistens die Stadt-Commun. – In Dresden ist die Polizei in den Händen des Staats und daher muß dieser für die Polizeigefängnisse daselbst sorgen.

Die neue Strafproceßordnung ist bei uns mit dem 1sten Okt. 1856 ins Leben getreten. Allerdings sind erst einige Wochen vorübergegangen. Dennoch glaube ich, die Resultate als außerordentlich günstige bezeichnen zu können. Die Behörden haben sich überraschend schnell in das neue Verfahren gefunden und ich habe

Verhandlungen beigewohnt, wo die Vorsitzenden die Verhandlung so leiteten, daß der schärfste Kritiker und der erfahrenste Präsident nichts zu tadeln gefunden haben würden. Die Aburtheilung erfolgt sehr rasch und es sitzen bereits viele Leute in den Strafanstalten, die erst Ende October delinquirt haben. Während ferner seither gegen alle Strafenkenntnisse alle möglichen Rechtsmittel ergriffen wurden, ist jetzt die Einwendung eines solchen die Ausnahme. Früher giengen bei dem Oberappellationsgerichte durchschnittlich jeden Monat 150 Criminalsachen ein, – jetzt sind im neuen Verfahren seit dem 1. Octbr im Ganzen 30 bei dem OberAppGerichte eingegangen. Mit Aufbietung aller meiner Kräfte und aller Energie sorge ich für ein einheitliches Vorgehen und ~~auf~~ für ein einträchtiges Benehmen der verschiedenen Behörden erster Instanz und ich habe die große Freude erlebt, daß bis jetzt ein so rasches, einheitliches und sicheres Verfahren stattfindet, wie es nur gewünscht werden kann. In den letzten Wochen habe ich die meisten größeren Gerichte selbst besucht, mich den Vorständen u Räthen, sowie Staatsanwalten mich in Verbindung gesetzt und über den Geschäftsgang mich unterrichtet wobei man allenthalben mich mit der größten Zuvorkommenheit unterstützt hat.

Kurz: ich gehe mit der freudigsten Hoffnung der Zukunft unsrer neuen Gesetzgebung u. ihrer practischen Erfolge entgegen.

Das Bedenken wegen des Außenbleibens der Zeugen hat sich bei uns nicht bestätigt. Die Zeugen müßen in der Vorladung ernstlich und bei angemeßner Strafe bedeutet werden, zur richtigen Zeit pünktlich zu erscheinen. Ich habe nirgends Klagen gehört.

Es wird mir zur großen Freude gereichen, bald wieder einen Brief von Ihnen zu erhalten und Ihnen irgendwie, wenn es auch noch so unbedeutend dienstbar zu sein.

Der Herr Justizminister ist zur Herstellung seiner Gesundheit auf mehrere Monate an den Genfer See nach Vevey gereist. ich werde jedoch ihm Ihre gütige Erinnerung brieflich mittheilen. – Geh.Rath D. Held werde ich grüßen.

Mit der ausgezeichnetsten Verehrung

Ew Excellenz

gehorsamster

D. Schwarze

Dresden

5 Decbr 56.

17/5 57

Ew. Excellenz

sehr geehrte Zuschrift, sowie durch Herrn Consul Kaskel Ihr literarisches Werk habe ich zu empfangen die Freude gehabt. – Ew. Excellenz haben mich durch Beides zum lebhaftesten Danke verpflichtet, den ich Ihnen hierdurch abzustatten mich beeile.

Das Buch habe ich nicht ohne freudiges Staunen angeschaut und in ihm gelesen. Wenn ein Staatsmann Ihres Ranges mit solchen, streng wissenschaftlichen Arbeiten sich beschäftigt, so ist dies eine Erscheinung, welche die besondre Aufmerksamkeit des Freundes der Wissenschaft verdient. Die Wissenschaft ist in ihren tiefsten Forschungen geschützt, wenn der Mann des Lebens und der Schöpfer von Einrichtungen für das Leben ihr eine solche Widmung zu Theil werden läßt. Die Schrift soll meine Bibliothek zieren auch als ein Zeichen des Wohlwollens eines Mannes, dem ich meine vollste Verehrung widme.

Unsere neue Organisation faßt immer tiefere Wurzel. Allerdings hat sie auch ihre Schwächen. Allein theils sind sie erträglich und beziehentlich reparabel, theils sind sie nun einmal unvermeidlich. Das neue Strafverfahren genießt bereits ein sehr grosses Vertrauen und meine kühnsten Erwartungen sind übertroffen. Die Schnelligkeit und Sicherheit der Aburtheilung hat schon manchen Gegner desselben bekehrt. Die Arbeit war anfänglich für mich gross, ist aber jetzt auf ein mäßiges Quantum reducirt, das ich im Vereine mit meinem Stellvertreter leicht bewältige. –

Auch meine literar. Thätigkeit habe ich nicht unterbrochen. Es ist vorzugsweise eine

Abhandlung, die mir viel Arbeit, aber auch viel Interesse gewährt hat. Sie wird im „Gerichtssaale" und auch als besondre Abhandlung bei Ferd. Enke in Erlangen erscheinen und enthält eine Revision der Lehre vom fortgesetzten Verbrechen. Die Ansichten zu denen ich gelangt bin, sind so ketzerisch, daß ich anfänglich Bedenken trug, die Abhandlung zu veröffentlichen bis der Prof. Wächter in Leipzig mir Muth machte und mir seine Zustimmung erklärte. Wir haben zweimal mündlich und beide Male länger als Eine Stunde über diese Materie conferirt.

Das Buch an Briener ist besorgt.

Dagegen habe ich leider! Ihnen zu melden, daß vor 3 Wochen GehRath DHeld nach einer langen und schweren Krankheit (Brustentzündung mit Blutstürzen) entschlafen ist. Sein Tod ist ein großer, schwerer Verlust für die sächsische Justiz, die er zierte! Es ist noch nicht bestimmt, wer nunmehr an seiner Stelle das Referat üb. das Civilgesetzbuch übernehmen wird.

Der Justiz Minister Dr Zschinsky ist – nach siebenmonatiger Abwesenheit – Anfang dieses Monats, sichtlich gestärkt und erfrischt, aus Italien zurückgekehrt und hat auch sofort sein Portefeuille wieder übernommen.

ich kann nur wiederholen, daß ich herzlich gern Ihnen zu Diensten stehe, wenn Sie irgend eine Auskunft über unsre Justizverhältnisse wünschen. Es wird mir stets zum besondern Vergnügen gereichen.

Indem ich mich Ihrem ferneren gütigen Wohlwollen empfehle und zugleich im Auftrage des Herrn Ministers Thun für die ihm gezeigte gütige Erinnerung danken soll, bin ich mit ausgezeichneter aufrichtiger Verehrung

Ew. Excellenz

Dresden,
den 17t Mai 1857.

ganz gehorsamer
Dr Schwarz

Ew. Excellenz

beehre ich mich dadurch unterthänigst anzuzeigen, daß der Geheime Justiz Rath Siebenhaar in der Regel jeden Morgen zu Hause anzutreffen ist.

Seine Wohnung ist: Vor dem Falkenschlage, Falkenstraße No. 13. I Etage.

Mit ausgezeichneter Verehrung
Ew. Excellenz
gehorsamster
Dr. O. Schwarze

Dresden
14 Aug. 60.

249

Turin 15 juillet 1858.

Monsieur le Sénateur

J'essayerais vainement de vous rendre, Monsieur le Sénateur, la vive émotion que j'ai éprouvée en recevant de Monsieur le Marquis Sauli votre intéressant Recueil des plus anciennes Constitutions Synodales de la Province de Gnesne et la lettre si flatteuse que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser le 13 du mois dernier de St Petersbourg —

L'intérêt que vous daignez prendre à mes faibles études, et l'attention particulière que vous avez accordée à mon histoire de la Législation italienne ne sauraient être justifiés que par la nature de mon sujet. C'est dans le choix du travail

que consiste le seul véritable mérite que je puis m'attribuer. Aucun légiste profondément instruit ne saurait rester indifférent dès que l'on parle de cette terre classique de l'Italie, qui a été le berceau du plus grand mouvement législatif qui se soit produit dans le monde.

Veuillez donc agréer, Monsieur le Sénateur, l'hommage d'une reconnaissance qu'il m'est plus facile de sentir que d'exprimer. Que vous dirai-je après de l'honneur insigne que vous voulez faire à mon livre en le faisant passer dans votre langue? C'est là certainement la plus haute distinction à laquelle mes travaux puissent aspirer. Si le membre de la Commission présidée par vous qui a bien voulu se charger de cette

tâche, voulait me faire l'honneur de se
mettre en rapport avec moi, je m'estimerais
heureux de pouvoir lui fournir des corrections
à mon texte primitif, et quelques notes explicatives.
Je suis tout à fait à votre disposition
pour cela comme pour toute autre chose à
laquelle, dans l'intérêt de vos études, vous
voudrez bien m'employer.

Votre publication des Constitutions Synodales mérite
la plus grande considération soit comme
document ecclésiastique, soit comme pièces servant
à l'histoire de la Civilisation, car le
Christianisme a été sans contredit le plus puissant
des éléments civilisateurs. Il est naturel que
comme Catholique j'y attache un prix tout
particulier. Veuillez enfin, agréer mon compliment

sur la facilité avec laquelle vous vous servez de la langue latine, qui est et sera toujours l'anneau qui relie le monde nouveau avec l'ancien.

Recevez, Monsieur le Sénateur, l'assurance de ma sincère gratitude et de mes sentiments les plus respectueux —

Votre très humble et dévoué serviteur

Frédéric Schopis.

ad 7601/58.

251

S. E.

Monsieur le Sénateur Romuald de Hubé

Conseiller intime de S. M. l'Empereur

de toutes les Russies, Chevalier de

l'Ordre I. et R. de l'Aigle blanc

= = =

à St Petersbourg.

252

Turin 31 octobre 1864.

Monsieur le Sénateur

Votre aimable lettre du 26 de ce mois, qui ne m'a été rendue que ce matin, m'a causé la plus vive satisfaction. Elle me procurait des nouvelles d'une personne que j'honore si particulièrement elle m'est un gage d'un souvenir précieux. Permettez moi donc, Monsieur, de vous offrir l'expression de ma vive reconnaissance; je serai enchanté de vous revoir l'année prochaine; je me souviens des entretiens si intéressants que j'ai eu le bonheur d'avoir avec vous et je ne désire rien de mieux que de pouvoir les renouveler.

Je vous remercie d'avance de l'envoi
de l'opuscule que vous m'annoncez, et
j'attends avec impatience l'aperçu
de l'histoire du droit en Italie.
Ces deux travaux qui se rattachent
directement à nos institutions législatives,
sortant de votre plume, ne peuvent
manquer de nous intéresser au plus
haut degré ; c'est un titre spécial
que vous possédez à la gratitude
des Italiens, dont je serais heureux
d'être l'organe.

Permettez moi encore de vous offrir
à mon tour la dernière partie de
mon histoire de la législation italienne
qui a paru dernièrement — je vous
ferai passer incessamment ces deux volumes
par la Poste en les dirigeant à
Nice d'où ils pourront vous être

transmis sous délai – Si vous n'êtes plus
dans cette ville je vous prierais de
vouloir bien donner vos instructions
à Madame Habé afin qu'elle ait
la bonté de s'en charger. Je me
flatte que Madame Habé se trouvera
bien du séjour de Nice; ce climat
est adorable – Veuillez, Monsieur, lui
faire agréer mes compliments respectueux,
et recevoir vous même l'assurance
de ma parfaite considération

Frédéric Sclopis

Federico Sclopis

254

Vichy ce dix septembre 1860

Monsieur

J'ais reçu, Monsieur, dans le temps opportun votre aimable lettre du 2 juillet, à laquelle je n'ais pas repondu de suite, parceque j'ais eu mes deux enfants gravement malades dans la maison de campagne de Pasages près St. Sebastien ou nous venons passer l'été, et cette maladie m'a empeché aussi d'arriver ici plutot.

Je suis bien chagriné de l'accident arrivé à Madame et j'espere qu'elle sera deja completement retablie. Mon desir n'est pas moins grande de vous retrouver pour continuer avec vous les dialogues que charment autant qu'ils profitent, et ça sera toujours pour moi une heureuse circonstance de ma vie celle ou j'ais fait votre connaissance.

Mr. Bailly a été dangereusement malade et pour se retablir a sorti de Madrid : ainsi la derniere fois qu'il m'a ecrit, il ne savait pas si on l'avait envoyé les ouvrages que vous avez la bonté de me donner. Tous les remerciements que je puis vous faire, c'est de vous dire que j'en profiterais. Quant au dictionnaire il me sera utile pour votre traduction du code civil chinois qu'un chef de bureau de mes amis dans la secretairie des affaires etrangeres a eu la bonté de me procurer par l'ambassade selon la note que vous avez eu la complaisance de m'ecrire. Quant à la legislation russe j'en profiterais dans mon travail sur la legislation comparée, que j'entends publier bientot quoique imparfaite, comme un encouragement pour le faire au point de partie d'un autre plus complet.

J'ai parlé avec Mr. Bailly et à mon retour à Madrid, je commencerais la publication sans un grand incident contraire; et comme je vais passer à present par Paris à mon retour en Espagne, je vais parler avec quelques libraires de droit sur la traduction en français, car autrement vous savez que les travaux scientifiques restent presqu'ignorés pour le monde. Je vous prends la parole de me renseigner sur votre legislation, et au même temps vous pouvez disposer de moi pour tout ce que je pourrais vous être utile.

Soignez-vous beaucoup, Monsieur, et remerçiant à Madame de sa gracieuseté pour moi, reçevez de ma femme son bon souvenir et veuillez bien reçevoir l'expression des sentiments les plus affectueux avec lesquels je suis, Monsieur,

votre serviteur Juan Antonio Seoane

Mon cher Monsieur

J'ai reconnu le volume qu'on vous a vendu et il lui manque les actes depuis le commencement du seizieme siecle. J'ai l'honneur pourtant de le changer avec ma collection complete, dont le second volume a de plus l'interessant fuero dai roi Jayme ou Jacobus et le reste qui n'étaient pas en vigueur.

Vous ne devez pas vous deranger aujourd'hui à venir chez moi, car je tacherai de vous chercher depuis midi à une heure pour voir les Tribunaux, si vous ne me dites auparavant que vous ayez quelqu'autre compromis.

Veuillez bien, Monsieur, agreer l'expression de mes hommages les plus respectueux

Mardi

Juan Antonio Seoane

258

Verehrtester Herr Senator

Pisa 3 Feb. 80

Meinen verbindlichsten Dank für Ihren lieben Brief vom 30. d. vor. Mts. –
den Herrn Prof. Carrara habe ich in diesen letzten Tagen nicht gesehen. Sobald ich ihn sehen werde, wird es für mich eine Freude sein, ihm den Inhalt Ihres Briefes mitzutheilen.
Es war sehr schön von Ihnen, daß Sie Herrn Advok. Grossi in meinem Namen gegrüßt haben. Er ist ein sehr tüchtiger Civilist.
Ich habe mit ganz besonderer Freude gehört, daß das vortreffliche Clima von S. Remo Ihrer Gesundheit sehr zuträglich ist. Sie sollten den ganzen Frühling dort bleiben, denn im Norden soll noch jetzt der rechte Winter gekommen sein!!

Sollte ich Ihnen dienlich sein können, so bitte ich, mir Ihre Befehle zukommen zu lassen.

Mit besonderer Verehrung

Ihr ergebenster

Dr. Serafini

ARCH

l profes

200

ARCHIVIO GIURIDICO
diretto
dal professore Filippo Serafini
PISA

Pisa 26 Jan 81

Hochverehrtester Herr

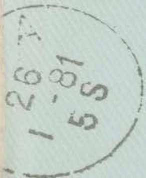
Meinen verbindlichsten Dank für Ihre interessante Schrift = Droit Romain et Grec Byzantin = Ich werde sie benützen: ich habe sie schon in den Anmerkungen zu Arndts Pandecten (§. 20) citirt: es ist mir leid, daß ich sie nicht einige Tage früher bekommen habe, denn sonst hätte

ich sie in den [Anmerkungen] SS. 1. 2 u.
folg. benützt.

Mit vorzüglicher
Hochachtung
Ihr ergebenster
O. Hartwig

282

18

M. R. de Hubé

Hotel Beau Sejour

San Remo

Leipzig 9 IV 82

Ich weiss nicht, ob meine Korrespondenz-karte Sie in S. Remo trafen noch)

Ich danke für Ihren lieben Brief u. wünsche Ihnen alle Glückseligkeiten

Ihr ganz Ergebenster

Philipp Serafin.

CARTOLINA POSTALE

DIECI CENTESIMI

81

A Mr le Senateur Bon Hube

Serafini (?) Pisa

San Remo

NB. Su questo lato non deve scriversi che il solo indirizzo.

Милостивый Государь,

Александръ Михайловичъ,

Ваше почтеннѣйшее письмо отъ 3го марта сего года имѣлъ удовольствіе получить. Вниманіе Ваше къ моему слабому труду доставило мнѣ истинное утѣшеніе. Въ настоящую минуту

у меня напечатано уже
50 листовъ. Остается еще
около 10. Въ началѣ апре-
ля, думаю, все будетъ окон-
чено. Считаю пріятнымъ
для себя долгомъ немедленно
по выходѣ книги изъ типо-
графіи доставить ее къ Вамъ.

Съ нетерпѣніемъ ожидаю
появленія въ свѣтъ Вашего
новаго труда.

Прошу Васъ
принять увѣре-

265

ніе въ совершенномъ

почтеніи, уваженіи и искренней

преданности

В. Сергѣевичъ

16 марта 1887.

Стремянная, д. 19, кв. 28.

Pawl[illegible]
zost[illegible]
Nod[illegible]
mie[illegible]
Inf[illegible]
Dzi[illegible]

266

Warszawa 15-XII-85 r.

Czcinajgodniejszy Panie

Niezależnie od listu jaki pisałem do Szanownego Pana przed kilku dniami, wczoraj wysłałem list na ręce Pańskie do P. Sosnowskiego w interesie posągu Biskupa Naruszewicza. Jedną z ważnych okoliczności która mię skłania do pragnienia posiadania tego pomnika w Kościele Sw. Piotra i Pawła jest to, że w tym Kościele został pomieszczony pomnik Biskupa Wodzinskiego z portretem na blasze miedzianej portacany a który był Suffraganem u Biskupa Naruszewicza. Dziwnem byłoby zrzędzeniem gdyby

nasze zabiegi zostały uwieńczone
skutkiem pomyślnym i pomniki
tych dwóch Biskupów którzy byli
z sobą razem w jednej Dyecezyi za
życia, zeszły się z sobą w tymże samym
Kościele. Szczerze mówiąc to ja w
całej tej sprawie najwięcej liczę
na Czcinajgodniejszego Pana któremu
też choć nieznajomy interes ten
polecam. Może mi Bóg pozwoli
że będę miał to szczęście złożyć
osobiście tu w Warszawie szczere po-
dziękowanie za wszystkie fatygi jakie
Czcinajgodniejszy Pan nie szczędzi
w tym razie a jakże byłbym
szczęśliwy gdybym mógł Czcinajgodniejszego
Pana za przybyciem do Warszawy

267

zaprowadzić do Kościoła S-go Piotra i Pawła i zaprezentować postęp Narcyszewicza umieszczony na piedestale z czarnego marmuru /taki mam plan gdy go dostanę/ a na nim napis: Narcyszewicz ur. : zm. :
„Caro mea et cor requiescat in spe."
Ten napis kazał sobie nieboszczyk wyryć na grobie.

Najoddańszy sługa

X. Seroczyński

proboszcz Parafii S-tej Barbary
Nowogrodzka 35

268

Légation Impériale de Russie.

Madrid, le 16/28 Octobre 1877.

Le soussigné Chargé d'Affaires de Russie, a l'honneur de transmettre à Son Excellence Mr. le Sénateur de Hubé le paquet de livres ci-joint que vient de lui faire parvenir, de la part de l'Ambassadeur d'Espagne à Rome (Vatican), Mr. le Marquis de la Fuen-Santa del Valle Directeur Général au Ministère de la Justice à Madrid. Le soussigné prie S. E. Mr de Hubé de vouloir bien lui accuser réception du paquet en question et agréer les expressions de sa haute considération.

C. Sidorowitch

240

Légation Impériale de Russie.

Madrid, le 4/16 Décembre 1877.

Monsieur le Sénateur,

Le 16/28 Octobre dernier j'ai eu l'honneur d'adresser à Votre Excellence une lettre accompagnée d'un paquet de livres.

Je me vois dans le cas de prier Votre Excellence de vouloir bien me faire informer si cette missive Lui est parvenue ou non?

Veuillez, Monsieur le Sénateur, agréer les

à S.E. Mr. de Hubé

nouvelles assurances de
ma haute considération.

C. Sidorowitch.

242

Прага 25 Марта / 6 Апрѣля 1873.

Милостивый Государь

Ромуальдъ Михайловичъ

Не нахожу словъ благодарить Ваше Высокопревосходительство за Вашъ гостепріимный пріемъ; часы, проведенные мною въ Стобецко-Шляхецкомъ, на всегда останутся въ моей памяти.
Въ Четвергъ 22 Марта / 3 Апрѣля въ 7½ часовъ утра я пріѣхалъ въ Прагу, совершенно утомленный отъ дороги. Въ 3-мъ классѣ до Прерау было очень плохо, но оттуда и вагоны лучше устроены и публика была приличнѣе. Въ Прагѣ я остановился въ hôtel zum Erzherzog Stephan. Однако уже въ вагонѣ мнѣ посовѣтывали нанять комнату, такъ какъ это обойдется гораздо дешевле. Вслѣдствіе этого я въ тотъ же день отправился искать квартиру и наконецъ въ пятницу нашелъ ее. За довольно большую и очень чистую комнату съ особымъ входомъ и съ прислугой я плачу

12 гульденовъ въ мѣсяцъ; это, кажется, весьма не дорого. Въ субботу я отправился въ чешскій музей, чтобъ передать Патерѣ нѣсколько книгъ, посланныхъ со мною Макушевымъ. Патера, библіотекарь чеш. музея, пригласилъ меня къ себѣ, показалъ мнѣ свою весьма богатую библіотеку и вызвался познакомить меня съ Ганелемъ, молодымъ чеш. историкомъ-юристомъ, о которомъ я говорилъ Вамъ еще въ Петербургѣ. Сегодня въ 2 часа я съ Патерой отправились къ Ганелю. Это еще очень молодой и весьма любезный человѣкъ; онъ здѣсь редакторъ юридическаго журнала „Правникъ", въ которомъ печатаетъ свои статьи. Такъ какъ я былъ у него не одинъ и притомъ въ первый разъ, то мнѣ неловко было подробно распрашивать его о его ученыхъ занятіяхъ; я постараюсь съ нимъ сойтиться. Въ 4 часа я отправился съ рекомендательнымъ письмомъ Вашего Высо-

копревосходительства къ Палацкому. Почтенный старикъ чрезвычайно взволнованъ печальнымъ политическимъ положеніемъ страны; онъ только и говорилъ, что о Ауэрспергѣ и о Таафѣ, что Россія не помогаетъ Чехамъ. Однако я отклонилъ политическій разговоръ и перешелъ на исторію слав. законодательствъ. Палацкій посовѣтывалъ мнѣ познакомиться съ Калоушкомъ и съ Рандою и далъ мнѣ прочесть сочиненіе Калоушка, совершенно мнѣ неизвѣстное. Это „české státní právo historicky vykládá Dr. Josef Kalousek" съ древнѣйшихъ временъ до 1848 г.; издано въ 1871 г. въ 8 выпускахъ и заключаетъ въ себѣ 595 стр. Палацкій очень хвалитъ этотъ трудъ. На этихъ дняхъ, можетъ быть даже завтра, я отправлюсь къ Рандѣ и къ Калоушку. Устроившись и ознакомившись немного съ городомъ и личностями, я

принялся за работу, именно за „české státní právo".[3]
Покорнѣйше прошу, Ваше Высокопревосходительство, передать мое глубокое почтенiе Вашей супругѣ; остаюсь съ истиннымъ уваженiемъ и неизмѣнною преданностiю

Вашимъ покорнѣйшимъ слугою

О. Зигель.

O. Zigel

Мой адресъ: Postgasse $\frac{\text{№ 326}}{\text{I}}$ bei Frau von Weyhrother.

Ihre Excellenz

Ihr Gedanke eine Publication zur Besprechung der alten und neuen slawischen Gesetzgebungen und Rechte zu stiften ist vortrefflich; es wäre schon längst nothwendig etwas Derartiges vorzunehmen und ich bin überzeugt, daß das Journal auch in Böhmen Anklang finden wird, besonders da es sich aller Politik ferne halten wird. Gleich nach dem Empfange Ihres Briefes ging ich zu Palacky, um seine Ansicht darüber zu erfahren. Aus der Unterhaltung mit ihm habe ich jedoch geschlossen, daß er gar nicht oder sehr wenig Antheil nehmen wird. Er bearbeitet jetzt seine Geschichte, nämlich die 1te Abtheilung des IIten Bandes, welche die Zeit Ottokars des II behandeln wird; für diese Zeit hat er in Rom neues Material entdeckt, nämlich authentische Briefe Ottokars zum Papste; schon diesen Herbst denkt er mit der Abtheilung fertig zu sein. Rieger habe ich nicht getroffen. Hanel ist entzückt von dem Vorhaben Ihrer Excellenz; er hat eine wissenschaftliche Arbeit, eine Geschichte der Literatur des böhmischen Landrechts, die er mir durchlesen zu geben versprochen hat. Kalousek's Werk státní právo ist aber ziemlich schwach und die Bemerkungen, welche er im Gespräche mit mir über das böhmische Recht gemacht hat, waren der Art, daß ich nicht wagte, ihm von Ihrem Vorhaben etwas zu sagen. Wie Palacky, sein Gönner, mir sagte, war er sogar nicht auf der Universität, sondern hat nur das Gymnasium gemacht; jetzt liest er Geschichte in einer Mädchenschule und schreibt Artikel in Pokrok. Sein Werk, sagt man, entstand aus einer Verbindung der Arbeiten von Tomek, der Geschichte von Palacky und des Goldast, eines Schriftstellers des 17 Jahrh. Ein solcher Mensch flößt wenig Vertrauen zu sich. Mit Tomek und Gindely habe ich noch keine Gelegenheit gehabt mich bekannt zu machen. Der letzte hat sich überarbeitet und wurde so krank, daß man glaubte, er werde sicher sterben. Jetzt wurde er jedoch gesund, nachdem er ein volles Jahr in Italien verbracht hat, und kam ungefähr vor einer Woche wieder nach Prag. Gindely ist, nach der Ansicht Palacky's, der talentvollste böhmische Geschichtsforscher. Tomek's Specialität ist die Geschichte der Stadt Prag; er scheint, wie Palacky ihn mir charakterisirte, der gründlichste Forscher zu sein; seinen Citaten kann man trauen, auf seine Resultate kann man schwören, obgleich sie nicht so glänzend sind, wie bei Gindely. Mit Randa halte ich es zur Erhaltung der Briefe Ihrer Excellenz für überflüssig bekannt zu werden; er liest österreichisches Kriminalrecht, also ein Fach, welches weder mit dem slawischen Rechte, noch mit der Geschichte etwas zu thun hat. Da Ihre Excellenz jedoch auch die neuen slawischen Rechte in's Programm des Journales aufnehmen

wollen, so kann man von Kanda über die neuen Rechte wertvolle Notizen bekommen. Herr Patera ist höchst liebenswürdiger und fleißiger Mann, wird uns aber wenig helfen können; er ist ein Philolog und beschäftigt sich jetzt mit 2 Arbeiten: 1) seiner Monographie über Dobrowsky; 2) mit der ausführlichsten Beschreibung aller böhmischer Manuskripte nicht nur von Prag, sondern von ganz Böhmen; die letzte Arbeit wird auch für uns von außerordentlicher Bedeutung sein. Das sind die bedeutendsten Kräfte, welche sich mit der Geschichte der slavischen Völker hier beschäftigen.

Ungefähr vor anderthalb Woche ging ich nach Museum, um die dortigen Manuskripte zu besehen; die erste Handschrift, welche man mir vorzeigte, war die Кормчая рук. 1390. Ich öffne sie und finde folgendes Inhaltsverzeichnis: 1) Extractum ex syntagmate juris canonici M. Blastaris cum indice praecedente, 2) regulas Joannis jejunatoris, 3) leges quasdam Justiniani, 4) Stephani Dušani codicem.. — Stellen Sie sich vor mein Entzücken, Ihre Exzellenz! Versteht sich, ich setzte mich gleich um die Handschrift zu copiren. Komend hat die Syntagma unbeachtet gelassen und Hanka hat mir noch vor dem Tage, als ich nach Museum ging, behauptet, daß hier die Syntagma nicht vorhanden ist. Jetzt bin ich aber mit ihr beschäftigt, arbeite von 9–1 Morgens und 2½–7 Abends (am Abend ist das Museum eigentlich verschlossen, jedoch Herr Patera beschäftigt sich dort oft auch am Abend und erlaubte mir auch dort sich zu arbeiten) und werde sicher noch lange arbeiten, denn die Synt. besteht aus 81 Blättern in 4to. Ich schreibe anfangs Wort für Wort möglichst getreu mit allen beigefügten Buchstaben über der Linie u.s.w. ab, dann vergleiche ich den Text der Syntagma mit einem Texte vom Nomocanon scriptus in Šišatovac partim 1541, partim serius, welches wörtlich mit der Корм. рук. übereinstimmt; wenn irgend eine Verschiedenheit sich findet, bemerke ich sie am Rande. Außerdem enthält die Паковская рук. vom Jahre 1700 die Syntagma, aber die Reihenfolge der Titeln ist dort eine ganz andere, die Übersetzung scheint jedoch dieselbe zu sein. Die Пак. рук. scheint hauptsächlich für Juristen bestimmt zu sein, denn sie enthält außer Syntagma nur die Justinianischen Gesetze und Законникъ Стефана Душана. Mein Plan ist anfangs die Корм. рук. als die älteste aller bis jetzt vorhandenen möglichst correkt abzuschreiben und dann das Verhältnis zur Syntagma der Пак. рук. vom Jahre 1700 zu bestimmen. Außerdem besitzt die hiesige Bibliothek 6 Номоканоны, von denen einer

aus dem XV Jahrh., die übrigen aus dem XVII Jahrh. stammen. Diese enthalten nicht das Syntagma, jedoch ihr Inhalt scheint noch bis jetzt sehr wenig bekannt gewesen zu sein. Leider konnte ich hier nirgends das griechische Syntagma bekommen, das erschwert sehr die Arbeit, denn die Uebersetzung ist oft sehr dunkel.

Die Werke, auf welche Ew. Excellenz die Güte hat meine Aufmerksamkeit zu leiten, werde ich durchsehen und Ihnen darüber schreiben. Ich bitte auch fernerhin mich in meinen Beschäftigungen zu leiten, denn je mehr ich die hiesigen Gelehrten kennen lerne, desto mehr und mehr überzeuge ich mich, daß nur Sie allein in der Geschichte der Rechte der slawischen und anderen Völker auf solcher Höhe stehen, von der Sie alle Gesetzgebungen überschauen können. Darum von Ihrer Leitung und Ihren Rathschlägen denke ich weit mehr zu gewinnen, als von allen ausländischen Großen insgesammt.

Könnte ich nicht in Prag ungefähr bis zum 15/27 Juni bleiben, Ew. Excellenz? Die Syntagma's Hschr., die in Belgrad sich befindet, scheint eine wörtliche Abschrift von der Kodex. zu sein und dann ist sie unzweifelhaft jünger. Man könnte also in Belgrad anstatt eines Monats, welcher auf die Abschrift des Syntagma nach Ihrem Plane meiner Reise bestimmt war, nur eine Woche bleiben. Zu diesem Vorschlag bewegen mich 2 Gründe: 1) hier sind mehr wissenschaftliche Mittel und mehr Männer der Wissenschaft, als in Belgrad oder sogar Agram; 2) ich muß aus dem Ministerium zum 10/22ten Juni die andere Hälfte meines Geldes bekommen. Hier kann ich meine Adresse angeben, wenn ich aber aufbrechen werde, wird es mir sehr schwierig, sogar unmöglich sein dieses zu thun, denn ich weiß nicht, wie viel Tage ich in Brünn und in Wien mich aufhalten werde. Dann werden sicher einige Tage vergehen, bis ich in Agram eine Wohnung finde. Was halten Sie davon, Ew. Excellenz? Nichts ist mir so angenehm, als unter Ihrer Anleitung zu arbeiten und daher möchte ich nicht im Mindesten den Plan meiner Reise verändern, wenn Sie nicht die Veränderung für gut finden.

Diese Tage habe ich nach Warschau zu dem Rector und Herrn Sobiesky geschrieben aus folgender Veranlassung. Ich nehme in die Hand die russ. Zeitung Голос vom 4 April und lese folgendes: der Kiewer Correspondent schreibt, daß die Kiewsche Universität das Katheder des slawischen Rechts zu eröffnen denkt und einen Beamten dazu anzustellen will, nämlich Magister des Civilrechts Theodor Ziegel. Stellen Sie sich vor meine Verwunderung! Meine Documente sind bis jetzt, wie ich vermuthe, in Kiew, ich bin aber in Warschau

quasi angestellt, vielleicht jetzt schon angestellt; es ist also möglich, daß ich auf 2 Universitäten zugleich angestellt werde und dann wäre es ein Wunder ohne Gleichen. Um es zu verhüten, schrieb ich einen Brief nach Kiew, dann 2 Briefe nach Warschau. Den Rector Herrn von [illegible] habe ich nur gebeten möglichst bald meine Documente nach Warschau kommen zu lassen; dem Herrn von Lolewsky schrieb ich noch außerdem von der Bibliothek und dann bat ich ihn bei Gelegenheit den Rector zu bitten, daß er mich schon jetzt anstellt. Dem Rector selbst hielt ich für unschicklich darüber etwas zu schreiben, denn er sagte mir, daß ich vollkommen unbesorgt sein soll, weil meine Anstellung vollkommen sicher ist. Da in Warschau aber Alles von Persönlichkeiten abhängt und Persönlichkeiten sich ändern können, so wäre es mir sehr lieb schon jetzt angestellt zu sein, besonders da ich meinetwegen schon die Stelle in Kasan und jetzt auch die von Kiew abgeschlagen habe. Da Herr von Lolewsky sehr vorsichtig ist, kann man auf ihn sich verlassen, daß er meine Sache vollkommen diplomatisch durchführt.

Der erste Brief Ihrer Excellenz zu mir ist nicht verloren gegangen; meine Hausmeisterin hat ihn schon erhalten und ihn verwahrt; hat aber vergessen ihn mir zu übersenden.

Ich bitte, Ihre Excellenz, meine innige Hochachtung Ihrer Frau Gemahlin von mir zu überbringen.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung

Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

Th. Regel.

Den 14/26 April.
1873.

276

23/5 83

Милостивый Государь

Ромуальдъ Михайловичъ

Въ моемъ письмѣ отъ 14/26 Апрѣля я извѣстилъ Ваше Высокопревосходительство о моемъ знакомствѣ съ здѣшними учеными, о томъ впечатлѣніи, которое они произвели на меня, о моихъ занятіяхъ, о моихъ дѣлахъ; надѣюсь, что мое письмо не затерялось и потому не буду передавать уже Вамъ извѣстное.

Какъ я имѣлъ честь писать Вашему Высокопревосходительству, мысль объ изданіи журнала принята здѣсь съ большимъ сочувствіемъ; многіе съ удовольствіемъ станутъ участвовать въ предпріятіи, котораго главою будете Вы; но чтобы это дѣло могло двинуться далѣе, необходима прежде всего подробная програма. Относительно ея здѣсь высказываютъ слѣдующія соображенія: Ваше Высокопревосходительство желаете этотъ журналъ сдѣлать не чисто историческимъ, тогда въ него должны войти всѣ тѣ законы и уставы, которые изданы для всѣхъ земель Австріи, но будетъ-ли это согласно съ единствомъ програмы? Въ нѣкоторыхъ изъ нихъ нѣтъ ничего славянскаго, а если и есть кое-что, то въ неузнаваемомъ видѣ; народъ видитъ въ нихъ начало римское или германское и только съ помощію науки можно съ трудомъ различить въ нѣкоторыхъ статьяхъ славянскую основу. Нельзя-ли ограничиться, хотя на первое время, только законами, изданными исключительно для земель населенныхъ славянами? Это упростило-бы програму и придало-бы ей болѣе единства. Если Ваше Высокопревосходительство позволите мнѣ высказать мое мнѣніе, то мнѣ казалось-бы програма могла-бы быть слѣдующая: 1) Историческія изслѣдованія объ юридическомъ и политическомъ бытѣ отдѣльныхъ славянскихъ народовъ, историко-сравнительныя изслѣдованія славянскаго права съ правомъ германскимъ, римскимъ и т. д. а также изученіе вліянія иностранныхъ народовъ, особенно Византійцевъ и Германцевъ, на юридическій и политическій бытъ Славянъ. 2) живые дѣйствующіе у Славянъ юридическіе обычаи; 3) разборъ законовъ, издаваемыхъ отдѣльными государствами (Россіей, Австріей, Турціей, Пруссіей) для областей, населенныхъ славянами; 4) особенно интересные случаи изъ судебной практики отдѣльныхъ славянскихъ племенъ; 5) критическій разборъ сочиненій по исторіи славянскихъ народовъ, обращая особенное вниманіе на юридическій и политическій бытъ. Каково мнѣніе Вашего Высокопревосходительства объ такой програмѣ? Вы предполагаете придать этому изданію форму журнала; но не будетъ-ли удобнѣе начать съ изданія отдѣльныхъ выпусковъ по мѣрѣ

накопленія матеріала, примѣрно какъ издавалъ Калачевъ свой архивъ? Когда изданіе пойдетъ, окажется порядочно подписчиковъ и много сотрудниковъ, тогда мы можемъ его легко превратить въ журналъ. Начать издавать выпусками легче уже потому, что мы не были-бы связаны временемъ.

Что касается до моихъ занятій, то я все еще переписываю синтагму, которая однако уже приходитъ къ концу. Переписка идетъ необыкновенно медленно потому, что я повѣряю нѣсколько разъ съ оригиналомъ, переписываю со всѣми надстрочными знаками и сличаю съ другою рукописью 1541 года; рукопись такъ переписывается, что на нее можно будетъ вполнѣ положиться. Ваше Высокопревосходительство были такъ добры указать мнѣ на нѣсколько сочиненій, обхватывающихъ всю область чешскаго права; изъ нихъ я остановился на изданіяхъ Вейнгартнера, который написалъ множество разныхъ сочиненій. Лучшее это Trifolium quatuor foliorum; оно имѣетъ значеніе развѣ только для исторіи римскаго права въ Чехіи XVII стол., ибо заключаетъ въ себѣ перечисленіе римскихъ actiones въ азбучномъ порядкѣ, потомъ говоритъ о томъ, что долженъ доказать истецъ въ каждомъ actio, потомъ о формѣ исковъ, наконецъ излагаетъ феодальное право. Сочиненія Lukšche относятся всѣ къ горному праву (Bergwerk) и потому не представляютъ интереса; но за то Monse: Leitfaden zu Vorlesungen и Monse: über Municipalverfassung такъ хороши, что стоило-бы купить ихъ, если хватитъ денегъ.

Такъ какъ я цѣлые дни провожу въ Музеѣ и даже въ воскресенье и по праздникамъ тамъ занимаюсь, то я счелъ своимъ долгомъ хотя чѣмъ-нибудь сдѣлать пріятное чехамъ и потому поступилъ въ члены чешской матицы, за что теперь внесъ 10 гульд. 50 крейц. Однако секретарь музея, Небескій, съ которымъ я очень сошелся и который вѣроятно замѣтилъ, что я даю изъ послѣднихъ средствъ, подарилъ мнѣ, какъ новому члену матицы слѣдующія книги: 1) всѣ выпуски Časopis чеш. муз. съ начала его изданія до нынѣшняго года, гдѣ находятся статьи по праву и исторіи Чехіи; 2) исторію чешской литературы Юнгманна; 3) Письма Вильгельма Розенберга-Гельферта; 4) Флегра; 5) Томека исторію города Праги и исторію пражскаго Университета. Эта любезность меня поразила.

Что касается до моихъ дѣлъ, то, какъ я имѣлъ честь писать Вашему Высокопревосходительству, я послалъ по

мо къ Н. М. Благовѣщенскому по поводу замѣтки въ Голосѣ, а также къ В. И. Голевинскому; послѣдняго я просилъ поговорить съ Г. Ректоромъ о назначеніи меня теперь же доцентомъ и о пополненіи библіотеки Варшавскаго Университета сочиненіями по исторіи Чехіи и чешскому праву. Николай Михайловичъ отвѣтилъ мнѣ чрезвычайно любезнымъ письмомъ, въ которомъ извѣщалъ меня, что онъ немедленно пошлетъ прошеніе къ Попечителю о назначеніи меня доцентомъ; отъ Владислава Ивановича я получилъ на прошлой недѣлѣ письмо, въ которомъ онъ увѣдомляетъ меня о томъ, что бумага къ Попечителю уже послана и что онъ беретъ на себя трудъ хлопотать о пополненіи Варшавской библіотеки книгами, если я вышлю списокъ книгъ, которыя я считаю нужными пріобрѣсти. Теперь я занятъ составленіемъ списка и думаю это воскресенье отослать его. Списокъ будетъ на сколько возможно подробенъ, такъ какъ мнѣ хотѣлось бы составить въ Варшавѣ самую обширную библіотеку по исторіи права всѣхъ славянскихъ народовъ: пусть Варшава будетъ умственнымъ центромъ славянскаго міра! При полученіи каждаго изъ этихъ писемъ я всегда вспоминалъ и благодарилъ мысленно Васъ, такъ какъ я всегда сознаю и буду сознавать, что всѣмъ тѣмъ, чѣмъ я буду и всѣмъ тѣмъ, что я выполню въ своей жизни на пользу науки, я обязанъ Вамъ и только Вамъ однимъ.

Не имѣя удовольствія получить отвѣта отъ Вашего Высокопревосходительства на мое послѣднее письмо, въ которомъ я просилъ Васъ разрѣшенія остаться мнѣ въ Прагѣ до 8/20 Іюня и излагалъ причины, побудившія меня къ этому, я написалъ въ Министерство о томъ, нельзя-ли мнѣ выслать остальные 375 руб. раньше 8/20 Іюня, чтобы я могъ какъ можно скорѣе отправиться далѣе. По полученіи денегъ, которыя все-таки я думаю придутъ не раньше Іюня я отправлюсь въ Брюннъ, а оттуда въ Вѣну и Загребъ.

Покорнѣйше прошу, Ваше Высокопревосходительство, передать мое глубокое почтеніе Вашей супругѣ; остаюсь съ истиннымъ уваженіемъ и неизмѣнною преданностію

Вашимъ покорнѣйшимъ слугою Ѳ. Зигель.

Прага. 11/23 Мая 1873.

Euer Excellenz

Es macht mir die größte Freude, daß Sie mit meinen Bemerkungen über unsere zukünftigen Publicationen, mit meinem Plane in Krakau längere Zeit zu verbleiben und doch, wie es scheint, auch mit meinen Beschäftigungen, zufrieden sind. Sie stehen so großartig in meinen Erinnerungen, als ein Mann von den umfangreichsten Kenntnissen, als wohlwollender Verehrer der wissenschaftlich sich bildenden Jugend, daß ich mich glücklich schätzen würde, wenn Sie mit meinen Forschungen und Arbeiten immer zufrieden sein würden.

Sonnabend den 16/28 Juni um 7 Uhr Abends habe ich Prag nach einem Aufenthalte von 2 Monaten und 3 Wochen verlassen. Das Geld aus dem Ministerium habe ich, in der Gestalt eines Wechsels ausgestellt, den 5/17 Juni erhalten. Da es jetzt mit den Finanzen in Oestreich ziemlich schlecht steht, habe ich den Wechsel nicht in Gulden gewechselt, sondern bekam in Thalern ausgezahlt. Von den Büchern habe ich mir folgende gekauft: 1) Palacky Dějiny 2) Úvod ve studium trestního hmotného práva von Slavíček. 1867. Dieses Werk habe ich schon gelesen und es gefiel mir als ein gedrungener Umriß des Criminalrechts von den ältesten Zeiten bis zum Jahre 1852. 3) Výbor českého právnictví v. Jireček. 1847. Außerdem bekam ich von Matica zum Geschenk: 1) die Jahrgänge vom Časopis vom Jahre 1846–72, welche für die Rechtsgesch. von Bedeutung sind; 2) Wšehrd. 3) Gesch. der Prager Universität v. Tomek. 4) Gesch. der Stadt Prag. von Tomek; 5) das Leben von Hus von Helfert; 6) Gesch. der Litteratur von Jungmann. 7) Auszüge aus der alten böhm. Litteratur von Emmler. Endlich Emmler hat mir versprochen seine Regesta mir zu schicken. Zu Brünn dachte ich mir alle Ausgaben von Brandl anzuschaffen und in die mährische Matice einzutreten, da in dort druckt Brandl kostbare Artikel über das alte mährische Recht. Vormittag war ich bei Brandl, habe ihn aber leider nicht zu Hause getroffen; er scheint einen Ausflug ins Grüne gemacht zu haben.

Jetzt von meinen Beschäftigungen: die Synt. in der Rakovacer Hs. habe ich Wort für Wort verglichen; am Ende der Synt. findet sich folgende, sehr wichtige, nach meiner Ansicht, Bemerkung: „Сїи законикъ или правило свѧтыи апль по оуставоу црьковномоу и прѣданию свѧтыи оць. И съ градскыи сьставлени и оутврьжени бгочьстивымъ и хртолюбивымь и самодрьжавнимъ царемъ срьбскимь и блъгарскимь и поморию и грьчьскою землю. съ сьто благовѣрнаго и хртолюбива краля Деченскаго стефана третиаго оуроша. самсе [illegible] прѣмли срачкои Горьи ....“ Obgleich diese Bemerkung vom Jahre 1700 datirt, so ist es doch wichtig, daß zu damaliger Zeit die Ansicht verbreitet war, daß diese serbischen Denkmäler von Synt. und Werk Dušans [illegible]:

Auch habe ich wirklich die Justinianschen Gesetze mit Codex syn. verglichen und die Abweichungen notirt. Was in Synt. oder in Justinian. Gesetzen Neues war, habe ich abgeschrieben. Synt. und Justinian Gesetze nehmen in der Handschrift 58 Bl. in f. ein. Endlich habe ich die anderen 6 Nomokanone durchgesehen; die Nomokanone sind in allen Handschriften so ziemlich einander gleich, scheinen aber vom Synt. vollkommene unabhängig zu sein. Die einzige Handschrift No 17 hat Justinians-Gesetze in der längeren Redaction, aber die Handschrift ist ziemlich schlecht und dabei die Red. der Just. Ges. sehr ähnlich der Ausgabe in Gd. Mon. 1859, deswegen habe ich nichts davon abgeschrieben. Emmler war so gut mir im Prager Rathshause die außerordentlich wichtigen Quellen městského prawa bis zum Versuche der Codification v. Brikcí ze Zlicka und der gelungenen Codification Koldín's im Jahre 1579 zu zeigen; lib. civitatis, beginnend vom Jahre 1310, lib. vetustissimus privilegiorum, statutorum et decretorum und Jura civitatis pragensis sind zwar zum Theil herausgegeben von Rössler, aber die Ausgaben sollen, nach der Ansicht Emmler's, ziemlich schlecht gemacht sein. Emmler versprach mir, daß, wenn ich etwas davon abzuschreiben nöthig haben werde, er es versorgen wird; er hat Schreiber, die dazu schon gewohnt sind und er selbst wird ihre Abschrift durchsehen. In der Universitätsbibliothek habe ich die Ordo terrae durchgesehen und das Ende von der Handschrift unter dem Zeichen XVII. E. 17 abgeschrieben; das Ende davon ist besonders darum wichtig, weil in dieser Handschrift das Jahr steht, nämlich 1423. Zwar hat einen Bruchstück von Ordo terrae H. Jireček in seinem Codex publicirt, aber bei Weitem nicht vollständig; leider ließ er die Abschriften von anderen machen und durchsieht sie selbst beinahe nie; deswegen geschieht es, daß seine Ausgaben nicht immer gut ausfallen. Dabei muß man sagen, daß besonders die Handschrift XVII. E. 17 außerordentlich schwer zu lesen ist; würde mir nicht Herr Patera geholfen haben, ich würde kein Wort verstanden haben. Bei dem Durchsehen der 3 Handschriften v. Ordo terrae hat mir sehr die Schrift Hube's Abhandlung: postępowanie sądowe w czechach geholfen. Alle 3 Handschriften haben das Aehnliche, aber bei Weitem nicht das Gleiche, so daß man noch das Verhältniß der 3 Handschriften zu einander bestimmen muß.

Jetzt erlauben Sie mir, Ihre Excellenz, sich mit Ihnen zu berathen über den Plan meiner zukünftigen Beschäftigungen. Als ich Ihnen geschrieben, wurde meine Zeit in Prag beinahe vollkommen durch die Beschäftigungen mit den Handschriften in Anspruch genommen. Wenn es auch außerordentlich wichtig ist, sich mit dem Abschreiben der Manuskripte zu befassen, besonders bei dem jetzigen Stadium unserer Wissenschaft, wo noch so viel ungedrucktes Material vorhanden ist, so denke ich doch meine Arbeiten jetzt auf etwas Anderes zu wenden, nämlich auf das Lesen des Gedruckten, und zwar hauptsächlich im Auge behaltend meine Vorlesungen. Auf meiner weiteren Reise werde ich die Manuskripte nur besehen, um zu wissen, wo die einzelnen Quellen vorhanden sind, keine von ihnen aber abschreiben; nur in Belgrad denke ich die abgeschriebenen Synt. mit dem [illegible] zu vergleichen. Was meinen Sie davon, Ihre Excellenz? Dabei denke ich ein gutes Muster der Gesch. des deutschen Rechts zu nehmen, um, wenigstens, am Anfang meiner Vorlesungen das System dieses Musters zu befolgen. Ich erinnere mich, daß Sie sehr die Rechtsgesch. von Walter gelobt haben; auch hier habe ich von ihr viel Gutes gehört, also denke ich den Walter mir anzuschaffen und nach ihr meine Vorlesungen zu bearbeiten. Ich habe das Lehrbuch von Schulte, das ganz neulich in 3ter Auflage erschien, durchgesehen, aber der Gang der Rechtsbildung ging bei den Slaven ganz anders, so daß man es unmöglich als Muster nehmen kann. Es scheint mir, daß jetzt ein solcher Plan am zweckmäßigsten wäre. Versteht sich, werde ich, wie Sie mir gerathen, meine Aufmerksamkeit hauptsächlich, beinahe ausschließlich, am Anfang, der äußeren Geschichte des slavischen Rechts widmen, und erst allmählig zur inneren übergehen. Jedoch, nachdem mein Plan ausgearbeitet, schicke ich ihn Ihrer Excellenz.

Unterdessen der Sonntag, wenn dieser Brief begonnen, ist verflossen, und Montag habe ich den Brandl getroffen. Es ist ein höchst liebenswürdiger Mann; er sagte mir, daß er zu Ihnen nach Stobiecko 2 mal geschrieben und bei Ihnen gefragt hatte, wohin er die Spisy Karla z Žerotína schicken soll, aber beide Briefe blieben unbeantwortet, also gingen wahrscheinlich verloren. Jetzt ist ihm nur ein Exemplar geblieben, aber auch diesen gab er mir, damit ich es Ihrer Excellenz bringen soll. Mir hat er libri citationum und kn. Tovačovska geschenkt; die letzte ist sein Handexemplar und mit den Berichtigungen von ihm versehen. Ich gab ihm 9 Gulden, fünf für den

Eintritt in die matica moravska und 4 für das Anschaffen der schon erschienenen Werke von matica. Jetzt ist er mit der Fortsetzung seiner libri citationum beschäftigt, davon ein neuer Band erscheinen wird. Er hat sie mir auch im Original vorgezeigt; die schönsten Urkunden aber sind jetzt nicht in Brünn, sondern bei der Weltausstellung. Mehr als 2 Stunden habe ich bei ihm verweilt im Gespräche über verschiedene Partien der böhm. und mährischen Rechtsgeschichte. Unter anderem hat er mir ein 3 bändiges handschriftliches juristisches Lexikon gezeigt; dort notirt er sich bei dem gegebenen Worte alle die Stellen aus den Urkunden, wo dieses Wort sich findet, dabei gibt er auch gewöhnlich seine philologische Erklärung des Wortes. Dadurch wird es möglich allen seinen Ausgaben so werthvolle Erklärungen der einzelnen Wörter und Ausdrücke zu geben. Dieses Lexikon denkt er auch mit der Zeit herauszugeben. Er bat mir Ihrer Excellenz zu sagen, daß mit der Herausgabe von Všehrd nicht er, sondern H. Jireček beschäftigt ist. Endlich habe ich ihm den Plan Ihrer Excellenz von der Herausgabe eines Sammelwerkes über das slawische Recht mitgetheilt. Er hat den Gedanken darüber mit der größten Freude aufgenommen und wird mit Wort und That das Unternehmen unterstützen. Er theilt auch vollkommen unsere Ansichten, daß man vor der Zeit keinen Lärm damit machen, sondern auf einmal mit dem ersten Bande vor das Publicum erscheinen soll. Nachdem ich mit Brandl über dieses Alles gesprochen, seine Adresse genommen und zuletzt noch einmal gebeten, unser zukünftiges Sammelwerk nicht zu vergessen, verließ ich am Montag um 4 Uhr Nachmittags Brünn.

Nach Wien bin ich Montag den 16ten Juni um 7 Uhr Abends gekommen. Von meiner Bekanntschaft mit H. Jireček und Miklošič, bei denen beiden ich schon gewesen war, und zwar bei Jireček schon zweimal, werde ich Ihrer Excellenz ausführlich in einem anderen Briefe berichten. Hier denke ich bis Montag, höchstens bis Dienstag zu verbleiben und werde dann direkt nach Agram aufbrechen, wohin ich Ihre Excellenz bitten werde, Ihre Briefe poste restante zu adressiren. Würden Sie mich aber vielleicht noch vor meiner Abreise nach Agram mit einem Briefe beehren, so ist meine Adresse: hôtel Höller. Zimmer № 23.

Ich bitte, Ihr Excellenz, meine innige Hochachtung Ihrer Frau Gemahlin von mir zu überbringen.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung Ihr ergebenster u. gehorsamster Diener Th. Zigel.

Wien den 20ten Juni 1873.

280

Kreuznach bei Bingen am Rhein. Kurhaus No 1.

Seiner Excellenz

Herrn Romuald von Hube.

AUSG.
No

Siegel I 9/873 281

Ihre Excellenz

Anstatt 7 Tage, welche ich in Wien zu verweilen vermuthete, verblieb ich dort 23 Tage; nicht Weltausstellung, nicht die Vergnügungen der großen Residenzstadt waren Schuld daran, sondern einzig und allein der Nutzen, den ich aus dem Umgange mit Herrn. Jireček gezogen hatte. Gleich am Morgen des ersten Tages nach meiner Ankunft ging ich zu ihm und zwar zuerst in die Wohnung, wo er nicht zu finden war, dann ins Ministerium, wo ich ihn gefunden und er mich recht freundlich empfangen hatte. Noch denselben Abend verbrachte ich wieder bei Jireček; er zeigte mir seine Vorbereitungen zur Herausgabe des Všehrd und seinen Plan zur Publication des Codex. Besonders wichtig scheint es mir, daß er bald die „nalezy panské" im Cod. abdrucken lassen wird; ich habe schon bei ihm Correcturblätter davon gesehen. Da im Alt-Böhmen die gesetzgebende u. die richterliche Gewalt nicht unterschieden waren, die Richter nicht nach Cod., sondern nach ihrer Ueberzeugung Recht sprachen, die Parteien dieses für gut fanden die Präjudicate in möglichst großer Anzahl für sich anzuführen, so entwickelten sich aus diesen praejudicata allmählig Gesetzesnormen, welche den Hauptbestandtheil des zřízení zemské vom J. 1500 bilden und also den wesentlichsten Theil des alt-böhmischen Rechtes ausmachen. Diese einzelnen Präjudicate hat nun Herr. Jireček aus allen möglichen Quellen zusammengetragen und läßt sie in seinem Cod. abdrucken. Diese Aufgabe scheint mir von sehr großer Wichtigkeit zu sein; es wird uns einen Einblick in die Bildung der Rechtsnormen gewähren. Denselben Abend zeigte er mir eine von ihm zusammengestellte Bibliographie des böhm. Rechtes von den ältesten Zeiten bis zu der Gegenwart umfassend in chronologischer Ordnung nicht nur alle erschienenen Werke, alle Broschüren und Artikel in den Zeitungen, sondern sogar alle ihm zur Zeit bekannten Manuscripte. Er war so gut mir diese Bibliographie zur Abschrift zu geben, womit ich nun in Wien beschäftigt war. Da die Abschrift ziemlich langsam ging, so schlug mir Herrn. Jireček vor, die Bibliographie mir abschreiben zu lassen; jedoch ich habe vorgezogen selbst abzuschreiben. Beinahe jeden dritten Tag besuchte ich H. Jireček, um ihn darüber zu fragen, was ich in seiner Handschrift nicht begriffen; das brachte uns auf die Besprechung verschiedener Partien des böhm. Rechts. Jetzt besitze ich eine vollkommen richtige u. in vielen Punkten besprochene Bibliographie des gesammten böhm. Rechtes von Libuša an bis zum Jahre 1873. — Den Gedanken, ein Formelwerk in [illegible] über das ganze slavische Recht herauszugeben, hat Jireček außerordentlich gut aufgenommen; er versprach mir viel Antheil daran nehmen zu wollen u. findet die Idee Ihrer Excellenz vortrefflich. Er meint

die Ausgabe sollte entweder in der polnischen oder in der russischen Sprache sein. In der polnischen damit, wenn wenn sie hauptsächlich für Westslawen berechnet sein wird, in der russ., wenn sie auch Rußland hergehalten wird. Dann findet er sich gut, daß ich, so viel in meinen Kräften stehen wird, mich bestreben werde, Warschau als ein wissenschaftliches Mittelpunkt der Slawen zu machen und aus meinen zukünftigen Zuhörern möglichst viele Leute herauszubilden, welche die unbesetzten Katheder dieses Faches in Rußland einnehmen könnten. Endlich habe ich in Wien den Grundstein zu meinen ersten Vorlesungen gelegt, wovon mir Herr. Jireček auch von großem Nutzen war. Es war mir außerordentlich angenehm, daß er meine Ansichten über die ersten Vorträge vollkommen gebilligt und mir gesagt hat, daß er, wenn er lesen würde, dieselben vorgetragen hätte. Die Gedankenreihe der ersten Vorträge, welche gedruckt werden müssen und die übrigen Umrissen die Entwicklung des juridisch-politischen Lebens aller Slawen erfassen sollen, wird folgende sein: Das slaw. Recht ist sehr wichtig besonders in der Gegenwart, weil erst jetzt (1848–64) alle Schichten der Bevölkerung von der Leibeigenschaft befreit sind. Die Entwicklung des Slawenstammes geht folgender Weise vor sich: 1) allgemeine slaw. Periode, wo anstatt des Gesetzes Gewohnheiten herrschten, die bei allen Slawen sehr ähnlich waren, wo die Bevölkerung verhältnißmäßig frei war, die Staaten sich sehr wenig von einander unterschieden. Die Annäherung der einzelnen slaw. Staaten an fremde Völker, großer Einfluß der Geistlichkeit germanisch-lateinischen u. orthodox-griechischen Ritus, die Mischung mit anderen Nationalitäten u.s.w. u.s.w. bereiten eine zweite Periode; 2) vom XIV bis zur XIX Jahrh. Periode der unabhängigen Staaten. Wenige Gesetze u. meist Gewohnheiten. Die Masse der Bevölkerung lebt in Knechtschaft; die oberen Klassen sind auf fremden Idealen und Ansichten aufgezogen und haben keinen Sinn für das niedere Volk. Da nur obere Klassen Grund und Boden besitzen und bedeutendes Eigenthum haben, so sind die Gesetze auf sie berechnet, haben wenig nationales und unterscheiden sich daraus ziemlich stark von einander. Diese mittelalterlichen Staaten gehen wegen ihrer inneren Unhaltbarkeit unter (Moskau auch, denn Rußland ist nicht Moskau), jedoch es bleiben die Nationalitäten, welche durch die Aufhebung der Leibeigenschaft und Verbreitung der Bildung unter den untersten Klassen geradezu zum neuen Leben erweckt werden. Diese Umgestaltung wird für die Gesetzgebung von außerordentlicher Wichtigkeit, sondern alle wirkenden slawischen Gesetze entstanden in der Sla-

riode der unabhängigen Staaten, sind also auf die Masse des Volkes nicht berechnet. Die Masse, welche während der 2ten Periode seinen eigenen Weg ging und sehr wenig sich verändert hatte, tritt in die neue Periode, Periode der einzelnen Nazionalitäten, mit seinen eigenen Ansichten über die Familie, Eigenthum, Erbschaft, Staat u. s. w. und betrachtet die Gesetze als etwas Aufgedrungenes, wenn [illegible] seinem Standpunkte; das bewirkt und wird noch mehr bewirken die Reformen in den Gesetzen, bei denen ein gründlicher Einblick in das Leben der einzelnen Nationalitäten besonders wichtig sein wird. Mit diesen Gedanken über die Entwickelung der Slaven stimmt Herr. Jireček vollkommen überein, was mir sehr angenehm ist. Die 2te Periode wird eingehend betrachtet werden, jeder Staat wird einzeln besprochen werden und an jedem Gesetze muß, nach der Ansicht von Jireček, einzeln nachgewiesen werden, daß es mit den nationalen Ansichten des Volkes sehr wenig zu thun hat. Für Böhmen hat er mir vieles angedeutet; jedoch wenn die Behandlung Böhmens vollkommen fertig sein wird, werde ich es ihm schicken. Solchen allgemeinen Ueberblick gleich anfangs zu geben, halten wir beide für äußerst wichtig; es wird gleichsam ein Programm für die allgemeinen Geschichte des slavischen Rechts sein. Was halten Sie davon Ihre Excellenz? Ihre Ansicht, als anerkannten des besten und gründlichsten Gelehrten in der Gesch. der Slaven, ist für mich die wichtigste. Jedoch wenn diese Vorträge fertig sein werden, werde ich sie Ihnen übersenden.

Bei Miklošich war ich nur ein einziges Mal; er scheint sehr beschäftigt zu sein, denn er empfängt nur von 3–4 Uhr. Ihm habe ich vorgezeigt, was ich in Prag abgeschrieben und er hat mir Rathschläge gegeben, wie ich das Abgeschriebene gut drucken muß. Er hat mich auf eine treffliche Idee gebracht, der Ausgabe ein juridisches Lexikon beizugeben, nämlich die juridischen Rechtsausdrücke des Originals auszuschreiben und ihnen die [illegible] Uebersetzung der [illegible] beizugeben. Ich fragte ihn über verschiedene Sachen, die er bei seinen Monumenta ausgelassen; er sagte mir, daß wenn ich das Ausgelassene zusammenstellen und ihm schicken könnte, er würde es gern drucken. Er hat mir eine Ausgabe einiger [illegible] geschenkt; Monumenta serb. sind noch bei den Buchhändlern zu haben; ich werde sie später kaufen, jetzt fürchte ich mit dem Gelde zu kurz zu kommen.

In Zagreb habe ich die Freude gehabt, den Brief Ihrer Excellenz zu erhalten. Was die ungarische Rechtsgeschichte

unterrichtet, so verwiesen die hiesigen Gelehrten auf Vorošil, dessen Werk ich noch aus Petersburg kenne und auf Szalay: Gesch. Ungarns, das in einer neuen Ausgabe von Klein erscheinen wird. Agram besitzt eine große Menge verschiedener Documente, zum Theil auch aus sehr alter Zeit; vom X bis zum XIII Jahrh. befinden sich mehr als Tausend ungedruckter Urkunden, meistens im Original oder in gleichzeitiger Copie, so daß man ganze Studien anwenden muß, um sie richtig zu lesen. Was aber sehr schlecht ist, daß der hiesige Ausgeber Lubić, wie Vanićić behauptet, äußerst unrichtig alte Handschriften lesen soll, so daß seine Monumenta nothwendig mit Original verglichen werden müssten. Überhaupt sagt man hier zu Lubić und seinen Arbeiten sehr wenig Vertrauen. Nachdem Bogišić und Jagić sich nach Rußland übergesiedelt, bleibt hier nur ein einziger unermüdlicher und trefflicher Forscher Rački, von dem man alles Beste erwarten kann. Äußerst traurig ist es, daß bei einer solchen Masse ungedruckten Materials kein einziger junger Mann sich findet, der sich mit der Geschichte Croatiens, ich sage schon nicht der Geschichte des croatischen Rechtes, sich beschäftigen wollte. Würde heute Rački Zagreb verlassen, so würde mit ihm auch alle wissenschaftliche Arbeit auf dem geschichtlichen Gebiete verstummen. In Agram haben die Croaten eine juridische Akademie und möchten sehr gern Gesch. des slaw. Rechts einführen, aber leider haben sie auch in Aussicht keinen jungen Menschen, der sich damit beschäftigen wollte. Da sagte ich an Rački, daß vielleicht ich den Croaten mit der Zeit einen aus Warschau schicken werde. Bei der großen Begabtheit der Polen würde es einem von ihnen leicht sein die croatische Sprache sich so anzueignen, daß er croatisch vortragen könnte. Rački meinte, es wäre gar nicht übel sein.

In Agram verblieb ich 4 Tage und machte mich dann auf nach Belgrad.

In Belgrad ~~wollte~~ durchsuchte ich Handschriften, deren es nicht sehr viele giebt, denn die bibliothek. Material ist eine ordentliche Bibliographie zusammenzustellen, was äußerst dadurch erschwert wird, daß, wie die Serben mir behaupteten, kein einziger Catalog Bücher, welche in Belgrad erschienen, vorhanden ist. Die Призренская рукопись stimmt Wort für Wort mit der Ходошская überein und ist, nach meiner Ansicht, gar nicht so alt, wie man hier vermuthet, sie scheint etwa aus dem 16, vielleicht sogar aus dem 17 Jahrh. zu sein. Den 26 Juli / 7 Aug. verließ ich Belgrad, um nach ~~Krakau~~ Karlowic zu gehen, von dort werde ich nach Lemberg aufbrechen, wo ich ungefähr 4 Tage zu bleiben gedenke u. dann nach Krakau, wo ich bis zu meiner Rückkehr nach Warschau mich aufhalten werde. Wenn Sie mich, Ihr Excellenz, mit einem Briefe beehren werden, so adressiren Sie Krakau poste restante. — Ich bitte, Ihr Excellenz, meine innigste Hochachtung Ihrer Frau Gemahlin von mir zu überbringen.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung Ihr ergebenster u. gehorsamster Diener

Karlowic. 28 Juli / 9 Aug. 1873.

F. Sigel.

Ihre Excellenz

In meinem langen Briefe aus Karlowitz vom 28 Juli / 9 August habe ich Ihnen meinen Aufenthalt und meine Beschäftigungen in Wien, in Agram und in Belgrad beschrieben; ich hoffe, daß Sie meinen Brief erhalten haben und werde daher fortfahren Ihnen, Ihre Excellenz, meine weiteren Erlebnisse zu berichten. Nach Karlowitz war ich hauptsächlich gekommen, um den alten, aus dem Ende des XIV Jahrh. stammenden Codex zu besehen, welcher eine vollständige Uebersetzung des ganzen Syntagma auf 329 Blättern enthält. Die Nachschrift des Pakovegr. Cod., die ich Ihnen geschickt habe, führte mich auf die Ansicht, daß etwas derartiges auch in dieser Handschrift sich finden könnte. Von Novaković, jetzigem Minister der Volksaufklärung in Serbien, einem höchst liebenswürdigen Menschen, habe ich ein Rekommandationsschreiben nach Karlowitz zu Ruvarac, einem gelehrten Mönche, erhalten. Dort angekommen suchte ich den Mönch auf, der mich gleich in die Metropolitenbibliothek führte. Der Mönch beschäftigt sich sehr fleißig mit der Geschichte Serbiens und denkt jetzt alle die serbischen Chroniken zu drucken und sie dabei mit allen anderen Quellen, besonders mit den Byzantinern zu vergleichen. Er kennt die Metropolitenbibliothek ausgezeichnet und konnte mir daher gleich alles Sehenswerthe zeigen. Die Bibliothek besitzt 5 Handschriften von Syntagma. 3 von ihnen enthalten eine vollständige Uebersetzung des ganzen Syntagma; von diesen 3 ist besonders bedeutend ein Codex aus dem Ende des XIV Jahrh., vollkommen erhalten, ausgezeichnet geschrieben, und ein anderer aus dem Jahre 1571. 2 andere Handschriften enthalten nur Auszüge aus der Syntagma und zwar eine von ihnen, aus dem XVI Jahrh., ist ganz ähnlich der Lodomerad Hschr. und eine andere, auch aus dem XVI Jahrh., ist weder der Lodomerad, noch der Pakovegrad Hschr. ähnlich; die letzte endigt mit [illegible] ebenfalls. Die Uebersetzung ist überall Wort für Wort dieselbe. Eine Nachschrift findet sich nur im Codex 1571. Das Wichtigste war für mich, daß Ruvarac auf sich genommen hatte, falls ich Syntagma drucken werde, die Variationen aus allen 5 Handschriften zu liefern. Hier habe ich auch einen sehr gut erhaltenen und bis jetzt nirgends

gedruckten Gesetzbuch des Stephan Dušan gesehen. Nachdem meine Beschäftigungen hier beendigt waren, brach ich nach Lemberg via Pesth auf. Auf dem Dampfschiff habe ich mich erkältet und lag einige Tage krank in Pesth. Als ich mich ein wenig besser fühlte, fuhr ich weiter. In Lemberg war aber leider die Bibliothek verschlossen, der Direktor verreist und Niemand war im Stande mir etwas zu zeigen. Ich brach also unverrichteter Sache nach Krakau. Hier war zwar auch Herr Estreicher verreist, aber sein Stellvertreter Herr Wojciechowski ließ mich in der Bibliothek arbeiten, fand mir gleich einen Lehrer der poln. Sprache, überhaupt war er gegen mich äußerst liebenswürdig. Zuletzt wurde ich auch mit ihm persönlich bekannt. Jetzt ist er verreist; fuhr nach Wroclawek. Vielleicht wissen Sie schon, Ihr Excellenz, daß er ein Werk veröffentlicht hat über die slaw. Alterthümer (Chrobacia), welches vielleicht, wenn es vollständig erscheinen wird, von derselben Bedeutung als das Werk Šafaříks sein wird. Was er mir über seine Forschungen erzählt hat, setzte mich in Entzücken. Dann wurde ich hier sehr gut mit Michael Bobrzinsky bekannt, einem noch sehr jungen, aber sehr hoffnungsvollen jungen Menschen, der erst dieser Tage ein Werk über die Nieszawer Statute veröffentlicht und auch mir ein Exemplar davon geschenkt hat. Mit dem letzteren verkehre ich ziemlich häufig. Zuletzt kam auch Herr Estreicher; ich war bei ihm und wurde nach seinem Rathe mit dem hiesigen Professor der polnischen Geschichte, Herrn Szujsky bekannt. Der letzte wollte mir alle die Diplomatarien und andere Quellen aufschreiben und hat mir schon vieles davon gezeigt.

Was mich anbetrifft, so habe ich hier zuerst Roepells Gesch. durchgelesen und jetzt arbeite ich an meinen zukünftigen Thesen. Ungefähr vor anderthalb Wochen habe ich von hier zu Prof. Polevinsky geschrieben und ihn gefragt, wann ich nach Warschau kommen soll (mein Urlaub dauert eigentlich bis zum $\frac{10}{22}$ September). Er antwortete mir, daß die Vorträge den $\frac{7}{19}$ Sept. beginnen und daß ich die Gage nicht vom 1ten Sept., sondern vom 1ten August bekommen werde. Diese Gefälligkeit, wie auch meine ganze Laufbahn verdanke ich Ihnen, Ihr

Excellenz und werde mich dessen immer erinnern; für Alles, was ich auf dem noch so wenig bebauten Felde der slaw. Rechtsgesch. leisten werde, werde ich Ihnen und Ihnen allein dankbar sein. Die allgemeinen Gedankenreihe meiner ersten Vorträge habe ich Ihnen, Ihre Excellenz, schon in meinem letzten Briefe entwickelt; ich habe nur hinzuzufügen, daß in der 2ten Periode ich ziemlich lange auf den Gesetzgebungen der einzelnen slaw. Staaten mich aufzuhalten gedenke, so daß Böhmen und Mähren allein mehr als einen Vortrag in Anspruch nehmen werden. Ich denke die Gesetzgebungen und hauptsächlichsten juridischen Werke aller slaw. Stämme zu berühren, damit meine Zuhörer die Großartigkeit und die Mannigfaltigkeit des slaw. Rechts vor Augen haben könnten. Da man mir die Tage vom August bestimmt hat, halte ich mich für verpflichtet gleich vom Anfang des Semesters die Vorträge zu beginnen. Daher verlasse ich den 1/12 Sept. Krakau und begebe mich nach Warschau, denn den 7/19 Sept. werden bei uns die Lectionen beginnen.

Hier, in Krakau, regt sich ein recht gesundes wissenschaftliches Leben. Die junge Akademie verspricht sehr viel Tüchtiges. Man will beginnen mit der Herausgabe von Helcels Nachlass. Es wird nächstens die Gesch. des poln. Staats- und Privatrechts von Helcel erscheinen, dann wird man zu den Statuten, Uchwałach sejmów, zu den Urkunden übergehen. Speciell mit der Gesch. des Rechts beschäftigt sich hier der oben erwähnte Bobrzinsky; er wird auch hauptsächlich bei der Herausgabe des Nachlasses von Helcel thätig sein. Das Einzige, was man den hiesigen Gelehrten aussetzen könnte, daß sie sich den anderen slaw. Rechten bei ihren Studien möglichst fern halten und zwar, wie es scheint, grundsätzlich. Indeß diese Richtung bei der Jugendlichkeit unserer Wissenschaft wird eher gute, als schlechte Früchte tragen. Man wird gediegene Arbeiten bekommen, die auf Dokumenten, nicht aber einzig und allein auf Analogien mit den anderen slaw. Stämmen sich gründen.

Ich bitte, Ihre Excellenz, meine innige Hochachtung Ihrer Frau Gemahlin von mir zu überbringen.

Falls Ihre Excellenz mich mit einem Briefe zu beehren gedenken wird, so scheint es mir wird

er am besten ankommen, wenn er gerade in die Warschauer Universität adressirt wird.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung

Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

A Vogel.

den 27 August / 8 September 1823.

Siegel F. 285

7/10 73

Ihre Excellenz

Am Tage meiner Abreise aus Krakau habe ich Ihren liebenswürdigen Brief erhalten. Es erfüllt mich mit der größten Freude, daß Sie mit meinen Leistungen zufrieden sind. Es wird für mich immer überaus angenehm sein, wenn Sie mit meinen Arbeiten befriedigt sind, denn daraus werde ich ein sicheres Zeichen finden, daß meine Wirksamkeit wirklich nützlich ist. Den 1/13 September Abends kam ich nach Warschau und den 10/22 Sept. war mein erster Vortrag, auf welchem nicht nur der Curator anwesend, sein Gehülfe, Rector, Professoren beinahe aller Facultäten, sondern auch Herr Malkowsky gegenwärtig waren. Ich trug ungefähr dasselbe vor, was ich Ihnen in meinem vorletzten Briefe geschrieben und beendigte meinen Vortrag mit dem Beginnen der Uebersicht der Quellen des Rechts aller slavischen Völker, was ich auch noch jetzt lese und noch lange, vielleicht sogar bis Neujahr, lesen werde. Ich begann mit Böhmen und Mähren, werde dann zu Polen übergehen, dann zu den Südslawen und endlich in ~~überaus~~ kurzen Umrissen auch die Hauptgesetzbücher Russlands berühren. Überhaupt bin ich jetzt ausserordentlich beschäftigt. Wie es scheint, die Stu-

denten interessiren sich mit meinem Buche; noch mehr, denke
ich, werden sie sich interessiren, wenn ich zu den Polen über-
gehen werde*. Ich werde das Elbinger Gewohnheitsrecht möglichst
gründlich durchnehmen, um den Studenten an meinem beson-
dern diesem Monumente ein Beispiel zu geben, wie man
ein Rechtsdenkmal studiren muss; dann vermöchte ich Ihnen
vorzuschlagen, zu Kandidatendissertationen unter mei-
ner Anleitung Thesen, aus Diplomatarien schöpfend (Szujsky
hat mich mit ihnen bekannt gemacht und alle mir aufge-
schrieben) gegründete Abhandlungen aus der Gesch. des poln.
Rechts zu schreiben. Jetzt gehen alle Kandidatenar-
beiten vollkommen verloren; aber dann könnten die besten
gedruckt werden und ein gutes Material zu einer gründ-
lichen Gesch. des poln. Rechts liefern. Das ist mein Vor-
haben, welches ich noch keinem mitgetheilt habe. Ich habe hier
überall eingezogen, war sogar bis jetzt weder im Lazenky, noch
im Theater. Ausser den Professoren, bei denen ich sein
musste, war ich nur bei Malkowsky und Maciewsky; habe
keine Zeit. Was die hiesigen Universitätsneuigkeiten
anbetrifft, so spricht man, dass unser Romanisten abgeht und
auf seine Stelle ein anderer, nämlich der von Wilna

zu uns übergeführt wird; uns allen ist es sehr Schade, denn Herr Witte scheint ein sehr gutes Mensch zu sein. Dann haben wir einen neuen Collegen in der Person von Herrn Само-квасовъ, der die Gesch. des russ. Rechts lesen wird, bekommen. Er ist doch ganz neulich angekommen, hat noch seine ersten Vorlesungen nicht gehalten; er war bei mir zweimal, am Morgen und dann am Abend, ich war auch bei ihm. Er scheint ein sehr guter Mensch zu sein, der die Wissenschaft mit vollem Herzen liebt. Diesen Sommer hat er sehr viele Ausgrabungen auf den alten городища und äußerst wichtige Entdeckungen gemacht z. B. er fand einen Holzstoß, auf welchem offenbar ein russ. Fürst des 9 Jahrh. verbrannt wurde, wie die vollständigen alten Rüstung, Münzen und Knochen anzeigen. Die Rüstung, Münzen und alles von ihm Gefundene, wird mit ihm zu uns nach Warschau kommen, denn er hat die Ausgrabungen auf seinen Kosten gemacht und die gefundenen Sachen sind ~~seine~~ dessen Eigenthum. Unser Rector gibt ein Ball, dafür werden die Sachen gebracht und dem Publikum, wie es heißt, der Jugend vorgestellt werden. Unsere Universität besitzt auch schon einen Kandidaten, der sich zu der Professur der Geschichte

der slawischen Rechte verbreitet, Herr Dunin; er war bei mir
und hat auf mich einen sehr guten Eindruck gemacht. Jetzt berei-
tet er sich unter Anleitung von Dolwinsky zum Magisterexa-
men aus dem Civilrecht und dann wird er, versteht sich,
unter meiner Leitung können. Das sind alle unsere Dis-
sputirenden. Das, was Ihre Excellenz mir über Kobier schreibt,
interessirt mich sehr, denn je mehr ich das slaw. Recht kennen
lerne, desto nothwendiger scheint mir eine gründliche Kennt-
niß des byzantinischen Rechts zu sein. Die Gesch. des Crimi-
nalrechts Ihrer Excellenz ist für das Russische übersetzt und, wie
man mir gesagt hat, ziemlich gut übersetzt. Jetzt hab ich gar
keine Zeit, aber mehr denke ich die Uebersetzung durchzusehen und
dann könnte man sie ausgeben. Sie werden doch, denke ich, Ihre
dagegen haben. Zu dieser Zeit werden Sie auch zurückkehren
und dann könnten wir zusammen die Uebersetzung durchsehen.

Meine innigste Hochachtung Ihrer Frau Gemahlin.

Wenn Sie mich vor Ihrer Ankunft mit einem Briefe beehren
werden, so adressiren Sie ihn am besten an die Universität. Ich hoffe,
daß Sie meinen Brief vom 27 August / 8 Sept. erhalten haben. In ihm be-
schrieb ich Ihrer Excellenz meine Beschäftigungen in Karlowitz
und Krakau.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung

Ihr ergebenster und ehrfurchtsvollster Diener

F. Siegel.

25 Sept. / 7 Oct. 1843.

Der Rector bat mich, wenn ich an Ihre Excellenz schreiben werde, von
ihm seine Hochachtung Ihnen zu überbringen.

Ihre Excellenz

Gestern habe ich Ihren liebenswürdigen Brief erhalten und war nicht wenig erstaunt, daß Ihre Excellenz während einer so kurzen Ausflucht ins Ausland so viel Wichtiges für die Wissenschaft gethan haben. Besonders interessirt ist es, daß in Oberösterreich sich ein Manuscript des Statutes von Wislica befindet. Von einer nochmaligen Durchsicht der Handschriften in Kurnik, Krakau und Lwów kann man wohl nichts Entscheidendes für die Lösung der Fragen erwarten, da diese Handschriften dem Helcel gut bekannt und von ihm meisterhaft benützt waren, aber ein neuer Fund kann vielleicht etwas äußerst Wichtiges enthalten. Die Nachricht vom neu erschienenen Diplomatarium macht mir sehr große Freude; hoffentlich liegt noch vieles von den polnischen Denkmälern des XIII Jahrh. vergraben und wird in kurzer Zeit mit Hülfe der [illegible] das Tageslicht sehen. Die durchgelesenen Bücher werde ich gleich zurückschicken, nachdem Ihre Excellenz so gut sein wird, mir das Verzeichniß

der fehlenden Bücher zu übersenden. Die Sammlung von Urtheilsprüchen aus der Handschrift von Miklosić ist ein höchst beachtenswerter Zuwachs. Vergessen Sie nur nicht, Ihre Excellenz, die Preise der Bücher und Handschriften genau zu bestimmen. Wie ich erwartete, so gehen meine Arbeiten äußerst langsam, obgleich ich so beschäftigt bin, daß ich keine Zeit finde mich über die vom Rector mir versprochenen und bei Minister gebetenen 300 Rbl. zu erkundigen (wahrscheinlich diesen Donnerstag muß die Entscheidung aus Petersburg kommen). Vielleicht hängt die Langsamkeit meiner Arbeiten auch daher ab, daß ich seit der Gegenwart Ihrer Excellenz in Warschau jeden Abend von 7 Uhr an mit einem Kollegen beschäftigt bin und höchst wahrscheinlich bis Ende August alten Styls beschäftigt sein werde. Geschichte des röm. Rechts von [illegible] habe ich durchstudirt und Auszüge gemacht und lese jetzt Stobbe. Meine zukünftigen Vorlesungen und zugleich die Dissertation werden, wie ich Ihnen mitgetheilt, in der Geschichte der Rechtsquellen Böhmens bestehen, wo ich unter den Rechtsquellen nicht mit Stobbe die Rechtsaufzeichnung

288

verstehen werde, sondern die Wege, auf denen das objective Recht aus dem Rechtsbewußtsein des Volkes in die Welt hervortritt, die historischen Kräfte, welche das Recht gestalten. Der Plan ist folgender:

I Periode des Gewohnheitsrechtes (von IX Jahrh. – 1500).

Allgemeine Charakteristik dieser Periode.

A. Gewohnheitsrecht und seine Merkmale; seine Aufzeichnungen.

B. Die Gerichtsordnung und die Normen, welche durch Gericht im materiellen und formellen Recht gebildet werden (Inventiones baronum).

C. Verträge, besonders zwischen dem Könige und dem Volke und die Grundsätze des Staatsrechts, welche dadurch bestimmt wurden.

D. Gesetze; ihr Charakter in dieser Periode.

E. Deutsches Recht. Die deutschen Kolonisten. Jus Brunense und andere Stadtrechte. Einfluß des deutschen Rechts.

F. Romanisches Recht und sein Einfluß.

G. Römisches Recht und sein Einfluß.

Anhang: Die Landtafel.

II. Periode der Gesetzgebung (von 1500)

Die Entstehung und völlige Ausbildung der gesetzgebenden Gewalt.

Verschiedene zuzeni. Kodification der Stadtrechte. Verneuerte Landesordnung. Deutsches, Romanisches und römisches Recht.

III Juridische Wissenschaft.
Die Verfasser, ihr Leben, ihre Schriften.
Prager Universität, seine Verfassung.

Das ist der erste Versuch meiner zukünftigen Vorträge und meiner Dissertation. Schreiben Sie mir bitte, Ihre Excellenz, was Sie von einem solchen Plane, nach dem ich jetzt arbeite, denken? Für mich wäre es höchst wichtig, die Ansicht eines so hervorragenden Gelehrten, wie Sie sind, darüber zu erfahren.

Bitte ~~meine~~ unsere Hochachtung Ihrer Excellenz Frau Gemahlin von mir und meinem Geschwistern zu überbringen.

Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

F. Vogel.

den 16 August.
1874.

Warschau.
den 25ten August 1874.

Ihre Excellenz

Heute habe ich mich schon gesetzt, Ihren liebenswürdigen Brief zu beantworten, als ich so glücklich war, den 2ten Brief von Ihrer Excellenz zu erhalten. Gleich ging ich in die Universität, um das Wort pravidlnie aufzusuchen und Sie noch auf dem Lande von seiner Bedeutung zu benachrichtigen; aber, leider, bei Jungmann findet sich die einzige, völlig ungenügende Bedeutung – „kleiner Besen", und bei Ječek und Brandl steht dieses Wort gar nicht. Ich erinnere mich auch nicht irgend wo es in böhmischen Quellen getroffen zu haben. Eher kann man an das altrussische Wort правильникъ denken, welches oft gebraucht wurde und einen Sammlung solcher Lebensregeln bedeutete, nach denen man sich im Leben richten muß."

Ich kann Ihrer Excellenz nicht genug danken, daß Sie so viel Aufmerksamkeit meinem Plane der Arbeit und der Vorlesungen gewidmet haben. Ich beeile mich jetzt Ihre Bemerkungen zu beantworten: 1) Was den Umfang meiner Arbeit und zugleich Lectionen anbetrifft, so dachte ich mit verneuerter Landesordnung inclusive zu endigen. Die Periode vom Jahre 1627 bis zur Gegenwart wird von mir, sowohl in der Arbeit, als in den Vorlesungen

äußerst kurz, ungefähr auf sechs Seiten, abgethan. Der Grund dafür ist, daß das böhmische Recht mit dem Gesetzbuche Ferdinands des II zum Abschluß kommt und man weiter von seinem allmählichen Untergehen, nicht aber von seiner Entwicklung sprechen kann. Den Rath Ihrer Excellenz die Zemske prawo allein [?] und seine Schicksale zum Gegenstande der Arbeit zu machen, werde ich sehr zu Herzen nehmen. Seine Grenzen werde ich nur dann überschreiten, wenn ich bei den Vorlesungen sehen werde, daß ich auch andere Gebiete ohne allzu großen Zeitverlust bearbeiten kann. Wie Sie wissen, haben wir ja eine so ungeheure Masse von Dokumenten [?], welche alle auf die Arbeit verwendet werden können. Die verschiedenen Redactionen werde ich, nach dem Rathe Ihrer Excellenz, durch vergleichende Tabellen klar machen suchen; es scheint mir auch unumgänglich nothwendig zu sein. Bei der Arbeit werden nicht nur Diplomatar, sondern sogar Sammlungen benützt werden, denn die Gründlichkeit der Arbeit schien mir zu den ersten Erfordernisse der Abhandlung zu gehören. Ihre Excellenz hat vollkommen richtig bemerkt, daß ich eine unpassende Benennung der 3ten Periode gegeben habe. Dies erklärt sich aus meinem früheren Plane der Vorlesungen. Ich dachte in der Einleitung den Schülern einen Begriff von den Rechtsquellen des Rechts: Gewohnheitsrecht, Gesetzgebung und wissenschaftliches Recht zu geben und dann in diesen 3 Theilen die böhmischen Rechtsquellen zu behandeln. Als ich aber beim Durchdenken der Arbeiten dies auszuführen

begonnen, bemerkte ich gleich, daß eine jede dieser Quellen in einer von den Perioden des jüdischen Lebens von Böhmen besonders hervortritt und sie charakterisirt. So findet sich Gesetzgebung und Wissenschaft auch in der ersten Periode, aber die Gesetze tragen an sich einen besonderen, gar nicht der Gesetzgebung eigenen Charakter und die Wissenschaft ist äußerst mangelhaft. In der 2ten Periode tritt sich die Gesetzgebung hervor und entwickelt den Gemeinschaftsgeist und die Wissenschaft endlich nach dem Falle des Volkes wendet sich alles auf die litterarische Thätigkeit, welche durch den völligen Umschwung der Verhältnisse und die Reaktion des fremden, besonders des römischen Rechts, hervorgerufen wurde. Die Einen, [illegible] sich, erinnerten sich der guten alten Zeiten, die anderen, wie Soldatz und Weingarten arbeiten für die Praxis, um dem fremden Rechte die Wege zu bahnen. So kommt es, daß die 3 immer neben einander vorhandenen Rechtsquellen allmählich eine nach der anderen ihre Hauptrolle abspielen; daher werde ich auch bei der Wissenschaft sogar von Tacholz, dem Kenner der böhmischen Gebräuche des IX Jahrh. sprechen, dabei aber doch bemerken, daß die hauptsächliche Bedeutung der wissenschaftlichen Werke erst nach dem Falle des Volkes hervortritt. Jedoch dieser 3te Theil, der sehr Mannichfaltiges an sich fassen wird, ist noch auch in seinen Umrissen nicht fertig, aber daher kann ich auch keine systematische Ordnung von ihm angeben. Er muß nach dem Plane alles, was zur wissenschaftlichen Thätigkeit gehört in sich fassen: also die juristische Methode, die wissenschaftlichen Werke, juristische Universität u.s.w. u.s.w.

und zwar dieses Atlas von den ältesten bis zur allerneuesten Zeit, bis Brandl, Zeček, Hanel, versteht sich, so weit es möglich ist. 3) Ich habe die Landtafel daher in den Anhang und nicht unter die Gerichte versetzt, woraus sie sich entwickelte, gestellt, weil die Landtafel auch bei der Gesetzgebung, bei den Verträgen u.s.w. grosse Bedeutung hatte und daher die Schüler ihre andere, nicht minder wichtige Bedeutung leicht übersehen könnten, wenn ich die Landtafel bei den Gerichten erwähnen würde. Grossen Dank Ihrer Excellenz, dass Sie meine Aufmerksamkeit auf die pravo lenne gerichtet haben; ich habe es übersehen. Unterdessen, denke ich, dass bei den Verfassungen vieles sich noch anders gestalten wird und ich zugleich eine Probe haben werde, wie dieses Atlas auszuführen ist.

Es freut mich sehr, dass wir in unserer Bibliothek mit der Spende Ihrer Excellenz auch ein so treffliches Exemplar des Litthauischen Statutes haben werden. — Der Rector ist den 28ten Juli alten Styles zurückgekehrt und befindet sich in sehr gutem Humor. Bei ihm war ein Abend, auf welchem auch ich eingeladen war; es geht Alles sehr gut. Reinsberg befindet sich auch ganz wohl; zu ihr sind aus Petersburg ihre 2 Schwestern gekommen, welche die ganze Zeit während der Mann auf Reisen war, bei ihr blieben und jetzt noch hier sind. Unser Dekan ist auf der Dorfschule in Willanow; daher habe ich ihn ganze Wochen nicht gesehen.

Könnten Sie nicht, Ihre Excellenz, so gut sein, mit sich mehr Warschauer [illegible] zu bringen? Verzeihen Sie, dass ich Sie mit dieser meiner unnützen Bitte belästige.

Bitte meine Hochachtung Ihrer Excellenz Frau Gemahlin von mir und meiner [illegible] zu überbringen.

Ihnen noch einmal, Ihre Excellenz, herzlich für die Aufmerksamkeit, die Sie dem Plane meiner Arbeiten geschenkt haben, dankend, verbleibe ich

Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

251

Warschau den 24ten December 1874.

Ihro Excellenz

Uebersende Ihnen, mit der größten Bereitwilligkeit, die Uebersetzung Ihres Artikels. Bei uns ist Alles beim Alten. Sowohl ich, als unser Pawinski, haben Gratulationskarten geschickt Ihrer Excellenz Frau Generalin. Pawinski wird nicht in Ihre Gegend fahren, denn die Eltern waren diese Tage sehr durch die Krankheit ihres Sohnes betrübt; jetzt befindet sich das Kind besser. Diese Zeit war auch krank unser Pastor Malkowski; der sich schon auch beinahe erholt hat. Morgen werde ich bei ihm sein, um ihn mit den Feiertagen zu gratuliren. Was uns beide anbetrifft, so befinden wir uns gut und danken herzlich für die Erinnerung. Ich und meine Geschwister gratuliren [illegible] Ihrer Excellenz zu den Feiertagen.

Ihr unterthänigster und gehorsamster Diener

O. Vogel.

Права и обычаи инородцевъ Сибири изложены на письмѣ по порученію правительства, подъ надзоромъ Генералъ-Губернатора Сибири, въ началѣ двадцатыхъ годовъ нынѣшняго столѣтія, назначенными для этого чиновниками со словъ самихъ инородцевъ, которые были обязаны утвердить свои показанія или собственноручною подписью или приложеніемъ своихъ печатей. Нѣкоторые изъ нихъ, записанные на монгольскомъ языкѣ, потомъ были переведены на русскій языкъ правительственнымъ пере-

~~водчикомъ~~ водчикомъ (которымъ былъ, какъ кажется, коллежскій совѣтникъ Игумновъ). Впослѣдствіи, какъ оригиналъ, такъ и переводъ такимъ путемъ возникшихъ сборниковъ, были пересланы въ Петербургъ. По переходѣ главнаго начальства надъ II Отдѣленіемъ личной Его Императорскаго Величества канцеляріи къ Гр. Сперанскому, было постановлено, согласно съ возникшею въ то время мыслію — приступить къ составленію сводовъ всѣхъ мѣстныхъ правъ имперіи, заняться также приготовленіемъ свода законовъ для инородцевъ Сибири. Эта работа была поручена дѣйствительному статскому совѣтнику Вѣличко, основательно знакомому съ положеніемъ дѣлъ Сибири; ему также переданы вышеупомянутые сборники для пользованія. Вѣличко выполнилъ возложенный на него трудъ и составилъ предполагавшійся сводъ сначала по указаніямъ Гр. Сперанскаго, а потомъ Гр. Блудова, главно-управляющаго II Отдѣленіемъ. Нижеподписавшійся, занимаясь различными законодательными работами въ Отдѣленіи, какъ состоящій при главноуправляющемъ Гр. Блудовѣ, получалъ нѣсколько разъ отъ послѣдняго порученіе ознакомиться съ работами дѣйствительнаго статскаго совѣтника Вѣличко. Въ это то время, разсмотрѣвъ эти до высшей степени цѣнные и въ своемъ родѣ единственные сборники, поручилъ я списать копіи для себя со всѣхъ этихъ сборниковъ, съ цѣлію или издать ихъ со временемъ, если-бы они не были опубликованы правительствомъ или, по крайней мѣрѣ, сдѣлать о нихъ особыя, тщательныя сообщенія въ отдѣльной статьѣ. Однако болѣе важныя правительственныя и другія не терпящія отлагательства работы, не позволили мнѣ заняться этимъ предметомъ. Во всякомъ случаѣ считаю своею

заслугою, по крайней мѣрѣ, то, что сохранилъ столь важный матеріалъ, ибо по оставленіи мысли составить особый сводъ законовъ для инородцевъ Сибири и по наступившей смерти Вѣличко, я уже не могъ получить никакого извѣстія объ оригиналахъ, которые не нашлись въ трудахъ II Отдѣленія и, какъ слѣдуетъ полагать, пропали. Такимъ образомъ мои копіи, какъ думаю, нынѣ остаются единственнымъ ихъ воспроизведеніемъ, которое во всякомъ случаѣ можетъ послужить основаніемъ изданія этихъ цѣнныхъ матеріаловъ, могущихъ бросить немало свѣта на права первобытныхъ народовъ, ознакомленіемъ съ которыми ~~съ~~ съ нѣкотораго времени зачинаютъ такъ усердно заниматься европейскіе ученые.

Könnte ich nicht Ihre Excellenz mit der Bitte belästigen, den 3ten Theil Codex von Jireček und den 2ten Theil libri citationum von Brandl mit sich nach Warschau zu bringen; beide Bücher werden mir sehr nöthig sein.

Ihre Excellenz

Alles, was Sie mir in Ihrem letzten liebenswürdigen Briefe aufgetragen haben, ist erfüllt. Ihren Aufsatz, der sich allmählich zu einem kostbaren Werk von 18 Druckbogen entwickelt hat, habe ich in 8 vollen Exemplaren erhalten, 5 vom Senator Karol von Hube und 3 vom Herrn Podlewski, mit dem ich bei dieser Gelegenheit Bekanntschaft gemacht habe. Die Exemplare sind, nach Ihrem Wunsche, folgenden Persönlichkeiten bestimmt: 1) Prof. Pawinski, 2) Prof. Nikitski (der über Pskow geschrieben hat), 3) Samokwasow, 4) Hanel, 5) Bogišić, 6) Kotlarewski, 7) Museum, 8) mir. Daß Sie meiner nicht vergessen haben, danke ich innig Ihrer Excellenz. Von diesen Exemplaren sind heute 2 Exemplare nach Prag (dem Kotlarewski und dem Museum) und eins nach Wien (dem Bogišić) abgeschickt worden. Heute ist auch ein Exemplar dem Nikitski übergeben, der Ihnen dafür herzlich dankt. Die anderen bleiben noch bei mir, werden

aber diese Tage, nach ihrer Bestimmung, theils abgegeben, theils abgesandt.
Auch ohne den Auftrag Ihrer Excellenz werde ich es für meine Pflicht
halten, die studierende Jugend auf Ihr Werk (polskie prawo und
Rota) aufmerksam zu machen.

Es war mir unangenehm zu erfahren, daß Sie sich diese Zeit nicht
ganz wohl fühlten, was Sie auch von der Reise nach Krakau abhielt.
Diese Tage habe ich auch Ihrer sehr oft erinnert. Es ist wieder ziemlich
kaltes Wetter und Ihre Wohnung scheint nicht sehr warm zu sein.
Großen Dank, daß Sie mich von den Druckstücken benachrichti-
gen wollten, falls Sie solche aus Krakau oder von Brandt er-
halten.

Bei uns giebt es nichts Neues. Von dem Herrn Rector L. habe
ich von Sawicki erfahren, daß er stark an den Augen gelitten
hat, so daß man ihm sogar eine Operation gemacht hat. Zwei
Wochen habe ich ihn schon nicht gesehen. Diesen Sonnabend waren
wir mit Sawicki bei Rector und diesen Montag bei Matkowski;
wo ziemlich große Gesellschaft sich befand. Es geht hier

nicht ungegründetes Gerücht, daß Prof. Pawinski bald einen ordentlichen Professor erhalten wird. Diese Nachricht freut mich herzlich.

Was meine Arbeiten anbetrifft, so habe ich Statuta Bozaterska abgeschlossen und beschäftige mich speciell mit Ordo judicii terrae und Jus terrae Cracoviae, dann werde ich übergehen zu dem Werke von Dubc, Statuta Tortorska und [illegible]; die Arbeiten gehen nicht schnell, denn man wird oft von der Arbeit abgerissen. Die Gesundheit meiner Großmama ist ziemlich gut, sie klagt nur fast über ihre Augen.

Einige Werke von Homeyer über die Rechtsbücher haben wir, die anderen habe ich schon seit lange ins Register der zu kaufenden Werke gestellt.

Bitte von mir und meiner Großmama unsere Hochachtung Ihrer Excellenz Frau Gemahlin zu überbringen; wir bedauern sehr, daß Sie sich nicht ganz gut fühlt.

Mit der innigsten Hochachtung verbleibe ich Ihrer Excellenz

Ihr unterthänigster und gehorsamster Diener

J. Kunzel.

Warschau den 16ten Februar.
1875.

295

20/2 75

Ihre Excellenz

Ich kann Ihnen nicht genug danken, daß Sie sich so sehr meiner annehmen, um mich in der Meinung der gelehrten Welt zu heben. Dessenungeachtet scheint es mir undenkbar, die Kritik des Avesta zu übernehmen. Alle meine Zeit ist durch die Vorbereitungen zu den Vorlesungen und meine Vedaarbeiten, von der meine ganze Zukunft abhängt, eingenommen. Eine neue Arbeit würde meine Kräfte zersplittern, mich von meinem Studium ablenken und die Vedaarbeiten ins Unendliche verziehen. Ich glaube, daß das Beste, was ich jetzt thun kann, ist mit allem Eifer auf die Promotion zum Doctor loszusteuern. Es scheint mir, Ihre Excellenz, daß Sie darin mit mir übereinstimmen. Die Arbeit rückt bei mir äußerst langsam vor, dessenungeachtet geht sie doch immer vorwärts und, wie es scheint, ja

weiter ich arbeiten werde, desto schneller wird es gehen, denn erst jetzt gewöhne ich mich an den Styl der Quellen des litauischen Rechts, die ich früher mehr aus der Litteratur, als aus erster Hand gekannt habe. Außerdem glaube ich nicht im Stande zu sein, eine Kritik oder Anzeige zu schreiben. Nach meiner Ansicht erfordert eine solche Arbeit eine gründliche philologische Bildung, die ich leider nicht besitze.

Was das zu kritisirende Werk selbst anbetrifft, so ist es im vorigen oder vorvorigen Jahre erschienen und schon lange für unsere Bibliothek von Барсов bestellt, der sich speciell mit Litthauen seit lange beschäftigt. Der Autor (Спдарев-скій) ist ein Mitglied der Commission für die Ausgabe der alten Denkmäler in Wilna. Da die Commission sich nicht durch die Gelehrsamkeit ihrer Glieder auszeichnet, ist zu vermuthen, daß es mit dem Werke auch nicht ganz gut bestellt ist. Leider spricht man von seiner Arbeit nicht mit besonderem Lobe.

Da ich Ihre Erwartung, Ihren liebenswürdigen Antrag

nicht annehmen kann, habe ich auch das Antwortschreiben zum Patro-
nat nicht vorbereitet, da Sie mir schreiben, daß ich nur im Falle
der Annahme eine russische Antwort in meinem Briefe Ihnen
schicken muß. Der Sammlung wegen ersuche ich hier den Titel
des Patronats, der Ihnen, Ihre Excellenz, vielleicht nützlich sein wird
zu wissen: Непременный секретарь, Тайный Советникъ,
Константинъ Степановичъ Веселовскій.

Herr Doktor Dolewinski läßt mir Ihnen sagen, daß er diese
Tage das Verzeichniß der verkauften Bücher erhalten hat,
es in ganz kurzer Zeit abschreiben lassen und Ihnen über-
senden wird.

Mein Brief mit den Nachrichten über das Erhalten und
Absenden Ihres werten Werkes befindet sich schon sicher in Ihren
Händen. Die Aufmerksamkeit der Studenten auf das Erschei-
nen Ihrer gründlichen Abhandlung habe ich diesen Donners-
tag gerichtet.

Diese Tage habe ich nur eine wichtige Neuigkeit erfahren:
Banquier ~~Al.~~ Bloch hat unserer Universität eine Summe

von 10000 Rbl. auf einmal und ein alljährliches Einkommen von 2500 Rbl. geschenkt. Mit Ministerium stehen wir auch auf dem besten Fuße: der Rector hat für 2 Stipendiaten zur Vorbereitung auf die Professur Gehalte bei Minister gebethen. Es war nur ein Versuch, denn gewöhnlich schlägt das Ministerium ab; aber, wider Erwarten wurden unsere beiden Stipendiaten für Reisestipendiaten in der kürzesten Zeit erklärt und der Rector erhielt darüber einen liebenswürdigen Brief vom Minister selbst. Weiter, wie es scheint, giebt es nichts neues, Ihre Excellenz.

Es ist mir höchst unangenehm, daß es immer nicht ganz gut mit Ihrer werthen Gesundheit bestellt ist. Ich fühle mich auch diese ganze Zeit nicht ganz wohl; wie es scheint, habe ich ein Übermaß Arbeit.

Mit der innigsten Hochachtung verbleibe ich

Ihr unterthänigster Diener

A. Tügel.

den 20ten Februar.

1875.

297

Warschau 26 April / 8 Mai 1875.

Ihre Excellenz

Gleich nach dem Empfange Ihres liebenswürdigen Briefes ging ich zu Barsow, um von ihm die Ihnen versprochenen Bücher zu nehmen. Er gab mir seine „Materialy" und ein Abdruck einer Reisebeschreibung aus dem 16 Jahrh. Sein bestes Werk über die altrussische Geographie nach Nestor ist weder bei ihm, noch in den Buchhandlungen zu finden. Er entschuldigt sich sehr, daß er Ihnen dieses Werk nicht darbringen kann. Diese Bücher zugleich mit Cod. von Jireček, den Ihre Excellenz so gut waren für mich nach Warschau zu bringen, übergab ich unserem werthen Herrn Richter Lagana, der Ihnen einige Neuigkeiten mittheilen und zugleich Ihnen einen von mir aus Zagreb von Prof. Kanel erhaltenen Brief überbringen wird. In diesem Briefe werden Sie viele Erwähnungen von Ihrer Excellenz, Mittheilungen von den zukünftigen Arbeiten dieses jungen Mannes und zugleich Versprechungen uns Bücher zu schicken, finden. Herr Richter L. fährt bestimmt zu Ihnen diesen Dienstag.

Herzlichsten Dank, daß Sie nachfragten. Die Gesundheit meiner Großmama ist, wenn man ihre Jahre in Betracht nimmt, ziemlich gut. Während der Feiertage hat sie sogar einige Besuche gemacht. Was mich anbetrifft,

Bitte, Ihre Excellenz tausend und aber tausend Mal um Verzeihung, daß dieser mein Brief wegen des Mangels an Platz besonders unleserlich sich gestaltet habe.

so war ich sehr mit meinen eigenen Angelegenheiten beschäf-
tigt. Ich erhielt vom Lande einen Brief, der meldete, daß
unsere Bauern schon im November von der Krone
losgekauft worden. Um zu erfahren, ob dieses wahr
ist und ob ich irgend welche Summe von der Krone
erhalten werde, mußte ich viele Briefe zu meinen
verschiedenen Bekannten auf dem Lande absenden.
Das Resultat dieser Correspondenz war, daß ich in Нов-
городское Губернское по крестьянским делам Присут-
ствие eine Bittschrift schreiben sollte, um die Loskauf-
summe in Wechseln zu erhalten. Ob aber irgend
eine Summe vorhanden ist, oder, was sehr oft der Fall
ist, die Krone Alles für verschiedene rückständige
Abgaben meiner Vorgesetzten nehmen wird, weiß
ich bis jetzt nicht. Die Vorlesungen werden bei uns,
in der juridischen Facultät, bis zum 13/25 Mai dauern.
Bei den Philologen, also auch bei Ihrem Prof. Sowinski,
waren sie schon den 5/17 April beendigt. Unsere Facul-
tät war sogar so eifrig, daß einer von den Professo-
ren den Vorschlag gemacht hatte, sogar die Hälfte
der Leidenswoche zu lesen, was alle die anderen als
tief religiöse Leute, in Entsetzen versetzte. Außerdem le-
se ich jetzt die große Kandidatschrift von Swecinski; der
junge Mensch besitzt eine erstaunliche Belesenheit und
einen enormen Fleiß, zeichnet sich aber nicht durch glänzende
Talente aus. Schwerlich lassen sie ihn als Kandidaten zur

Professur bei der Universität zu besetzen und habe davon schon mit Herrn Rector gesprochen, der meinem Vorschlage gut gesinnt zu sein scheint. Dann muß ich einen Wust kleiner Studentenarbeiten durchlesen, welche von den Seminaristen gebraucht werden; einen von ihnen, die das Werk Ew. Exzellenz behandelten, haben Sie gesehen. Die Seminarien, so viel ich mich erinnere, beginnen nach dem 1/12 Mai und werden, wie gewöhnlich, bis zum 1ten Juli neuen Styls dauern. Ihr Werk über die Statuten von Nieszawa besitze ich bis jetzt noch nicht; ich habe es erst neulich, nämlich diesen Montag, bei Herrn Malecki gesehen. Wenn Ew. Exzellenz so gut sind, mir ein Exemplar von Ihrem neuen Werke zu versprechen, so werde ich dieser Tage zum Herrn Senator Karl von Stube gehen, der mir ein Exemplar davon vielleicht geben können wird. Empfangen Sie zum voraus meinen eigenen Dank für Ihr neues Werk. Danke Ihnen herzlich für Ihren liebenswürdigen Vorschlag von mir Aufträge ins Ausland zu übernehmen. In Krakau bitte meinen Gruß den alten, der meiner sich noch erinnern, zu überbringen. Endlich könnten Sie nicht, Ew. Exzellenz, durch Hr. Brandt erfragen ob er meinen ihm am 7/19 Januar 1875 geschriebenen rekommandirten Brief mit der Einlage von 5 Rbl. für die Moravska matica und meine am demselben Tage ihm zum Geschenk gesandten Werk erhalten hat. Auf beides habe ich von ihm seit der Zeit keine Antwort erhalten. Wenn er vielleicht, Ew. Exzellenz, über mich darüber unwillig sein wird, daß ich ihn mit meinen Aufträgen belästigte, so bitte ich mich gegen seinen Unwille zu schützen und ihm zu sagen, daß ich ihn niemals mit meinen Bitten belästigen würde, wenn er selbst nicht so gut wäre mir die Erlaubnis dafür zu geben. Noch als ich in Brünn war, übergab ich

ihm 8 Gulden, damit er mich in die Matica einschreibt und mir den Rest in Büchern, die von der
Mat. herausgegeben sind, kauft und nach Warschau überschickt (dieses alles zu thun hat
er mir selbst vorgeschlagen) aber weder Bücher, noch irgend ein Schreiben habe ich
seit der Zeit von ihm erhalten. In Wien könnten Sie nicht, Ihre Excellenz, von Jire-
ček für sich Cod. jur. b. tomi III pars 2 complectens jus terrae saeculi XV. Pragae 1873
erhalten; dieses Werk ist für mich außerordentlich wichtig und ich hoffte, daß Sie so gut
sein würden nach Ihrer Ankunft nach Warschau [illegible] mir einige Zeit zu
leihen. Wenn Ihre Excellenz es für passend und [illegible] für meine Studien
finden werden, könnten Sie dem H. Jireček den Plan meiner Arbeit vorlegen und
seine Meinung darüber fragen. Daher schicke ich Ihnen den Plan meines zukünfti-
gen Werkes, wie er sich jetzt gestaltet hat. — Diese Tage hat mein College
Prof. Baudouin einen Brief von Jagić erhalten, in welchem J. schreibt, daß er
vom September ein Journal über slavische Philologie herauszugeben gedenkt;
Nehring, Krzyżanowski, Miklosič werden davon Theil nehmen. — Der
junge Herr Rostiszewski war diese Tage bei mir und brachte mir das Ver-
zeichniß der Bücher, die er zu haben wünscht. Ich wollte Freitag für
ihn diese Bücher nehmen, aber die Bibliothek war verschlossen,
daher versprach ich ihm Montag seinen Wunsch zu erfüllen, aber
heute erhielt ich von ihm einen Brief, daß er diese Tage auf
einige Zeit verreisen muß. — Wenn ich den Rector sehen wer-
de, werde ich ihm bestimmt Ihren Gruß überbringen und ihm sa-
gen, daß Sie sehr bedauern ihn zu Hause nicht getroffen zu
haben. — Diesen Moment erhielt ich einen Brief von Bogišić und Pe-
vić; er schreibt mir, daß uns geschickte Bücher in Zagreb sich aufhielten
und jetzt schon sicher nach Warschau fahren. — Bitte unsere Hoch-
achtung Ihrer Excellenz Frau Gemahlin von uns zu übermitteln.
Ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung

Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

Hanel.

12/9 75

Ihre Excellenz

Gleich nach dem Empfange Ihres höchst liebenswürdigen Briefes ging ich zu meinem Nachbar, um ihm Ihren Wunsch vom Königsberger Manuscripte ein facsimile abzunehmen, zu melden; er erwiderte mir, daß er es sehr gern thun würde, nur wisse er nicht, von welcher Seite des Manuscriptes Sie das facsimile haben wollen. Am Abend desselben Tages war ich bei Małkowski, der mir gesagt hat, daß Sie nach zwei Tagen Warschau besuchen werden. Wir haben daher mit Herrn Dawidski beschlossen, Sie zu erwarten und sich mündlich bei Ihrer Excellenz vom facsimile zu erkundigen. Außerdem war auch diese ganze Zeit mein ...

Kollege mit seiner Rede beschäftigt, die er gestern vortreff-
lich gehalten hat. Die Hoffnung Sie recht bald in War-
schau zu sehen, hielt mich auch ab Ihnen, Ihr Schreiben,
möglichst schnell zu antworten. Indessen aber verging
schon beinahe eine Woche und Sie befinden sich
nicht in unserer Nähe. Gestern war bei uns Act,
der sehr gut abgelaufen ist; der Rector hielt eine
lange Rede, in welcher er die Lage der Univer-
sität sowohl in Betreff der Professoren, als der Studenten
schilderte; in dieser Rede lobte er die Arbeiten
von Pawinski, Makuschef, Jakowlew, Samokwasow. Nach
der Rede des Rectors folgte der Vortrag meines
Nachbarn, der, wie gesagt, sehr gut abgelaufen ist;
sonst haben wir keine besonderen Neuigkei-
ten. Ich erhielt diese Tage einen Brief von Ha-
nel, der mit größter Freude das Erscheinen [illegible]

am Euphrat begraben und selbst Theilnehmer davon [illegible]
er befindet sich jetzt in München. Der Rector [illegible] ist sehr
mit den Ausgrabungen des Herrn Parikki zufrieden, daß
er ihm, ungeachtet des Beginnens des Schulsemesters
einen Urlaub auf eine Woche bewilligt hat; derselbe
hat mein Haus heute früh Warschau verlassen,
um seine Ausgrabungen zu Ende zu führen.

Großen, großen Dank für die Bemerkungen
zu meinem künftigen Artikel [illegible].

Ihre Excellenz und Ihre Excellenz Frau Gemah-
lin haben mich so gepflegt während meines Besuchs
auf Ihrem Landgute, daß ich gestärkt, gesund und
munter mich an die Arbeit gesetzt habe; die Zeit,
welche ich in Ihrer Mitte verbrachte, wird unauslöschlich
in meiner Erinnerung, als einer der angenehmsten
Augenblicke meines Lebens bleiben.

Unsere Hochachtung Ihrer Excellenz Frau Gemahlin.

In der Hoffnung, Sie recht bald in Warschau zu sehen, verbleibe ich mit der innigsten Hochachtung

Ihr unterthänigster Diener

A. Nagel.

Warschau.
31ten August / 12 September 1875.

Warschau den 12ten Februar.
1876.

Euer Excellenz

Die traurige Nachricht vom Tode Ihrer Frau Gemahlin hat mich außerordentlich ergriffen. Der Gedanke, daß das schwere Unglück Sie in einer fremden Stadt, ferne von allen Ihren Verwandten, getroffen, hat mich so bestürzt, daß ich selbst daran dachte einen Urlaub zu nehmen und nach Paris zu Ihnen zu eilen. Erst jetzt, nach der Rückkehr des Senators Karol von Hube, bin ich beruhigt dadurch, daß Ihr Bruder nicht in der Schweiz, sondern in Paris, während des Todes Ihrer Frau Gemahlin sich befand, daß Sie also in den schweren Stunden der Trauer nicht allein waren und daß Ihre Gesundheit während dieser Zeit nicht gelitten hat.
Bei uns hat sich seit Ihrer Abreise nichts verändert außer einem langen Briefe, den ich ungefähr vor anderthalb

Monat Ihnen nach Paris absandte, habe ich Ihrer Excellenz
Alles Neue mitgetheilt. Seit der Zeit ist nichts Bedeutendes
geschehen. Brandl und Hanel schweigen. Aus Prag habe
ich schon mehr als seit einem Jahre nichts erhalten,
obgleich schon längst dorthin für die Bücher 20 thl.
abgesandt sind. Hr. [illegible] hat das Drucken
Ihrer Sammlungen der Gebräuche von sibirischen
Völkern und seiner Dissertation noch nicht be-
gonnen, er schreibt jetzt ein Vorwort zu den sibiri-
schen Gebräuchen. Ich lese über die Geschichte des
Rechts in Polen unter den Piasten und folge in
meinen Vorlesungen beinahe sklavisch Ihrer
trefflichen Arbeit über das XIIIte Jahrh. Fräulein
Elpenmohr, von der ich Ihnen in meinem Briefe schrieb,
hat Warschau verlassen und fuhr nach Zagreb. Wie
es scheint, war sie höchst über mich erzürnt, daß
ich ihr beinahe gar nicht in ihren Studien geholfen.
Vom Grunde meiner Vorliebe [illegible]

habe ich Ihrer Excellenz auch schon geschrieben und bin vollkommen überzeugt, daß Sie meine Vorsicht loben werden. Gestern war bei mir der Rector, der einigen Theilnahme an dem Sie betroffenen Unglück genommen hat. Er ist sehr erfreut, daß sein Töchterchen jetzt beinahe vollkommen vom Typhus genesen ist. Er hat mir eine für uns alle sehr unangenehme Nachricht mitgetheilt, daß der Finanzminister wieder abgeschlagen hat, die Hälfte der Summe von den Studenten der Universität zu geben. Wie Sie wissen, überall geht Alles, was die Studenten für die Lectionen zahlen, in die Universitätskasse, nur bei uns wird die Hälfte davon in die Kronskasse genommen. Der Minister erwiderte, daß die Privilegien der russischen Beamten in den westlichen Provinzen der Krone so viel zu stehen kamen, daß sie dafür eine Entschädigung bedarf und diese Entschädigung erhält die Krone, sagte der Minister, aus

den Sturm, die andererseits in die Kasse des Ministeriums der
Volksaufklärung fließen. So befindet sich unsere Universi-
tätsfrage wieder in einem beinahe hoffnungslosen
Zustande. Von der Kommission über die Organisation
der Universitäten ist nichts zu hören; es ist nur über-
all bekannt geworden, daß Delianoff und Pobedo-
noszew gegen alle Veränderungen sind, während
die anderen Glieder, scheint es, eine Reform ver-
langen. Dieser Tage habe ich einen Brief vom Prof.
[illegible] erhalten, in dem er mir schreibt, daß
er seine ersten Sendungen der südslawischen
Gesellschaftsschriften auch nach Warschau wieder
schickte, die der frühere Gesandte verloren gegangen
ist. Danken Sie recht herzlich ihm von mir, Ihr
schuldig, falls Sie ihn sehen werden. Ich werde
ihm schreiben gleich nach dem Empfangen der Bü-
cher. Mein College Hr. Prof. Miklaszewski ist
unlängst für seine Verdienste zum emanci-

303

22/3 76

Ihre Excellenz

danke Ihnen herzlich für Ihren liebenswürdigen Brief. Ich be-
greife vollkommen, wie Sie durch das Sie getroffene Unglück
erschüttert sind; Gott gebe, daß die Ruhe wieder zurückkehren
möchte, daß Sie an die Unwiderbringlichkeit des Verlustes sich
gewöhnen würden und sich wieder an Ihre literarischen Arbeiten
setzen würden, die so äußerst wichtig für die Entwicklung der ge-
schichtlichen Kenntnisse sind.
Seit Kurzem habe ich einen Brief von Hanel erhalten. Er schreibt
mir eine Neuigkeit, die Ihnen sehr angenehm sein wird. Auf seinen
Antrag sind Sie einstimmig zum Mitglied der Akademie von
Zagreb gewählt und das Diplom darauf ist schon nach Radoms ge-
sendet worden. Hanel schickt mir Bücher auf mehr als 50 Gulden,
so daß ich bald alles Neue über die Südslaven haben werde.

Ueber die Geschichte der Südslawen sind neulich 2 Werke herausgekommen, das Werk von Konstantin Jireček und die Untersuchungen von Drinov. Beide habe ich noch nicht gesehen, habe aber viel Lob von beiden gehört. Den Band habe ich bis jetzt noch nicht erhalten; es scheint, daß das Glossar noch immer nicht herausgekommen ist. Dem Erscheinen des 4ten Bandes Starodawnich Pomników (statuta synodalia episcoporum Cracoviensium 1320–1420) werden Sie wohl wissen. Weiter scheint nichts herausgekommen zu sein. Neulich erhielt ich einen Postanweisung auf Bücher auf Ihren Namen. Ich eile nach Postamt und dachte schon daran, von wo die Bücher sein mögen und daß ich sie Ihnen, Ihrer Bestellung, möglichst schnell nach Kowno absenden werde. Aber da kam die Enttäuschung. Das Postamt forderte Geld für das Facsimile, die Ihnen von Żupański im Septembermonat geschickt, von mir aus der Censur erhalten und Ihnen nach Radom abgesandt wurden. Die Bücher waren nicht frankirt. Bei uns hat

Samokwasow von der moskauer archäologischen Gesellschaft goldene Medaille für seine Ausgrabungen erhalten, was ihn außerordentlich erfreut hat. Er druckt jetzt auf seine Kosten Ihre Gewohnheitsrechte der sibirischen Völker, wie er schreibt, es sind schon mehr als 3 Druckbogen gedruckt. Herr Rydzicki hat von der Universität 300 Rbl. erhalten auf das Drucken seines Buches über das römische Recht und Herr Okolski saß heute bei mir den ganzen Morgen; ich habe ihm seine Erklärungen zum neuesten Gesetz vorgezeigt; diese Erklärungen werden von Okolski, Miklaszewski und Budziński in polnischer und russischer Sprache herausgegeben. Was mich anbetrifft, so fühlte ich mich diese ganze Zeit unwohl und diesen Sonntag litt ich so sehr, daß ich den Arzt rufen mußte und Montag nicht in der Universität sein konnte. Der Doctor fand, daß ich seit lange einen starken Gedärmekatarrh habe und daß ganz sehr sich auskuriren muß. Dieser Krankheit, sagt er, daß ich diesen ganzen Winter mich schlecht gefühlt habe. Zukünftigen Semester denke ich die Geschichte des Rechts der Slaven vorzu-

tragen und daher mache ich schon jetzt an meinem zukünftigen Cursus. Da dieses Recht ohne Kenntniß der Geschichte von Byzanz nicht ~~vorgetragen~~ verstanden werden kann, so bitte ich herzlich Ihre Excellenz, zu erfahren, ob nicht seit den Arbeiten von Montreuil, Zachariä von Lingenthal und Heimbach etwas Neues erschienen ist? Rambeau, wenn ich nicht irre, hat noch im Jahre 1871 ein Werk über Byzanz, das gut sein soll, geschrieben; hat er nicht seit der Zeit weiteres publicirt? Was macht société de législation comparée und ihr gelehrter Präsident? Sind nicht irgend welche wichtige neue Arbeiten über das altfranzösische Recht herausgekommen? Wie steht überhaupt die Geschichte des Rechts in Frankreich? Benachrichtigen Sie mich, bitte Ihre Excellenz, von allen diesen Sachen, die für mich äußerst wichtig sind.

Mit der innigsten Hochachtung verbleibe ich

Ihr dankbar ergebenster Diener

[illegible]

den 22ten März
1876.

Warschau den 30ten August 1876.

Ihre Excellenz

Wir waren so gastfreundlich von Ihnen empfangen, daß die Erinnerung der Zeit, die wir bei Ihnen verbrachten, lange in unserem Gedächtnisse bleiben wird. Meine Großmama gefiel sehr Stoleczko; sie fühlte sich bei Ihnen besser, als irgendwo anders. – Wir fanden bei unserer Ankunft unsere Wohnung verschlossen, da das Dienstmädchen auf zwei Stunden ausgegangen war. Unsere Lage konnte sehr kritisch werden, da auch bei Pawiński die Wohnung verschlossen war. Glücklicherweise traf uns auf der Treppe Prof. Ste-dzebecki, unser Nachbar, und bei ihm tranken wir Thee und verblieben bis 10 Uhr. Am anderen Tage früh Morgens übergab ich Ihren Brief dem Senator Karol von Hube und war in der Universität, um mich über die Be-

ihr für den H. Schreiber zu erkundigen. Leider Barsov
suchte ich während 2 Tage und fand ihn nicht. Der Rector,
den ich auch besucht habe, sagte mir, daß er Anfang Sep-
tember nach Petersburg fahren muß, wo er sicher zwei bis
drei Monate verbleiben wird, denn den 16ten September
ist die erste Versammlung des Comitees über den neuen Ustaw
der Universitäten bestimmt. Wie es scheint, der Ustaw wird
doch verändert werden. Sonst gibt es hier nichts Neues. Jedoch
habe ich noch äußerst wenige hier besucht, denn gleich den an-
deren Tag habe ich mich erkältet: ich habe gehustet, hatte
Kopfschmerzen u.s.w. Jetzt ist es wieder viel besser. Großmama
und ich waren diesen Sonnabend äußerst erfreut durch den
Besuch der Mme Мекинин, der Gattin unseres guten
Bekannten, der hier zum член судебной палаты ernannt
ist. Sie werden sich sicher, Ihre Excellenz, erinnern,
daß ich Ihn noch vor meiner Abreise ins Ausland

306

sehr gerührt habe. Hier wohnt er zwei Schritte von uns ent-
fernt und wir waren noch Sonnabend bei ihm. Die Familie
ist wohlhabend, so daß sie hier eine Wohnung für 2000
Rbl. gemiethet hat. Wir machen mit Fr. Alexandra schon
Pläne die nächsten Ferien im Nowgoroder Gouvernement
zu verbleiben. An die Arbeit habe ich mich beinahe noch
nicht gesetzt, weil nämlich würde ich mit der Einrichtung
unserer Wohnung zu thun. Um die Aufträge von Mme
Pirogoff zu erfüllen, war ich dreimal bei Ihrem Sohne,
habe ihn aber leider nicht getroffen; morgen werde ich
wieder zu ihm gehen und wenn ich ihn auch dann nicht
treffe, werde ich meine Visitenkarte lassen und darauf
alle die Aufträge aufschreiben.
Ihnen, Ihre Excellenz von uns beiden die vollkommene Her-
stellung Ihrer Gesundheit wünschend, verbleibe ich
mit der innigsten Hochachtung

Ihr unterthänigster Diener
A. [illegible].

Bitte unsere Grüße Madame Pirogoff zu überbrin-
gen; ich schicke Ihr die versprochenen gedruckten Schlowd[?]-
ünen und Ihrer Excellenz den Auszug aus [illegible] aus d.
Sbornik Bogišića.

Warschau, den 11/23 September 1876.

Ihre Excellenz

Grossen, grossen Dank für Ihren neuen Aufsatz „kościół parafialny"; mir hat ihn und Ihren Brief diesen Dienstag Hr. von Pirogoff gebracht. Aus Ihrem Briefe konnte man glauben, dass der Krieg schon erklärt ist, aber Gott weiß ob es dazu noch kommen wird. Bei uns ist Alles ruhig und man vermuthet ganz und gar nicht, dass man vielleicht am Vorabende blutiger Kriege lebt. Nach dem Anfang der vorigen Woche [illegible] bei mir Hr. [illegible], der aus Prag zurückkehrte und sagte mir, dass nach der allgemeinen Meinung Anfang nächster (d.h. dieser) Woche der Krieg erklärt sein wird. Bei uns sind die Vorlesungen bis zum 13/25 September wegen der Versammlung der Naturforscher aufgeschoben. Der Congress ist im vollen Gange, ich nehme aber an ihm aus Mangel an Zeit gar keinen Antheil. Aus derselben Ursache war ich nicht auf dem Acte, was ich jetzt sehr bedauere, denn Prof. Holewiński soll eine sehr gute Rede über die Justizreformen gehalten haben. Ich bin jetzt sehr beschäftigt hauptsächlich deswegen, weil ich die verlorene Zeit nachholen will. Mein Nachbar ist

vorigen Freitag aus dem Auslande zurückgekehrt, Sonnabend früh war er bei mir und ich habe ihm den vorletzten Brief Ihrer Excellenz vorgelesen, er sagte mir, daß der Hochbibliothekar noch nicht gekommen ist, daß er d. h. mein Nachbar aber Alles machen wird, was nur möglich ist. Alle die wichtigen Stellen über die casus schickte ich Ihrer Excellenz. Auch alle die anderen Stellen, wo die casus vorkommen, habe ich nachgeschlagen, aber doch sind bei den einzelnen Schriftstellern nur die Namen der Aufsätze erwähnt, wird die Frage über den eigentlichen Verfasser gelöst und die Ausgabe angegeben. Savigni sagt irgendwo, daß die casus in den Gesetzbüchern vorgekommen sind. Die Citate bei Helcel (V. CLXXXVI. S. 120) stimmen mit der 2ten Ausgabe von Savigni, die wir alle besitzen, nicht überein. Der Satz: „Niektórzy autorowie, tego rodzaju Quaestiones zwócili nawet do przepisów obowiązujących statutów miast Włoskich" gründet sich z. B. auf folgenden Stellen: „C. Quaestiones. Johannes Andreä führt unter den einzelnen Quästionen des Guido an, einige unter dem allgemeineren Titel quaestiones statutorum, unter welchem also eine ganze Sammlung gedacht zu haben scheint" (B. V. 1. 385. über Guido de Suzaria); „B. Quaestiones statutorum. Er selbst giebt dieses Werk

in dem zuerst erwähnten Buche an, und liefert aus demselben
Auszüge" (L.V. 1.565. über „Albertus de Gandino). Verzeihung
daß ich so lange Ew. Excellenz nicht geantwortet habe!
ich erwartete H. Plonski, denn ich wollte meinen Brief
nicht der Post anvertrauen, damit zufällig meine Aus-
züge nicht verloren würden. Meinem Nachbar
habe ich Ihre werthe Geschichte des Processes von Radom ab-
gegeben. Wir beide freuten uns gut und sind sehr
erfreut, daß auch die Gesundheit Ew. Excellenz sich
immer mehr und mehr bessert. Ich und meine Groß-
mama bringen Ihnen, Ew. Excellenz, unsere innig-
ste Hochachtung dar.

Ihr unterthänigster Diener
A. Siegel.

Bitte, Ew. Excellenz, unsere ~~[illegible]~~
herzlichen Grüße an M.me Progoff zu überbringen.
Die geschickten Pflaumen waren ~~nicht~~ nicht gekauft
und deswegen weiß ich nicht, was sie kosten, und werde
Geld dafür nicht nehmen.

Fortsetzung.

fünfzehnten Jahrhunderts ein Löwener Jurist Johannes Kunchot das Ganze, wovon folgende 2 Ausgaben, beide ohne Ort und Jahr, vorhanden sind: . . . .

In dieser Sammlung ist das Digestum vetus von Bartolus, die Novellen von Jacobus de Belvisio, der liber feudorum von Baldus, alle übrigen Stücke von ungenannten Verfassern.

Aber nicht blos diese Abkürzung veranlasste die Bearbeitung neuer Casus, vielmehr stellten Manche auch eben so weitläufige, als die ursprünglichen, auf. So z. B. zu den Institutionen Franciscus Aretinus, dessen Casus mehreren Ausgaben des glossirten Institutionentextes beigefügt sind. Daß in allen diesen neuen Bearbeitungen das Schlechte nicht verbessert, sondern stets verschlimmert wurde, läßt sich leicht erwarten!

Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter
von Savigni. 2te Ausgabe.

Band III. S. 552. Die Lehrer pflegten zuerst eine allgemeine Uebersicht über den Inhalt eines ganzen Titels (summa) zu geben: bei den einzelnen Stellen lasen sie zuerst den Text vor, so wie sie ihn für richtig hielten. Zu einer vollständigen Erklärung des Textes aber gehörte zuerst der casus desselben: dann die Auflösung scheinbarer Widersprüche in anderen Stellen: die darin liegenden allgemeinen Rechtsregeln (brocarda): endlich wahre oder erdichtete Rechtsfälle, die daraus entschieden werden konnten (quaestiones), welche letzten, wenn sie zu weitläufig waren, aus den Vorlesungen in die Repetitionen verwiesen wurden."

— S. 567. „Eine ähnliche Bewandtniß hatte es mit den casus, d. h. Erläuterungen einzelner Stellen der Rechtsbücher durch einen für jede Stelle erfundenen Rechtsfall, wodurch der Inhalt derselben anschaulich gemacht werden sollte. Auch diese Art der Erläuterung wurde als ein wesentliches Stück der Vorlesungen angesehen, und späterhin zu eigenen Büchern ausgebildet."

Band VI. S. 344–346. „VII. Die Casus. — 113. Unter den verschiedenen Formen, in welchen ein Stück der Rechtsquellen erklärt werden kann, giebt es auch eine, welche von der Fiction eines einzelnen Rechtsfalles ausgeht, und dann die Stelle durch Beziehung auf diesen Fall zu erläutern sucht. Dieses Verfahren wird nicht selten mit Vortheil in Vorlesungen angewendet werden, weil überhaupt die Erläuterung durch Beispiele sehr an ihrer Stelle ist: seltener wird es in Büchern zweckmäßig sein. So wird bei den Glossatoren die Bildung eines Casus zu jeder Stelle als

regelmäßiger Theil des mündlichen Vortrags schon im Anfang des dreizehnten Jahrhunderts angegeben, und schwerlich ist diese Weise damals zuerst entstanden: als Form eines Buchs kommen die Casus im zwölften Jahrh. nur vereinzelt bei Wilhelmus de Cabriano vor, und auch hier doch nur in sehr beschränkter Anwendung. Um die Mitte des dreizehnten Jahrh. aber wird die Methode in einer Reihe von Büchern durch alle Theile unserer Rechtsquellen durchgeführt, offenbar in der Voraussetzung, daß dadurch die Quellenerklärung wesentlich gefördert werde. Auch diese Hoffnung gehört zu den bemerkenswerthen Zeichen des Verfalls der Wissenschaft, theils, indem eine, nur zuweilen zweckmäßige, in den meisten Fällen unbehülfliche, schwerfällige Form der Interpretation als allgemein geltend gemacht wird, theils, indem sich darin das Verkennen der wahren Grenze zwischen Büchern und Vorlesungen offenbart, welche von jetzt an überhaupt so verderblich wird. — Ich will diese Casus, welche im gegenwärtigen Kapitel schon einzeln angegeben worden sind, in einer kurzen Uebersicht zusammenstellen, und dann die Ausgaben derselben namhaft machen:

1. Dig. vetus: Vivianus.
2. Infortiatum: Vivianus.
3. Dig. novum: Franciscus Accursii.
4. Cod.: Vivianus.
5. Institutionen: Wilhelmus Accursii.
6. Novellen: Wilhelmus Panzonus.
7. Tres libri: Unbekannt.

Unter diesen Werken sind die 4 ersten mit dem Namen der Verfasser gedruckt worden, das fünfte ohne Namen, die 2 letzten gar nicht."

Band V. S. 350–352. „115. In der Folge fanden Manche die hier verzeichneten Casus zu weitläufig, die ganze Art der Interpretation aber dennoch so zweckmäßig, daß sie abgekürzte Casus (casus breves) bearbeiteten. Im Gegensatz derselben hießen nun in den Ausgaben die alten Casus: casus longi, welches also keineswegs für den ursprünglichen Namen derselben gehalten werden darf. Eine Sammlung dieser abgekürzten Casus veranstaltete zu Ende des

(Fortsetzung folgt).

Warschau den 20ten November
1876.

Ihre Excellenz

Ihre beiden liebenswürdigen Briefe habe ich erhalten und danke Ihnen herzlich für die Erinnerung. Bis gestern hatte ich weder von Haněl, noch von Bogišić irgend welche Nachrichten gehabt und bei uns war gar nichts zu hören. Man sprach nur von der Politik und schöpfte Nachrichten nur aus Zeitungen. In russischen Kreisen haben einige Aufregung ein kleiner Artikel von Taroc über Polen (Ihre Excellenz werden sicher wissen) und verschiedenartige andere Gerüchte gleichen Inhaltes gemacht, aber jetzt ist wieder Alles ruhig. Taroc hat auch selbst Alles zurückgenommen und sich artig entschuldigt. Gestern aber habe ich einen langen langen Brief von Haněl erhalten, der mir sehr viele Neuigkeiten mittheilt. Er bittet mich Ihnen, Ihre Excellenz, die aufrichtigste Hochachtung und den größten Dank für Ihren liebenswürdigen Brief zu überbringen. Er schreibt mir, daß Ihr Brief ihm äußerst schätzenswerth ist, daß er aber sich nicht entschließen konnte Ihnen zu

antworten, weil in dem Briefe Ihrer Excellenz kein Grund zur Anknüp-
fung einer Correspondenz gelegen war. Hanĕl schickt mir Bücher
und schreibt, daß 4 Werke im Erscheinen sind: 1) Codex von Račić,
2) Instruktionen, welche von der venetianischen Regierung
den dalmatinischen Grafen gegeben wurden, von Ljubić;
3) Tkalčića Urkunden des XIII Jahrh. und endlich 4) seinen eigenen
Codex, dessen erstes Heft schon bereits gedruckt ist und das 2te bald ganz
fertig sein wird. Alle 4 Werke werden äußerst wichtig sein und er wird
sie mir gleich nach ihrem Erscheinen heraussenden. Zwischen Hanĕl
und Maciejowski, wie Sie vielleicht wissen, Ihre Excellenz, sind literari-
sche Unannehmlichkeiten ausgebrochen. Hanĕl hat Macie. am
Mangel der Kritik beschuldigt und Mac. hat ihm darauf sehr
scharf in einem offenen Briefe geantwortet u. jetzt ihm
noch einen zweiten offenen Brief geschickt. Dies ist dem
Hanĕl höchst unangenehm und daher will er während Weih-
nachten ein Artikel über Mac.'s Thätigkeit drucken. Er bittet
mich, Ihre Excellenz zu fragen, ob Sie einen solchen Schritt für schick-
lich halten würden. Dann fragt mich Hanĕl über ein Gerücht,
welches auch mich sehr unangenehm betroffen hat; er hat näm-
lich erfahren, als ob man in der Universitätskanzlei der Re-

Lehren der Geschichte des slawischen Rechts aufzuheben beabsichtige. Ich habe nichts derartiges gehört und es scheint mir dies überhaupt undenkbar, daß eben jetzt, wo sogar der Kaiser so panslawistisch gesinnt ist, man das Studium der slawischen Geschichte vermindern würde. Jedoch Alles ist möglich. Bald werden wir darüber vieles erfahren, denn diese oder nächste Woche wird unser Rector aus Petersburg zurückkehren. Ueber die Kaiserlichen Kreisen sind überhaupt höchst unangenehmen Gerüchte; z.B. daß sogar Ihre Glieder öffentlich nicht erscheinen, um etwas nicht auszuplaudern. Daraus schließt man, daß sie sicher einen guten Grund haben sich die Oeffentlichkeit zu scheuen. Andererseits hört man aber, daß das Gehalt der Professoren und Beamten bedeutend vergrößert sein wird. Was das Letzte anbetrifft, so soll es vollkommen wahr sein, denn eine mir bekannte Persönlichkeit hat mir darüber gesagt, daß sie es aus solchen Kreisen gehört hat, welche unbedenklich. Vom bekannten Bogišić habe ich bis jetzt keine Nachrichten erhalten; sicher sitzt er noch immer in Paris. Von Vyrzykowski habe ich vor einer Woche 2 Exemplare seines Werkes erhalten, für Ihre Excellenz und für mich. Es hat sich gezeigt, daß er

nur denjenigen seine Arbeit auch nicht gegeben hatte, weil er wahrscheinlich alle Exemplare aus der Druckerei erhalten hat. Was mich anbetrifft, so bittet man mich höchst dringend für die Slaven über die Russlan[d] einen öffentlichen Vortrag zu halten. Ich habe es aus Mangel an Zeit abgeschlagen, aber vielleicht werde ich gezwungen sein, meine Absagung zurückzunehmen. Wir freuen uns sehr, daß Ihre Gesundheit jetzt vollkommen hergestellt ist und daß Sie versprechen uns noch dieses Winter zu besuchen. Der Brief von Hanuš hat mich durch Ihre Uebersetzung zum Lachen gebracht; er nennt mich Bogdan und ich sehe sehr begreiflich, daß er dieses aus einer außerordentlichen Liebe der Tschechen zu slavinisieren sucht. Bogdan ist nämlich nichts weiter, als eine wörtliche Uebersetzung von Theodor. Endlich schreibt mir Hanuš eine sehr unangenehme Nachricht, daß Kotljarewski wieder und zwar stark krank ist.

Meine Großmutter schickt Ihrer Excellenz die herzlichsten Grüße und ich verbleibe mit der innigsten Hochachtung

Ihr unterthänigster Diener

Th. Siegel.

Siegel

312

Warschau den 4ten Februar 1877.

Ihre Excellenz

Heute war bei mir Herr Florski, der mir Ihre Adresse gebracht hat und so kann ich meinen herzlichsten Wunsch erfüllen, Sie zu Ihrem Namenstage und zu Ihrer Ernennung zum Mitgliede des Reichsraths zu beglückwünschen. Ich und meine Grossmama werden uns sehr Ihrer am Mittwoch erinnern und werden Ihnen aus vollem Herzen Gesundheit und alles mögliche Gute wünschen. Was Ihre Ernennung zum Mitgliede des Reichsraths betrifft, so betrüben wir uns nur, dass Sie sicher sich jetzt nach Petersburg übersiedeln werden und dass wir daher seltener das Glück haben werden Sie zu sehen. Wie geht es Ihrer Excellenz auf der Reise? Wie steht es mit Ihrer werthen Gesundheit? Sie haben mich dieses Mal ganz und gar vergessen. Wir leben nach alter Weise. Professor [illegible]

ckiu und Самоквасовъ verbrachten diese Weihnachtsferien in Petersburg und haben uns beinahe gar keine Neuigkeiten gebracht. Von der Politik scheint man in Petersburg so viel zu wissen, wie wir hier. Самоквасовъ hörte aus sehr guter Quelle, daß man den Krieg wo möglich gar nicht führen wolle, erstens weil man den Deutschen nicht traut, und zweitens weil Minister der Aufklärung entdeckt haben soll, daß die slavjanophilischen Bestrebungen mit der rothen Partei in Rußland in Verbindung stehen. Von den Veränderungen im [illegible] spricht man gar nicht; wie es scheint Alles bleibt beim Alten. Der Rector war diese Tage bei mir und sagte mir, daß weder unser Minister, noch das Comité über die Einrichtung der Universitäten die Kathedern des slavischen Rechts beseitigen wollen, daß man nur warten wolle, bis Persönlichkeiten sich finden, welche auf sich den Vortrag solches Faches nehmen werden. Diesen Sonnabend von 6 bis halb 10

haben wir im Rathe unserer Facultät über die Disserta-
tion von Bunin gesprochen. Simonenko trat hauptsächlich ge-
gen die Annahme der Dissertation auf, jedoch der De-
kan nach dem Vorschlage des Holewinski die Entschei-
dung bis zur nächsten Versammlung aufgeschoben
hat. Den Simonenko hat nur Prof. [illegible] unter-
stützt, alle die anderen waren dagegen; zwar fand sich
kein einziger, der die Abhandlung gelobt hat, aber alle
waren dafür, daß man sie durchlässt. Diese Aufschiebung
ist nicht besonders für mich angenehm; ich möchte mög-
lichst schnell diese Sache beilegen. Das sind alle unsere
Streitigkeiten. Mich hat Hr. Kollege Orelski gebeten seine
Auslegung des Civilrechts für die neunte Ausgabe zu ver-
vollständigen; ich konnte ihm diese Gefälligkeit nicht abschla-
gen und diese Auslegung wird wenigstens 50 Druckbogen
russischen Textes haben. Sie können sich also leicht denken
Ihre Erstaunung, daß ich eine bedeutende Arbeit über-
nommen habe; aber abzuschlagen schien es mir unmöglich.

Den 5ten Februar.

Gleich nach der Erhaltung Ihrer Adresse ging ich zu meinem Nachbar, um auch ihm Ihren Aufenthalt anzugeben; er sagte mir aber, daß die Mutter seiner Frau einen Brief von Madame Malkowska gelesen hat, in dem geschrieben stand, daß Sie seit lange in Petersburg sind, schon einige Male an den Versammlungen des Staatsrathes Theil genommen haben, bei Malkowski leben und daß die übrigen Malkowski jetzt solche Persönlichkeiten besuchen, welche Sie früher auch nicht kennen wollten. Diese völlig entgegengesetzte und so großen Schein der Wahrheit habende Nachricht hat mich bewogen zum Senator Karol von Hube zu gehen und ihn zu fragen, wo Sie eigentlich sich befinden. Aber leider war ich gestern bei ihm zweimal, das 2te Mal um 9 Uhr Abends, und habe ihn dennoch nicht zu Hause getroffen. Deswegen erfuhr ich erst heute, am Montag, Ihren zweifellosen Aufenthalt und kann jetzt meinen Brief sicher zu Ihnen abschicken.

Empfangen Sie noch einmal von mir und meinen Geschwistern unseren herzlichsten Glückwunsch zum Namenstage; Ihr unterthänigster Diener

C. Siegel.

Warschau 2/14 September 1877.

Ihre Excellenz

Gleich nach meiner Rückkehr vom Lande ging ich zum Herrn Senator Karol von Hube und zum Herrn Leguna, um zu erfahren, ob Ihre Excellenz im Auslande oder auf Ihrem Landgute verbleiben. Vom Herrn Senator erfuhr ich, daß Sie schon seit lange in Stokeen sich aufhalten und daß Ihre Gesundheit sehr gut ist, was mich und meine Großmama herzlich erfreut hat.

Unsere Reise aufs Land ist recht glücklich ausgefallen. Ungeachtet des kalten, regnerischen Wetters haben wir uns beide sehr gut gefühlt und kehrten gekräftigt durch die frische Luft nach der Stadt. Meine Großmama hat die Reise trefflich ausgehalten, obgleich wir

beide sehr bei der Rückreise durch die Kälte gelitten haben; es fiel sogar Schnee und der Wind war so stark und durchdringend, daß man sich sehr leicht erkälten konnte. Auf dem Lande habe ich mich beschäftigt, habe ich meine Bekannten besucht, endlich habe ich auch gewirthschaftet. Der Aufenthalt gefiel uns so sehr, daß wir auch zukünftigen Sommer in unserer Gegend weilen werden.

Nach Warschau zurückgekehrt, habe ich gleich Besuche dem Rector und Herrn Witte gemacht, um ihnen für meine Anstellung zum außerordentlichen Professor zu danken. Beide, auch der letzte, haben mich äußerst freundlich empfangen. Bei der Nachricht von meiner Anstellung war das erste Gefühl, das sich bei mir regte, der Dank Ihnen, Excellenz, denn Sie waren es, die mich nach Warschau brachten und sich meiner annahmen, als meine Lage höchst kritisch war. Das werde ich nie in

meinem Leben vergessen. Vom Rector erfuhr ich eine für mich und auch für Sie, als einen Gönner jüngerer, strebsamer Leute, höchst angenehme Nachricht. Herr Dunin hat vom Стоянов, Dekan der juristischen Facultät in Харков, einen Brief erhalten, in welchem Стоянов seine Dissertation sehr lobt und ihm schreibt, daß er der Facultät einen Vorschlag machen will, ihn zum Docenten der Geschichte des slavischen Rechts in Харков anzustellen. Daß Dunin also hoffentlich Professor wird, hat mich herzlich erfreut. Außerdem ist bei uns, wie es scheint, nichts besonderes während meiner Abwesenheit vorgefallen. Die Vorlesungen werden den zukünftigen Montag beginnen; ich werde jetzt 4 Lectionen wöchentlich lesen und werde zum Theil meinen Cursus vom Jahre $\frac{1875}{1876}$ wiederholen und ihn zugleich zum Drucke vorbereiten. Beim diesjährigen Acte wurde keine wissenschaftliche Rede aus Mangel an Zeit gehalten; der ganze Act mußte nicht mehr als

eine Stunde dauern, daher läßt nur der Rector seinen Jahres-bericht.

Ich und meine Großmama überbringen Ihnen, Ihrer Excellenz, unseren innigsten Hochachtung;

Ihr ergebenster und gehorsamster Diener

I. Hegel.

316

Blatt der [illegible] 74
[illegible] 1.

[illegible] 3
[illegible] 2.
[illegible] 4.
[illegible] 2.
[illegible] 1.
[illegible] 1.

Den 13/25 März 1880. Warschau.

Ihre Excellenz

Ihren liebenswürdigen Brief haben wir ~~vor~~ vor einigen Tagen erhalten; angenehm wurden wir überrascht durch die Nachricht, daß Sie sich wieder recht ganz gut gefühlt haben. Nach Ihrem vorletzten Briefe haben wir gedacht, daß Sie schon vollkommen hergestellt sind.

Ich wende mich zu Ihrer Excellenz mit einigen Fragen welche, scheint es mir, sehr leicht in Paris entschieden sein können und deren Erledigung für meine Arbeiten von der größten Bedeutung ist: Sie wissen schon, daß das 1te Kapitel meines zukünftigen Werkes die Entwickelung des Begriffes der Geschichte des Rechts behandeln wird. Für mich wäre es daher durchaus wichtig zu erfahren, welche Bedeutung mit diesem Begriffe die namhaften Schriftsteller verbinden, z. B. Laboulaye, welcher, wie mir scheint, jetzt der Vorsteher der société de législation comparée ist. Gibt es nicht ein Werk, welches die Entwickelung des Begrif-

hat der Geschichte des Rechts in Frankreich historisch beleuchtet oder wenigstens einen Artikel im Bulletin de la société de législation comparée oder im Revue de législation ancienne et moderne française et étrangère oder in irgend einem anderen Journale? 2) Wie weit ist in Frankreich die Methode der vergleichenden Rechtswissenschaft gediehen seit der Logik von Mill oder sind die Gedanken Mill's, die wie bekannt französischen Ursprungs (Auguste Comte) sind, die allgemein verbreiteten unter den Rechtshistorikern positivistischer Richtung? 3) Welche sind die neuesten Arbeiten und die beste Ausgabe der offiziellen Aufzeichnungen über die Akten des Pariser Parlaments, der sogenannten Olim? Ich bin fest überzeugt, daß eine Verwandtschaft sich nachweisen lassen wird der Olim mit den böhmischen Dsky. Bitte Ihre Excellenz, sehr um Verzeihung, daß ich Sie mit Fragen belästige. Ich würde es nicht wagen, würde ich nicht wissen daß Sie ~~mich~~ sich mit der Geschichte des Rechts so sehr interessiren und so viel schon selbst für sie geleistet haben. Sie begreifen besser, als Jemand anders, die große Wichtigkeit der von mir aufgeworfenen Fragen.

Was uns anbetrifft, so leben wir nach alter Weise. Meine Zeit seit dem Neujahr ist vollkommen mit der englischen Sprache in Anspruch genommen. Ich gedachte vor der Abreise auch vollkommen mit der Erlernung dieser Sprache fertig zu sein. Was die Angelegenheiten der Universität anbetrifft, so hat sich die Lage des Rectors sehr bedeutend gebessert. Er spricht nicht mehr vom Verlassen der Universität und hat, scheint es mir, mit dem Curator Frieden geschlossen. Sonst ist bei uns nichts Neues. Heute war ich mit einigen Professoren in der Universität, um die Huldigung zu leisten; man hat darauf bis jetzt durch die Bürger gedrängt und gedungen, worauf bei uns ziemlich viele Professoren, welche den Eid nicht geleistet hatten. Das bewog den Rector uns zu versammeln und schwören zu lassen.

Meine Großmama dankt Ihrer Excellenz aufs innigste für die Erinnerung, die sich in jedem Ihrer Briefe findet. Sie grüßt Ihnen aufs herzlichste.

Ich verbleibe mit innigster Hochachtung

Ihr, Ihrer Excellenz unterthänigster

Diener E. Kupsch

Les révolutions du droit

Henri

par Brocher et ~~H~~ de la Fléchère

Paris éditeur Baudry rue de Seine 32

dn. 23 Lutego 1871 r.

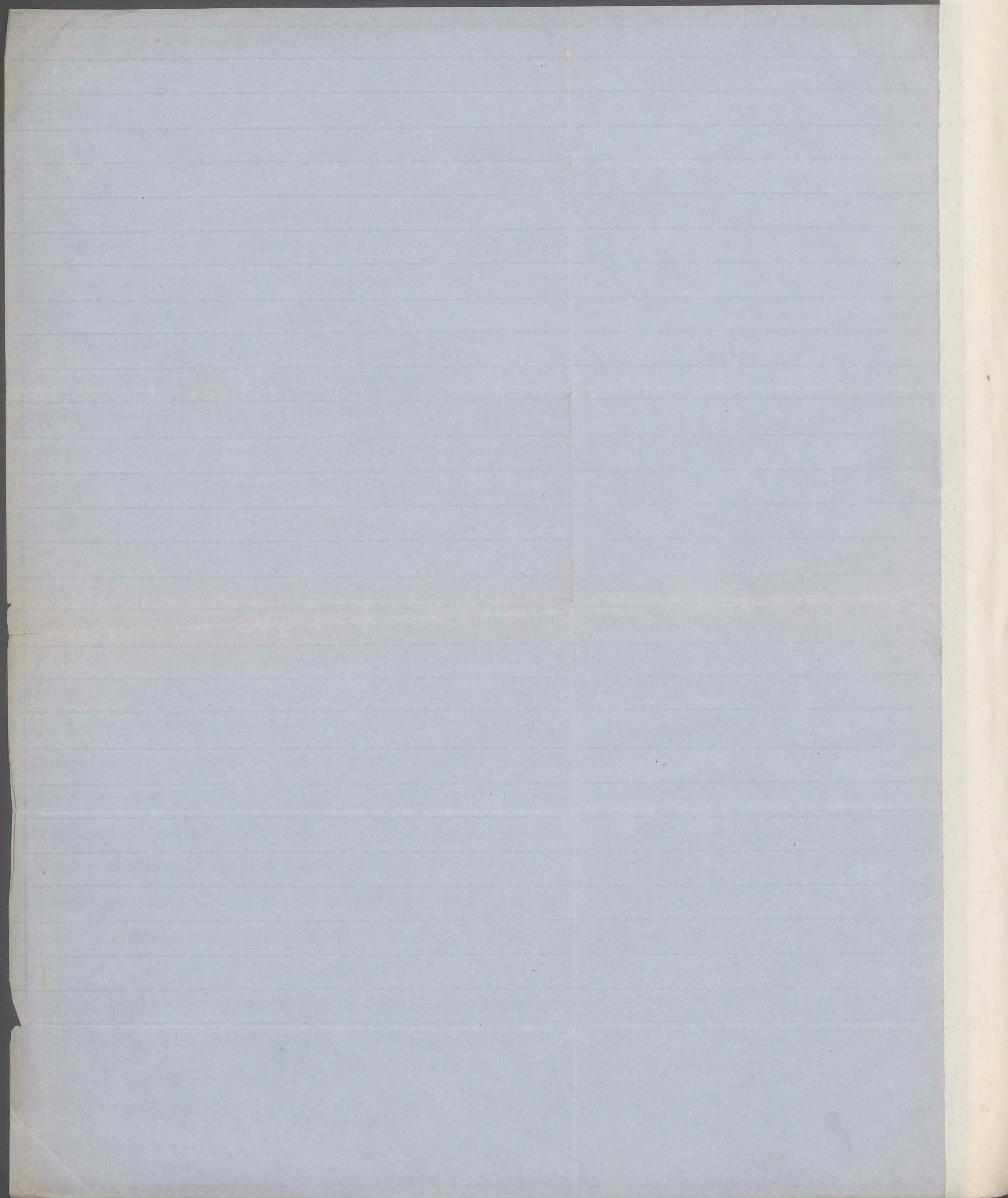
Jaśnie Wielmożny Senatorze
Dobrodzieju!

Nie mając w Żytniowie odpowiedniego pomieszczenia, zamierzamy sprzedać Oranżerię naszą, znajdującą się jeszcze w Wilkopierzenicy. Przyszło mi na myśl zapytać Jaśnie Wielmożnego Pana, czyby nie był w chęci kupna takowej? Oprócz licznego zbioru i doborowego zbioru Kamelii, azalii, rododendronów, znajdują się tam piękne bardzo egzemplarze laurusów, mirtów, cyprysów i nadzwyczajnej wielkości Magnolia grandiflora.—

Racz Jaśnie Wielmożny Pan Dobrodziej przyjąć zapewnienie wysokiego szacunku i poważania

od Swego uniżonego Sługi

[illegible]

Wapleo pr. Altmark 320
d. 24/1 78.

Szanowny Panie,

W odpowiedzi na list Pański pospieszam odpowiedzieć, że wedle mego przekonania na Słowiańskiem Pomorzu już przed przybyciem Krzyżaków mieszkali Polacy.

Dowodzi tego 1.) Polskie nazwy szlachty i ludności Pomorskiej zawarte w „Amtsbuch" Komendora Gdańskiego", w Jerzego Schwengla „Apparatus ad annales" i w aktach sądowych w Nowiu. cfr. Kętrzyńskiego „O narodowości Polskiej w Prusiech Zachodnich" str. 3 i 104 i w innych miejscach. Kętrzyński pierwszy na podstawie źródłowej

o polskich Prusach pisał, i
dotąd jedyny w swym rodzaju
pozostał.
2.) mowa Kaszubska na Po-
-morzu nie jest tak odmienną
od naszej, żeby mogła uchodzić
za mowę osobnego niegdyś szczepu.
Każdy Polak zrozumie kaszubę,
a język kaszubski jest
tylko narzecze Polskiego,
wiele dziś podobniejszy, jak
Czeski język, który dla większej
różnicy już przestał być
narzeczem, a jest osobną mową
Słowiańską.
Smutną tego roku mamy
zimę, pełno znajomych i krewnych
umiera, inni ciężko chorują.

321

O Zygmunta Działowskiego
mam tylko smutne przychodzą
wiadomości z Berlina. Ma biedak
zdrowie zniszczone, i chyba po
długich latach rozsądnego leczenia
się przyjdzie nieco do zdrowia!

Do widzenia zapewnie na
sejmiku w Toruniu.

Polecając się przyjaznej pamięci
Pańskiej, pozostaję
z głębokim szacunkiem i
poważaniem

powolnym sługą

Adam Sierakowski

St. Petersburg,
d. 16ten

Ich mache es mir zur ange-nehmen Pflicht, Ihnen Hochgeehr-ter Gönner, zu melden, daß auf meine desfallsige Unter-legung des Herrn Ministers gestern seine Bestimmung dazu erfolgt, daß von den zweijährigen Einnahmen unserer Casse fünf Tausend Rubel zum Baue der Kirche in Novoradomsk, als Beihülfe dem приходъ gegeben werden. Diese Meldung möge zur Erwiderung als Antwort Ihrer Zeilen vom 10/22 Febr. dienen, welche ich vorgestern erhalten.

u. Ihnen besonders den Dank
äußern, aber habe ich mir
wenig von Ihrem Kommandanten
Wunsch zu sagen nehmen. –
Es bleibt mir nur noch zu
wünschen übrig, daß diese
Unterstützung die Beendigung
des Baues fördern u. daß
die Gemeinde bald den Genuß
-ßen habe in diesem Gottes-
=hause ihre Gebete halten zu
können. – Mir wird es ange-
-nehm sein bei meiner Durchreise
durch diese Kirche schon aufge-
-baut u. ganz beendigt zu
sehen u. mir sagen zu können
daß ich auch mitgeholfen zu beendi-
-gen

denselben beizutragen. — Im
Sommer dürfte ich wohl wieder
in Warschau zurück sein u. alsdann
wird es mir vorläufig gegönnt
sich Ew. Excellenz, in Ihrer
Residenz aufzuwarten.
Bis dahin aber ersuche ich Ew.
Excellenz die Versicherung meiner
Hochachtung u. aufrichtigen
Ergebenheit genehmigen zu
wollen.

Graf C. Sievers

Sievers

324

9

Jaśnie Wielmożny Generale

Czyniąc zadosyć życzeniu JW^o Pana mam zaszczyt przesłać drugostronnie wiadomości żądane o zatrudnieniach i kosztach utrzymania więźni. Poważam się przytem upraszać JW Pana abyś raczył wyjednać to od Komitetu do układu praw kryminalnych dla Królestwa, ażeby przed zadecydowaniem rozporządzeń tegoż prawa tyczących się więzień, projekt tych rozporządzeń mnie do uczynienia uwag mógł być zakomunikowany.

Zostaję z wysokiem poważaniem

Jaśnie Wielmożnego Pana

Życzliwym Sługą

F Skarbek

Warszawa dnia 30 września 1840

1° O Zatrudnieniach więźni.

Do roku 1832 używani byli więźnie powiększej części do robót publicznych, t. j. za obrębem więzienia za dziennym najmem po groszy 20 od więźnia przez prywatnych lub przez władze rządowe opłacanym. Dochód z takich robót jakkolwiek dosyć znaczny zwłaszcza w Warszawie, niemógł równoważyć rażących niedogodności i zgorszeń, z wypuszczania więźni po za obręby więzienne wynikających, i dlatego wydała Rada Administracyjna pod dniem 29 Lipca / 10 Sierpnia r. 1832. Postanowienie nakazujące zaprowadzenie fabryk po więzieniach, i znoszące zwyczaj używania więźni do robót publicznych tam wszędzie gdzie podobne fabryki są zaprowadzone.

W wykonaniu tego postanowienia zaprowadzone zostały w głównych więzieniach fabryki, płótna, drelichu i sukna a w mniejszych przędzalnie pomocnicze dostarczające przędzy do fabryk. Obrano takie rodzaje robót, raz dlatego że tkactwo i przędzenie niewymaga używania narzędzi ostrych zawsze w więzieniach niebezpiecznych, drugi raz dlatego że wyroby w tych zakładach robione, znajdować mogą odbyt w samych więzieniach, będąc używane na bieliznę, odzież i posłanie dla więźni. Tym sposobem osiągnęło się cel wyłącznego zatrudniania więźni, bez czynienia uszczerbku wolnym robotnikom, przez współubieganie się wyrobów więziennych z ich fabrykatami, gdyby też wyroby na sprzedaż przeznaczone być miały. Więźnie zaś nietylko tę odnoszą korzyść z takiego rodzaju zatrudnień, że się uczą rzemiosła

nadal

nadal sposób do życia zapewnić im mogący, lecz że prócz tego otrzymują pewien udział w przychodzie swej pracy; gdyż postanowionem zostało że każdy więzień w fabryce lub przędzalni pracujący zarabia w miarę ilości wykonanej roboty, to jest otrzymuje 2. grosze od każdych 5 łokci utkanego włókna i 2 grosze od każdego 5 funtów przędzy. Summa zaś jaka się przez czas trwania kary tym sposobem uzbiera przy wyjściu więźnia do rąk jego wypłaconą bywa; tak dalece że ten człowiek do nowego pomiędzy życia wracający, ma przynajmniej jakiś zasiłek w ręku, na pierwsze potrzeby swoje, póki stałego sposobu do życia obrać sobie nie potrafi. Rząd zaś oszczędza zapomocą fabryk wydatek na ubiór, bieliznę i posłanie dla więźni, czyli raczej używa przemysłowo fundusz kilkudziesiąt tysięcy złotych, dawniej nadzorcom za najlichszą odzież płacony; a więzienia nie przedstawiają już widoku nędzy, jaki dawniej raził każdego zwiedzającego więzienia, z powodu niemożności dopilnowania tego aby nadzorcy dla własnych zysków obdartej odzieży więźniom nie dawali. Koszt zaś roczny wynagrodzenia nadzorcom za odzież przenosił złp 100,000 —

2° O Koszcie Utrzymania więźni.

Fundusz ogólny etatem na utrzymanie więźni przeznaczony wynosi na rok 1839 Złp 1,271,332 zł było zaś w ciągu tego roku więźni 3,390 przez 365 dni w obecnych więzieniach Królestwa. Zatem widzieć że koszt utrzymania dziennego jednego więźnia dochodzi do 1 zł 1 grosza w tem ilości się koszt żywności przez przeciąg od 6^ciu do 7^miu groszy dziennie

326

30/10 54

Jaśnie Wielmożny Senatorze!

Byłeś JWPan rzeczywiście pierwszym w doniesie-
niu mi, o nowej godności którą podobało się
Najjaśniejszemu Panu mnie obdarzyć, a Szla-
chetność postąpienia JWPana, objawiona w
liście Jego, przejęła mnie wdzięcznością i praw-
dziwą pociechą z tego iż potrafiłem zjednać
sobie współczucie i szacunek męża tak zna-
komitego. Jakkolwiek długoletnia służba
moja w innym wcale zawodzie, niedozwalała
mi się spodziewać tego, abym miał bydź
powołany do przewodniczenia Sądownictwu
krajowemu i wzbudzała we mnie obawę
czy potrafię podołać nowym obowiązkom
moim; przystąpię wszakże do ich pełnienia
ze szczerą chęcią dobrze czynienia i z nadzieją

Osięgnienia

Osiągnienia zamiaru usiłowań moich, skoro tylko mieć będę zapewnioną pomoc i współdziałanie jakie mi JWPan z swej strony przyrzekasz, a z których ja z całem zaufaniem w wysokie światło jego w każdym razie korzystać nie omieszkam. – Sięgając myślą w ubiegłe lata, napotykam na miłe wspomnienie Koleżeństwa naszego w Wydziale Prawa; ze spokojnego i skromnego powołania nauczycieli Uniwersyteckich, przeszliśmy my oba do wyższego zawodu urzędowego, i dziś znajdujemy na stanowisku, spowinowaconem, że tak rzeknę, z pierwszem powołaniem naszem; niech to zbliżenie dwóch epok naszego życia, będzie zapowiedzią jedności zamiarów i dążności naszych

etc.

we wzajemnych usiłowaniach naszych zapew-
-nienia Krajowi wymiaru sprawiedliwości
odpowiadającego postępowi nauki prawa i
zawsze zgodnego z zasadami prawości
jakiemi się Sądownictwo odznaczać winno.

Warszawa dnia $\frac{18}{30}$ Października
1854

Przyjąć proszę zapewnienie
wysokiego poważania
z którem mam zaszczyt
pozostać
Jaśnie Wielmożnego Pana
Życzliwym Sługą
[signature]

328

6/11 55

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Dziękuję JW. Panu za podaną mi sposobność osobistego poznania P. Radcy Stanu Matkowskiego, który mi udzielił wiele objaśnień i wiadomości miejscowych, pożytecznych mogących za skazówkę służyć staraniu mojemu w doprowadzeniu do skutku zamiaru zaprowadzenia Szkoły prawa w Warszawie. Zdaje się że panowie czekali na to abym ja tu wystąpił z urzędowem przedstawieniem w tym przedmiocie, zapewniając mnie potem o swojej skutecznej pomocy. Obszernie objaśniłem Panu Matkowskiemu dla czego ja w tej chwili tego dopełnić nie mogę; prosiłem JW Ministra Chruckiego aby on wziął inicyatywę tego projektu, i czekam od niego odpisu na mój list, lecz przewiduję że teraz nie jest wcale stosowna chwila do przedsięwzięcia czego kolwiek w tej mierze. JW Senator raczył mi oświadczyć gotowość wspierania osobiście Szkoły prawa i podałeś mi myśl wezwania Go do współ

działania

działania w tym celu; gotów będę w każdym razie zaboryć używić Jego życzenia, bylebym wiedział jakimbym sposobem tego dopełnić potrafił. Mnie się nawija myśl inna względem sposobu użycia i korzystania z wysokiego światła i stanowiska JWPana. — Wspominasz mi Panie w liście swoim o nowej Organizacyi Sądownictwa, i upoważniasz mnie do udzielenia Mu uwag względem tego czegoby jeszcze w tej Organizacyi niedostawało. Uważam przeto że niedostaje w niej urządzenia najwyższych szczebli Sądownictwa a mianowicie Senatu. Departamenta mają organizacyę, potrzebującą już poprawy, ale ogólne zebranie rządzi się dotąd tylko dawną organizacyą Rady Stanu, mimo że ma w sobie najważniejszych attrybucyi tejże Rady, to jest obowiązku dyskutowania wszelkich projektów prawodawczych. Zdaje mi się iżby to było nader pożądaną rzeczą aby, obok władzy Sądowniczej w sprawach Cywilnych, Kryminalnych i Administracyjnych, była w Senacie władza doradcza dyskutująca wszelkie materye prawodawcze i udzielająca innym władzom rządowym

opinie

opinie w przedmiotach prawoznawstwa. Mógłby
to być wydział czy prawodawczy, czy technicznie
prawny, któryby odpowiadał powołaniem swojem
dawnej Radzie Stanu, i wszedł w atrybucye teraz
niejszych komitetów prawodawczych, Kommissyi
przygotowawczej Ogólnego Zebrania i nawet
Prokuratoryi, do której się dzisiaj wszystkie kom
missye rządowe o opinię w przedmiotach prawnych
odwołują. Ta właśnie prokuratorya mogłaby stać
się zarodem tego wydziału, gdyż się składa z
wytrawnych prawników, którymby można było
powierzyć dyskussye w materyach prawodaw
czych, udzielania zdania w kwestyach praw
nych i nadzór nad sprawami Skarbu i Insty
tutów. Przydanie takiego wydziału do ogólnego
Zebrania Senatu, usunęłoby raz na zawsze
potrzebę oddzielnych komitetów prawodawczych,
zawsze kosztownych, wolno postępujących w
czynnościach swoich, i dających powód do
zabałamucenia w służbie przez powoływanie
do nich osób inne urzędy piastujących.
Wydział taki nietylkoby nic nie kosztował, aleby
długo oszczędzał znaczne wydatki na komite
ta ponoszone, a etat dzisiejszy Prokuratoryi

i Kancellaryi ogólnego Zebrania Senatu wystarczyłyby, z małemi dodatkami, na opędzenie kosztów tej Instytucyi. Przy takim wydziale Senatu, możnaby albo utworzyć posadę Senatora prezydującego, albo też podnieść w znaczeniu Prokuratora każdego Ogólnego Zebrania; a w tymczasowe miejsce takie odpowiadałoby wysokiemu Świątku Instanna i Stanowisku jakie zajmujesz w hierarchii urzędniczej. Oddaję pod światłe zdanie JW. Pana tę myśl moją, i w każdym razie upraszam, aby w nowej Organizacyi Sądownictwa, mógł być zamieszczony artykuł zastrzegający, przez oddzielne prawo, takie urganizowanie Senatu aby było zgodnem z zasadami Ogólnej Organizacyi Sądownictwa, tudzież wyższemi Stanowiska względami prokuratorii, o której podobno niemasz wzmianki w tejże Organizacyi.

Wracając się do Szkoły prawa, przyniosłbym zwrócić uwagę Księcia, na fundusze dawnego Uniwersytetu Aleksandrowskiego. Co się z niemi stało? Kuratorya zagarnęła wszystko, obaliła dawne zakłady a nic nowego a przynajmniej nie takiego coby dawne zakłady się mogło niewprowadziła, a jak przyjdzie zaprowadzić Szkołę prawa, to pewno niezbędne powrócić fundusze zawsze na taki cel przeznaczonych. Co jest obowiązkiem Stanowiska, bo trudno będzie żądać od Skarbu tutejszego nowego uposażenia dla wyższej Szkoły Akademickiej.

Warszawa
Dz 6 Listopada
1855

Przyjmij proszę zapewnienie wysokiego poważania z którem mam zaszczyt pozostać JW. Senatora
życzliwym sługą [illegible]

Varsovie le $\frac{16}{28}$ Avril 1856

330

Monsieur le Sénateur

J'ai été bien au regrèt de ne pas vous avoir trouvé à Varsovie, à mon retour du voyage d'inspection que j'ai fait dans l'intérêt de la nouvelle organisation judiciaire. Je voulais vous consulter sur un sujet très grave, qui m'inquiète vivement, et qui peut compromettre cette organisation même, savoir le manque complet de l'enseignement du droit dans notre pays. Vous connaissez Mr le Sénateur les difficultés que nous rencontrons toutes les fois qu'il s'agit de nommer des fonctionnaires aux places vacantes dans l'ordre judiciaire. Les élèves des universités de l'empire sont peu nombreux, et ceux qui sortent des gimnases du royaume, nonseulement n'ont aucune notion du droit, mais ne sont pas même suffisamment préparés, pour pouvoir acquérir dans la pratique judiciaire, les connaissances indispensables à l'exercice de leurs fonctions.
L'enseignement du droit dans les trois plus hautes classes des gimnases, s'adresse toujours à des élèves trop jeunes, pour pouvoir comprendre les

principes

les principes de la législation et les relations sociales auxquelles se rapportent les lois; il y a même une certaine inconvenance à initier des enfans à des matières qui sont hors de leur portée; comme les dispositions du code civil concernant le mariage, la paternité, la filiation &a. Cet enseignement scolaire est inopportun, nécessairement très superficiel et ne porte aucun fruit; avec cela on néglige complettement la langue latine, sans laquelle ceux mêmes des élèves qui voudraient se vouer à des études sérieuses, ne peuvent point recourir aux sources de la législation. Si cet état de choses dure plus longtems et que l'enseignement du droit reste ce qu'il est aujourd'hui, il est à prévoir, que lorsque les décès et les pensions de retraite auront éclairci les rangs des anciens fonctionnaires qui occupent aujourd'hui les hautes charges de la magistrature, on se trouvera dans l'impossibilité de les remplacer par des jurisconsultes dignes de ce titre, et que l'on n'aura pour le service législatif et judiciaire que des fonctionnaires formés dans les bureaux et dans la pratique usuelle des tribunaux, mais privés de cette haute connaissance des principes du droit, que les études sérieuses peuvent seules donner. L'admission des élèves sortants de nos Gimnases du royaume aux Universités de l'empire, ne saurait remédier à ce facheux état des choses, car le nombre de ceux qui

peuvent

peuvent y être envoyés aux frais du Gouvernement et de ceux qui peuvent s'y rendre à leurs propres frais est beaucoup trop restreint, comparativement au nombre des fonctionnaires, qui seront nécessaires un jour, pour remplir les cadres de l'ordre judiciaire, surtout d'après les dispositions de la nouvelle Organisation.

Feu le ministre Secrétaire d'Etat Turkull qui s'intéressait vivement à l'enseignement du Droit dans le Royaume, m'avait fait présenter la possibilité de l'établissement d'une école spéciale de droit à Varsovie relevant directement de la commission de la justice. Permettez que je cite ses propres paroles à ce sujet. „On m'a dit„ m'écrit-il dans une lettre particulière, que votre intention était de „créer une école de droit. Ici présentement vous n'éprouverez „aucune difficulté. Mais donnez à votre Institution une „direction plutôt pratique et dans ce but insistez pour „qu'elle dépende absolument de la Commission de la Justice. L'école „de droit qui existe ici et qui doit sa création au Pce „d'Oldenbourg est tout à fait en dehors du ministère „de l'Instruction publique. Faites de même et vous „serez fortement soutenu. En créant une haute école „spéciale, vous la garderez entre vos mains, mais „faites quelquechose de Solide et de complet. Trois et „même quatre années de cours ne seraient pas „de trop, cela vous donnera des gens mûrs.„

Je me

Je me suis empressé de répondre à cette lettre qui me donnait de si belles espérances, j'ai fait parvenir au ministre mes idées sur ce qu'il y avait à faire, que je prends la liberté de joindre à cette lettre, et j'ai dit en terminant, que j'attendrais des avis ultérieurs, pour savoir ce qui me restait à faire ne pouvant moi même, pour bien de raisons prendre l'initiative dans cette affaire. Depuis il n'a plus été question de l'école de Droit à Varsovie, et au lieu de cela on a proposé l'addition d'une huitième classe aux 7 classes des Gimnases dans laquelle on enseignerait exclusivement le droit aux élèves sortants qui voudraient se vouer à la carrière judiciaire. Une classe au lieu d'une academie; une année d'enseignement au lieu de trois et quatre; quelques fonctionnaires remplissant comme addition à leurs occupations principales les fonctions d'instituteurs, au lieu de professeurs voués exclusivements à leurs études; et enfin des patentes délivrées aux étudiants au bout d'une année d'étude, auxquelles il faudrait ajouter foi comme si les étudiants avaient réellement fait des études sérieuses, et au bout du compte des collisions continuelles entre les autorités judiciaires autorisées à faire subir des examens aux candidats patentés, qui prouveraient leur incapacité, et l'autorité scolaire qui voudrait faire respecter ses patentes: Voilà les tristes resultats de la mesure projettée, voilà où nous meneraient ces huitièmes classes lesquelles instituées auprès de tous les gimnases ne sauraient jamais être pourvues d'instituteurs tant soit peu capables de remplir leurs devoirs. De grace Monsieur le Sénateur, daignez vous interesser pour l'avenir de l'ordre judiciaire dans le royaume auprès de personnes haut placées, qui peuvent le sauver de l'influence facheuse que cette demie éducation scientifique donnée dans les gimnases doit nécessairement exercer, et veuillez bien me faire au plutôt une reponse, pour que je sache si je puis encore faire quelque bien ou si je dois me retirer avec le chagrin de n'avoir pas pu faire.

Je suis avec la plus haute considération votre très dévoué

Serviteur [illegible]

332

Extrait de la réponse que j'ai faite à la lettre du ministre Turkuit concernant l'École de Droit.

„Je partage complètement votre idée d'une école spéciale de Droit relevant directement et exclusivement de la commission de la Justice; ainsi que celle d'y introduire quatre années de cours. Sous ce dernier rapport je crois devoir diviser l'enseignement en deux cathégories, la première de trois années d'enseignement avec une tendance purement pratique, et la seconde d'une année en plus, avec une tendance scientifique pour donner à ceux des étudiants qui se seraient distingués et qui auraient donnés des preuves de plus hautes capacités, les moyens de se former pour les fonctions plus élevées de la magistrature. Au commencement il faudrait consacrer la première année à un enseignement préparatoire pour former des élèves capables de suivre un enseignement académique, car il y a manque complet d'élèves suffisamment préparés, même parmi ceux qui ont obtenu des patentes et

il

faudra suppléer dans l'école de Droit même, par un enseignement analogue, à ce qui ne leur a pas été enseigné dans les gimnases.."

"Dans cet état de choses il n'y a pas de raison, pour restreindre l'admission des jeunes gens à l'école de Droit, parmi les étudiants patentés, et il faudrait instituer une commission spéciale chargée d'examiner les candidats qui se présenteront qui ne les admettrait qu'en tant qu'ils pourront prouver qu'ils ont l'intelligence et les capacités requises pour pouvoir suivre les cours de droit, et cela sans égard aux attestations qu'ils peuvent exhiber de leurs études antérieures.

Je crois que l'on pourrait admettre trois cathégories de candidats à l'école de Droit: d'abord les étudiants patentés sortants des Gimnases, en second lieu les employés des chancelleries judiciaires, les clercs de notaires et d'avocats et les aspirants (aplikantз); troisièmement enfin les jeunes gens nobles qui désireraient se vouer à la

carrière

carrière judiciaire lors même qu'ils ne seraient pas dans le cas d'exhiber des patentes scolaires, pourvu qu'ils puissent subir avec distinction leur examen d'admission. Cet examen devrait surtout s'attacher à reconnaître le degré d'intelligence des candidats, et les astreindre à prouver qu'ils sont en état de suivre et de comprendre un enseignement scientifique et cela par un exposé oral du sujet dont il sera fait lecture devant le candidat et par un thème élaboré par lui séance tenante. On devrait faire subir aux candidats un examen de langue latine, et au cas où ils ne pourraient le faire, les astreindre à s'appliquer à l'étude de cette langue, avec cette restriction qu'ils ne seront admis à la seconde année d'études, qu'autant qu'ils seront à même de prouver qu'ils peuvent comprendre les cours faits en latin. Ce genre d'admission pourra être modifié dans la suite des tems, lorsque les écoles fourniront des étudiants suffisamment préparés.

„Je me suis fait un plan d'études repartis entre quatre années; je vous le communique sauf à changer et suppléer ce qui y serait sujet.„

Première année, préparatoire. Encyclopédie du Droit. Bulletin des lois du royaume – exposé méthodique de l'organisation de toutes les branches de l'administration publique et de l'autorité judiciaire. Langue Latine

Seconde année Code Civil – Code criminel – Code du commerce – Résumé systématique du Zwod – Institutions Romaines.

Troisième année Procedure Civile – Procédure criminelle – Droit Canon – Cours spéciaux de Notariat, du système hypothécaire et du Droit Romain

Quatrième année Droit Romain (Pandectes). le Zwod plus développé – l'ancien droit Polonais – Les Codes de Prusse et d'Autriche en tant qu'ils étaient obligatoires dans le pays. Histoire générale de la législation.

Warszawa 24 Sierpnia 1856 334

Jaśnie Wielmożny Senatorze

List JWPana był dla mnie wielką pociechą
bo powrócił mi nadzieję powstania szkoły
Prawa w Warszawie; dopełniam życzeniu
JWPana i przesyłam dołączony list franusz
~~Ks~~ w tym ważnym przedmiocie który
zawiera przytoczenie myśli i zamiarów
ś. p. Ministra Stanu, W liście niniejszym
odpowiadam tylko na daną mi radę
abym wziął inicyatywę projektu zapro
wadzenia szkoły prawa, bo tak za
nieboszczyka Księcia Feldmarszałka jako
i teraz niejestem w możności wykonania
tej myśli. Marszałek który wyprowadził
z Warszawy wyższą Gimnazyalną Szkołę
i który był zawsze przeciwnym ustano
wieniu Szkoły lekarskiej, niebyłby nigdy
dozwolił

dozwolił przedstawić sobie projektu Szkoły
Prawa, a teraz kiedy P. Muchanow
zamierzył zaprowadzić ósmą klassy przy
Gimnazyach dla wykładu prawa, niemożna
się spodziewać aby odstąpił od tego zamia
-ru i zgodził się na specyalną szkołę
prawa i to jeszcze od Kom. Sprawiedliwości
zależącą. Głos mój w radzie Administracyi
jest za słaby aby przemógł nad zdaniem
i wpływem Pana Muchanowa, który tego
najsilniej bronić będzie, aby szkoła Prawa,
chociażby miała być zaprowadzona, z pod
władzy Kuratora wyjętą być miała.
Wspominałem w liście dołączonym i pow
tarzam to tutaj, że prócz wszystkiego
innego złego wynikającego z nauczania
prawa po Gimnazyach, wynikłyby
stąd nieustanne kolizye między Kom. Spra
wiedliwości

335

a Kuratoryi z powodu examinów na mocy nowej Organizacyi przy obsadzaniu urzędów odbywanych, które by dowodziły nie usposobienia ~~tele~~ tych których świadectwa szkolne jako należycie usposobionych przedstawiają. Chciałbym przesłać Żymowskiemu odpis listu doręczonego, lecz nie mam czasu do tego bo Kuryer odchodzi i ja ledwo mam czas przygotowania tej Korrespondencyi, którą kończąc ponawiam wyrazy wysokiego poważania jakiem dla JWPana jestem przejęty

Szembek

W tym momencie odbieram smutną a bardzo dla nas dotkliwą wiadomość że nasz Sekretarz Stanu Lebrun który dla wypoczynku na wieś wyjechał, tamże paralitycznym napadem dotknięty został. Życie nie jest zagrożone, więcej szczegółów nie mamy

336

6/1057

Panie Wielmożny Senatorze

Minister Tymowski oddał mi list JWPana z dnia 11 Lipca b. r który wywoła z mej strony długą odpowiedź, bo pragnę uwiadomić Go szczegółowo o wszystkiem co się tu dzieje i co obchodzi spólną dążność naszą o dobro i powodzenie Sądownictwa tutejszego.

Nie są to bynajmniej nieuzasadnione wieści lecz prawda urzędownie odezwami stwierdzona, iż Książę Namiestnik ustanowił nowy Komitet do roz- bierania czynności Komitetu Organizacyi sądowej, i lubo zamiar ten nie jest wyraźnie objawiony w odezwie ściągającej się do tego przedmiotu, przewi- dzieć można iż gdyby nowy Komitet rozbierał nasze wnioski toby się i krytyką ich zajął, i dowodząc niewłaściwości ich wykonania inne na to miast- przyczynił. Dla wiadomości dołączam kopię odez- wy Sekretarza w tym przedmiocie, któréj ja dotąd niespełniłem, i którą wykonam w ten sposób że będę się na piśmie znosił z Dyrektorem Spraw Wewnętrznych, ile razy będę potrzebował jego pośrednictwo aby zająć i urządzić dom rządowy dla Sądownictwa i aby zapprowa- dzić Areszta detencyjne tam gdzie ich niemasz

Osobny

Osobnego Komitetu tworzyć niebędę i spodzie
—wam się że i bez tego załatwię dyspozycyę Sejmu.
Odezwa JW. Hr. Bludów z dnia 3 Sierpnia b. r. była
odczytana na Radzie Administracyjnej, ale ponie
—waż jest wniej zdanie Hrabiego niezgodne z wido
—kami Ministrowa, względem możności zapro
—wadzenia Sądów Gminnych, więc uważano za
właściwe nieudzielić mi kopii tej Odezwy
i nic mi niepowiedzieć względem tego co mam
przedsięwziąść dla przyspieszenia zaprowadzenia
/. tych Sądów. Oto jest kopia Odezwy Sekretarza
Stanu w tym przedmiocie, w której wszystko
jest przemilczane. Racz JW. Pan jednak wspom
—nieć JW. Hr. Bludów jak tu postępują z Dyrektorem
Głn. Sprawiedliwości, kiedy niezawiadamiają go i
umyślnie tają przed nim to co powinno być
dla niego wskazówką do dalszego postępowania.
Ja wszelkie niełatwości dam zepchnąć z drogi
obowiązków moich, i pomimo przeszkód dopeł
—nię co do mnie należy. Dlatego wydałem dołą
//. —czony tu okólnik do wszystkich Sędziów

pokoju

pokoju w całym Kraju, przez który polecam im
aby zaprojektowali podział każdego powiatu
na parafie sądy gminne mieścić mające, gdyż
umyśliłem sobie że za pośrednictwem miejscowych
obywateli, daleko łatwiej i pewniej otrzymam
wiadomości mogące posłużyć do zaprowadzenia
Sądów Gminnych, jak za pomocą piśmiennych
raportów i wykazów statystycznych zawsze
niedostatecznych. Nieomieszkam donieść w swoim
czasie JW^nu Panu jaki będzie rezultat tego odezwania
się do Sędziów pokoju.

Gorzej daleko stoi interes szkoły prawa, który
dzisiaj jest już zupełnie zarzucony, i który taki
wstręt wzbudza w Muchanowie, iż utrzymuje że
dostaje febry ile razy mu kto o szkole prawa
wspomina. Czyniłem wtej mierze bezowocne
starania u Ministra Noroff za bytności jego
w Warszawie. Przed wyjazdem zagranicę czy-
-nił mi piękne nadzieje i prosił tylko o cierpli-
-wość, mówiąc że prędzej czy później będzie szkoła
prawa w Warszawie, a obok tego prosił abym
mu podał na piśmie propozycyę zaprowa-
-dzenia w Kommissyi Sprawiedliwości

szkoły

szkoły przygotowawczej dla aplikantów sądowych.
Dopuściłem tegoż zlecenia i dałem mu dołą-
/:/. czone tu w odpisie przedstawienie, względem
którego się wcale nie wyrzekł i najłatwiejszą
postąpił drogą oddając je Madeanowi który
je zagrzebał w swoich papierach, i nawet
nie wiedział odpowiedzieć na zapytanie moje
co się z moją propozycyą stało. Ja tymczasem
nie mogę dopuścić aby myśl ta przepadła w
otchłani wniosków przez mego poprzednika
potępionych, zważywszy że bez takiej przygoto-
wawczej szkoły, ani podobieństwo żądać od
młodych ludzi będących dzisiaj w służbie aby
mogli składać examina organizacyą posta-
nowione, i odnoszę do JWPana z prośbą abyś
raczył mi dać dobrą radę jak sobie mam
postąpić w tej mierze. Czybym ja nie mógł napi-
sać prywatnego listu do JW Hrabiego Bludowa,
donosząc mu że podałem Ministrowi pismo
wyżej wzmiankowane i jego proszę aby u
tegoż Ministra poparł moje żądania.

Ponieważ

Ponieważ odpowiedź na to ostatnie nie tak prędko dojśćby mię mogła, namyśliłem się i napisałem rzeczony list i przesyłam go JWPanu z prośbą abyś raczył z nim postąpić jak tego uznasz potrzebę, i nawet spalić go jeżeliby się na nic przydać nie miał. Gdyby nie zawzięty mój przeciwnik, który wszystkim powtarza że ja mu kością w gardle stoję z moją szkołą prawa, to jabym bez pytania się otworzył te kursa przygotowawcze. Bo kiedy Kommissya Spraw Wewnętrznych mogła założyć u siebie, dawniej szkołę budownictwa a następnie szkoły farmaceutyczną i felczerów, dlaczegóż bym ja nie miał mieć prawa otworzenia szkoły dla praktykantów sądowych, którą bym nawet gotów nazwać szkołą aplikantów i dependentów. Wacław Maciejowski zobowiązał się wykładać kurs historyi prawa słowiańskiego a w szczególności Ruskiego, i upoważnił mnie do podniesienia do wiadomości JW Hrabiego Bludowa tej jego ofiary.

W każdym razie oczekuję od JW Pana zawia-
-domienia o dalszym obrocie tego tak ważnego
interessu i rady jak sobie mam daléj postąpić,
czy zaniechać wszystkiego, czy też wystąpić
z urzędowem przedstawieniem do Rady Ad
ministracyjnéj? A ponieważ przewiduję że
w tym ostatnim razie, propozycya moja byłaby
odrzucona, jak daléj postąpić i czy mogę roz
pisać się do protokółu Rady Administracyjnéj? -

Zasięgnąć także muszę rady JW Pana
jak sobie mam postąpić w przedmiocie
wynadgrodzenia członków komitetów
procedury i naszego; czy już jest czas uczy
-nienia przedstawienia w téj mierze, czy
też należy się wstrzymać do wprowadzenia
w wykonanie praw i rozporządzeń przez
Komitety przygotowanych? a ponieważ
na przyszły nowy rok mam polecenie
przedstawienia do nagród urzędników Sądo
-wych, niewiem czy mam objąć w téj liczbie
i tych którzy pracowali w komitetach przez
co mógłbym im może zaszkodzić.

W ciągu pisania tego długiego listu, za którego obszerność JWPana przepraszam, miałem przyjemność odebrania od Niego list z dnia 26. Września. który poczytuję za nowy dowód życzliwości JWPana, którą sobie bardzo wysoko cenię, pragnąc zachować zawsze stosunki przyjacielskie między nami od tylu lat istniejące. – Jeżeli teraźniejsze zatrudnienia JWPana każą Mu życzyć aby ztąd nie przyśpieszono się z oddelegowaniem Mu wypracowań naszych, życzenie to spełnione zostanie, bo Rada Administracyjna wcale się niemi niezajmowała, a Muchanow raz tylko wnosił uwagi swoje przeciw uwłaszczeniu Sądu Powiatowego w Brzeźcie, które uznano za słuszne, a decyzyę wstrzymano do przedstawienia całego operatu, którem się teraz tem mniej zajmują iż przewidują że się nieuda zamiar utrzymania wszystkiego

aż

aż do Zaprowadzenia nowej Organizacyi Gmin miejskich. Cała taktyka bowiem zależy na tem aby nic nierobić, i za pomocą wymyślenia trudności, całe dzieło zparaliżować.

Kończąc tę tak niezakończoną korespondencyę wynurzeniem wysokiego poważania z którem zostaję JW. Senatora

najżyczliwszym sługą

[illegible]

Warszawa
dnia 24 Września
6 Października
1857

6/10 57

340

Monsieur le Comte

Malgré que je n'aie pas l'honneur d'être personnellement connu de Votre Excellence, je crois ne point Lui être tout à fait étranger, surtout depuis que j'ai travaillé conjointement avec le Sénateur Hube, à la nouvelle Organisation judiciaire du royaume de Pologne, qui est spécialement placée sous la bienveillante protection de Votre Excellence. C'est dans l'intérêt de cette grande oeuvre pour laquelle Votre Excellence s'intéresse si vivement, que je prends la liberté de m'adresser directement à Elle, pour m'aider à vaincre des empêchements que je rencontre dans l'accomplissement de mes devoirs. L'idée de l'établissement d'une école de Droit à Varsovie, est sinon tout à fait abandonnée, du moins ajournée à un avenir

bien

bien éloigné. En admettant que l'enseignement du droit dans nos gymnases, et l'augmentation des bourses pour les étudiants du royaume dans les universités de l'Empire, pourront un jour former un nombre suffisant d'aspirants aux fonctions judiciaires, il me paraît indispensable de faire quelquechose pour les jeunes gens qui ont déjà embrassé cette carrière, sans avoir fait d'étude de droit, ni appris aucune langue qui puisse les mettre à même de suppléer par la lecture des ouvrages de droit au manque d'instruction scolaire. Les aspirants qui travaillent aujourd'hui dans les chancelleries des différentes Magistratures et dans les études des avocats et des Notaires, ne seront pas en état de faire les examens exigés par la nouvelle Organisation pour obtenir de l'avancement, si on ne leur facilite les moyens de s'instruire

C'est

C'est dans ce but que j'ai conçu le projet d'ouvrir, dans la Commission de la justice, des cours préparatoires exclusivement destinés aux aspirants qui travaillent dans mes bureaux et dans les diverses chancelleries judiciaires; cours temporaires, et tout à fait privés sans admission du public, qui n'entraineraient aucune dépense du fisc, car j'ai plusieurs jurisconsultes distingués, qui se sont offerts de les faire gratuitement. Son Excellence le Ministre de l'Instruction Noroff, auquel j'avais communiqué cette idée lors de son premier passage par Varsovie, m'avait d'abord engagé à rédiger une notice sur ce sujet, et a bien voulu accepter cette notice, lors de son retour de l'étranger, mais ne m'a rien dit de positif sur sa manière de considérer la question; et Mr le Curateur en Chef du Département de l'instruction dans le royaume, auquel le Ministre a communiqué mon écrit, ne semble nullement

nullement disposé à seconder mon projet. Mr le Sénateur Stabe peut communiquer à Votre Excellence une copie de la Notice en question, et si mon projet est de nature à mériter l'assentiment de Votre Excellence, j'ose La supplier de vouloir bien le patronner auprès du Ministre de l'Instruction.

Daignez agréer Monsieur le Comte l'assurance de la haute considération avec laquelle j'ai l'honneur d'être

De Votre Excellence

le très humble Serviteur

le Comte [illegible]

Varsovie
le 24 Septembre / 6 Octobre
1857

20/11 57

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Lubo nie mam jeszcze wiadomości czyli list mój do
Hr. Bludowa pisany, miał jaki dobry skutek, zmu-
szony jestem utrudzać JWPana nową korrespondencyą
w tym samym przedmiocie. Rozporządzenie Kuratora
Naukowego o ósmych klassach przy Gimnazyach,
tajone było przede mną, do czasu w którym P. Mucha-
now odwołał się do mnie o przeznaczenie z pomiędzy
urzędników Sądowych professorów do tych klass.
Wtedy dopiero poznałem całą niedorzeczność
programmatu nauk jakie w szkołach dla prawni-
ków wykładane być miały i postanowiłem wystą-
pić przeciwko temu sposobowi nauczania
prawa sposobem próby tylko najwyżej dozwolonym.
Powód do urzędowego wystąpienia w Radzie Admi-
nistracyjnej upatruję w tem: iż ponieważ
dawne kursa prawne zostały zaprowadzone

na

na mocy najwyższego ukazu, który dotąd odwołanym nie został, należało, przed projektowaniem nowego sposobu udzielania nauk prawnych, wyjednać odwołanie powołanego ukazu o kursach prawnych. Jakie nastręczyły nam uwagi rozporządzenia Kuratora Naukowego tyczące się tego przedmiotu, takie mam zaszczyt przesłać JWPanu z prośbą abyś raczył je przedstawić JW Ministrowi Oświecenia, który może uzna jak dalece bezskuteczna i nawet szkodliwa jest przyjęta metoda uczenia prawa w Gimnazyach i przeciwnie od roku przyszłego szkolnego jakie ulepszenie zaprowadzić każe.

My w Radzie Administracyjnej nie zajmowaliśmy się wcale czynnościami Komitetu

Organizacyjnego, ale ja tymczasem spełniam jak mogę to co mi do czynienia pozostało; ułatwiam trudności w obmyślaniu lokalów dla Sądów Powiatowych i zbieram za pośrednictwem Sędziów pokoju materyały do podziału Powiatów na Okręgi z Sądami Gminnemi, i mam już z kilku Powiatów, bardzo dobre propozycye w tym przedmiocie. W tych dniach mamy rozpocząć w Radzie Administracyjnej dyskusyę nad projektem procedury Kryminalnej, który był kommunikowany Drzewieckiemu do zrobienia uwag, a ten ~~który~~ poczynił niektóre mało ważne spostrzeżenia.

Oczekując z upragnieniem odpowiedzi od JWPana mam zaszczyt ponowić zapewnienie wysokiego poważania mego z którem zostaję

JW Senatora

Życzliwym Sługą

[signature]

Warszawa
d. 13/25 Listopada
1857.

Skarbek

16/2 58 344

Jaśnie Wielmożny Senatorze

List JWPana z d. 5 Lutego pocieszającą dla mnie zawierał wiadomości, które wkładają na mnie obowiązek wynurzenia JWPanu dzięków moich, za prawdziwie przyjacielską przychylność z jaką wpłynął na to aby przynieść do wiadomości Naj. Pana usiłowania moje o sumienne wykonanie moich obowiązków. Miałem sobie kommunikowane uwagi KRSW. i D. Pradżcy Senatora Dzwonkowskiego nad ustawą o Sądach Gminnych, ale z tem zastrzeżeniem: „że ponieważ na ułożenie „odpowiedzi na piśmie niebędzie czasu, zdaje się że dostatecznem „będzie, aby ten z członków komitetu któremu Dyr. Gł. zechce „poruczyć udzielenie potrzebnych objaśnień, na konferencyach u „Dyrekcyi przygotował się do tego„ Ja się niezgodziłem na taką propozycyę i oświadczyłem iż bez zniesienia się z JWPanem żadnych zmian ani modyfikacyi w projektowanej ustawie czynić niebędę, ale ponieważ uwagi Dyr. G. SW. i D. głównie są wymierzone przeciw umieszczeniu Sądów Gminnych i przeciw temu aby byli oddzielni Sędziowie Gminni, oświadczyłem żadnej zgodzę na to aby Sądy były w Gminach a Wójtowie byli Sędziami, jeżeli KRSW. i D. biorąc projektowany przez Sędziów pokoju podział powiatów na Sądy Gminne, za zasadę, przyjmie taki podział na Gminy aby w każdej Sąd dogodnie mógł być pomieszczony i jeżeli dziedzice dóbr będą sprawować urzędy Wójtów Gminy. Aby JWPan

pojął

pojąć dla czego ja te koncessye zrobiłem, muszę
Mu donieść: że poprzednio wygotował Dyr. Kom. Spr. Wew. i D.
bardzo dobry projekt urządzenia Gmin i wójtów, tylko
z 13tu Artykułów złożony, który się opiera na tych dwóch
zasadach: że każdy dziedzic może mieć gminę w swoich
dobrach byleby ~~[illegible]~~ ta gmina zawierała w sobie najmniej
dymów 50. I że każdy dziedzic jest jako taki wójtem w
swojej Gminie, którą może sam lub przez zastępcę
zarządzać. W razie zaś że w Gminie kilku będzie właś-
cicieli, ci jednego z pomiędzy siebie na wójta obierają.
Ponieważ Komitet Organizacyjny Sądowy tegoż samego
żądał, i gdy projektowany przez Sędziów pokoju
podział, zachowuje ile możności przy dziedzicach
władzę Sądową w Gminie własnej, niema więc
między dwoma propozycyami żadnej różnicy i łatwo
bardzo pogodzić względy i wymagania Władzy
Administracyjnej z potrzebami i warunkami
/. Sądownictwa Gminnego. Dołączam do niniejszego
odpis mojej odpowiedzi na propozycyę Sekretarza
Stanu wyżej wystosowaną, która do razu położyła
koniec zamierzonym walkom ze mną i wzbu-
dziła zadziwienie nad mojem zgodnem usposobieniem.
Teraz już tylko mamy się zebrać u Księcia aby
się naradzić nad redakcyą przesyłki projektu
ustawy o Sądach Gminnych do Petersburga

przy

345

przy czem nie mają być wcale rozbierane szczegóło-
we uwagi nad tą materyą czynione, które in extenso
bez opinii Rady do uznania JWPana przesłane
zostaną. Ja zaś nalegać tylko na to aby KRSW i D
rozpatrzyła współ z miejscowemi obywatelami,
propozycye podziału powiatów przez Sędziów pokoju
już przedstawione i po uczynionych modyfika-
cyach potrzebą miejscową wywołanych, mianowicie
do rozpatrzenia zakonnym [illegible].

Co się tyczy lokalów dla Izb i Sądów powiatowych, kazałem
sporządzić dołączony tu wykaz obecnego stanu czynności
tyczących się tego przedmiotu, które ja sam załatwiam
bo nie chciałem ustanawiać Komitetu któryby mi
tylko utrudniał działanie, i w którym bym musiał
niejako postanowić to innego jakto to postanowił nam
Komitet Organizacyjny, gdyby się Dyr. Gł. SW i D nie
zgadzał z propozycyami przez nas uczynionemi. To
ma miejsce mianowicie co do zmiany stolicy powiatów
niektórych, bo KRSW i D nie zgadza się ani na Brześć
Kujawski, ani na Koźmice i zawsze obstaje przy
tem ażeby w miastach rządowych mieścił się i Sąd
i Naczelnik Pttu. Niemam więc Komitetu, ja sam
zawieram przedstanowcze układy z prywatnemi
właścicielami o najem lokalów dla Sądów, a wzywam KRSW i D o obmyślenie lokalu na domy
badań zbiórkowych [illegible] i o odstąpienie
i restauracyę gmachów rządowych na umieszczenie
Sądów. Z dołączonego wykazu przekonasz się JWPan

że

że w 25 miastach zapewnione już są lokale dla Sądów Powiatowych i Izb Cywilno Kryminalnych. że w 10 miastach zaprojektowano lokale Sądów w gmachach rządowych, lecz KRSW. i D. nic jeszcze nie przedsięwzięła w zamiarze przerobienia tych gmachów ani ich ostatecznie pod zarząd KR Sprawiedliwości nie oddała; i że pozostaje tylko 4 miejsc takich w których niemożna było jeszcze zapewnić lokalów dla Sądów; i nakoniec że KRSW i D nic, a nic jeszcze nie przedsięwzięła celem urządzenia domów Badań w 20tu miejscowościach. Przewidywałem ja że tak będzie i dlatego nalegałem o to aby cały zarząd domów badań był nam oddany. Przedstawiony obraz przygotowań do wprowadzenia Sądów dotąd poczynionych, posłuży JWPanu do ocenienia co dalej czynić wypada i do wskazania mi środków, za pomocą których byłbym mógł pokonać trudności jakie mi się nastręczają. Nade wszystko niewiem jak sobie radzić, gdy właściciele domów dla Sądów zamówionych, wymagają aby zmienić teraz lub na 1szy Jan zawrzeć kontrakty, bo lubo mam fundusz na płacenie najmu niemogę być pewnym odkąd lokale będą potrzebne. — Przedstawiłem Xię Namiestnikowi Członków Komitetu procedury kryminalnej do nagród, a mianowicie do gratyfikacyi rocznej płacy odpowiadającej. Sekretarz Stanu żąda abym zarazem przedstawił do nagrody i Członków Komitetów Cywilnego i Organizacyjnego; zrobię to ale wątpię bardzo o dobrym skutku mego przedstawienia. W każdym razie polecam przedstawionych przychylnym względom JW Senatora bo wiem że najlepiej potrafi ocenić ich zasługi.

Przyjąć proszę zapewnienie wysokiego poważania z którem zostaję JW Senatora

najżyczliwszym sługą

[illegible]

Warszawa
d. 4/16 Lutego 1858

22/3 58 346

Jaśnie Wielmożny Senatorze!

W chwili gdy odebrałem ostatni list JWPana przez P. Karola Habe mi doręczony, byłem pod wpływem przykrej dla mnie wiadomości, którą tu nadesłał młody Łagunna, jakoby Xże Namiestnik przedstawił mnie na prezesa Heroldyi a Sen. Drzewieckiego na moje miejsce. byłoby to niewątpliwy dowód niełaski Monarszej, jawne uznanie mojej nieudolności i upokarzające poniżenie, i to jeszcze w jakiej chwili? kiedy z takiem poświęceniem pracuję nad Organizacyą Sądownictwa, kiedy JWPan sam raczył uznać użyteczność mojej pracy i oświadczyć mi publicznie podziękowanie za gorliwą służbę. nie to być nie może, tego po znanej sprawiedliwości JWPana spodziewać się nie mogę. Radbym wszakże mieć w krótce pewniejszą wiadomość co mogło dać powód do takiej wieści, jeżeli nie jest prawdziwą.

Odpowiadając na ostatni list JWPana, cieszy mnie to bardzo, że wyczytuję w nim zupełne zgodzenie Jego na to co w sprawozdaniu moich

uwag

ustaw i Organizacyi proponowałem i uczyniłem.
Żądałem zwrócenia Komitetowi Organizacyj-
nemu całej ustawy o Sądach Gminnych, dlatego
że miałem sobie kommunikowany gruby volumen
uwag Kom. Rz. Spr. Wew. i D. nad tą ustawą, którego
rozbiór i objaśnienie tyle czasu zajęło,
iżby ta ustawa niemogła była bydź odesłana
do Petersburga chyba za kilka miesięcy, zwłasz-
cza że te uwagi dopiero na tydzień przed odjazdem
X. Namiestnika odesłane mi zostały. Zasięgam
rady JWPana jak mamy postąpić z ostatecz-
ną rewizyą ustawy Gminnej, kiedy się nie
spodziewam tego abyś JWPan mógł brać
osobisty udział w naradach Komitetu
tutejszego. Najwłaściwszem sądzę ażebyś JWPan
zażądał kommunikowania sobie uwag nad
tą ustawą uczynionych, abyś je sam zechciał

rozważyć i mnie następnie zdanie swoje w tej mierze nadesłać, które będzie wskazówką dalszego postępowania naszego. – Dziwi mnie że Ukaz o Gminach i Wójtach nie był jeszcze znany JPPanu w chwili pisania listu do mnie, jest on tak dobry że nie ma co dodać ani życzyć i że można wprost Sądy Gminne przywiązać do Gmin Administracyjnych i do Wójtów, zwłaszcza że wyraźnie zastrzeżono: iż podział Powiatów na Gminy nastąpi za współdziałaniem władz Sądowych. – Co jedno mogłaby wszakże zastrzedz z naszej strony: że tam gdzieby dwie lub trzy małe Gminy po 50 domów każda, życzyły porządzić się aby jeden Sąd Gminny dla tych Gmin w jednej z nich ustanowić, takie porządzenie na wyraźne żądanie dziedziców dóbr i mieszkańców gminy dozwolone być może. Czekam zatwierdzenia

ostateczne

ukazu o Gminach aby następnie bez zwłoki przystąpić do ich Organizacyi, na podstawie wykazów przez Sędziów pokoju już nadesłanych. – Że w tym roku niegdzie mogłaby być cała Organizacya wprowadzoną, to niepodlega wątpliwości, wyjąwszy sądów Gminnych, które po zatwierdzeniu ustawy, choćby sposobem próby zaprowadzić wypadnie. –

Co się tycze Szaniawskiego za którym JW Pan przemawiasz, niedało się to zrobić w sposób przez JW Pana wzmiankowany, bo komitet byłby potrzebny niepomierniej i niemoże trwać długo, toby znowu stracił Szaniawski dodatek z jego zwinięciem. Ale kiedy go przedstawiam tytułem nagrody do gratyfikacyi w stosunku rocznej płacy otrzyma więc do razu dodatek 500 Rubli za lat kilka naprzód, a tymczasem utrzyma się sposobność przyznania mu stałego dodatku ad personam. Tylko chodzi o to aby tam przyjęto propozycyę moje co do nagród, które niżej są przesadzone bo tu się bardzo skąpimi okazujemy w tym względzie

Zabezpieczam zapewnieniem wysokiego poważania i Szacunku

W. d. 22 Marca 1858

[signature]

Scarichy
Škarić M.

348

Excellentissime Domine!

Cum jam notum sit omnibus, quorum cor ardet amore erga propriam nationem, et erga omne id, quod ad illam quomodocumque spectat, debuit innotescere etiam mihi, qui ductus amore erga Dalmatas in specie, et erga nationem slavicam in genere, totam vitam insumpsi, ut vertam, et dirigi commentario ornem totam sacram Scripturam veteris, et novi Testamenti; debuit dico innotescere etiam mihi, quod Excellentissima Dominatio Vestra sit et benignissimus Fautor, et potentissimus Protector, et gratiosissimus Patronus et illorum virorum, quos natio slava numerat inter suos veros filios, et illarum operum, quae ad ipsam seu propter materiam, seu propter linguam pertinent. Rescius id non potui, Excellentissime, abstinere, quin Ipsi Excellentiae Vestrae humiliem unum exemplar dictae meae Bibliae cum prece, ut illud benignissime accipiat ceu signum illius considerationis altissimae, et profundi obsequii, quod sentio genuinum, et eo fine, ut Excellentia Vestra habeat occasionem aliquid perlegendi, et meum opus, si ita bonum videbitur, in ista Provincia, et in tota Russia, ubi materna lingua est slavica, efficaciter comendandi.

Cum autem ego humiliaverim singula exemplaria prædicta mea Bibliæ et Reginæ Hispaniæ, et Imperatori Galliæ, et Regi Bavariæ, et Regi Saxoniæ, et Regi Borussiæ, qui omnes, quamvis non Slavi, illud benignissime acceptarunt, cuperem vel maxime, ut saltem unum exemplar dicti mei Operis accipere dignetur Imperator Russiæ qui est slavus, et dominatur in Provinciis slavicis, et eidem locum concedere in aliquo angulo sua magnificæ Bibliothecæ, ut serviat pro diuturno documento meæ profundissimæ æstimationis erga Russicam Aulam. Porrexi jam huic Russicæ Legationi libellum supplicem, ut se intromittat penes Suam Majestatem Imperatorem Alexandrum II, et mihi obtineat permissionem, ut dictum exemplar ad Ejus pedes prosternam; ast an dicta Legatio aliquid perficiet, nescio. Si Excellentia Vestra potest in id influere, influat precor enixe, dum opto ardentissime, ut meum Opus etiam in Bibliothecam Petersburgicam admittatur.

Accipiat, quæso, benignissime censa meæ singularis devotionis, qua sum

Viennæ 2. Januarii 1862

Excellentiæ Vestræ

humillimus servus

J. M. Scarich

archidiaconus in Ecl. met. in Zara

modo Viennæ Schulhof N: 415 1. Stock

Zo
ne
mi
wp
w n
szu
wa
win
twu
o K
pro
uy
nit
w o
edw
To
Kto
nat
JO
San
wmyn
Ksi
don
ſt o
mor
bez
o to
nar
nos
wią
ci,

Zasmucił mnie list Pański z 22go Września, róż=
nemi powodami niespokoyności Pańskich, a
mianowicie ze zdrowia Pani. Ja, przywykły
wszystko przynosić do Krzyża Chrystusowego,
w nim iednym dla siebie i dla przyiaciół
szukam ulgi i pokrzepienia — i nadziei na=
wet dla przyiaciół, których zasługa przyciągać
winna i nagrodę ludzką przez boże błogosławień=
stwo — Nie tylko dziwi mnie to, co Pan mówisz
o Katedrach prawnych; ale biorę to iedynie za
proiekt tylko nowych pretendentów — niezgod=
ny z nominacyami które Minister ostatecz=
nie iuż w Moskwie, i ostatecznie zamierza
w Petersburgu — iak wspominał i w obec Rady
edukacyjnej, i Generałowi Kosseckiemu.
Jak iest przekonany także Pan Jurkutt,
któremu to świeżo i kilkakrotnie przypomi=
nałem i przez siebie i przez Platonowa.
To iednak co Pan o tem piszesz, nie od
Pana, ale zkąd inąd napomknąłem iuż i znowu
wymykam Księciu Gregorowi, który zapewne da Ci
dowody należnego Ci poważania. — Jeże=
li on wspomina Panu o okolicznościach
moich, racz to w sobie, w sobie iedynym,
bez żadnego wyiątku, zachować. proszę Cię
o to i błagam — a iesli wzaiemnie przypomi=
nasz mi czasem te moie twarde okolicz=
ności, łaskę mi wyświadczasz — i coraz
większą, bo coraz twardsze są te okolicznoś=
ci, a miększa pomoc — może żadna.

Racz Pan uwiadomić i mnie i P. Drozdowskiego, czy po rychłym już wyjeździe Pana Inskultta można tąż drogą pisywać. —

czy może przez bank.

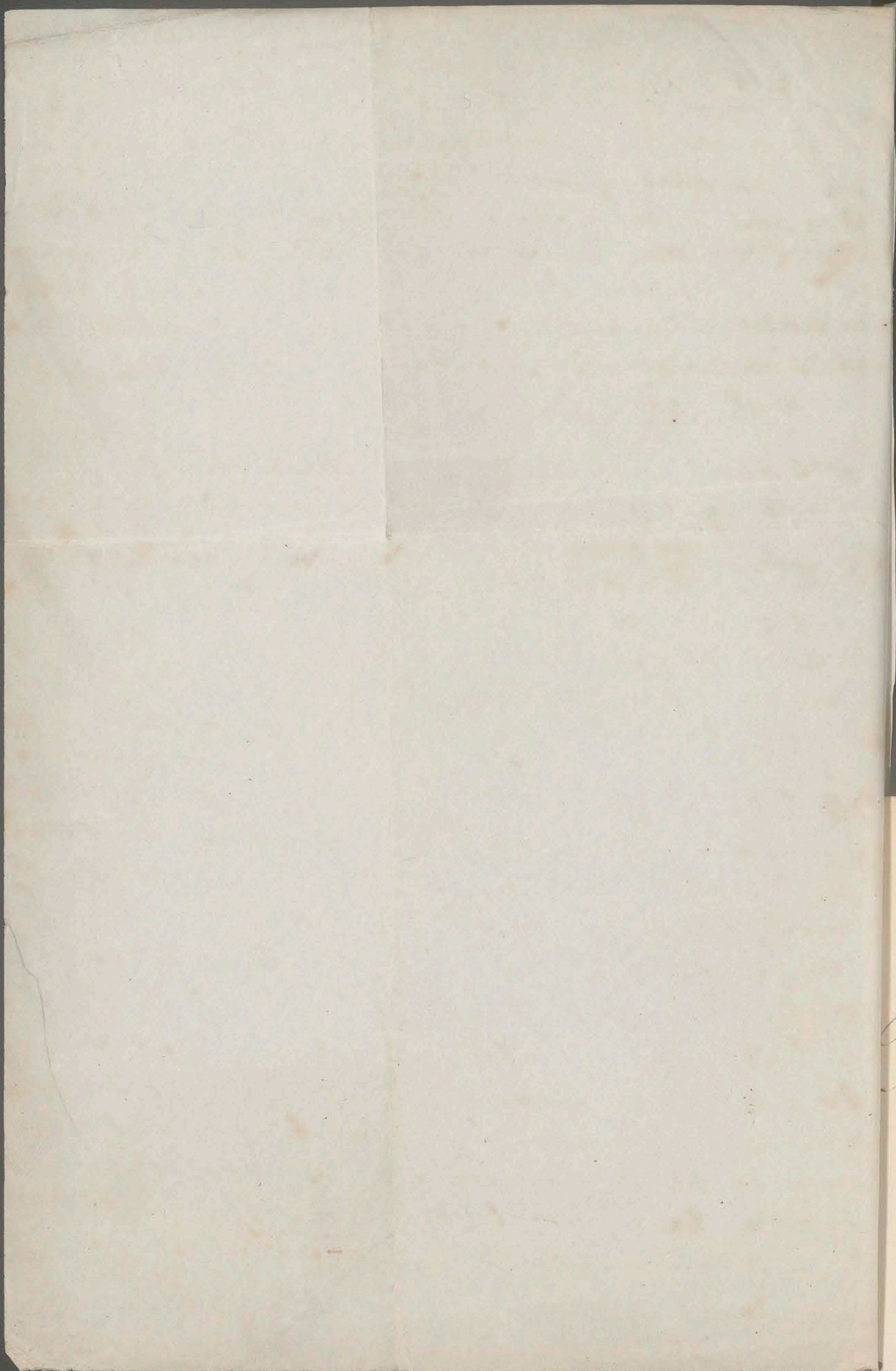
Jeśliby wydarzała się pewna okazya, adres mój jest na Nowym Swiecie pod N.ro 1298 lit a. —

Ściskam Pana serdecznie, z uszanowaniem i z nayszczerszą przyiaźnią

Franciszek

d. 24/6 7bra/8bra 1840
z Warszawy

Zwykłym natręctwem przyłączam dwa listy

352

31/12 69

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Niech mi wolno będzie, choć w kilku słowach pisanych, wynurzyć Mu czułe dziękczynienia za Jego o mnie pamięć łaskawą — a Obojgu JWW. Państwu Dobrodziejstwu serdeczne życzenia zdrowia jak najlepszego i wszelkich pomyślności —

Ja, czuję się tak mało zdrowym, że, z porady lekarza, od dni kilku nie wychodzę z domu — dla odzyskania możności stawienia się w Senacie na Audjencji poniedziałkowej —

O dniu powrotu Hrabiego Feldmarszałka Namiestnika nic nie napewnego — Mówiono dotychczas że nie wróci przed końcem Stycznia — a w tej chwili wychodzący odemnie Jenerał Kożnow słyszał, że, w Zamku, spodziewanym jest na przyszłą Środę — Jednak, niedawno, kazał sobie

przywiozę niektóre papiery —

Najmilej mi zawsze powtarzać Jaśnie Wielmożnemu Senatorowi wyrazy poważania, życzeń i najprzywiązańszego uszanowania —

gorliwy Jego Sługa
J. Skibicki

d. 31 grudnia 1869
z Warszawy

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Acz chory, i zaledwo chwilowo z łóżka powstały, nie mogę jednak przeminąć dnia Sto Romu=
=alda, bez wynurzenia powinszowań, i powtórzenia Obojga JWW Państwu Dobrodziejstwu serdecznych życzeń zdrowia zupełnego, i najpożądańszych pomyślności — przy należytym hołdzie czułego uszanowania, z jakiem mam zaszczyt zostawać na zawsze

Jaśnie Wielmożnego Senatora
najpowolniejszym Czcicielem
i Sługą
J. Skibicki

Warszawa
d. 7go lutego 1871 r.

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Nigdy dość nie potrafię przeprosić najszanowniejszego Pana za niewytłu=
=maczalne roztargnienie, które zbałamuciło mnie aż do zuchwa=
łego i mylnego upomnienia się o jakąś nienależącą mi wcale,
bo już dawno uiszczoną dopłatę — Jakkolwiekbym wyra=
=żał się obszerniejszemi wyrazy, nie dorównałyby one nieo=
=graniczonemu żalowi, z jakim błagam o Jego szlachetne
pobłażenie — i o niepozbawienie mnie skarbu drogiego
Jego nieocenionej łaskawości

Jaśnie Wielmożnego Senatora

Dobrodzieja

wiernie przywiązany sługa

Fr. Skibicki

d. 2go maja 1874 r.

z Warszawy —

358

a Son Ex[...]

Monsieur le Senateur

Conseiller privé actuel —

Chevalier de l'ordre d[...]

Jo[...]

pres [...]domsk

Его Высокопревосходительству

Ромуальду Михайловичу

Губе

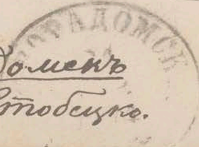
Госп. Действительному Тайному Совѣтнику

Сенатору и Кавалеру. —

чрезъ Новорадомскъ

селенiе Стобецко.

pokvitování Franklinus

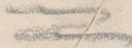
z [illegible] 1000 fr.

pokvitování [illegible] z 1138 franků

[illegible] dr. Borovský

pokvitování

pokvitování [illegible]

z [illegible] [illegible] 2 zl.

1876/7.

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Dobrodzieju

Otrzymawszy teraz szanowny mi zawsze rozkaz Jaśnie Wielmożnego Pana z dnia 2° czerwca — b.r., chwytam tę sposobność zostania posłusznym [illegible] i usłużnym — i choćby przed samym S° Janskim terminem, w którym nie wiem czy znajdować się będę w Warszawie — kwota ośmiuset rubli, do rozporządzenia JWPana, znajdować się będzie w ręku Pana Mecenasa Wrotnowskiego —

Bo mimo najgorętszej chęci jaką udowadniał mi i udowadnia szanowny i światły Dyrektor Główny Sprawiedliwości — nadeszła już ostateczna decyzja Sekretarza Stanu, ażebym do Kassy Emerytalnej wniósł summę dwa tysiące ośmset sześćdziesiąt rubli — Ta więc nieodwołalna decyzja wejdzie w jutrzejszy mój rachunek z emerytalną kommissją — Z pokornem ulegam milczeniem — chociaż, oprócz niezrozumiałej mi straty materjalnej — widzę się z smutkiem oddalonym od Karki na [illegible] kollegów rozciągnionej — Ale, już nigdy i nikomu, ani słowa o tem niepowiem i nie napiszę —

a to wyznanie wyrwało mi się tylko z nieograniczonego w Szarkawem JWPana serca zaufania — przy dziękczynieniach za Jego dobroczynne wstawienie się —

Rad jestem jak najszczerzej powtarzać hołd najgłębszego uszanowania i przywiązania serdecznego, z jakiem mam zaszczyt zostawać

Jaśnie Wielmożnego Senatora

Dobrodzieja

najpokorniejszym Sługą

F. Skibicki

z Warszawy

d. 4° czerwca 1874 —

Czci Godny Senatorze

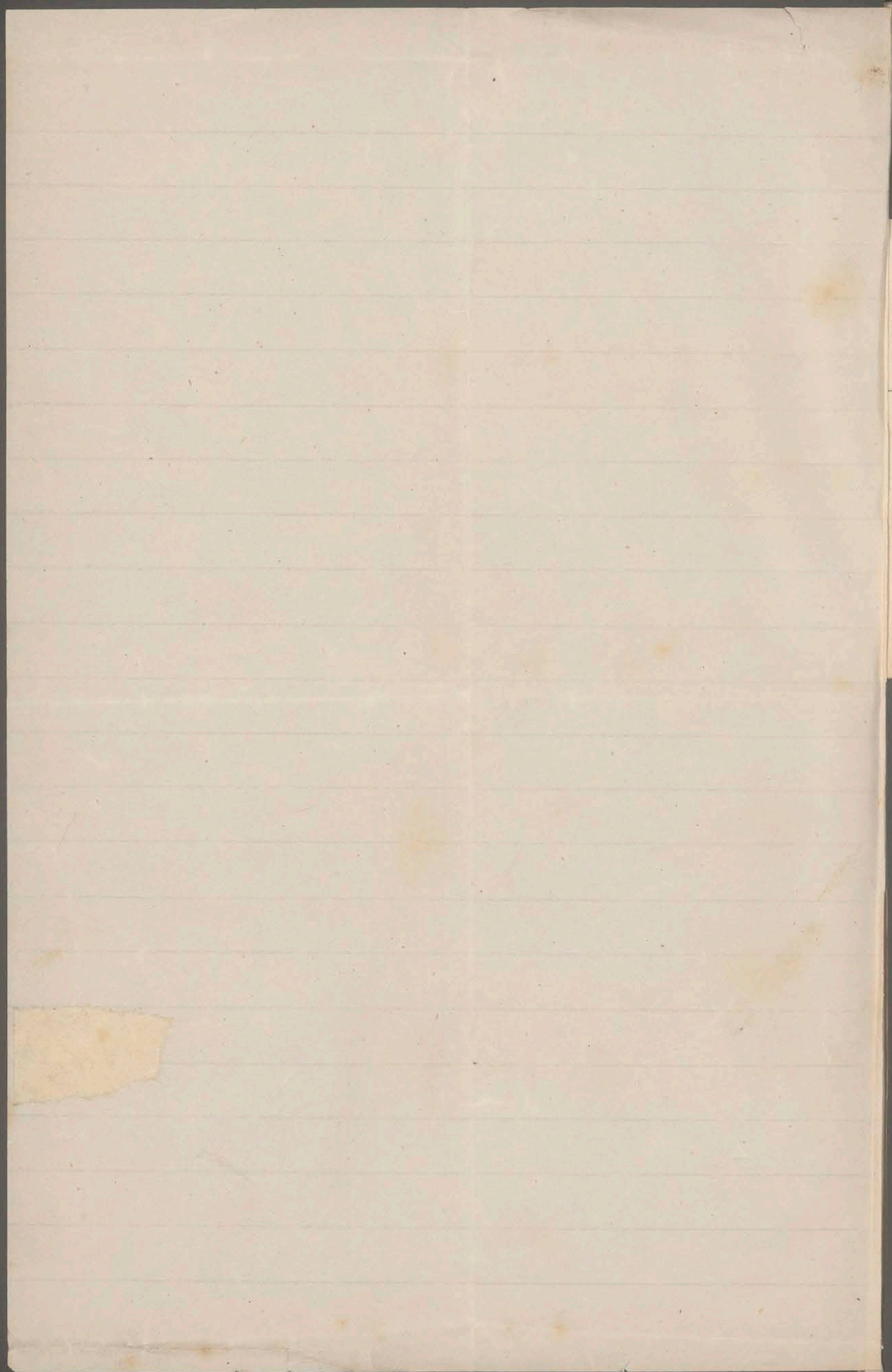
Dobrodzieju —

Wracam ze Ślubu Hrabiego Zygmunta Krysz-
czewskiego z Panną Alicią Epstein —
któremu to aktowi — a zdarzeniu nadzwy=
czajnemu, pierwszej po nim uczcie — uczestniczyło
chętnie wielu z tych, co, przed kilku
ledwo miesiącami, narzekali tu na barszki
Ślub Księcia Konstantego Radziwiłła
z Panną Blanc, córką zamożnego
dzierżawcy gier azardowych —
Pomimo trwającego jeszcze wyludnienia
Warszawy — tłum był jednak i przy
ołtarzu i przy śniadaniu — od którego
gdyby się zaczęła była uroczystość — to
jej reszta możeby się odbyła mniej tłumnie —
Niewypowiedzianie ubolewam nad tem, że JW
Pan nie zjedzie tu na bytność Cesarza —
a zmartwiony, że stan drogiego zdrowia
Jego jest tego powodem —
Te słów kilka piszę przez Pana Słonskiego,
który wypłacił mi czterdzieści osm rubli
procentu bankowego — i zawozi Ma
te wyrazy mojej czci — i serdecznego
uszanowania

Wiernie przywiązany sługa

W Skibicki

d. 19 Sierpnia 1876
z Warszawy —

363

Jaśnie Wielmożnemu
Senatorowi Hube
Rzeczywistemu Tajnemu Radcy
Orderu S^o Alexandra Kawalerowi
Dobrodziejowi

w Stobcisku

384

21/9/76

Jaśnie Wielmożny Senatorze

Dobrodzieju —

Odebrawszy z rąk Pana Karola, kochanego niegdyś Kollegi a zawsze przyjaciela mego, powinszowalny list Panski i światłe dzieło o Kościele Piotrkowskiem, z zaszczyt=
z tym dla mnie napisem — radbym był moje czute dziękczynienia w tymże samym dniu wypisać i przesłać — Ale przez dni kilka, przeszkadzały mi rozmaite w całem zdrowiu i w oczach cierpienia — które — acz jeszcze nie przeszłe — i niedozwalające przedsięwziąć potrzebnej do familji, w Podole, podróży — chwytam jednak gorąttem za pióro — ażeby czci godnemu a na mnie zawsze łaskawemu Panu Senatorowi złożyć choć kilka wyrazów wdzięczności mojej, i Warszaws=
=kiego bulletynu —

Po wyjeździe Najjaśniejszego Cesarza, Wielkiey Księstwo, wprost z banhofu Brzeskiego udali się przez Wieczenski do Skierniewic — gdzie przeszło tydzień wesoło przebawili — Nie było tam żadnego licznego zjazdu — i po kilka tylko młodszych osób, zapraszano z Warszawy — oprócz jedynych

Starszych, Państwa Alexandrowstwa Ostrowskich i Senatora Kurnickiego —
Bez wszelkich już zaproszeń, tydzień następny przeszedł na łowach w lasach Rządowych, dotykających do Tomaszowa —
Po całodziennem polowaniu — zbierane wieczorem licznych Włościan — ażeby widzieć i słyszeć ich stroje, tańce, i śpiewy —
Bawiło to łaskawą i Miłą Cesarzowną — tem tylko zdziwiona, że Mazury mazurka nie tańczą — ani śpiewają Krakowiaka — Mówią nawet że Sama Dostojna Księżna raczyła raz pójść w tańce z jednym z adjutantów Wielkiego Księcia — i uśmiała się, gdy otyły Książę Leon Radziwiłł tańcząc podobno z Włościanką, nie utrzymał się na nogach — Zgoła, wszystko odbyło się pomyślnie i wesoło — a nawet z nadzieją powrotów — W poniedziałek przeszły, Wielkie Księstwo wróciły do Skierniewic na obiad — a przenocowawszy tam — nastąpił Ich wyjazd do Petersburga — Na Stacji Warszawskiej — zamiar przyjazdu przez Miasto, była inauguracja nowo ukończonej kolei, połączającej z sobą nasze Banki fy —
Uderza powszechnie smutna wiadomość, że, Generał Potapoff, w przyjeździe do krymu, tak nagle i ciężko zachorował, na jakiś attak nerwowy,

365

że, jeśli nawet ocaleje w życiu, to stracą=nym zostanie dla służby powszechnej Mąż tak wielce pożyteczny — Mniemają już niektórzy, że, na jego wysoką posadę, naznaczonym ma być Wileński Jenerał Gubernator Albedyński —

Po ostatecznem zwinięciu Wydziału Polskiego w Carskiej Kancellarji, Sekretarz Stanu Nabokoff został rzeczywistym Radcą Tajnym — i członkiem Rady Państwa — do której, Platonoff wraca przed zimą — to jest niezwłocznie —

Otóż — w przydatku do dokładniejszych donie=sień Pana Karola — mój mały biuletyn — do którego, jak zawsze, rad jestem dodadź odgłos przywiązania i uszanowa=nia głęboko czutego, z jakiem mam zaszczyt i obowiązek wyznawać się

Jaśnie Wielmożnego Senatora
Dobrodzieja
wiernie przywiązanym Sługą
Jr Skibicki

d. 21 Września 1876
z Warszawy —

Wrócił już Mecenas Wrotnowski — a Syn jego wraca za dni kilka —

Gdybyś JW Pan raczył w czém przyjąć służbę Pana Karola Podczaskiego, przyleciałby on natychmiast skoroby został zaszczycony Pańskiem wezwaniem do Stacji Gorzkowice, zkąd muje odeszlą do jego mieszkania w Sobkowie —

Życzę serdecznie, i śmiem spodziewać się zupełnej

czerstwości w strasznym zdrowiu JW Senatora —
do czego przyczyni się zapewne zima paryska.
Nie spodziewam się jej jednak dla Ciebie
w tym roku — Stanąłem tam po
dziewięć franków dziennie w hotelu
du Danube rue Richepanse — Nie
pamiętam co Hrabstwo Rostworowscy
płacili za swoje mieszkanie pod N^ro 8
de la Rue Duphot — Ale, uskarżali się
i na drogość i na pokarm — Wyjechali oni
do Berlina i Drezna na resztę września —
do Wiednia na cały październik — a potem
wrócą tu na zimę —

24/1 77

Jaśnie Wielmożny Panie

Kilka dniami, przed radosnem odebraniem Łaskawego, z 17go, listu Szanownego Senatora — pośpieszyłem pożegnać Ambrożego Zaborowskiego, u Matki jego — Zastałem go niewiedzącego gdzie zaadresować telegram, w którym chciał spiesznie donieść do Paryża, że nasz Cesarz mianował JW. Pana Członkiem Rady Państwa, z powołaniem Go do Zasiadania w Departamencie Cywilnym — Ułatwiłem mu tę trudność, wskazując adres Ojca Józefa, pod Nm 16m Ulicy de Bruxelles — i żałuję tylko, że ta wiadomość mnie się nie dostała do doręczenia — Po odebraniu zaś listu Pańskiego, wolałem go odczytywać kilkakrotnie, niż odpisać zaraz — zbyt już późno do Paryża, zbyt jeszcze wcześnie do Rzymu — Teraz dopiero, kiedy Senator musiał też już zajechać do tego grodu Wiecznego, ośmielam się ten list adresować do hotelu Minerwy — z tąd, gdyby żadnego rezerwowego nie było tam Numeru wolnego, wiedzieć pewnie będą gdzie go odesłać — Żałuję jednak, żem go nie posłał pod adresem Hrabiego Bolesława Potockiego, który tam mieszka w hotelu Europejskim — ale miał, wprawdzie, wkrótce odjechać do Paryża, przed powrotem swym do Petersburga, na [illegible] Marca rosyjskiego — Jeśli nie odjechał jeszcze z Rzymu, będzie on tam szukał JW. Pana, który

raz także poszukać go trzeba niezwłocznie-
u niego, zostać czasem może jego
Siostrzenica, czy Wnuczka, Brata Hrabiego
Czackiego, dla którego przygotowuję się
jakoś wysoka w Watykanie posada —
której godnemi są cnoty jego i zdatność,
wysokie także — Księżna Odescalchi
z domu Branicka, zimuje teraz nie
w Rzymie, ale u swej Córki, zamężnej
koło Wiednia — Ponieważ bliźnie
Siostry z Książąt Radziwiłłów, Pani
Grocholska i Oskierko, miały teraz
udać się do Rzymu — z tąd wnoszę
że z niemi zjedzie się tam ich niebliźnia
Siostra Hrabina Michałowa Tyszkie=
=wiczowa — o czem najpierwej zawiado=
=mionym bydź może Książę Stefan Lubo=
=mirski — od którego, nie odebrawszy
odpisu z Paryża, sądzę że on odłożył te
do Rzymu — i niecierpliwie na to oczeki=
=wam — Może on nie zwleka pi=
napisania do mnie — i szczegółowego
doniesienia mi o wszystkiem co obcho=
=dzi mnie najszanowniejszego Senatora
i przeto nas wszystkich, licznych
Wielbicieli Pańskich — w pierwszym
rzędzie których, racz Jaśnie Wielmożny
Panie liczyć mnie zostawszy — bo, na zawsze
z bardzo dawna, jestem mu najwierniej
przywiązanym Sługą

J. Skibicki

d. 24. Stycznia 1877
z Warszawy —

368

Dr. St. Smolka.

Kraków 19/9 76.

Łaskawy Panie Senatorze Dobrodzieju!

Dowiedziałem się od p. Estreichera, że Pan Senator życzy sobie informacji w sprawie edyktu Kazimierza W. „contra profugos". Wstęp edyktu a mianowicie wyrażenie omis palatinis etc. naprowadziły mię na domysł, że początek edyktu w oryginalnej formie brzmiał inaczej (Nos Casimirus ... nostris palatinis). Na tém tylko wyrażeniu opierałem ten domysł, w czém – jak widzę teraz – dopuściłem się omyłki. Tém bardziej się cieszę, że udało mi się przypadkiem znaleźć właściwy edykt Kazimierzowi.

Wybaczy mi Pan Senator łaskawie, że dziś dopiero piszę do Niego w téj sprawie. Pan Estreicher uwiadomił mię o życzeniu Pana Senatora jeszcze na początku sierpnia. Byłem jednak wówczas w Tatrach, skąd wyjechałem w dalszą podróż, a nie mając pod ręką mego sprawozdania o archiwach, nie mogłem życzeniu Pana Senatora zadość uczynić.

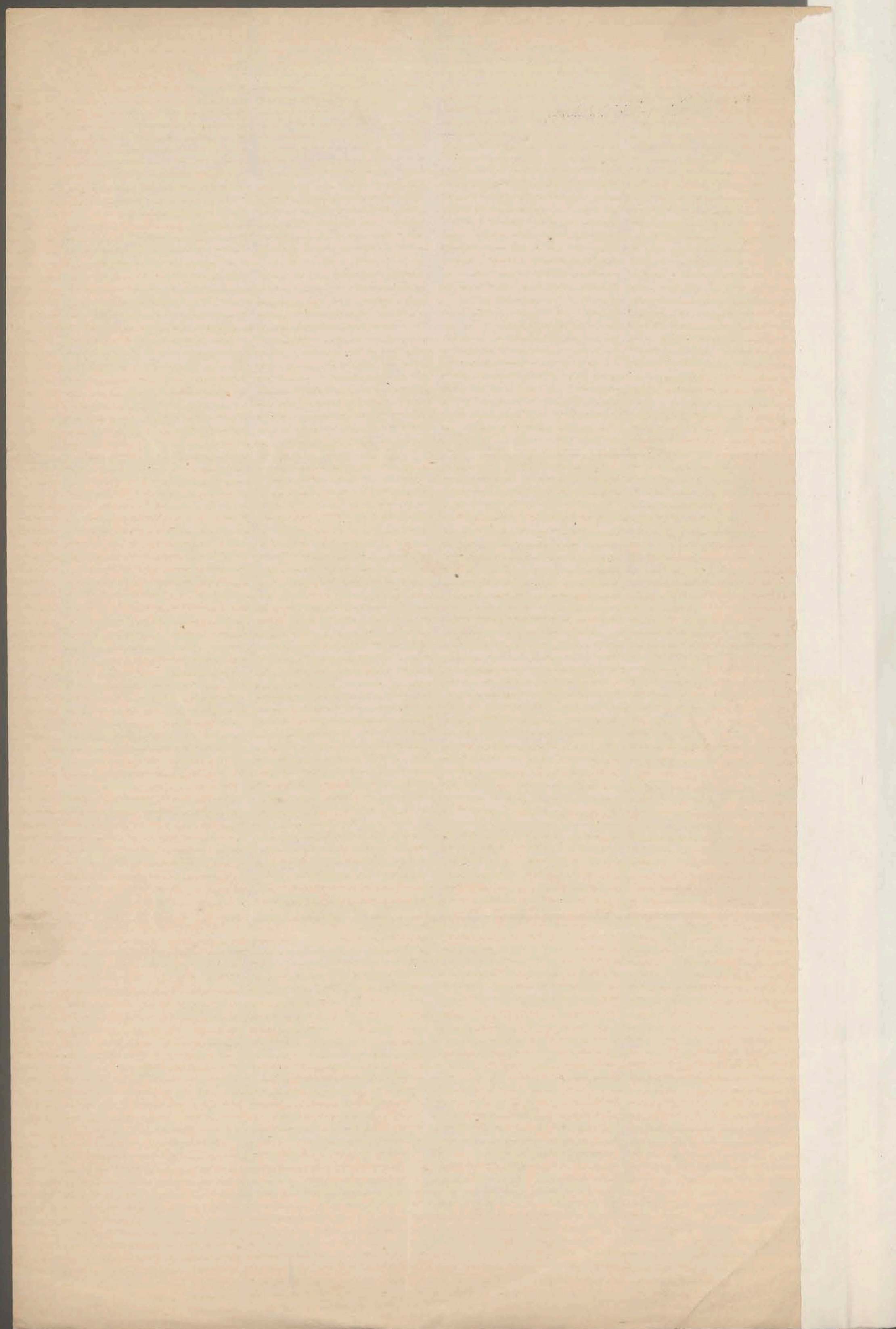
Polecam się łaskawym względom Pana Senatora

i pozostaję

z głębokiem poważaniem

sługą

S. Smolka

Warszawa 1/13 Maja 1871

Jaśnie Wielmożny Panie!

Wypełniając polecenie jego przesyłam żądane wiadomości

Jan z Turobina ur. 1511 r. Audytor, sędzia, kanclerz biskupów Płockiego Kujawskiego i Krakowskiego. Profesor prawa w Akad. Krak. zmarły w r. 1575 wydał Enchiridion juris pontificii et caesarei Kraków 1537.

Śliwnicki Maciej Ur. w końcu XV. w. uczył się w Krakowie i we Włoszech. Doktor obojga prawa był w stanie duchownym w ostatku Proboszczem Katedralnym w Poznaniu. Um. 1561. Główne jego dzieło pozostałe w rękopiśmie wyszło w Bibliotece Ordynacji Myszkowskiej 1859 r. staraniem A. Z. Helcla z oddzielnym tyt. Jurium constitutionemque Sigismundinarum. Pisał o niem J. W. Bandtkie w Programmacie Uniw. Warsz. na r. 1825 w rozprawie pt. O Macieju Śliwnickim i księdze prawa powszechnego z woli Zygmunta I. przezeń ułożonej.

Przyłuski Jakób ur. w końcu XV. naprzód w stanie duchownym. Proboszcz w Mościskach w Przemyskiem, potem przeszedł na wyznanie ewangelickie i był Pisarzem grodzkim Ziemi Krakowskiej. Um. 1554. Główne jego dzieło nosi tytuł Leges seu Statuta ac privilegia Regni Poloniae 1553.

Orzechowski Paweł Bogusław Ur. w drugiej połowie XVI w. nauki pobierał w kraju i za granicą prawo kończył w Ingolstadzie gdzie przyjął wyznanie ewangelickie, był Podkomorzym Ziemi Chełmińskiej. Um. 1632. Jego rozprawy prawnicze wyszły pt. Manuale fundamentarum juris civilis ac poloni. Breda. 1647.

Starowolski Szymon Ur. 1588, uczył się w Krakowie i za granicą w stanie duchownym był Kanonikiem Katedr. Krakowskim. Um. 1656. Dzieła jego prawnicze są: 1) Accessus ad juris utriusque cognitionem in IV tractatus. Rzym 1632. 2) Commentarius in IV libros Institutionum Juris civilis Kraków 1638 3) Monita legalia methodum in utroque jure studendi praescribentia (Lancie 1652) 4) Breviarium juris pontificii Rzym 1653.

Drezner Tomasz Ur. 1560. uczył się w Krakowie prawa w Paryżu Profesor Akademii Zamojskiej Um. 1614 Dzieła jego 1) Processus judiciarius Regni Pol. Zamość 1601. 2) Similium juris polonici cum jure romano. Paryż 1602 3) Institutionum Juris Regni Poloniae Libri IV Zamość 1613.
Lipski Jędrzej Ur. 1572 uczył się w kraju i za granicą wstąpiwszy do stanu duchownego był Biskupem Krakowskim um. 1631. Dzieło jego ma tytuł Practicarum observationum ex jure civili et canonico collectarum. Ryga 1602 Ocenił go R. Hube w rozprawie o Posiedzeniach Unii. Warsz. na r. 1829.
Załaszowski Mikołaj Ur. 1631. uczył się w Krakowie, w Niemczech i we Włoszech w Rzymie został Doktorem obojga prawa. Wstąpiwszy do stanu duchownego był Profesorem prawa w Akademii Krak. Rektorem Kollegium Lubrańskiego w Poznaniu i Kanonikiem katedralnym tamże Um. 1703. Dzieła jego są 1) Jus Regni Pol. Poznań 1702. 2 t. 2) Jus capituli tamże 1709 3 Jure consultus in materia censium et decimarum tamże 1703.
Bandtke Jan Wincenty Ur. 1783 uczył się we Wrocławiu i Halli wstąpiwszy do sądownictwa w Warszawie był Notariuszem, Pisarzem aktowym i członkiem Kom. Spraw. przytem Profesorem w szkole prawa i Uniwersytecie Warsz. Um. 1846. O prawie rzymskiem pisał i wydał. 1) Vindiciae juris Romani Justinianei Wrocław 1808. 2) Lineamenta juris Romani ad ordinem Institutionum Justiniani Imp. Digesta Warszawa 1816. w rękopiśmie zostawił 3) Institutiones Juris Romani 4) Principia Juris secundum ordinem Pandectarum
Maciejowski Wacław Aleksander Ur. 1792 uczył się w Krakowie Wrocławiu i Getyndze. Professor literatury starożytnej w Liceum Warszawskim od r. 1818 w następnym roku wykładał prawo rzymskie w Uniwersytecie Warsz. do r. 1831; dotąd żyje. O prawie rzymskiem wydał: 1) De vita et constitutionibus C. L. Messii Trajani Decii Getynga 1818. 2) Legum Solonis et decemviratum comparatio w Programmacie Liceum War. na r. 1819/1820 3) Principia Juris Romani Warszawa 1820 w 1. t. Wydanie drugie powiększone miało być w 3 tomach lecz wyszedł tylko tom I-y w r. 1825. pod tytułem t. Principiorum Juris Romani Tomus 1. Historiam Juris ipsius juris continens Ed. 2a i drugi tytuł Historia Juris Romani
Maciejowski Franciszek Synowiec poprzedzającego Ur. 1798 uczył się w Wrocławiu i Krakowie był urzędnikiem sądowym i profesorem kursów prawnych ostatnio w Szkole głównej dotąd żyje wydał o prawie rzymskiem 1) De judiciis apud veteres Romanos. Kraków 1820 2) Zasady prawa rzymskiego podług Instytucii Justyniańskiej. Warszawa 1861

Zielonacki Jozafat ur. w r. 1818 nauki kończył w Berlinie Profesor prawa w Uniw. Lwowskim wydał: 1) Controversia juris Romani de successionibus. Berlin 1845 2) Kritische Erleuterungen über die Servitutenlehre nach dem römischen Rechte Wrocław 1849 3. Der Besitz nach dem römischen Rechte tamże 1849. 4) Drei Abhandlungen aus dem römischen Rechte tamże 1849. 5 Nauka o posiadaniu czyli wykład prawa rzymskiego o ile ono jest podstawą prawodawstw nowszych Lwów 1862-63 2 t. 6) Pandekta czyli wykład prawa prywatnego rzymskiego tamże 1862-63 2 t.

Dydyński Teodor wydał: Rzecz o różnicy między zastawem a hipoteką według prawa rzymskiego Warszawa 1866.

Założenie Uniwersytetów było

w Krakowie w r. 1364.

w Wilnie Akademia od r. 1578, Uniwersytet od 1803 zamknięty w r. 1832.

w Zamościu Akademia otwarta 1593, zamknięta 1773.

w Warszawie Uniwersytet otwarty w r. 1818, zamknięty w r. 1831, powtórnie otwarty 1869 r.

Szkoła prawa otwarta 1808 wcielona do Uniwersytetu 1818.

Kursa prawne przy Gimnazjum gubernialnem otwarte w r. 1840, zamknięte w r. 1846.

Szkoła Główna otwarta w Listopadzie 1862 zamieniona na Uniwersytet 1869.

w Szkole rycerskiej czyli Korpusie Kadetów założonej w r. 1765, zwiniętej w r. 1795, w klassach wyższych mianowicie zaś w 5ej wykładano Prawo natury.

Liceum Krzemienieckie w którym wykładano prawo rzymskie powstało z Gimnazjum wołyńskiego założonego w r. 1803, było otwarte w 1818, przeniesione zaś zostało do Kijowa w r. 1833.

w Dorpacie kiedy miasto zostawało pod rządami polskiemi od roku 1582 Jezuici mieli swoje kollegium i szkoły które wraz z nimi zniknęły w r 1625 Przeszedłszy pod panowanie szwedzkie w roku 1630 było tam założone naprzód Gymnazyum które zamienione w r 1632 na Uniwersytet, zniesiony w r 1708. Teraźniejszy wznowiony został w roku 1803.

Oczekując przybycia Jaśnie Wielmożnego Pana do Warszawy zostaję z głębokim szacunkiem

najniższym sługą

J Chrzczański

372

12/3/68

Ew. Excellenz

haben mich durch Ihr geehrtes freundliches Schreiben sowie durch die gütige Uebersendung Ihrer Untersuchung über die Lex Burgundionum zu großem Danke verpflichtet. Ich darf hervorheben, daß die freundliche Nachsicht, mit welcher Ew. Excellenz meinen Versuch über die Lex Ribuaria beurtheilen, mir große Freude gemacht hat.

Mit besonderem Interesse habe ich jetzt die Untersuchung über den Lex Burgundionum einem nochmaligen genauen Studium unterworfen. Ich bin überzeugt, daß Bluhme's Ausgabe vor den von Ihnen vorgebrachten Argumenten keinen Stand hält. Das wichtige Resultat, daß wir nicht in den 105 Titeln der „vollständigen" Handschriften, sondern in den 88 Titeln des codex Matiscon. und Vatican. den Bestand der von König Sigismund herausgegebenen Redaction zu sehen haben, scheint mir unumstößlich festzustehen. Für ebenso durchschlagend und fruchtbringend halte ich den von Ihnen

geltend gemachten Gedanken, daß wir in dem additamentum primum zu Tillets nicht einen späteren Gesetzgebungsakt Sigismunds, sondern jedenfalls der Hauptsache nach, ein Bruchstück der ältesten Redaktion der Lex Burg. vor uns haben. Es war mir Freude, für einen mich jetzt beschäftigenden Punkt (die altdeutsche Gerichtsverfassung) diese Erkenntniß sogleich verwerthen zu können. Das additamentum primum würde darauf für die burgundische Rechtsgeschichte genau dieselbe Bedeutung gewinnen, wie sie durch Merkels Untersuchungen der früher als Additamenten zur Lex Alamannorum heraus-

gegebenen Stücken vindicirt
worden ist. Im Gedruckten
ist mir dabei aufgestoßen
was ich, ermuthigt durch Ew.
Excellenz freundliche Auf-
forderung, auszusprechen
mir erlaube. Ew. Excellenz
haben p. 17 ausgeführt, daß
die ersten Redactionen Gunde-
bald's ungefähr aus 60 Titeln
der titt. 2–41 unserer Lex
und der titt. 3–17 des addit. I
nebst zwei weitern Stücken
bestanden haben. Es ist mir
aufgefallen, daß nach
der Ausführung p. 11 seqq.
die titt. 27. 33 an die Stelle
älterer Bestimmungen ge-
treten sind, welche in den
titt. 16. 5 des Additamentum
uns aufbewahrt sind, so

ich, wie mir scheint, das Ad-
ditamentum nicht als ein
andern dem in Cap. 2–4 ent-
haltenen Stück des ersten Do-
cuments [besonderen] Fragmentes zum Theil
mit demselben sich deckendes
Ganzes zu deuten wäre. Das
Additamentum läßt sich ge-
nau als ein Bruchstück des
ersten Dokuments deuten, auf
welchem der Cap. 2–4 rück-
geführt würde; dann vollständig
in derselben Stelle treten
wie der Pactus Alamanno-
rum zu dem alemannischen
Volksrecht. Selbstverständlich
wird dadurch die von Ihnen
gegebene Auffassung nur
wenig modificirt. Es ist
dies nur eine Betrachtung,
durch welche ich mir die von
Ihnen angeregten Ideen

noch zu klarerem Verständniß bringen möchte.

Mit gleichem Interesse habe ich die Schilderung der <u>Entwickelung</u> verfolgt, welche Sie für das bürgerliche Volksrecht nachweisen. Es ist dies gewiß die einzig richtige Methode, die Geschichte des Volksrechts aus dem Character seiner einzelnen Bestimmungen zu entwickeln und herauszulesen. Allerdings bleibt hier bei der Art einer solchen Beweisführung manches Einzelne ungewiß und unbeweisbar, doch ist es schon genug, wenn die Hauptzüge der Entwickelung klar und bestimmt heraustreten.

Sehr gespannt bin ich auf die Stellung, welche die Arbeit des Prof. Binding in Basel zu Ihren Resultaten einnehmen wird. Der erste Theil derselben („das burgundisch-romanische Königreich, eine reichs- und rechtsgeschichtliche Untersuchung") ist bereits erschienen, enthält aber nur die politische Geschichte des burgundischen Königreichs. In „den nächsten Monaten" soll der zweite Theil, die Quellen- und Rechtsgeschichte enthaltend, sowie eine neue Ausgabe der Lex Burgundionum erscheinen, da der Verfasser, gleich Ihnen, von der Bluhme'schen Auffassung der Lex Burgundionum wesentlich abweicht.

Ich bin ebenso überzeugt, daß meinen Hauptpunkten nur die Resultate zu bestätigen haben wird, welche Ew. Excellenz bereits gewonnen haben.

Ew. Excellenz freundliche Grüße an Herrn Dr. Leskitz habe ich ausgerichtet und sind mir die gehorsamsten Empfehlungen an Ew. Excellenz von demselben aufgetragen worden. Ihren Gruß an Prof. Waitz werde ich morgen auszurichten Gelegenheit haben. Herr Assessor Wüstenfeld ist noch hier in Göttingen und wird seine italienische Reise wohl noch auf einige Zeit hinausschieben.

ko 12/3/68

Den von Ihnen in Aus-
sicht gestellten neuen Unter-
suchungen sehe ich mit gro-
ßer Spannung entgegen und
freut es mich, daß die Geschichte
des römischen und byzantini-
schen Rechts in den slavi-
schen Ländern, von der wir
bis jetzt so wenig wissen
dadurch die gewünschte Auf-
klärung gewinnen wird.
Ew. Excellenz freundliche
Zusage, meiner gütigst
mit einem Exemplar dieser
Arbeit gedenken zu wollen
hat mich außerordentlich
erfreut. Der Aufsatz über
die von Zabrand herausgege-
benen Rechtsquellen wird gleich-
falls mein Interesse sehr in
Anspruch nehmen.

Gegenwärtig beschäftigt mich noch die Fortführung meiner Arbeit über den fränkischen Proceß. Die Geschichte der Volksrechte, zu deren Behandlung Ew. Excellenz mich so freundlich ermuntern, gedenke ich dabei nicht aus den Augen zu lassen.

Ueber die neue Ausgabe der Lex Salica, welche mir Ew. Excellenz andeuten, gedenke ich in nächster Zeit in der Zeitschrift für Rechtsgeschichte Bericht zu erstatten und werde ich mir erlauben, soviel ich denke noch im Laufe dieses Jahres Ew. Excellenz ein

Exemplar dieser Anzeige zu übersenden.

Ew. Excellenz mich ganz gehorsamst empfehlend habe ich die Ehre zu sein

Ew. Excellenz

Göttingen
12. März 1868.

ganz gehorsamster
Rudolph Sohm.

Sr Excellenz

Herrn Senator v. Hubé

in

Warschau.

franco.

FRANCO

5
P

Straßburg i. E.
Kaufhausgasse 13.
20. Juli 1873.

379

Ew. Excellenz

geehrtes Schreiben vom 17. d. M. ist mir von Freiburg hierher nachgeschickt worden. Schon seit dem vorigen Winter bekleide ich an der hiesigen Universität das Amt eines ordentlichen Professors für deutsches Recht und Kirchenrecht. Es war mir eine grosse Freude aus Ihrem Schreiben zu ersehen, daß Sie mir ein freundliches Andenken bewahrt haben, und wäre es mir ein sehr grosses Vergnügen, wenn ich das Glück haben könnte, mich aufs Neue mit Ihnen über wissenschaftliche

Gegenstände zu unterhalten. Um so mehr bedaure ich es, daß die Aussicht Sie wiederzusehen durch meine Uebersiedlung von Freiburg nach Strassburg sehr gemindert ist. Es kommt hinzu, daß ich während der großen Ferien nicht einmal hier sein werde. Ich gedenke mit meiner Frau (seit April bin ich verheirathet) nach Mecklenburg, meiner Heimath zu reisen. Am 11. August reise ich von hier ab über Heidelberg und Cassel (wo ich einer Versammlung deutscher Canonisten beiwohnen werde), und komme erst zu Anfang October hierher zurück.

In Freiburg wurde es Ihnen gewiß ausgezeichnet gefallen. Es ist eine herrliche

380

gelegene Stadt, an die ich mit dem größten Vergnügen zurückdenke, und über die reich an interessanter Gesellschaft. Die Universitätsbibliothek wird Ihnen zweifellos offen stehen. Leider ist sie für das deutsche Recht sehr wenig ergiebig. Die Statuten der Bibliothek, die Ferien betreffend, erinnere ich nicht mehr genau. Auf jeden Fall wird ~~sie~~ sie Ihnen aber durch Vermittelung eines Professors zugänglich sein. Eine gute Bibliothek benützt der Professor v. Martitz in Freiburg, ein vortrefflicher Germanist. Wollen Sie ihm freundlichst die besten Grüße von mir bestellen.

Ihnen und Ihrer hochverehrten Frau Gemahlin

wünsche ich die besten Erfolge
von Ihrer Kur. In Paris kenne
ich einen jungen Gelehrten,
Herrn Thévenin, der sehr eif-
rig in den altfränkischen
und altfranzösischen Quel-
len arbeitet. Er ist répéti-
teur an der école des hautes
études (wohnt rue du
Cherche-midi Nr. 55). Sollten
Sie ihn sehen, so bitte ich
ihn herzlich von mir zu
grüßen.

In ausgezeichneter
Hochachtung

Ihr

ganz ergebenster
R. Sohm.

381

Sr Excellenz

Herrn Senator v. Hube aus

Russland

Bad Kreuznach

im Kurhause.

382

Strassburg i. E. 10. 6. 80

Ew. Excellenz

habe ich für zwei freundliche Briefe zu danken. Auf Ihre letzte Anfrage beehre ich mich Ihnen zu antworten, dass die letzte englische Ausgabe der Lex Salica den Titel hat:

A synoptic edition of
Lex Salica
comprising
the ten textes with the glosses
and the Lex Emendata
by J. H. Hessels.
with notes on the frankish
words in the Lex Salica
by H. Kern.

Diese Arbeit enthält aber

keine erheblichen Ausführungen über die Entstehung der Lex, sondern nur den Abdruck der Texte und Ausführungen über die malbergische Glosse.

Sonst haben in letzter Zeit über die Lex Salica gearbeitet:

Behrend in Zeitschrift für Rechtsgeschichte Bd. 13. S. 1 ff.

Scherrer ebendas. S. 259 ff.

Rich. Schröder, Untersuchungen zu den fränkischen Volksrechten. Festschrift für Thöl. Würzburg 1879.

Ganz besonders danke ich Ihnen für Ihren so überaus inhaltreichen und interessanten Brief vom

383

18. Mai. Ihre Ausführungen sind ungemein wichtig und für mich völlig überzeugend. Damit ist auch die Frage über ~~die~~ das spätere Alter der so wichtigen Formel über die Commendation (Nr. 44: qui se in alterius potestate commendat) entschieden. Ihre Behandlung der Sirmondischen Formeln ist die erste und zugleich bis jetzt einzige, welche in das Wesen der Sache eindringt und wissenschaftliche Methode anwendet. Wenn Sie es gütigst erlauben, so werde ich später versuchen, Ihre Resultate einem grösseren

Kreise zugänglich zu machen.
Leider bin ich jetzt zu sehr
mit anderer Arbeit über-
häuft (womit Sie auch gü-
tigst entschuldigen wollen,
daß ich Ihnen erst jetzt ant-
worte). Aber ich hoffe, spä-
ter (vielleicht nach Jahres-
frist) für die Simondischen
Formeln ein paar Tage er-
übrigen zu können, und dann
Ihre scharfsinnigen Beob-
achtungen der gelehrten
Welt Deutschlands mit-
zutheilen.

Mit herzlichem Gruß
in ausgezeichneter Hochach-
tung

Ew. Excellenz
ergebenster
R. Sohm.

384

Strassburg i. E.
4. Okt. 80.

Excellenz!

Mit grossem Vergnügen begrüsse ich die französische Uebersetzung Ihres vortrefflichen und höchst interessanten Werkes über die Geschichte des römischen Rechts bei den Slaven. Ich danke Ihnen aufs Beste für die gütige Zusendung. Hieneben erlaube ich mir, Ihnen als Gegengabe unter Kreuzband meine Abhandlung über „Fränkisches und römisches Recht" ergebenst zu überreichen.

Gestatten Sie mir, meinen Dank für Ihren

letzten freundlichen Brief hinzuzufügen. Inzwischen ist eine Arbeit erschienen welche den wissenschaftlichen Stand der Frage betr. die Formelsammlungen wesentlich verändert hat. Ich meine den Aufsatz von Dr. Zeumer Ueber die älteren fränkischen Formelsammlungen, im „Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde" VI, 1. Hier wird eine Untersuchung über die Marculfischen, Sirmondischen u.s.w. Formeln gegeben, welche auf erschöpfender Benutzung der handschriftlichen Verhältnisse beruht. Die Form der Marculfischen

Formeln in Cod. Paris. 2123
hält Z. nicht für die ur-
sprüngliche. Auch über
die Sirmondischen Formeln
gelangt er zu wichtigen
neuen Resultaten (er setzt
sie an das Ende der mero.
Zeit). ~~Auch dass~~ Er er-
klärt 1–33 für den ur-
sprünglichen Theil. Sie sehen
dass ihm nicht alles
aufgefallen ist, was Sie
bemerkt haben. Jedenfalls
aber werden Sie mit Ver-
gnügen den Aufsatz lesen.
Schicken Sie vielleicht dem
Verfasser (Dr. Karl Zeu-
mer in Berlin) Ihre Ab-
handlung über die Sir-
mondischen Formeln?
Vielleicht ist in Berlin
Jemand, der ihm die
Abhandlung übersetzt.
Oder soll ich ihm das

Exemplar schicken, das
Sie früher die Güte hatten
mir zuzusenden? Ich glaube,
daß Zeumer die Ausgabe
der Formeln für die Monu-
menta Germaniae bear-
beitet.

Für Ihre Pariser Reise
wünsche ich Ihnen den
besten Erfolg und gutes
Befinden. Mit Vergnügen
erinnere ich mich an
den freundlichen ~~Besuch~~ Zusammensein
durch den Sie mich ~~früher~~
erfreuten.

In ausgezeichneter
Hochachtung

Ihr

ergebenster
R. Sohm

386

Strassburg i. E. 7. X. 80.

Excellenz wollen mir gestatten,
dass ich noch nachträglich
bemerke, dass ich gleichzeitig
mit meinem letzten Brief meine
Abhandlung über fränkisches
Recht und römisches Recht unter
Kreuzband an Sie abgeschickt
habe.x Ew. Excellenz

ganz ergebenster
R. Sohm.

x Ich glaube, dass ich
vergessen habe, in meinem Brief davon
zu sagen.

DEUTSCHE REICHSPOST

POSTKARTE.

An Se. Excellenz

Herrn Rom. Hubé

Mitglied des Reichsrathes

in Novo-Radomsk

Gouvernement Petrokoff

(Russland)

317

Strassburg 27. Dec. 84

Ew. Excellenz

danke ich herzlich und ganz ergebenst für die liebenswürdige Zusendung Ihrer schönen Schrift über das römische Recht in den Slavenländern. Ihre Arbeit ist ausserordentlich geistvoll und lehrreich und gewährt die interessan-

teesten Aufschlüsse.
Sie ist, gleich Ihren früh-
eren Arbeiten über die
deutschen Rechtsquellen
durch die Kraft der
Intuition ausgezeich-
net, welche Sie in den
Stand setzt, auch bei
unsicherer Ueberliefe-
rung doch den Platz
zu erkennen und zu be-
stimmen, welchen eine
Rechtsquelle einge-
nommen hat, – zu der
geistigen Physiognomie
einer Rechtsquelle durch-

zudringen und danach
zu sagen, wohin sie recht
geschichtlich gehört.
Besonders hat mich an-
gezogen, was Sie über
das bulgarische Reich
und die Rolle der Eiloga
gesagt haben. Nach mei-
nem Urtheil sind Sie
gegen den Herrn Papari-
gopulos im Recht.

Was Sie mir über
Waitz geschrieben haben
hat mich sehr erfreut.

Möge auch im neuen
Jahr Ihre geistige Kraft

und Frische Ihnen un-
vermindert bewahrt
bleiben und Gott Ihnen
neue Kräftigung Ihrer
Gesundheit schenken!

Mit den herzlich-
sten Glückwünschen

Ihr

ergebenster
R. Sohm

Strassburg i. E.
12. 8. 87.

Ew. Excellenz

danke ich herz-
lich für die Freude,
welche Sie mir
durch den liebens-
würdigen Brief be-
reitet haben, den
Herr Prof. Ziegel
aus Warschau
(ein interessanter,
liebenswürdiger
Herr) mir über-

brachte. Mit herz-
licher Freude habe
ich vernommen, daß
es mit Ihrer Gesund-
heit befriedigend
geht, und ist mir
der beste Beweis
dafür die ununter-
brochene Rüstigkeit,
mit welcher Sie Ihre
bedeutenden wissen-
schaftlichen Arbei-
ten fortführen. Es
freut mich sehr, daß

Sie jetzt bald wieder
zu der lex Salica zu-
rückkehren werden,
der Sie schon einmal
eine so geistreiche
Schrift gewidmet
haben. Die Arbeit, welche
Dr. E. Mayer (Würzburg)
inzwischen über die
Entstehung der Lex
Ribuariorum veröff-
entlicht hat (eine
sehr tüchtige Arbeit)
wird Ihnen gewiss
bekannt sein. Sie
erkundigen sich so
freundlich nach
meinen Arbeiten.

Von meinem Kirchenrecht
wird hoffentlich im
nächsten Jahr der erste
Band erscheinen. Welche
Antrittsrede Sie meinen
weiß ich leider nicht genau.
Die Rede, mit welcher ich
1884 mein Rektorat an-
getreten habe, handelt
von der deutschen Rechts-
wissenschaft im Allgemei-
nen, und ist für Sie ohne
Interesse. — Auf die Aus-
sicht, wieder mit Ihnen
persönlich zusammen-
zutreffen, freue ich
mich herzlich. Ich
bin aber im Herbst
nicht mehr hier. Zum
1. Oktober siedle ich
nach Leipzig (Elster-
straße 20) über, wohin
ich als Stobbe's Nach-
folger berufen worden
bin. In größter Verehrung

verharre ich als Ew. Excellenz
ergebenster R. Sohm

391

МИНИСТЕРСТВО
НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ.

Ректора
ИМПЕРАТОРСКАГО
НОВОРОССІЙСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.

15 мая 1868 года.

№ 453.

ОДЕССА.

Милостивый Государь

Ромуальдъ Михайловичъ.

Согласно выраженному г. Управляющимъ Министерствомъ народнаго просвѣщенія въ письмѣ ко мнѣ желанію, имѣю честь увѣдомить Ваше Высокопревосходительство, что для осмотра предлагаемой Вами Новороссійскому университету библіотеки и для личныхъ съ Вами объясненій командированъ въ Варшаву университетомъ профессоръ Леонтовичъ, который и отправился туда 12 сего мая.

Пользуюсь этимъ случаемъ, чтобы засвидѣтельствовать Вамъ совершенное мое почтеніе и преданность.

И. Соколовъ

Его Высокопревосходительству
Р. М. Фонъ-Губе.

М

НАРОД

ИМ

НОВОРОС

14 о

го Вы

393

МИНИСТЕРСТВО
НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ.

Ректора
ИМПЕРАТОРСКАГО
НОВОРОССІЙСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.

14 октября 1868 года.

№ 1126.

ОДЕССА.

Милостивый Государь
Ромуальдъ Михайловичъ.

Оба Ваши письма - одно отъ 7го, другое отъ 21го сентября я имѣлъ честь получить - первое 19го сентября, а второе 3го октября и спѣшу увѣдомить Ваше Высокопревосходительство, что Совѣтъ университета, по опредѣленію своему 11го октября, вошелъ уже съ ходатайствомъ къ г. Министру народнаго просвѣщенія о разрѣшеніи отнести уплату 19/т. руб. за покупаемую у Васъ юридическую библіотеку на счетъ университетскихъ остатковъ отъ штатныхъ ассигнованій на текущій годъ. По полученіи ожидаемаго разрѣшенія немедленно сдѣлано будетъ распоряженіе и о пріемѣ библіотеки въ вѣдѣніе университета.

Прошу принять увѣреніе въ отличномъ уваженіи и совершенной преданности.

М. Сокол[illegible]

Его Высокопревосходительству
Р. М. фонъ-Губе.

395

МИНИСТЕРСТВО
НАРОДНАГО ПРОСВѢЩЕНІЯ.

Ректора
ИМПЕРАТОРСКАГО
НОВОРОССІЙСКАГО УНИВЕРСИТЕТА.

4. января 1869 года.

№ 8[4]

ОДЕССА.

Милостивый Государь

Ромуальдъ Михайловичъ

Получивъ извѣстительную телеграмму Профессора Леонтовича о пріемѣ купленной у Васъ библіотеки, Правленіе Университета немедленно сдѣлало распоряженіе о высылкѣ слѣдующихъ Вамъ денегъ, которыя и отправлены въ Варшаву на имя Вашего Высокопревосходительства 23 декабря истекшаго 1868 г. Я увѣренъ, что въ настоящее время онѣ Вами и получены. Правленіе предпочло почтовый путь пересылки переводу чрезъ банкирскую контору въ интересахъ сбереженія около 150 рублей, которыя привелось бы прибавить къ теперешнимъ почтовымъ расходамъ, если бы обратиться къ банкирскимъ конто-

Его Высокопревосходительству
Р. М. Губе.

рамъ, совершенно понапрасну.

Такимъ образомъ, смѣю надѣяться, университетъ совершенно исполнилъ желаніе, выраженное Вами въ письмѣ отъ 27 декабря, которое я имѣлъ удовольствіе получить 3 января.

Съ совершеннымъ почтеніемъ и преданностію имѣю честь быть

Вашего Высокопревосходительства

покорнѣйшимъ слугою

И. Соколовъ

St Pétersbourg, le 6 Avril 1870.

Excellence,

Je vous demande pardon d'avoir mis quelque retard à répondre à la lettre que vous m'avez fait l'honneur de m'adresser. Mais il ne m'a pas été possible de me procurer plus tôt les papiers contenant les données nécessaires. J'ai l'honneur de vous expédier ci-joint un tout petit extrait, qui vous donnera une idée générale de ce que les archives du Conseil contiennent sur le projet d'un code pénal du temps de l'Empereur Alexandre I. Quant à des renseignements plus précis, — si votre Excellence en avait besoin, — j'oserais lui recommander de s'adresser au Sénateur Kacaroh, que votre Excellence doit connaître, qui travaille en ce moment à une édition générale de nos archives et connait dans les moindres détails tout ce qui dans les archives du Conseil se rapporte à l'époque de l'Empereur Alexandre I.

Veuillez, Excellence, agréer l'assurance de ma très haute considération.

D. Solsky

С. Петербургъ, 17 Апрѣля 1889 г.

Милостивый Государь,

Ромуальдъ Михайловичъ.

Позвольте принести Вашему Высокопревосходительству душевную благодарность за присылку брошюры о законникѣ Черногоріи. Чтеніе ея меня очень заинтересовало, а сообщеніе отъ Васъ искренно тронуло, какъ знакъ доброй Вашей памяти, которую я высоко цѣню.

Прошу Ваше Высокопревосходительство принять увѣреніе въ неизмѣнномъ уваженіи моемъ.

Д. Сольскій

401

Его Высокопревосходительству

Ромуальду Михайловичу

Губе

въ Варшаву.

Отъ Статсъ Секретаря Сольскаго.

ВАРШ
21
ПР.
389

Excellence

Je suis à vos ordres à partir de 3 heures et serai heureux de faire tout ce qui vous sera agréable.

Votre bien dévoué

D. Solsky

ce 28.

Jos. Spithöver

Rom 12 April 1862. 404

Herrn Huber in Warschau.

Hochgeehrter Herr!

Mit besonderem Vergnügen vernehme ich von dem Herrn, durch welchen Sie die Güte hatten, bei mir nach Italienischen Statuten fragen zu lassen, daß Sie sich fortwährend eines vollkommenen Wohlbefindens erfreuen.

Glücklicherweise bin ich gerade in der Lage, Ihnen eine Sammlung Statuten von außerordentlicher Vollständigkeit anbieten zu können. Ich habe dem Überbringer dsl. zwei Verzeichnisse übergeben, wovon das größere nur ungetrennt und zu dem Preise von 300 Scudi abgegeben wird; auf dem kleineren sind die Preise beigefügt zu welchen jedes Statut einzeln zu haben ist.

Im Besitze einer umfangreichen Sammlung Italienischer Municipal Geschichten bedauere ich, daß die Kürze der Zeit mir nicht gestattet, ein Verzeichniß davon beizufügen; wenn Sie darauf reflektieren, so bitte ich, mich davon in Kenntniß zu setzen, damit ich Ihnen das Verzeichniß davon p. P. übersenden kann.

Indem ich mich auch ferner zu geneigten Aufträgen empfehle, habe ich die Ehre zu zeichnen

Hochachtungsvoll ergebenst

pr Jos. Spithöver

W. Haass

405

Rzym dnia 30 Marca
1883 roku

Szanowny Panie

Bardzo się ucieszyłem isz Szanowny
Pan zamierza przyjechać do Rzymu
anaybardziej że będe miał to szczęście
oglądać i powitać w zdrowiu —

Podług życzenia Szanownego Pana
dowiedziałem się iakie są ceny
mięszkania — Mięszkania kosz=
tuią w sezonie zimowym od 150
do 300 Lir — zależy od sytuacyi
i ile Pokoii i na ktorym piętrze
z kuchnią — Kucharce płaci się
od 15. do 20 Lir na Miesiąc —

Potem poszedłem do Hotelu della
Minerwa i rozmawiałem z samym
Gospodarzem — Powiedział mi
że Penssione kosztuie od 9.

do 12 Lir na dzień – i to także zależy iaki Apartamento i w iakim guście i ile potraw, ma być na Śniadanie. – Zapewniał mnie także Gospodarz Hotelu że bardzo łatwo przyyiść z ugody i mieszkać dobrze. ———

W Rzymie wszystko po staremu tylko to iest nowe że Panteonowi uciętli rogi – to iest Dzwonnice zrucili i teraz daleko ma więcey do Twarzy – Zimę mieliśmy nayfatalnieyszą – od Septembra prawie deszcze i zimno ale to zimno zupełnie w nowym rodzaiu – Ia byłem 3 Tygodnie bardzo chory na wielki Kaszel myślałem że poiadę na St. Lorenzo a to od przeziębienia się w moiey pracowni – dopiero teraz zaczęła się iaka taka pogoda. –

406

Wystawa ciągle swoim porządkiem
odparta ale niezrobiła wielkiego
Efektu na zagranicznych — teraz
muszą zniżyć cenę za Wchód.

Nie mam co więcej donieść
Szanownemu Panu iak
tylko życzyć z całego serca
Wesołego Alleluia!!
aby wszechmocny konserwował
go w zdrowiu. —

Zostaie z głębokim szacunkiem
uniżony Sługa

A. Stankiewicz

Z przyczyny wielkich Deszczow Wino di Marino iest w odmieście

407

Rzym dnia 11 Grudnia 1884 roku

Naymocniey przepraszam Szanownego Pana Senatora że niepisałem do tego czasu, i przykro mi bardzo że Szanowny Pan poprzedził mnie swoim Listem, który zaraz mnie pocieszy, a szczególniey kiedy dowiedziałem się o zdrowiu Szanownego Pana — Spotkałem onegday na Via del Babuino X Józefa Brata Pańskiego — spacerował zdrów i różowy iak Malina — który mnie także mówił czemu ia niepisze i że Szanowny Pan wypytywał się o mnie —

całe prawie dwa Miesiące byłem
chory, na ten sam kaszel który
miałem przeszłego Roku i
teraz mnie nieopuszcza ale
trochę słabszy. Z tego powodu
muszę zmienić Pracownię
ponieważ iest bardzo zimna
i daleko chodzić a szczególniey
kiedy błoto i słota. Tak mnie
wszyscy radzą a opałać się nic
niepomaga. a drzewo tey zimy
iest bardzo drogie prawie iak
Cynamon. całe prawie dwa
Miesiące Iesieni mieliśmy
zimno a szczególniey Listopad.

nikt niepamiętna takiej Jesieni
teraz trochę się ociepliło i
powiadają (obaczemy) że Zima
ma być słaba.—
w Rzymie smutno niema
prawie nikogo Hotele puste
narzekania powszechne.—
Kiedy dzisiaj wieczorem odbieram
List od Szanownego Pana, dowiaduje się w Caffe że Cholera
wybuchła w Castellamore.—
i że wiadomość ta przyszła
do naszej Ambasady—
Na te rzeczy tutaj nieuważając
zwalają Ulica na Łep i na Szyję

Acueducta koło Willi Wołkońskiej
mógł zwalić tągre iuż zwaliti
Villa Massim na Placu S. Iowanni
Laterano — Wandalizm straszny —
i tak wiele pięknych rzeczy ginie
i robi się z pięknego Rzymu
Szachownica. — Pan Sosnowski
iest ieszcze cierpiący — i szczególniej
w nocy, musi często wstawać — i
pić różne wody. —
Zyczę Szanownemu Panu Świąt
i Nowego Roku — aby Bóg Wszech=
mocny utrzymywał go w zdrowiu
do 100 lat. viva! viva! viva!!
Zostaię z głębokiem
szacunkiem. uniżony Sługa
Alexander Stankiewicz

Милостивый Государь

Ромуальдъ Михайловичъ.

Поспѣшаю принести Вашему Высокопревосходительству глубочайшую благодарность за добрую память обо мнѣ и за присылку Вашего новаго крайне интереснаго труда о Законникѣ Черногоріи. Вашъ высокоавторитетный отзывъ объ этомъ Законникѣ въ особенности важенъ въ настоящее время, когда и у насъ предпринимаются обширныя приготовительныя работы къ составленію гражданскаго уложенія и когда Ваше указаніе на необходимость строгаго изученія обычнаго права, какъ существеннѣйшаго источника

410

гражданскаго законодательства, не можетъ не быть принято съ тѣмъ почтительнымъ вниманіемъ, съ которымъ всегда принимаются Ваши мнѣнія и совѣты.

Съ искреннѣйшимъ уваженіемъ и совершенною преданностію имѣю честь быть

Вашего Высокопревосходительства
покорнѣйшій слуга

Е. Старицкій

E. Staricky

9 мая 1889 г.

Excellence,

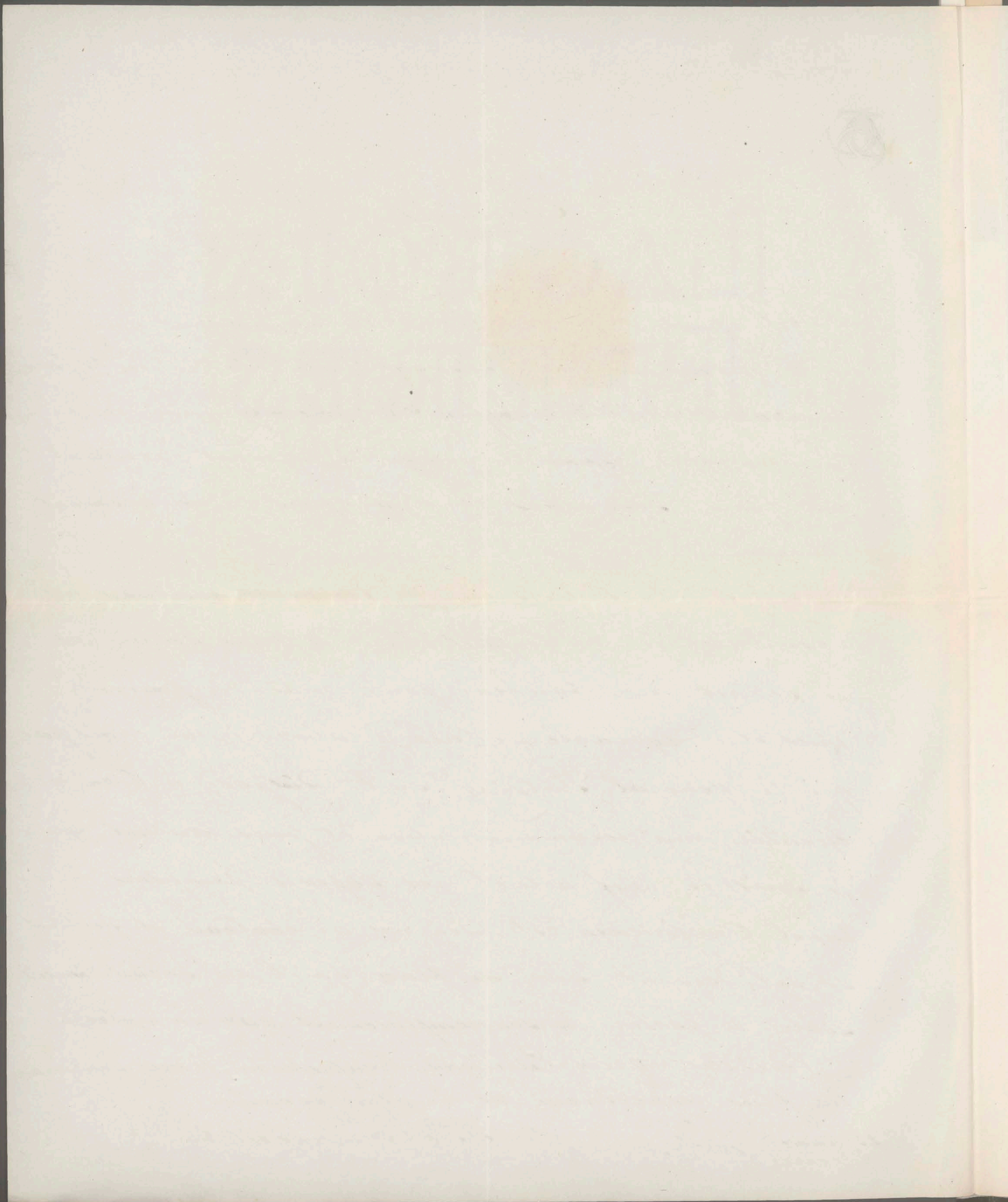
Il y a à peu près trois semaines que j'ai eu l'honneur de recevoir Votre lettre du 14 Janvier, concernant M. Pirogoff. Pardonnez moi de ne pas Vous avoir répondu jusqu'à présent: pendant ces trois semaines je n'ai pas eu un moment libre.

S'il était possible de faire ce que Vous me demandez, je m'empresserais de Vous servir, et ce serait un bonheur pour moi de pouvoir Vous être agréable. Mais d'abord je ne crois pas que le général Tolstoy soit disposé à bien accueillir ma recommandation, et puis, autant que je sais, le chef actuel des sapeurs-pompiers, le colonel Onoprienko, est bien vu au chateau et se tient si solidement sur sa place, qu'il me serait impossible de parler de son remplacement par un autre.

Veuillez agréer, Excellence, l'expression de mes sentiments les plus respectueux et les plus dévoués.

S. Stariakévitch

le 25 janvier / 6 février 1886.

ъ Прези

413

Въ Италію, въ Римъ.

Son Excellence

Monsieur K. de Hubé.

Rome

Place d'Espagne 32.

ъ Президента г. Варшавы.

Jaśnie Wielmożny Dyrektorze Dobrodz

Na szanowne pismo Pańskie z dnia 7. Maja r.b. w przedmiocie przedstawienia mnie na Członka honorowego ogólnego składu Kom. R. Wyznań i Oświecenia mam zaszczyt pospieszyć z odpowiedzią. Chociaż mój stan zdrowia niedozwala mi stanowczo dźwignąć na siebie w pracach wymagających stałego i ciągłego zajęcia, ani poczuwam się dostatecznie uzdolnionym do tak ważnych obowiązków, jakiemi są te do których podjęcia się JWPan Dyrektor Dob. mnie wzywasz; jednakże niechcąc uchylać się od spełnienia usługi publicznej wedle sił i możności, zwłaszcza w chwili tak ważnej jak jest obecna, mam zaszczyt oświadczyć iż niemam nic przeciwko przedstawieniu mnie na miejsce wspomnione i gotów jestem je zająć skoro się podoba Rządowi powołać mnie na nie

Łącząc wyraz głębokiego uszanowania
pozostaję JWPana
sługą najniższym

Połężyce d 12 Maja 62 r.

Łomszawski

466

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze Dobrodzieju

Już dosyć dawno jak Pan Senator Dobrodziej żądałeś mieć z Odessy załączoną tu broszurę. Antoni Przecławski powierzył ją był odjeżdżającemu do Petersburga Adwokatowi Spasowiczowi, prosząc o wręczenie Jejcu dla przesłania jej Jaśnie Wielmożnemu Panu. Pan Spasowicz jak się pokazuje do tej pory trzymał ją u siebie, i dopiero parę dni temu odesłał Panu Przecławskiemu Ojcu. Ten ostatni, będąc na wyjezdnym do Guberniį Twerskiej na resztę lata prosił mię abym go zastąpił w spełnieniu tego komisu. Podjąłem się go tém chętniej, że ta okoliczność podaje mię sposobność przypomnienia się drogiej dla mnie pamięci Pańskiej i złożenia Mu choć piśmiennie winnego uszanowania.

Mam zaszczyt być

Jaśnie Wielmożnego Pana Dobrodzieja

najniższym sługą

Henryk Stecki

10. Lipca 1871.
Petersburg
Больш: Морская № 32.

Proszę mnie złożyć u stóp Czcigodnej Matronki, i przypomnieć mię Jej pamięci.—

417

Alexandre Stekert

YCEE NATIONAL DE TOULOUSE

26 Fevrier 1871.-

Jaśnie Wielmożny Panie,

Przesełając Jaśnie Wielmożnemu Panu na ręce Ojca mego moją Doktorską rozprawę, spełniam obowiązek i składam cześć należną od młodszego pokolenia tyle zasłużonemu w prawodawstwie krajowem i Europejskiem mężowi.

Jeżeli Jaśnie Wielmożny Pan uznasz mnie godnym Swej łaskawej protekcyi przy Jego wysokich stosunkach w swiecie naukowym i politycznym, racz wierzyć iż mnie obojętnym nie zastaniesz.

Racz JWPan przyjąć zapewnienie Wysokiego uszanowania od posłusznego

Sługi

Alexandre Stekert

Toulouse 31 rue Raymond IV - le 24 Janvier 1880. 419

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Już byłem słusznie o zdrowie Pana Senatora niespokojnym i obawę tę podzielali ze mną Szan. PP. Molinier i Ginouilhac — zabierałem się już nawet do pisania — gdy łaskawe pismo J.W. Pana daty 21 b.m. rozprasza nasze obawy i rozjaśnia oblicza nasze. Z listu J.W. Pana spostrzegać się już daje wpływ promieni cieplejszych z brzegów Śródziemnego Morza. I my tu nie byliśmy wolni od srogości tegorocznej zimy która nas przez cały Grudzień trzymała zamrożonych. Wprawdzie zima zelżała na Nowy Rok ale zdaje się iż nie wypowiedziała jeszcze swego ostatniego słowa.

bo od kilku dni mróz dochodzi tu
znowu do kilku stopni.
Ciężka tegoroczna zima nie wiele jednak
dokuczyła mi z łaski żelaznego pieca
który wprowadziłem do mej pracowni —
trzymając nieustannie zapalony prawie
do czerwoności — inaczej byłbym zapewne
skórę moją zostawił będąc z natury
bardzo drażliwym na zimno i także
usposobiony do choroby pęcherza.
Masz więc JWPani kolegę i znam
innych w naszej konfraterni, którzy
pomimo to długo żyją i nie
tracą dobrego humoru, snu i
apetytu.
Na tego rodzaju stałości i
dolegliwości wrzechwtadny jest
Pani

Woda Vichy - mianowicie źródło
Celestins. Zwykłem co wiosna ney-
pijać parę butelek a nawet mam
zamiar udania się w tym roku
do samego Vichy, mając prawie
te wody pod ręką —
Z powodu panującego zimna i ja
wiele roboty nie popchnąłem i ogra-
niczyłem się jedynie na uporządkowaniu
manuskryptów pozostałych po ś.p.
Rodzicu moim - z których Spis
Rodzin polskich ruskich i litewskich
doprowadziłem do litery G włącznie
około 10,000 nomenklatur - co
daje miarę że praca jest poważną
i może być dla kraju pożyteczną
jeśli Najwyższy zdrowia i sił
dozwoli.

Byłem już niecierpliwy i wziąłem się do Naszej Słowiańszczyzny ale uważyłem iż lepiej czekać tyle pożądanego do Tulny przybycia Szanownego Nestora uczonych naszych. — Trzeźwy dnia mi czasu zabrały korrespondencye i broszura *Italicae res* którą bardzo skróconą kazałem wydrukować i nie śmiałem posełać JWP. do kraju jako poruszającej niektóre drażliwe kwestye. Dwie nadesłane mi broszury są jeszcze w rękach Pana Malinowskiego który także był mocno słaby na piersi i z domu nie wychodził.

Nie sam więc JWPan byłeś dotknięty — Daj Boże tylko abyś nam jaknajprędzej przybył do Tulny — Co wyrażając prosię przyjąć ponowienie

Wysokiego uszanowania i niezmiennego Szacunku od najpokorniejszego Twego sługi

A. Stecki

Toulouse 31 rue Raymond IV. Jeudi 10/IV 80 421

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Pośpieszam odpowiedzieć na Jego List Czwartkowy, przesyłając zarazem
2/. w załączeniu avant propos i projekt intytulacyi które Szanowny Pan Senator zechce przejrzeć i odwrotną pocztą nadesłać.

Nadesłany mi pierwszy zeszyt ze Wstępem i Bulgarią przejrzałem, dopełniłem i podaję dziś do druku. Obiecano mi dać próby na przyszłą środę 14. b. m. które natychmiast Panu Senatorowi wyexpedyję – dalszy zaś ciąg dni następnych tak aby pan Senator mógł przejrzeć całość przed projektowanym wyjazdem z Paryża około 22 b. m. i.a. Tylko prosiłbym pośpieszyć z nadesłaniem ~~zeszy~~ i excerptów

Podziwiam niezmordowaną działalność
Pana Senatora.

Bardzo byłym był ciekaw mieć dzieło
Junghaera(?) o Niebelungach - któremu
przedmiotowi jakiś czas poświęciłem się
i czytałem na jednem z posiedzeń Tow.
franco-bawarskiego r. z. rozprawę do-
wodzącą pochodzenie tego poematu
bohaterskiego ze wodeł czysto francuskich
sięgających pamięci Fredegondy i Brunehildy
Poemat Niebelungen może przybrać nazwisko pier
wnego z książąt drugiej rassy [redacted].
albowiem Childebrand brat Karola Martela miał
Syna nazwiskiem Nebelong v Nebelon zmarłego
około 788 r. (którego rezydencyą mogła być
zamek nivelles (Nibellum) w Belgii
Ten więc książę był protoplastą Nebelunków
Fort i domu Kapelyngów - których nazywano
Niebelungen tak jak nazywano potomków
Karola W. Karlowingami (Karlingen)

Mam pod ręką dość ciekawy manuskrypt przesłany mi p. Jakóba Malinowskiego z Cahors oparty na poszukiwaniach A. hr. Przezdzieckiego: Richilde de Pologne femme d'Alphonse VIII Roi de Castille et ensuite de Raimond-Beranger II de la maison de Barcelone, Comte de Provence.

Ta kobieta była córką naszego Władysława I Plwacza i straciwszy drugiego męża poszła za mąż za Raymonda V Hrabiego Tuluzy. Zatem ma ta historia związek z naszym miastem (i trochę ulicą Raymond IV)

Ale za nadto się miastem - Nic mi to jednak nie przeszkodzi nie zapomnieć o prawdziwie hiszpańskim i o drogocennych wskazówkach w tej materyi Pana Senat. które w danym czasie będę się starał spożytkować.

W tej chwili odbieram drugą paczkę i 2 kajeciki z Serleya właśnie.

Zabieram się ~~natychmiast~~ niezw. do pracy i kończę moją bazgraninę dodając iż nic dziwnego iż Pan Senator przywdział paletot watowane gdyż ja sam tęgo sobie od pisania odmroziłem i piszę ten list z pod zapalonego kominka. Pan Malinier którego spotkałem po ostatnim zebraniu du Conseil general a Toulouse (o którego szczegółach Pan Senator dowie się z dzienników) polecił mi przypomnieć się Jego pamięci.

Najpokorniejszy sługa

A. Stecki

P.S. Spodziewając się Ks. Ottawa w Paryżu — Nazwisko moje nie jest mu obce gdyż w 1875 on i W. K. Konstanty bardzo łaskawie przyjęli moją mamę na audiencyę w Biaritz — w epoce w której się starała o mój powrót do kraju. Stryjka mojego w Łysem nie pozwolili mi korzystać z pozwolenia powrotu do kraju.

423

Toulouse 31 rue Raymond IV. le 22/IV 1880

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju...

Odebrałem wczoraj przy liście Pana Senatora pierwsze épreuves i natychmiast zaniosłem do Drukarni poprawiwszy wprzód podług załączających się uwag.

Odpowiedziano mi jednak iż drukować nie mogą póki nie otrzymają reszty wraz z notami i dodatkami.

Zechce więc Pan Senator pospieszyć się z ich nadesłaniem, lękam się bowiem mocno aby operat cały nie był ukończony przed przyszłym włoskim terminem wyjazdu Pana Senatora z Paryża.

Neuve-des-Capucines pharmacie de M. Weber

Narażeni byli byśmy w takim razie
na tysiączne nieprzewidziane trudności
których aby uniknąć coute que coute
należy ~~aby~~ Pan Senator pierwsze
Exemplarza odebrał jeszcze w Paryżu

Nie mogę należycie zrozumieć uwag
Pana Senatora poczynionych na
str. 9. przesyłającej się ćwiartki
podkreślonych czerwono - odnoszących
się do adnotacji c. racz Pan
Senator na tej samej ćwiartce
rzecz wyjaśnić i jaknajprędzej
powrócić mi -

Reszta nadesłanych mi nut nie
napotkała żadnej trudności.

Posełam również poprawione Excerpta sło-
wiańsko-serbskie – Tłomaczenia greckiego nie
posełam bo takowe dam do poprawy Panu
Lebegue i zamieszczę obok textu greckiego
możeby się pod tym względem Pan Senator
być spokojnym. (Wreszcie zdaniem moim
by się obejść bez tłomaczenia textu greckiego i to
z zamieścić go pod właściwemi Numerami)
Posełam naumyślnie formę w jakiej mają
być drukowane (Jeśli Pan Senator wskaże
na str. 1. (gdzie odsyłacz) w którem miejscu
nota tłomacza ma stanąć mnie się zdaje
iż zaraz po lewej stronie obok No I).
Proszę o zwrot przesłanej noty do przejrzenia.
A propos wstępu (introduction) po avant
propos – zdaje się iż zbyt scholastycznie
ułożył go w intytulacji – Odmienny
nieco druk określi sam jego znaczenie
Co się tyczy osobnych rubryk jak:
Bulgaria, Serbia i t.d. samo przez się
ma się rozumieć iż staną w druku
w dwóch szerokich odstępach

Wierzę mi nie zaniedbam aby strona zewnętrzna starannie była ~~[illegible]~~ obrobiona

Najpokorniejszy ukłon łączy
Najniższy Sługa Pana Senatora A. B.

Toulouse 31 rue Raymond IV - 20/2 1881. 425

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Nie jestem zbyt pewien czy to pismo moje doścignie Pana Senatora nad brzegami Tybru gdzie Pan Senator z wyżyn Kapitolu rzymskiego słusznie dumą spoglądać będziesz na ten świat ma: luczki i jego drobnych prochotków.
Pełen jednak zawsze ufności w Jego niespożytą łaskę - puszczam te słów kilka w świat szeroki w nadziei iż choć słów parę odpowiedzi otrzymam.
A naypierw doniosę iż dziełko Pana Senatora doznało w wielkim świecie uznania,

ponieważ stosownie do Listu Durand-Pedone na 100 Exemplarzy zostawionych mu 80 już sprzedał — (ale mnie fatalnie okradł). —
Zakomunikowałem pobieżnie tę wiadomość Molinierowi który entre nous disant jest także niepoprawnym Gasconem i nie wspominał był u nas ani słowa nawemu Rektorowi który mnie dość zimno przyjął i oświadczył iż Pana Senatora nie zna. — Poszedłem prosto od Rektora do Molinierego oświadczając mu jak się stało i obiecał. Tymczasem będzie zapewne mowy.
Attendons et espérons.

Wyczytuję w Gazecie Warszawskiej:
iż Biblioteka umiejętności prawnych
rozpoczęła już druk pracy pana Senatora
nad prawodawstwem Kazimierza W. i
że wyszły już dwa zeszyty.
Proszę mi wskazać drogę jakim sposobem
mógłbym takowe nabyć.
Sawiński po powrocie z Hiszpanii za-
mieszcza w Gazecie swe listy. -
W Simancas jednak oliwa i zła strawa
wystraszyły go. Archeologowie jednakże
powinni mieć strusi żołądek -
Z tego jednak co widzę nie kraj wielkiego
nie zyskuje i trzeba żelaznej wytrwałości
aby szperać po tych pleśnią pokrytych
półkach do której to operacyi nie
staje polskiej cierpliwości.

Zwracam uwagę Pana Senatora iż na początku
tego roku Pan Emilio Broglio wydał dzieło
po Włosku: <u>Il regno de Frederico II di
Prussia detto il grande</u> Vol. 2. - Dzieło to
ma zawierać (jak mi donosi zacny Pan
Wiktor Zienkowicz z Medyolanu) wiele niedo-
kładności i podłych oskarżeń przeciwko
Polakom. - Bo autor czerpał ze źródeł
podejrzanych i przedajnych. Taka jest
opinia zacnego Santagaty prezesa
Akademii Mickiewicza.

Bardzo bym był wdzięczny Panu Sen.
aby mi był łaskaw nadesłać z Rzymu
Statuta Towarzystwa Kopernika

Ponawiając raz jeszcze prośbę
o udzielenie mi o sobie jak
najszybszej wiadomości załączam
ponowienie zapewnienia
wysokiego uszanowania
jakiem piszę się pokornym
Pana Senatora sługą [illegible]

Toulouse 31 rue Raymond IV le 10 Mars 1881 r. 427

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodz,

List Pana Senatora z Neapolu znowu mnie ucieszył. Nie odpisałem na niego natychmiast bo już jeden mój list spoczywa sobie poste restante w Rzymie.

Dziś jednak gdym się już zatęsknił za Panem Senatorem i spodziewając się iż Pan Senator powrócił już do Wiecznego miasta, zabieram się znowu do pióra aby przelać cisnące się pod niego myśli.

A najpierw donoszę iż wiadomości z Warszawy są zupełnie zaspakajające a wypadek który tyle niepokoju narobił jest faktem żadnego na szczęście stosunku z polityką nie mającym -

Czytam z prawdziwą radością nader zaszczytne pochwały ostatniej pracy Pana Senatora nad prawodawstwem Kazimierza W.

Z tej okazyi niejaki Walery Przyborowski autor szkicu historycznego: Włościanie u nas i gdzie indziej (Wilno - 1881) dostał w N. 44 Gazety Warszawskiej, prawdziwą chłostę za zbyt luźne traktowanie tak ważnego przedmiotu, w którym nie oparł się na powadze Pana Senatora co do prawodawstwa Krajowego nie radził się Sugenheima który ten przedmiot należycie opracował i nie miał najmniejszego wyobrażenia o Loi Marquette (Jus primae noctis) ~~tajemniczych~~ banalités i dla tego prawdziwe banalité popisał.

Aż mi go żal.

O dziełku Pana Senatora:

Nouvelle revue historique de droit français et étranger (No 6 (Novembre et Dec. 1880) tak się wyraża w swoim résumé bibliographique.

Droit . . . .
traduction d'un opuscule fort interessant de M. H.. Le document inédit qui le termine (Extrait serbe des lois romano-byzantines) est tout à fait digne d'attention.

Le drüwię się więc iż pierwsza edycya naszej pracy wyczerpuje się już.
Szanowny Zoll pracuje nad recenzyą kilku dzieł odnoszących się do historyi prawa rzymskiego i zamierza wciągnąć w jej obręb i naszą pracę i posłać po wygotowaniu całą recenzyę do Piwotischer Vierteljahrs-Schrift wychodzącej w Monachium. Sądzi że w ten sposób przysłuży się P. Senatorowi bo to czasopismo krytyczne między prawnikami w Niemczech bardzo jest rozpowszechnione.
W Buletynie de la Société générale des prisons zapamiętowany jest znajdujący list Alex. Moldenhawera z Warszawy: o Osadach rolnych – jakoteż rozprawa Gédeonowa, nad reformą więzienną w Rossyi –

Uprzedza nas więc ten Pan i mile byłoby by
wystąpić ze sprawozdaniem w tej materyi
wzbogaconym niektóremi nowemi rozpo-
rządzeniami zamieszczonemi w _Gońcu_
Urzędowym (które mam pod ręką) na
Święto Kujaciorza które odbędzie się w
Tulurie 2 przyszłego kwietnia.
Kuję ciągle mój słownik który do lit
M. dociągam - Rycz czyli Rysryldę
3ᶜ voto wydaną za Raymond V Comte
de Toulouse (której datty śmierci nigdzie wynaleźć
nie mogę) Wreszcie sprawami hiszpańskiemi
w których znalazłem konkurentów w
profesorze Sarnińskim, prawdziwie za-
chwyconym Hiszpanią. Ale ta bogata
i łaskawa Pani obiedwu nam dozwoli
się pożywić w nieprzebranej łasce swego
bogatego królestwa.
Miejsca brakuje pociągać dalej
Czekam więc z niecierpliwością
Wiadomości od Pana Senatora
piszę się Tego pokornym i zawsze
poważnym sługą
A.S.

Toulouse 31 rue Raymond IV 27 Avril 1882

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Bóg zapłać za Jego łaskawe pismo które z Genewy w tej chwili odbieram, a na które natychmiast odpowiadam aby pana Senatora nie chybiło w Bingen.

Najpierw cieszę się iż pobyt Pana Senatora w Turynie odbył się wśród najprzyjaźniejszych warunków i w towarzystwie zacnej rodziny Zienkowiczów, od których w tych czasach spodziewam się młodo mości –

Następnie,

wyprowadza mnie pan Senator z nie-
małego kłopotu donoszę: iż tłomacze-
niem polaków w Bolonii, Malagoli
zajmuje się profesor Karczewski.
Mając sobie nadesłane to dziełko
przez zacnego Ziemkowicza (który
pospiesza zawsze dzielić się ze mną
każdą naukową zdobyczą odnoszącą
się do dziejów ojczystych) nie
wiedziałem iż zdolniejsze od mego
pióro zajmuje się już tą pracą.
Może to być piękne dzieło jeśli
młody profesor, postara się porównać
i zgłębić z tem co już o polakach
we Włoskich Akademiach pisało
między innem Ciampi i nasz nieżałowany
Alex. Hr. Przezdziecki.

I nie wątpię że młody profesor swego dokona znając skłonności umysł nowej generacyi do wygrzebywania z pyłów tego wszystkiego co się do naszej przeszłości odnosi.

Ale radzę mieć się na baczności bo dziełko bardzo dla nas sympatycznego autora nie jest wolne od błędów i grubych błędów i ledwie otworzyłem pierwsze karty znalazłem ogromne byki jak np na str. 21.

Jan Szemiot 1. Łaszcz miał nauczać w Akademii Bolońskiej najpierw jako repetytor następnie jako profesor w latach 1652 – 1655.

Temuż samemu Szemiotowi (patrz na str. 27 i infine i 28) miał być w r. 1645 uczniem tejże samej Akademii. Herbarz

Gdy tymczasem według Niesieckiego p. 618-19 (nie zaś 613 jak cytuje malagola) temu Jan z syn melchiora kard. Żmudzkiego, starosta Połocki, poseł od Stanów litewskich do Zyg. III świeżo na tronie polskim osadzonego (panował od 1587 – 1632) nie mógł być uczniem i profesorem w Bolonii w latach 1645 – 1655 – bo byłby za stary –

Sam tym był więc późniejszy Jan Szemiot podkomorzy Wendeński, który we Włoszech długo wiek swój trawił, i w Akademii Bonońskiej między godnych professorów był policzony (Nies. T VIII str. 619)

Przeglądając dalej znajdzie się wiele podobnych błędów i dobrze by było ostrzedz p. Karczewskiego aby się miał na baczności i dobrze sprawdzał nomenklatury.

Pisałem już w ostatnim liście, że należy się wstrzymać z sprawozdaniem Kazimierza aż do chwili póki Pan Senator nie nadeśle tej znakomitej pracy tutejszej Akademii, która zapewne sama mnie przewiezie jako posiadającego kilka języków. —

Za powrotem do domu, przeglądając Gazetę Warszawską w № 88 czy 9 jest moja Korrespondencya z Tulny, z której dowie się pan Senator o drzewinstwach jakie się tu ostatniemi czasy odbywały.

Z Krakowa nie jestem kontent, Stańczykowie tak są dziś dumni z swego jakoby wszechrozumu że nas już zagranicą polaków za mentków mają. —

Te same tendencye zarozumiałości, wionią i z innych zakątków polskiej ziemi: "można by więc powiedzieć o nauce tak jak o religii: „Qu'un peu de science éloigne de Dieu, beaucoup au contraire le ramène."

Samem

Najpokorniejszy Pana Senatora Sług

A. St

Z pierwszej wolnej tej Stacji piszę o wiadomości w Sobocie

431

Toulouse 31 rue Raymond IV, 20 Octobre 1882

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

List Pana Senatora z dnia 1 Października r. b. który w tej chwili odbieram, niesłychanie mnie uradował; nie mając bowiem żadnej o Nim dość długo wiadomości słusznie byłem niespokojny.

I mnie w tym roku, los wcale nie sprzyjał.

W skutek nadmiernej pracy, już na początku Lipca zacząłem zapadać na zdrowiu, stopniowo nastąpiło ogólne osłabienie i brak apetytu,

przytem obstrukcya i hemoroidalne cierpienia

jesteśmy więc z Panem Senatorem jednej

pod względem zdrowia konfraternii, i nie

mamy powodu martwić się, gdyż hemoroidy

są świadectwem zdrowia, ale tylko ostrożnie

i umiejętnie z niemi postępować.

Jakoż i ja przychodzę do zdrowia, mam

apetyt wilczy, wypruty na całym ciele i

chwilowa nóg puchlina powoli ustępuje.

Od początku też października za-

brałem się na nowo do pracy i mam

nadzieję ukończyć przed schyłkiem 1882

mój słownik.

Literę A odesłałem do Krakowa

Anczycowi do druku, poradziwszy się

wprzód zdania Estreichera.

Sprowadziłem też Encyklopedyę Orgelbranda dla porównania i uniknienia niezgodności.

Pierwsze próby druków wcale dobrze wyglądają i pocieszam się nadzieją iż całość dobrze wypadnie i przedstawi materialne korzyści, sądzę z tego iż Drukarz nie wymagał żadnej zaliczki i że koszta druku pokryją się za pomocą przedpłaty którą ogłoszę skoro tylko pierwsza litera wyjdzie z pod prasy, co w każdym razie przed końcem roku zdaje się nastąpi.

Przepisywanie jednak rękopismów do druku, poprawki i sprawdzania dużo mi czasu zabierają i najmniej lat trzy pewnie upłynie póki całość na widok publiczny wyjdzie.

Wiele mi były ostatniemi czasy pomocne stosunki zawarte z Poznaniem i Lwowem a szczególnej z tem ostatniem gdzie wiele dowodów serdeczności i bezinteresowności doznałem.

Wielka to dla prawodawstwa naszego korzyść olbrzymia (pomnikowa) praca Pana Senatora, a byłbym bardzo szczęśliwy gdybym mógł choć słabemi siłami świat uczony zachodu z nią poznajomić.

Pan Humbert opuszczając ministerium sprawiedliwości nie zapomniał i owszem przysełając mi naturalizacyę z uwolnieniem kosztów jakie 500 franków wynoszą, etc.

Pan Molineur wcale już kursów nie odbywa, zachowując jednak zawsze maximum pensyi 11 czy 12 tysięcy franków rocznie.

Pisać będę w tych czasach do Szanownego Zienkowicza i znając mu przyjemność donoszę o panu Senatorze. Poeta wasz jak pelikan rozdziera sobie piersi ofiarując swego 1000 franków rocznie na katedrę litteratury słowiańskiej w Bolonii, której nominalnym profesorem jest T. Lenartowicz, a która katedra dla braku dostatecznych funduszów nie jest jeszcze otwarta.

Bardzo byśmy byli radzi gdyby Pan Senator na zimę do nas się przybliżył i w tej naturze żyć będziemy –

Posłuszny pana Senatora Dozg. sługa

A. B.

Toulouse 31 rue Raymond IV, 30 Juin 1884

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
Dobrodzieju,

W odpowiedzi na Jego łaskawe pismo z dnia 12 b. m. i r. pospieszam donieść, iż udałem się natychmiast do Ks. Molinier'go i Ginoulhiac'a, którym zakomunikowałem ukłony i treść pisma pana Senatora.

Nie wiele się jednak od tych panów zbudowałem i w bibliotekach światła nieco musiałem zaczerpnąć z czego zdaję w krótkości sprawę:

Akt przebłagania, u nas pokorą zwany zwał się u starożytnych securitas pro homicidio i już Homer o nim wspomina. — W następstwie wieków, akt ten, rodzaj zadośćuczynienia za popełnione zabójstwo człowieka wolnego, rodzi nie tegoż zwał się u ludów pochodzenia germańskiego Wehrgeld (od wyrazu wär człowiek (zaparte z łacińskiego vir) i geld pieniądz) jednym słowem był to cena krwi (prix du sang).

Porówn. U Franków, Lombardów, innych ludów pochodzenia niemieckiego, akt ten przebłagania,

rodzaj zadośćuczynienia za popełnione zabójstwo, nazywał się la composition (patrz dokładną definicję tego wyrazu w słowniku francuzkim Littrégo). Był to przywilej służący wyłącznie szlachcie (gentilhommes) nie zaś ludziom niższego pochodzenia (vilains, roturiers). Wysokość tego zadośćuczynienia, stanowiła jedną z głównych prerogatyw w wiekach średnich, i dała początek we Francyi sądom uprzywilejowanym zwanym justices des seigneurs (droits seigneuriaux) (Takim sposobem dobra allodialne zamienione zostały na feodalne (alleux en fiefs) patrz Marculfe T. I formule 13).

— Oprócz powyższego zadośćuczynienia zwanego composition, należało jeszcze płacić pewną karę według dawnych praw nazwaną fredum, rodzaj wynagrodzenia przeciw prawu zemsty. (Do dziś dnia w języku szwedzkim fred (z niemieckiego friede) znaczy: pokój). Gdy prawo nie oznaczało wysokości tego fredum, wyrokowywało ono zwykle trzecią część zadośćuczynienia (composition) (patrz: Loi des Ripuaires Chap. LXXXIX, wyjaśnione 3 Kapitularzem (Capitulaire) z 813 r (Edition de Baluze T. I. pag. 512. — voyez.

le Capitulaire de Charlemagne de Villis gdzie kładą te fredum w rzędzie wielkich dochodów tam zwanych villae czyli dóbr królewskich (v. les formules ~~de~~ 3, 4 et 17 - liv. I de Marculfe: Idem, form. 2, 3 et 4)

— Następnie korporacye duchowne, nabywały znaczne dobra a królowie nadawali im wielkie przywileje (grands fiscs - ~~ent~~ to jest grands fiefs) ~~stąd~~ powstały sądy duchowne (justices établies dans les domaines de l'eglise) (v. du Cange au mot Hominium v. ausi Vita s. Germani episcopi Tolosani, apud Bollandianos, 16 Maii) Dekret Childeberta z 595 r (art. 11 et 12 edit. des Capitulaires de Baluze) objaśnia konstytucyę Klotaryusza z tegoż roku, nazywającą in truste, co według dekretu nazwało się in terminis fidelium nostrorum (Quod si in truste invenitur, medietatem compositionis trustis adquirat, et capitale exigat a latrone (Art. 2 et 3) Voyez le Glossaire au mot trustis)

Ale bez końca byłaby tych cytacyi których znaleźć można w: Assises de Jerusalem (recueil des lois

qui régirent la Palestine et qui furent élaborées par Godefroy de Bouillon, chef de la première croisade) w: Coutumes de Beauvoisis par Philippes de Beaumanoir Bailly de Clermont en Beauvoisis. — w Duboys: Histoire du droit criminel a nawet w Esprit des lois Montesquieu, które [dzieło] zapewne pan senator musi mieć pod ręką.

Zalecam jednocześnie poradzić się Tonissona profesora uniwersytetu Lowanium (Louvain), zaszczytnie znanego ostatniemi czasy w literaturze prawniczej, autora dzieła sur les lois barbares.

Gdyby pan Senator potrzebował jeszcze jakich poszukiwań, najniższy sługa jest zawsze na Jego rozkazy.

Życzę szczęśliwej pracy i dobrego zdrowia prosząc się nadal Pana Senatora Dob[rodzieja] z wyrazem uszanowania posłusznym i pokornym sługą

A. Stelz

P.S. Miałem w tych dniach list od Zolla i Estreichera

Nie pisze mi pan Senator czy był w przejeździe w Ziemkowicach, proszę o tę wiadomość równie jak i o swojem zdrowiu w następnym liście

Toulouse 31 rue Raymond IV, 22 Xbre 1884

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Za Łaskawą pamięć i za gotowość nadesłania mi 100 fr za 30 exemplarzy Prawa ormiańskiego, pokornie dziękuję.
Może pan Senator wysłać takowe najkrótszą drogą, par lettre chargée.
Ja ze swej strony jutro pisać będę do Reinwalda i prześlę mu rzeczone exemplarze.
Piszę jednocześnie do zacnego księdza Rożańskiego w Escurialu z prośbą o

przesłanie tytułów nowych dzieł
o historyi prawa hiszpańskiego.

Jednocześnie z listem pana senatora
odbieram pismo od pana Wiktora
Ziemkowicza z Turynu (Via Saluzzo 1)
Zacny nasz rodak od dwóch
miesięcy jest bardzo cierpiący
i tylko od 3 dni zaczyna
włóczyć się po izbie i ledwo pióro
w ręku może trzymać.

Pomiędzy innemi pisze:
„Od przejazdu Pana Senatora
„przez Turyn, nie miałem żadnej
„wiadomości. Nie pojmuję
„zkąd to milczenie pochodzi.

„ Może się czemś obraził; jednak przyjmo-
„ waliśmy serdecznie. Chociaż ostatnimi
„ razem byłem wiele cierpiący i może
„ źle się okazałem."

Warto by poczciwca pod tym względem
uspokoić – złote to bowiem serce i
bardzo wrażliwe.

Przysłała mi jednocześnie 30 liwów
na przedpłatę dwóch exemplarzy
mego słownika którego I tom
(tysiąc stronic) już gotów, czeka tylko
na dopełnienie drukarskich
formalności.

Temi czasy odebrałem również
wiadomość od Kuzyna mego
Wincentego Grabickiego mecenasa
z Iłżanki piastowa w radomskiem

W tych czasach zapewne odbiorę wiado-
mości z Rzymu od siostrzeńca mego,
który ma osobiście polecenie udawania
się do Kardynała Czackiego i
przypomnienia się pamięci czci-
godnego Jgo Hubego.

Przy zbliżającym się Nowym
roku 1885 ponawiam
moje życzenia piszę się
Jaśnie Wielmożnego
Pana Senatora Dobrodzieja
przywiązanym i
posłusznym sługą

A. R.

Siedlecki A. 437

Toulouse (France) 31 rue Raymond IV, 16 Janvier 1885

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Dowiadując się o Tego zdrowie, mam zaszczyt donieść iż księgarnia i drukarnia Privat w Tuluzie, wyexpedyowała 30 exemplarzy ~~Tłumaczenia~~ Prawa Rzymskiego pana senatora na ręce P. Reinwalda w Paryżu dla przesłania do Warszawy panu senatorowi, zdaje się więc że takowe wkrótce pan Senator odbierze.

Zima nas ścisnęła w Tulurie

i nie mając mieszkań dobrze opatrzonych

kurczemy się grzejąc przy kominkach. –

Z okazyi Nowego roku 1885

byłem u p.p. Molinierego i

P. nowilhaca. –

Szanowny Molinier jak

zwykle bardzo mnie przyjął

serdecznie, wypytywał się szcze-

gółowo o pana senatora

i wziął jego adres.

Wiele mówiliśmy o ostatniej

pracy pana senatora,

i jeszcze obadwa starania aby
przełożyć takową na francuzkie.

Jeżeli więc Pan Bóg pozwoli, może
się jeszcze doczekamy radosnej chwili
oglądania pana senatora w
murach naszych.

Zaczem to jednak nastąpi
racz Szanowny pan Senator
Dobrodziej przyjąć zapewnienie
wszystkiego uszanowania
od posłusznego oddanego
swego Sługi.

A. Stecki

verte

Państwo Zienkowicz przypominają się pamięci pana senatora.

Zacny ksiądz Feliks Rożański dotychczasowy bibliotekarz w Eskurialu otrzymał od J. K. Mości prebendę swego patronatu w metropolitalnej katedrze w Tarragonie w której od 20 Listopada zeszłego roku sprawuje swoje obowiązki z wielkiem zadowoleniem przyozdobiony jako Beneficyat w czerwone wyłogi.
Nie będzie więc mógł być nam użytecznym w poszukiwaniach naszych nad dawnem prawodawstwem hiszpańskiem

Toulouse 31 rue Raymond IV, 24/II 1885 439

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Za łaskawą pamięć i gotowość służenia mi stoma frankami, pokornie dziękuję. Cieszę się iż zdrowie Panu Senatorowi dopisuje; najniższy sługa nie może tyle o sobie powiedzieć, od pewnego bowiem czasu chyrać zaczynam i nadmiar pracy widocznie mnie zabija.

Należy jednak spieszyć się, iważ puścić w świat pracę moją. i w tym celu muszę wysłać w tych dniach 1000 guldenów dla wydobycia Tomu Igo Słownika mego ze szponów drukarskich.

Skoro tylko dzieło się ukaże nie omieszkam nadesłać Panu Senatorowi 2 exemplarze, na rachunek którychś raczył mi był już dawno, Pan Senator nadesłać 20 Lirów.

Wczoraj odwiedziłem szanownego
Molinierego i dałem mu wiadomość
o Pani Senatorze.

Jak zwykle, dobrze mnie przyjął
i ofiarował jeden exemplarz swego
prawa konstytucyjnego z ciepłym przypisem

Piękna to bardzo praca i zdaje się że
będzie miała w świecie naukowem powodzenie
Gdybym nie brak czasu wziąłbym się do
przełożenia jej na nasz język. Ale
~~muszę~~ to odłożyć ad acta, postanowiwszy
zająć
się sprawozdaniem nadesłanego mi os-
tatnio przez pana Senatora dzieł ka-

Proszę mi tylko wskazać formę ~~a przepis~~
i zwrócić uwagę na pewne punkta
stanowisze, abym przed Wielką Nocą
mógł przygotować dla tutejszej Aka-
demii sprawozdanie która obchodzi
co rok
solennie uroczystość Kujacyusza
(Cujasa) 3 Maja.

Z wielkiem zajęciem czytałem sprawozdanie bardzo zaszczytne Księgi ziemskiej i grodzkiej Pana Senatora.

Czeska akademia, uznała bowiem za stosowne nadesłaną sobie przez nestora uczonych polskich pracę ogłosić drukiem nie w przekładzie czeskim lecz w oryginale polskim. Wskazówka jak wysoko tę pracę ocenia. Wspominałem o tym fakcie Molinerowi i z zajęciem słuchał uwagi moje.

— Z żalem przychodzi zakomunikować udzieloną mi prywatnie wiadomość o niespodziewanej śmierci nieodżałowanego s. p. Wiktora Zienkowicza. Wielka to strata a szczególniej dla nas na obczyźnie bo straciliśmy w Jego osobie mecenasa nauk który wspierał środkami jakie tylko znalazły się w jego mocy.

Chciałbym aby ta wiadomość nie sprawdziła się ale niestety złe mam przeczucie.

Ostatniemi czasy przysłał był dość znaczny fundusz na wystawienie pomnika jednego z swych towarzyszy szkolnych, zmarłego w Tulunie 1883 r.

Mnie też zaszczycał swem zaufaniem i niedawno jeszcze bardzo skutecznie przyszedł mi był w pomoc w mych trudnościach niedawniejszych i dał mi rady które mi bardzo posłużyły.–

Cieszyłem się zawsze nadzieją że Go jeszcze kiedyś oglądać będę, niestety inaczej się stało.

Pokój Jego cieniom.

Oczekując uwag pana Senatora na pewne punkta stanowisze w projektowanem przezemnie sprawozdaniu tutejszej Akademii prawodawstwa, upraszam o przyjęcie zapewnienia wysokiego uszanowania

od posłusznego i oddanego sługi

A. Hens

Toulouse 31 rue Raymond IV, 30/3 1885

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Nie mogłem prędzej odpisać na Jego Łaskawe pismo z 6. b. m., gdyż redakcya a raczej streszczenie pracy Pana Senatora trochę czasu mi zabrało.

Dziś robota gotowa, czytałem ją Szanownemu Molinier'mu, który tylko wyraz accordé na imposé zamienił. (p. st. 2)

Zresztą oświadczył swe zadowolenie z całości i radził przedstawić akademii tutejszej prawodawstwa przed końcem kwietnia epoce w której przypada obchód święta Kujacyusza.

Posełam więc cały operat Panu Senatorowi do przejrzenia i poczynienia na marginesie stosownych uwag.

Korzystam z okazyi zbliżających się Świąt Wielkanocnych, przesłać życzenie wesołego „Alleluja", piszę się z wysokiem uszanowaniem posłusznym sługą

A. Stekert

Żadnych dotąd nie mam szczegółów o rozporządzeniach testamentowych ś. p. Ziemkowicza

Verte

Radbym wiedzieć tytuł dzieła E. Depaczy.
(str. 11 in fine mego rękopismu)

442

443

Toulouse 31 r. Raymond IV, 3/6 1885.

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Dość ciężkie dolegliwości, które mnie trzymały jakiś czas w łóżku, nie pozwoliły odpisać dotąd na Jego ostatnie łaskawe pismo.

Bardzo też bolałem, iż w przekładzie moim nie byłem w stanie oddać wiernie myśli pana Senatora.

Pocieszam się jednak nadzieją, iż przy schyłku b. roku, Pan Senator zdecyduje się przybyć do Tuluzy abyśmy wspólnie wypracowali tak zajmujący przedmiot.

Jesień tu zwykle bardzo piękna do końca roku.

Zresztą domek mój dość dogodnie urządzony, piwniczka zaopatrzona i nie zła kucharka (cordon bleu) znajdzie się pan Senator jak u siebie.

U mnie nic nowego, zawsze nawał pracy zwiększony sprawozdaniem: Судебныхъ Уставъ, Императора Александра II i Продолженія Свода Законовъ Россійской Имперіи, któremi mnie obdarzyła tutejsza akademia prawodawstwa.

Wydawnictwo mego Słownika (którego dwa exemplarze tomu pierwszego odbierze pan Senator temi czasy) zabiera mi wszystkie chwile i wycieńcza fundusze, tak iż muszę uciekać do ofiarności łaskawych przedpłacicieli, żądając przedpłaty na tom pierwszy i ostatni, aby jak się wyraża Szanowny Estreicher "trzymać przedpłacicieli w pewnej zależności!"

244

Poniewaź cena za exemplarź ustanowiona w Krakowie Z[łotych] reńskich 7 czyli około 15 franków, bardzo byłbym wdzięczny Panu Senatorowi aby mnie raczył zasilić 40-ma frankami (20 lirów już a conto otrzymałem). Dobrze by było również gdyby Pan Senator raczył wykupić 20 exemplarzy prawa rzymskiego i byzantyjskiego pozostałych jeszcze na składzie u Reinwalda w Paryżu. 60 franków dołączonych do 40 wiele stanowi dla mnie chudego pachołka. „Bis dat qui cito dat."

Na tem kończę moją Jeremiadę, przepraszając za najmocniej natrętstwo, zawsze w nadziei że znana wspaniałomyślność Pana Senatora Dobrodzieja raczy wyrozumieć krok ten (może zbyt śmiały) posłusznego - wiernego sługi swego

A. Stecki

(P. S.)

Szanowny Molinier który wykończa drugi tomik swego Droit Constitutionnel, poleca mi przypomnieć Go pamięci Pana Senatora.

Steckert Cl

445

Toulouse (France) 31 rue Raymond IV. 29/4 1886

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Nieskończenie wdzięczny Mu jestem za wyrazy kondolencyi po stracie Kochanej mojej Matki.—

Biedna staruszka zasnęła w Bogu po chrześciańsku, błogosławiąc dzieci i wnuki z żalem jedynie że opuszcza syna z którym może pod przyjaźniejszym klimatem mogła była żyć jeszcze dłużej i doczekać się nawet X krzyżyka.

Ale niezbadane są wyroki Najwyższego i poddać się im należy z pokorą.

Cieszę się iż zdrowie panu Senatorowi dopisuje i my dotąd w Tulurie uskarżać się na takowe nie możemy.

Zimę w tym roku mieliśmy wprawdzie długą ale nie dokuczliwą a ja nawet nie zapalałem ognia na kominku mając gaz w domu.

Szanowny Molinier pracował też całą zimę nad ukończeniem 2º Tomu swego prawa konstytucyjnego.

Podziwiam doprawdy jego młodzieńczą czerstwość i prawdziwie żelazne nogi pisze bowiem stojąc przy biurku.

Jest to doskonały sposób utrzymywania równowagi przy pracy, ale na to trzeba mieć francuzkie nogi i nie cierpieć na podagrę, hemoroidy i inne liczne dolegliwości właściwe nam ludziom północy, zmuszające nas do siedzącej niewoli.

Ginouilhac tej sztuki jak Molinier nie dokaże i musi jak my siedzieć przy pracy.
Szkoła tutejsza prawa straciła p. Ludwika Arnault, mianowanego deputowanym departamentu Tarn i Garonne.
Wielka to strata dla nauki iż kwiat świata naucza,jącego ucieka do polityki.
Ale to choroba wieku na którą nie masz środka. Zresztą to samo dzieje się i w naszych prowincyach pod panowaniem pruskiem i austryackiem a zacny pan Karol Estreicher dziwi się w swem ostatniem liście że go jeszcze dotąd ta gorączka nie ogarnęła. –
Zbieram ciągle materyały odnoszące się do Bulgaryi, bo przedsięwziąłem dość mozolną pracę tłomaczenia Jireczka na język francuzki.
Sprowadziłem najnowsze dzieła traktujące o tej materyi, przygotowałem nawet był broszurę do druku ale zatrzymam się z jej wydawnictwem

na później gdyż sprawy bałkańskie przybierają obecnie charakter pokojowy.

Jeden z naszych młodych profesorów z Liceum Pan Lanson profesor retoryki, przyjął na trzy lata obowiązki gouvernera Cesarzewicza Następcy tronu i jest obecnie w Liwadyi.

Tej zimy zbierali się u mnie na herbatę niektórzy oficerowie sztabu generalnego i mówiliśmy ciągle po rossyjsku gdyż język ten jest dziś à la mode we Francyi.

Przy tej sposobności odświeżyłem sobie nieco ten język, który mi nie jest obcym i który później mi jeszcze może.

Przyszłego bowiem mam zamiar pisać do Generała Hurko o pozwolenie udania się do Warszawy dla uregulowania interesów spadku. –

Mam więc nadzieję oglądania pana Senatora jeżeli nie tego lata w Warszawie to przyszłej zimy w odwiecznem mieście jeżeli pan Bóg zdrowia dozwoli. –

Tymczasem w nadziei doczekania się tej szczęśliwej dla mnie chwili prosze pana Senatora

Przyjąć zapewnienie wdzięcznego, głębokiego uszanowania od pokornego i oddanego sługi swego. A. Stekel

Toulouse 29 rue Raymond IV, 20 Juin 1887 447

od Al. Stekerta

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Pozwól mi Pan Senator najpierw powinszować zaszczytu jaki Go spotkał odebrawszy nagrodę konkursową za Jego prawdziwie pomnikowe dzieło — i będąc mianowany doktorem filozofii wszechnicy Jagiellońskiej tytuł który bardzo rzadko komu się dostaje, —

Rzeczywiście akademia krakowska jest świątynią naukową, która może najskąpiej tytułami szafuje i daje je tylko prawdziwie zasłużonym.

Jestem tu nieraz świadkiem tysiącznych pod tym względem zabiegów, intryg i szarlatanerji, do których charakter francuski z natury lekkomyślny a przytem próżny i powierzchowny, tak doskonale się nastręcza. Człowiek pracy, dochodzę do przekonania iż wiele można się rzeczy nauczyć szperając ciągle po książkach ale nie każdemu dano ~~potrafić~~ naukę swoją spożytkować i mimowoli nasuwa mi się bajka Lessinga o *ślepej kurze*, która grzebała pazurami ziarnka z których drudzy skorzystali:

„Der fleißige Deutsche macht die „Collectanea, die der witzige Franzose „nützt," mówi niemiecki Lafontaine. –

Świeżo mam tego na sobie przykład.

Odgrzebawszy w roku zeszłym z okazji Montaigne'a (ur 1533 † 1592) iż towarzyszył mu w podróżach po Włoszech nasz ksiądz Stanisław Reszka –

gdy świeżo zapytuje mnie czy nie mam wiadomości o Scypionie Piatolim dyplomacie włoskim, sekretarzu króla Stanisława Augusta, o którego biografię przysposabia uczony włoski pan d'Ancona. Otrzymał on przez księcia Czartoryskiego Władysława korespondencyę księdza Piatoli'ego z księciem Adamem a od rządu austryackiego całe akta procesu który austryacy wytoczyli Piatoliemu po jego uwięzieniu.

Nie udało się jednak dotąd P. d'Ancona otrzymać od rządu rossyjskiego żadnej kommunikacyi co do tego dyplomaty, który jakiś czas przebywał w Petersburgu przy księciu Adamie i miał dawać nawet swe rady Cesarzowi Aleksandrowi I.

Pan d'Ancona nic z tej strony nie pozyskawszy, uciekł się do naszych uczonych, którzy go dotąd zbywali samemi obietnicami. Za pośrednictwem Kongregacyi propagandy, udał się był do Ojca Kalinki, ale ten erudyta odesłał go do dzieł swoich (Sejm Czteroletni) zapomniawszy że Pan d'Ancona ani słowa nie umie po polsku. —

Sprawa ta wydać narobiła hałasu, gdyż uczeni francuzcy (L. Dejob, de Berussis i Tamizey de Larroque ten ostatni przyjaciel Pana Fallières dzisiejszego ministra spraw wewnętrznych) udali się po języka aż do mnie i do naszego poczciwego pana Jakuba Malinowskiego z Czaro-

Książę Władysław Czartoryski prezes naszego towarzystwa literackiego w Paryżu, przysłał mi Suwero Puławy (Dębickiego) kumaszka moja pani Seweryna dawniej Pruszakowa dziś Duchińska, nadesłała mi różne wyciągi dużo rzeczy wyczerpałem w Pamiętnikach Warszawa hr. Engeströma wreszcie u Thiersa w jego Konsulacie (Ks 21) mam więc nie mało pod ręką materiału i pozwalam się zapytać Pana Senatora czy nie mógłby mi coś pod tym względem udzielić ~~jakiej~~ żeby ogłosić to co mam pod ręką i nie być ślepą kurą Lessinga.

Z Tulusy i o jej wystawie nic nie donoszę, odsełając Pana Senatora do mej korrespondencyi która zapewne ukaże się w Gazecie Warszawskiej. Dziś zaś korzystam z okazyi S. Romualda aby przesłać Panu Senatorowi Dobrodz. najserdeczniejsze moje życzenia, pisząc się jego pokornymi posłusznym sługą

A. B.

P. S.

W ostatnim liście pyta mnie pan Senator jakim sposobem przesłać przedpłatę na drugi tom mego Słownika. Zdaje się iż najprościej włożyć do listu Dziesięcio rublówkę (kurs bowiem tak dziś niski iż 10. rubli reprezentuje prawie 20 franków) listem po prostu recommandé

„Bis dat, qui cito dat„

Toulouse 29 rue Raymond IV, 14 Avril 1887 449

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Racz Pan Senator darować iż Mu dotąd nie podziękowałem za Tego serdeczne pismo z okazyi moich Palm Akademickich.

Gazeta Warszawska w swym Numerze 64 z r. b. dziwolęga że mnie zrobiła donosząc:

„Stekert Aleksander, Warszawianin, Profesor Prawa w Tulużie, korespondent Gazety Warszawskiej z tego miasta, jak się dowiadujemy z dzienników Tuluzańskich otrzymał godność przybranego [członka] Akademii francuskiej (Officier d'Académie)

W następnej Korrespondencyi, wytłomaczę rzeczywiste znaczenie tego naukowego tytułu.

Jesteśmy tu ciągle pod wpływem wielkiej straty jaką społeczeństwo polskie poniosło przez śmierć nieodżałowanej pamięci J. I. Kraszewskiego.

Dla mnie był on prawdziwym dobrodziejem, wspierał pracę moję czynnie i moralnie i zagrzewał do wytrwania. W pismach ~~pierwszy~~ wyrażał się bardzo pochlebnie o Słowniku moim a w N. 1108 Kłosów z r. zeszłego nazywał pracę moją wyczerpującą.

Nic go, pisze mi zacny nasz doktor Dymowski, wstrzymać nie mogło w San-Remo, tak był rozdrażniony.,,

Po Ziemkiewiczu tracę w Kraszewskim jednego z filarów na którym się opierałem i w chwili właśnie gdy największego poparcia w wydawnictwie Słownika mego potrzebuję.

W Krakowie za tom pierwszy obdarli mnie ze skóry, na drugi karą sobie z góry płacić

Muszę więc odwoływaż się do wspaniałomyślności między przedstawicieli w rzędzie których mam zaszczyt i Pana Senatora liczyć, z prozbą o zasileniu mnie 20 frankami!

Cieszę się że Pan Senator ma zamiar dłuższy czas przepędzić w Paryżu dla zbadania niektórych rękopismów prawa salickiego. – Da to nam może i sposobność oglądania Go w murach naszych gdzie tyle miłych wspomnień wiąże nas z Jego ostatniego pobytu. Pozostało w piwniczce mojej jeszcze parę butelczek owego sławnego Lunelu który dziś stał się prawdziwą osobliwością po klęsce phylloxery.

Sprowadziłem zapas Tokaju i Erlauera z kometowego roku 1882 – i wiecej (niestety z żalem wyznać muszę) więcej nie może tu piwnica moja robić tem jak moje stopnie naukowe.

En tout cas j'ai l'avantage d'etre considéré ici comme conservateur.

Wiadomo zapewne Panu Senatorowi
iż zacny nasz Pan Wiktor
Molinier wraz z Panem
Gustawem Humbert prawdziwe
nane powagi naukowe, mają
krai udział w reformie prawa
karnego.
Ostatnim razem będąc u Molinier
zastałem Go czerstwym jak rydz,
wypytywał się detalicznie o Pana
Senatora i z wrodzonym uśmiechem
na twarzy słuchał moje szcze-
góły, prosząc o przypomnienie Go
pamięci Pana Senatora.
Wypełniam więc zlecenie i z
mej strony łącząc wyrazy
niezmiernego uszanowania
i wdzięczności piszę się
nadal Jaśnie Wielmoż-
nego Pana Senatora pos-
łusznym i oddanym sługą

Aleksander Stekert

457

Toulouse 29 rue Raymond IV, 5 Avril 1889

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Pismo Pana Senatora 14 Marca prawdziwą sprawiło mi radość. Nie mogłem sobie wytłomaczyć dostatecznie tak długiego ze strony Pana Senatora milczenia a Szanowny doktor Tymowski do którego zgłaszałem się - wcale nie śpieszył się z udzieleniem mi zaspokajającej wiadomości.

Dziś nie potrzebuję już pod tym względem interwencyi doktora bo list Pana Senatora jest najlepszym certificat de santé.

Płynie z niego, dobry humor, wesołość i bystrość poglądów prawdziwie młodzieńcza.

Podziwiam też niezmordowany

Pana Senatora działalność a
nowy Kodeks Czarnogórza, pomnoży
bogate Jego prace prawodawcze.
Zanim otrzymam takowy, na który
oczekiwać będę niecierpliwie,
zamówiłem ostatni Numer Ate-
neum w którym ma być umieszczony
(str. 490 – 501)
Dobrze by było abym go mógł mieć
jaknajprędzej pod ręką aby za-
kommunikować jego [illegible]
p. Brissaud zastępcy p.
Ginoulhiaca którego katedra
nosi jeszcze tytuł: Histoire
générale du droit; a którego
kurs jeszcze się nie otworzył.
Gdybym pański Kodeks otrzy-
mał przed Wielką nocą mógłbym
jeszcze uczynić sprawozdanie i
zakommunikować takowe
Academii tutejszej przed do-
rocznym Świętem Cujasa
(3 Maja każdego roku)

Kodeks Czarnogorza, jest dziś wielkiej do-
niosłości w obec wypadków, których jest
teatrem południowa Słowiańszczyzna, który
Czarnogórze jest najdalej na zachód wy-
suniętą placówką. Po dramacie w
Mayerlingu, po niefortunnych próbach
Księcia Ferdynanda w Bulgaryi, po akcji
klęsce politycznej Battenberga i haniebnej
rejteradzie Milana, wpływ polityki au-
stryackiej widocznie osłabł na korzyść Rosyi
przeciwnej ~~polityki~~, na której niezawodnie
zyskają potomkowie Jerzego Czarnego
(Karageorgewicze). A że książe Mikołaj
czarnogorski jest Молодецъ i panuje
nad orlim gniazdem, rola jego jest i będzie
nadzwyczaj ważna w losach sło-
wiańszczyzny południowej.

Powtarzam więc raz jeszcze iż praca
pana Senatora jest bardzo na czasie
i jako actualité warta słowa
często któremu: la langue
française se prête si admirablement.

Dobrze by więc może było aby Pan
Senator w programie swoim przyjętym
zaznaczył Tuluzę na jesień
która tu jest zawsze cudowną
prawie do Bożego Narodzenia
i tak zostać ztąd drapnąć w razie
potrzeby do Włoch.

Nie potrzebuję dodawać iż w domu
moim zawsze Pan Senator
znajdzie najserdeczniejsze przy-
jęcie, oraz starania i wygody
potrzebne.
A że jestem konserwatystą z
natury, znajdzie się i w piwnicze
mojej kilka zapleśniałych bu-
telek win francuzkich które
zjadła Filoksera a nawet
Tokaju i Erlauera, które od
lat kilku sprowadzam i wyłącznie
używam.
Od tego nawet czasu, siły moje
wzmogły w zapasach naukowych
które są na ukończeniu.
Raz jeszcze proszę nadesłanie mi
odwrotną pocztą Kodeksu, po-
nawiam zapewnienie nie
zmiennego uszanowania i
pamięci z którymi piszę
się J. W. Pana Senatora
Dobrodzieja oddanym posłusznym

Sługą

Aleksander Steked

453

Toulouse (11 Mai 1889) 29 rue Raymond IV

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze
Dobrodzieju,

Jeżeli natychmiast nie odpisałem na łaskawe pismo Pana Senatora z 10 Kwietnia, powodem było iż, nie miałem pod ręką wskazanych mi źródeł francuzkich o nowym Kodeksie dla Czarnogórza.

Broszurki pana Dareste:

Le nouveau Code Civil de Montenegro z Paryża dostać nie mogłem, i musiałem dopiero kazać sprowadzić z Paryża Buletyn akademii nauk moralnych i politycznych (Septembre - Octobre - 9e et 10 livraison), w którym, praca pana Dareste o nowym Kodeksie Czarnogórskim in extenso umieszczona.

Co zaś do pracy P. Foubeau

nad tymże kodeksem, mającej być zamiesz-
czonej w Zeszytach, czerwcowym czy lip-
cowym Nouvelle Revue, takowa tamże
nie egzystuje, i prosiłbym Pana Sena-
tora o dokładniejszą informację.

Przebiegając broszurę Pana Dareste
która mi przypomina pana Senatora
Nowy kodeks włoski, zauważyłem
wiele ciekawych rzeczy i nie praktyko-
wanych w dzisiejszych prawodawstwach.
Zresztą nic dziwnego, iż dla kraju
i narzecza serbo-chorwackiego w ogóle
ubogiego, trzeba było stworzyć nową
terminologię i postępować w tem
przyjętej na zasadzie reguły od
concret a l'abstrait to jest wznieść
się do opisu i wytłomaczenia
przed określeniem (definitio).
Pod tym względem nowy kodeks
przypomina dwa ostatnie tytuły
Corpus Juris Justyniana: De
verborum significatione et de
regulis juris.

W ogóle jednak broszura pana Dareste składająca się zaledwie z 12 stronic jest pracą bardzo pobieżną, wziąwszy na uwagę iż Nowy Kodeks Czarnogórza składa się z 1033 artykułów.

Oczekuję więc z niecierpliwością przysłanej mi pracy pana Senatora która dopełni nie wątpię w moim umyśle zbyt pobieżne pojęcie autora francuskiego i da mi sposobność w wolnych chwilach zgłębić ten przedmiot ze wszech miar na uwagę zasługującego.

Jeśli więc Bóg nam zdrowia dozwoli i Pan Senator zdecyduje się przepędzić część jesieni w Tulowie która w ogóle bywa tu bardzo piękną, moglibyśmy przyjętym już zwyczajem wydać coś dokładniejszego o nowym Kodeksie Czarnogóra w języku francuskim, przystępnym dla wszystkich

Jednocześnie wysyłam Korrespondencyę z Tulczy do Gazety Warszawskiej, zawierającą ciekawe szczegóły o chwili obecnej. Odsełam więc pana Senatora do niej, jeżeli będzie Łaskaw zadać sobie pracę dla przejrzenia jej.

Tymczasem żywiąc się ciągle błogą nadzieją oglądania raz jeszcze Szanownego Tego oblicza, i doznania wiele od niego rzeczy jeszcze mi nieznanych, ponawiam zapewnienie wysokiego uszanowania z którym pragnę pozostać niezmiennie

Pana Senatora Dobrodzieja.

posłusznym i oddanym

Sługą

Aleksander dr Stokes

Toulouse 29 rue Raymond IV, 20 Mai 1889

455

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

W odpowiedzi na Jego łaskawe pismo z 14 b. m. i roku, pospieszam donieść iż Pan Ginoulhiac najlepszym cieszy się zdrowiem a wysłużywszy lata prawem oznaczone otrzymał emeryturę.

Następcą jego w katedrze dawnego prawa zwyczajowego która nowy otrzymała tytuł: Histoire générale du droit, jest P. Brissaud kreatura pana Fallières, i nie pociągna figurka, której dotąd jeszcze nie potrafiłem dostatecznie ocenić, bo sztuka bardzo małomówna i skryta.

Kursu jeszcze swego nie zaczął: dopiero w Listopadzie przyszłym ma inaugurować. Z owoców więc poznamy go.

Dziękuję

Panu Senatorowi za łaskawe nadesłanie
Законника Церногорії a lubo jestem
человѣкъ не грамотный, skończywszy
jednak gimnazyum w kraju, potrafię czytać
i pisać po rossyjsku a nawet w razie
potrzeby pójść ~~nawet~~ dalej.

Forma dziełka piękna, myśl treściwa,
i obrazowa, godna niezrównanego mistrza
i nestora historyi praw świata cywi-
lizowanego — Słowem praca warta
przekładu na język francuzki przystępny
dla wszystkich narodów i dotąd jeszcze
nie zdetronowany, jako że wszystkich
języków żyjących najtreściwszy.

Przebiegłszy pana Senatora Kodex
Czarnogórza i porównawszy go z
pracą pana Dareste o tej materyi
umieszczoną w Bulletynie Akademii
nauk moralnych i politycznych
(9e et 10e livraison 1888)
(333 – 345) - oddaję pierw-
szeństwo dziełu pana Senatora

456

jako lepiej określającego rzecz ze stanowiska historycznego, gdy tymczasem poglądy pana Dareste są potoczne, lekkie i powierzchowne jak wszystkie prawie utwory prawne autorów francuskich, mających więcej na celu gładką powierzchowność (elegantia juris) czyli formę a niżeli głębokie zbadanie przedmiotu.

Mimowoli przychodzi mi na pamięć bajka Lessinga: „Die blinde Henne" w której autor powiada na zakończenie „Der fleissige Deutsche, macht die Collectanea, aber der witzige Franzose nützt."

Ale przejdźmy do rzeczy.

Nie znajduję artykułu ekonomisty Tubo w Nouvelle revue (Paris 1888 III. p. 65-85) jak wskazuje broszura pańska i prosił był o wyjaśnienie którem sprowadzić z Paryża: Quelques mots sur le principes et la méthode suivis dans la Codification du droit civil au Monténégro (Paris. 1888 (Pedone)) i Delarue. Le Monténégro (Paris 1857) po otrzymaniu których, zasięgnę zdania pana senatora. Tymczasem zaś proszę go teraz aby mi karał wyexpedyować z Warszawy.

Siegela: Общій имущественный законникъ для черногорскаго княжества за Богишича (1888) i Spasowicza. Вѣстникъ Европы за 1889 (Февральская книжка) a jeżeli można: Numer 3. Kraju z r. b. gdzie się znajduje artykuł o Czarnogórze Spasowicza.

Dziełka niemieckie traktujące tę materyę będę prosił Szanownego profesora Zolla który ciągle zasila mnie również swemi względami od czasu ostatniej mojéj bytności w Krakowie.

W ten sposób zbadawszy najsumienniej zwłaszcza będę miał dokładniejsze pojęcie przedmiotu i będę w stanie zreferować Panu Senatorowi jeżeli by przyszła Panu Senatorowi chęć nawiedzenia Lublany w tej jesieni, czego bym sobie najgoręcej życzył.

Zanim jednak nadejdzie dla mnie ta upragniona chwila, prosić będę Pana Senatora aby mnie zawiadomić raczył o swych przyszłych ruchach a tymczasem ponawiając zapewnienie niezmiennego uszanowania piszę się Jego oddanym i posłusznym Sługą

Aleksander Stekel

457

Toulouse 29 rue Raymond IV, 20 Juin 1889

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

W tej chwili odbieram dwie broszury. Dzięki za nie składam.

O ile z pierwszego rzutu oka sądzić mogę praca doktora Dickel nad Kodeksem Czarnogorskim jest gruntowna jak zresztą wszystkie utwory niemieckie. Wolnym czasem przeczytam z uwagą i zatrzymam co wypada.

Sprawozdanie p. Bogišića o jego własnej pracy nie wiele mnie zbudowało. Widzę tylko że zapatrywanie się autora są ory-ginalne nie znajdujące się w żadnych kodeksach nowoczytnych (co zresztą słuszne zważywszy na stan pierwiastkowy społeczeństwa dla którego jest pisany). Dla tych samych powodów autor jest stronnikiem plutôt du Statut réel que du Statut personnel. Co zaś do stylu kodeksu autor wziął za zasadę postępować du concret à l'abstrait du connu au moins connu, dla tego chcąc być lepiej rozumianym rozciągnął się zanadto i unikając sentencji do których we Francji nawykliśmy zamiast rozświecić rzecz zaciemnił ją.

Dla mnie poglądy. ~~styl~~ pana senatora są głębne i styl jaśniejszy.

Nie dziwię się więc iż osoba wysoko położona zwracała się w liście do Pana Senatora:

„*Ваше* указание на необходимость строгаго
„изучения обычнаго права, как су-
„щественнейшаго источника граж-
„данскаго законодательства, не может
„не быть принято с тем почтением
„и уважением, с которым всегда
„принимаются Ваши мнения и
„советы."

Z mojego zdania prawo zwyczajowe jest najgłębszym źródłem prawa cywilnego.

Są to moje poglądy osobiste, un peu par amour propre peut-être comme chargé de cours de législation (droit usuel).

Bądź co bądź choć nie *грамотная* i choć niektóre wyrazy nie znajdują equivalent w stylu francuskim, warte dziełko pana Senatora przekładu francuskiego.

Zamiarem moim jest więc wskazać prędzej w pismach aby mocno wypaczony dojdzie do końca osobliwie dzieło *którego* słownika,

W drugiej połowie Sierpnia, zamierzam wpaść na parę dni do Paryża i może będzie można spotkać się tam z panem Senatorem.

W każdym razie prosić będę usilnie pana Senatora aby mi dał o sobie wiadomość skoro tylko stanie na ziemi niemieckiej.

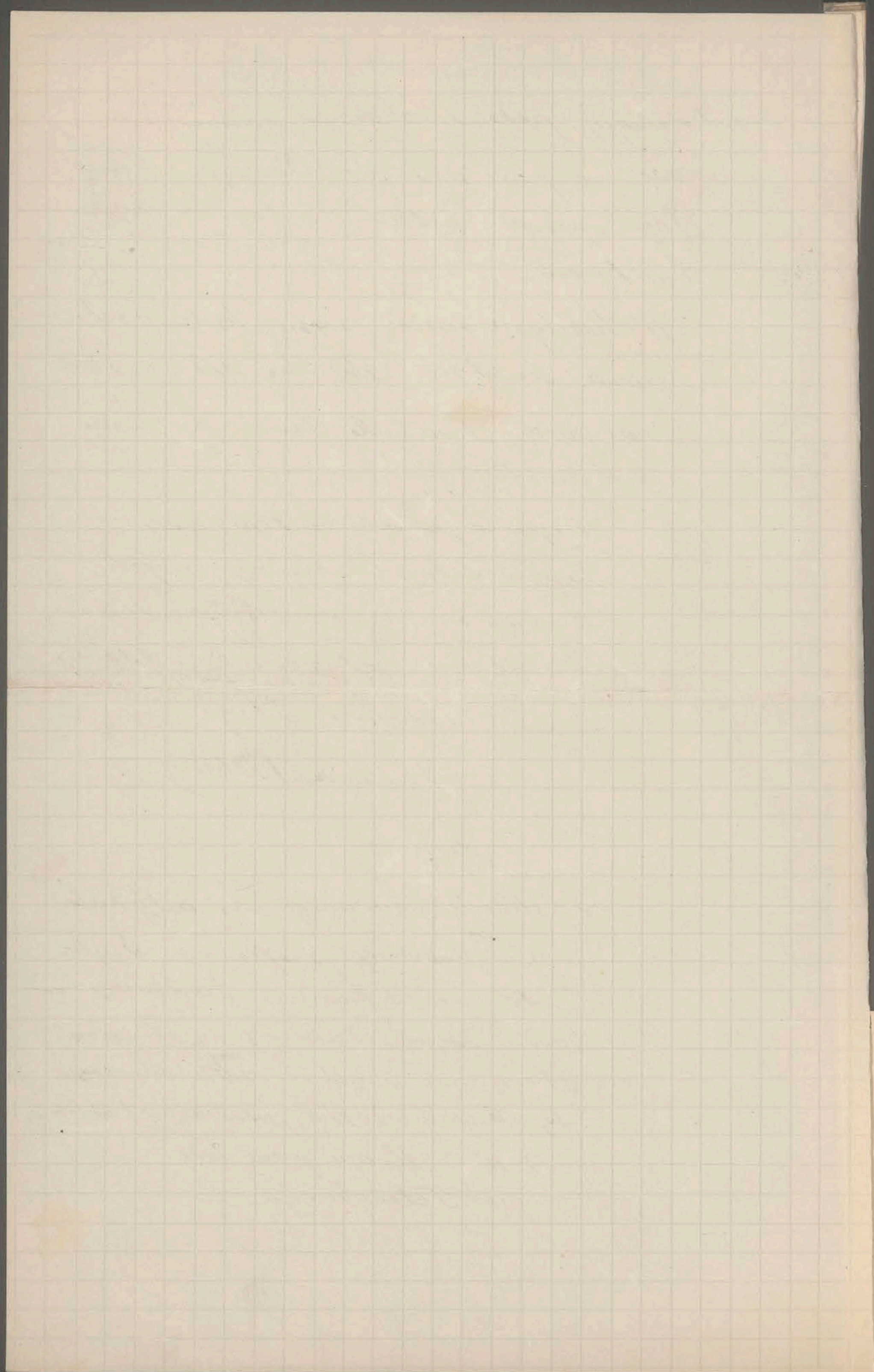
Zanim to jednak nastąpi, racz Pan Senator Dobrodziej, przyjąć ponowienie wysokiego uszanowania od ciągle i jednakowo oddanego mu rodaka i Sługi.

Aleksander Steker

P.S.

Łaskawie obiecanego mi artykułu prz Szanownego profesora Sigla dotąd nie odebrałem. Radbym jednak bardzo odebrać takowy, bo zbieram starannie wszystkie rzeczy dzieła adresujące się do prawodawstwa południowych Słowian.

1 nº 3 Kraju posłać będę do Petersburga.

Toulouse 29 rue Raymond IV. 7/2 1889

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Około Nowego roku pisałem był do zacnego naszego doktora Ty-minskiego, dowiadując się o zdrowie i adres dokładny Pana Senatora i z wielkiem mojem podziwieniem nie odebrałem dotąd żadnej odpowiedzi. A jednak trzymam naszego konsyliarza za człowieka starej daty i dobrze wychowanego — musi więc być force majeure rzeczywistym tego powodem.

Ponieważ więc chybiłem Nowy Rok, nie zupełnie z mojej winy, nie chcę chybić S. Romualda

i upraszam Jaśnie Wiel-
možnego Pana Senatora
o przyjęcie z okazyi tego
Świętego Patrona najlepszych
moich życzeń.

Wyczytuję właśnie w przeglą-
niku bibliograficznym o nowo
wydanej pracy Pana Senatora
Zbiór rad przysięg .... i po-
dziwiam jego płodność w pracy
i prawdziwie młodzieńczą
energię. Bodajby ona
była przykładem dla no-
wego pokolenia, i wzorem
do naśladowania.

O sobie nic nowego —
przepisuję do druku listy
Ś. a jednocześnie przy-
gotowuję Spis

480

przydomków polskich, którego zdaje się jednak nie mamy, a posiadamy świeżo wydany Spis pseudonymów. Jeżeli wydawnictwo mego Słownika nie podejmuje porządkiem głównym, to muszę posiadać cały rękopism pod ręką, aby czynić uzupełnienia dopełnienia.

Z resztą Szanowny Pan nie radzi spieszyć się z wydaniem poważniejszego dzieła, póki się nie odleży, wyrażając: „Nunquam praematurum in annum"

Zapewne miał na uwadze, iż należy czekać póki pierwsze wrażenie działacza nie uspokoi się, na co mu daje rok jeden, jakby kobiecie ciężarnej, zważając że długie krzesanie nie oznacza płód doskonały.

Pod wrażeniem świeżych i
tak smutnych wieści za
granicy austryackiej, przeno-
szę się nad brzegi błękitnego
Dunaju i mimo woli przy-
chodzą mi na myśl miłe
chwile jakie tamże w to-
warzystwie Pana Senatora
spędziłem. Czyżby takowe
miały być już dla mnie
stracone i czybym miał
już być pozbawionym uj-
rzenia Jego czcigodnego a
tak sympatycznego oblicza.
Nie sądzę abym na to
miał sobie zasłużyć i
upraszam o nadesłanie
mi choć słów kilka.
W tej nadziei racz J. W.
Pan senator przyjąć za-
pewnienie mego niezmien-
nych uczuć od przychyl-
nego i oddanego sługi

Aleksander Fredro

Toulouse 29 rue Raymond IV, 24/III 1890

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Nie mogłem odpisać natychmiast jakbym sobie był życzył, na Jego łaskawe pismo z 8. b. m. i r. gdyż poszukiwania w bibliotekach tutejszych zabrały mi sporo czasu a i tak nie posiadam jeszcze dostatecznych rezultatów.

Dzieło Panny Lezardière odszukałem w bibliotece fakultetu ale 4ro tomowa ta praca potrzebuje więcej czasu jak ten którym obecnie rozporządzam.

Proszę więc Pana Senatora o cierpliwość, i przyrzekam że następny list doniesie może o lepszych rezultatach.

Przejrzawszy pobieżnie dzieło w mowie będące, nie natrafiłem na ślady któreby potwierdziły nasze dane.

„Że obok prawa pisanego salickiego
utrwały zwyczaje prawne, równie jak
prawo szanowane.“
O ile sobie przypominam z kursów pra-
wa zwyczajowego we Francyi: samo
prawo salickie, nie było niczem innem,
jak zwyczajem uświęconym wiekami
(porównczaj to kapitularza, for-
muły Marculfa (Walter: Corpus
Juris germanici). Reprezentacya np.
nie była przyjęta, również jak posag
zaręczyny (fiançailles), i t. p.
Mówi mi w tym względzie, o panie
Szanowny Ginoullhac, którego
wykład dotąd nie mogłem, gdyż
był mało używany, a któremu
w swoim czasie doręczonym był
przysłany przez pana Senatora na
moje ręce. Prospekt prawa salic-
kiego. On sam zdaje mi się
w Polsce jest po śmierci
nieodżałowanego Malinowskiego
kompetentny w tej materyi,
gdyż nikt nie jest genialnie his-
toryko prawniczym jak on, zaś
czy za formy ani nie zarzuca
rzeczy samej.

Najlepszym dowodem jest p. Brissaud
który bardzo był zdziwiony zas-
tawszy mnie biegłejszym w wiązaniu
tych rzeczy niż Francuzi, jak się
tego spodziewał.
Przyszła mi mimowolnie na pamięć
bajka Lessinga gdzie mówi
„Der fleißige Deutsche macht die
„Collectanea die der witzige
„Franzose nutzt."
Nie miałem jeszcze sposobności
zasłyszenia o nowych kodeksach
hiszpańskim i portugalskim, które
podziwiając znać powinienem jako
prawnik i korespondent.
Dotąd jednak tylko moją korespon-
dencję z 5 h. m. zamieszczono
w Gazecie Warszawskiej – drugą
wysłałem obszerniejszą i więcej
zajmującą, znajdzie ją za
pewne pan Senator w
jednym z przyszłych numerów
Gazety Warszawskiej.
Nie jest łatwo pisać z Francji
o Hiszpanii i przychodzi mi
na myśl przysłowie ros.
„Na bezrybiu i rak ryba".

Gdyby pan Senator Dobrodziej
w swej nieprzebranej dobroci,
mógł mi ułatwić przyjazd
do rodzinnej Warszawy —
zdaje się iż tym łatwo otrzy
mał urlop na miesiąc Lipiec
W takim razie mógłbym
odbyć podróż razem z
panią Lezardiere — gdyż
mam nadzieję iż i Niklas,
także przyjechałby mi już
do domu — a konwenanse
nicby zatem nie straciły.
Jeśli ta kombinacya nie
mogłaby się urzeczywistnić
może pan Senator zdecydo
wał by się odwiedzić w
tym roku południową Fran-
cyę, i zabawić w niej dłużej
jak zeszłego roku!
W tej nadziei zamykam
pismo moje pisząc
się Jaśnie Wiel
możnego Pana
Senatora dobrodzieja
posłusznym sługą
Aleksander Stekert

Toulouse 24 rue Raymond IV. 10 Mars 1890

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Odebrawszy pismo Pana Senatora z 2 b.m. i r., udałem się natychmiast do Biblioteki fakultetu prawnego aby poradzić się Pardessus. Loi Salique według wskazanych mi uwag przez Pana Senatora. Z wielkim żalem działo tego nie zastałem bo go wziął do domu Pan Brissaud następca P. Ginoulhiac'a człowieczek bardzo dowcipny, jak nam wiadomo. Zabrałem więc ja do domu dwa Tomy pracy Lezardière. Z wielkiem ukontentowaniem znalazłem w Tomie I. Księgę 2 odnoszącą się do naszego przedmiotu. A la rigueur powinienem był przekopiować tylko cały I Rozdział traktujący o Prawach zwyczajowych czyli praw nie pisanych i praw pisanych gdzie autorka jest w zgodzie z Panem Senatorem.

Ale ponieważ już miałem dzieło pod ręką – przekopiowałem prawie z życiem całe VII rozdziałów z jakich się składa cytowana księga II w nadziei że się przysłużę polskiej nauce.

Żeby zaś ułatwić pracy panu senatorowi Dowody rozrzucone pod koniec I° tomu zamieściłem pod każdym rozdziałem respective –

Z wielkiem moim podziwieniem znalazłem pracę pana Lezardiere głęboką, jasną i przystępną przypominającą mi L'esprit des lois Montesquieu'go, któremu z upodobaniem młode lata poświęciłem.

W ten sposób osiągłem cel podwójny: przysłużyć się ustroiowi prawa i przenieść się choć myślą w rodzinne strony.

Historya Langwedoku dzieło
prawdziwie monumentalne
wychodzi nakładem księgarni
Privat w Tuluzie — mające się
składać z XIV tomów z których
pierwsze traktują o zwyczajach
w Langwedoku o założeniu
uniwersytetu i o parlamencie
w Tuluzie. Cena tomu
25 franków ale wielki katalog
wysłał i warto doprawdy
ażeby się pan Senator zaabonował
Ja sam byłbym to uczynił gdyby
fundusze moje nie były osła-
bione a raczej wyczerpane
wydawnictwami mojemi.
Może pan Senator wynajdzie
jaką kombinacyę z której
i ja mógłbym korzystać
i bardzo byłbym mu był za
to wdzięczny.
Prospekta mógłbym
nadesłać odwrotną pocztą

O Kodeksie portugalskim nic w tej chwili nie mogę donieść gdyż znajomy mi konsul wyjechał na czas jakiś z Lizbony. Skoro tylko powróci nie omieszkam z konsulem skomunikować się.

Artykuł ~~mój~~ i korespondencyę moją drugą z Hiszpanii z 15 zeszłego miesiąca dotychczas nie zamieściła jeszcze Gazeta Warszawska i wątpię by ją ogłosiła z adresatowania. ~~Mnie się nie spieszy tak to~~

Na tem zamykam moją korespondencyę życząc Panu Dobrodziejowi zdrowia i sił tyle dla nauki potrzebnych i pisząc się zawsze z jednakowem uszanowaniem

Tego posłusznym i całkiem oddanym sługą

A. [illegible]

X.
465

Lezardière

Théories des lois politiques
T. II. L. II. p. 77

Des règles qui fixèrent l'état politique et civil des habitants de la monarchie et de la nature des monuments qui peuvent nous faire connoitre ces règles

Chapitre I. (p. 77)

De l'autorité des coutumes ou lois non écrits et de l'autorité des lois écrites (p. 77)

Les coutumes et lois non écrits, dont la tradition rappelait les dispositions et maintenait l'autorité, avaient été les seules règles connues chez les anciens Germains, avant qu'ils eussent pris le nom de Francs. Alors ils n'avaient point l'usage de l'écriture, mais dès que les Germains occidentaux eurent commencé à former leur association et à porter le nom de Francs, ils connurent des lois écrites et ces lois qu'ils avaient admises avant leur établissement dans les Gaules, continuèrent à les régir sous le gouvernement monarchique.

En adoptant les lois écrites, les Francs ne renoncèrent point à l'autorité des coutumes qui avaient formé dans l'origine leur unique législation; ces coutumes fixaient parmi eux les points le plus importants du droit politique, militaire et civil; elles y conservèrent une autorité égale à celle de quelque loi écrite que ce put être. On doit donc considérer la législation fondamentale de la monarchie, comme un composé de lois écrites et des lois non écrites.

Les dispositions des coutumes ne pouvaient être connues que par leur observation, et les dispositions des lois écrites ne peuvent l'être que par les codes qui les renferment, le ~~droit~~ tableau du droit public primordial de la monarchie doit résulter, en premier lieu des faits historiques qui établissent l'observation et conséquemment l'existence des règles non écrites, et en second lieu des monuments qui renferment les textes des lois écrites.

Preuves (p. 359).

2/ La preuve de la pleine autorité des coutumes ou lois non écrites dans les quatre premiers siècles de la monarchie résulte :

1° Du préambule de la plus ancienne rédaction de la loi salique ; il marque „ qu'une coutume „ ancienne a force de loi ; que la loi est une cons-„ titution écrite et la coutume une loi non „ écrite. "

2° De la Cosmographie de Théophane, d'une réclamation de Charles-le-Chauve et de l'histoire de Flodoard. ils démontrent que la règle de l'hérédité de la couronne observée comme loi durant les deux premières races, ne le fut qu'en vertu de l'ancienne coutume ;

3° Des Capitulaires de Charlemagne et de Louis le Pieux ; ils montrent que l'obligation générale des sujets de prêter serment de fidélité au roi, était établie par l'ancienne coutume ;

4° D'un Capitulaire de Charlemagne ; il marque que c'était „ selon l'ancienne coutume " que se réglaient les dépenses que les citoyens devaient faire pour se défrayer à l'armée ;

5° D'un Capitulaire de Charles le Chauve donné à Piste. il marque que la peine des citoyens qui se refusaient au service militaire défensif, était imposée „ selon l'ancienne coutume ".

6° D'un autre Capitulaire de Charles-le-Chauve ; il témoigne que " l'ancienne coutume " déterminait les circonstances dans lesquelles les vassaux pouvaient abandonner leur seigneurs ;

7° Et enfin des Capitulaires de Charlemagne et de ceux de l'empereur Lotaire. ils invoquent „ l'ancienne coutume " comme règle, dans les causes où il y a lieu à l'appel des juges inférieurs ;

8° D'un texte d'un auteur contemporain de Louis-le Pieux. Il dit que l'ancienne coutume des Francs, inviolablement observée, ordonne le combat judiciaire entre l'accusateur public et l'accusé du crime de lèse-majesté. —

On fera voir dans la suite de ce livre, d'après le témoignage d'un grand nombre d'auteurs contemporains des septième, huitième et neuvième siècles, que les plaids généraux annuels ou assemblées générales du peuple se convoquèrent sous les deux premières races en vertu de l'ancienne coutume. —

Chapitre II

Du droit qu'avaient les citoyens de la monarchie franque de suivre chacun sa loi civile (p. 78)

I. La conquête et les traités avaient réuni sous un gouvernement commun les diverses nations qui habitaient la monarchie franque; mais les lois générales de ce gouvernement avaient conservé aux citoyens originaires de nations différentes l'usage des lois civiles particulières qui leur avaient été propres avant la conquête.

La preuve résulte: (p. 341)

1° Des textes du code ripuaire, d'un grand nombre de capitulaires, d'une formule de Marculfe et des écrits d'Hincmar; toutes ces autorités se réunissent pour rendre le même témoignage.

2° D'une lettre d'Agobard; elle ajoute des détails précis aux autorités précédentes, en expliquant que la diversité des lois civiles est si grande dans l'Empire franc qu'on voit les habitants d'une même ville, les membres d'une même famille dépendre chacun d'une loi particulière.

II. La loi qu'on appelait loi salique avait été rédigée chez les Francs, immédiatement avant l'époque de la création de la royauté.

La preuve résulte: (p. 342)

1° Des préambules de deux différentes rédactions de cette même loi; celui de la rédaction la plus ancienne et celui de la seconde rédaction publiée sous Charlemagne.

2° Des écrits de l'auteur des Gestes des Francs répétés par la Chronique de Moissac et la Chronique de l'archevêque Odon; ils s'accordent à témoigner que les Francs firent rédiger la loi salique avant l'élection de leur premier roi.

III. La loi salique fut la loi civile particulière des citoyens francs, d'origine.

La preuve résulte: (p. 343)

1° Des autorités que l'on vient de citer pour fixer l'époque de la rédaction de la loi salique; elles témoignent que cette loi fut établie pour tous les Francs indistinctement, et fut la loi commune de toute la nation des Francs.

2° Des écrits d'Hincmar et des capitulaires des princes carliens; ils marquent que les Francs suivaient la loi salique.

IV. Les Ripuaires furent régis par un code civil différent du code des Francs et conforme aux coutumes de leurs pères. Les Bavarois et les Allemands eurent aussi chacun un code civil particulier, conforme à leurs anciens usages.

Cette preuve se confirme : (p. 363-4)

1° Par le préambule de la rédaction des codes saliques et barbares, faite sous Dagobert 1°; on y voit que Thierri fit rédiger en même temps „ les codes saliques „ allemands et bavarois et qu'il les donna à chacune des „ nations qu'ils devaient régir."

2° Par les autorités citées au livre précédent pour prouver les conditions de la réunion des Ripuaires à la monarchie; elles établissent formellement l'existence d'une loi propre aux Ripuaires et qui les régissait.

3° Et enfin, par le testament de Saint Evrard, contemporain de Louis-le-Pieux. il distingue la loi des Allemands et la loi des Bavarois, de la loi des Francs et de la loi des Ripuaires.

V. Les Bourguignons retinrent sous les rois francs l'usage de la loi civile que Gondebaud, l'avant-dernier de leurs rois, avait publiée, et elle conserva le nom de la loi Gombette.

La preuve résulte : (p. 364-5)

1° Du préambule de la loi des Bourguignons : il montre que ce fut Gondebaud, qui fit publier cette loi.

2° Du prologue du second capitulaire (de l'an 813). il marque que Charlemagne ajouta par ce capitulaire aux dispositions de la loi Gombette comme il ajouta par le même capitulaire, aux dispositions de la loi romaine et de la loi salique.

3° D'un texte de la loi ripuaire déjà cité; il compte les Bourguignons parmi les nations qui ont une loi particulière qui les régit.

4° D'une formule de Marculfe déjà citée; elle suppose également aux Bourguignons la possession d'une loi particulière d'après laquelle ils étaient régis comme les autres nations.

5.° Et enfin d'une lettre d'Agobard à Louis-le-Pieux; elle fait voir que la loi donnée par Gondebaud aux Bourguignons était encore en vigueur au règne de Louis-le-Pieux.

VI.

VI.° Les Romains, ou anciens habitants des Gaules, suivirent le Code civil qui les avait régis dans l'empire.

La preuve résulte. (p. 365-6)

1.° D'une constitution de Clotaire II; il ordonne "que les affaires entre les Romains se terminent selon la loi romaine;"

2.° Des formules de Marculfe, et autres anciennes formules du huitième siècle, elles témoignent que divers particuliers, romains d'origine, suivaient en effet les lois civiles romaines dans la monarchie franque;

3.° Enfin, d'un capitulaire de Charlemagne (803). il renvoie à la loi romaine, comme à une des lois civiles nationales qui s'observaient dans la monarchie.

VII. C'était le Code Théodosien, seul connu en Occident à l'époque de la fondation de la monarchie.

La preuve résulte: (p. 366)

1.° D'une lettre de Sidoine Appollinaire, et de la préface du code Théodosien, publié par Alaric second roi des Visigoths, au commencement du sixième siècle. on y reconnaît que le Code Théodosien était en vigueur dans les Gaules aux cinquième et sixième siècles;

2.° Des formules du huitième siècle et des actes du concile de Soisson. ils témoignent que le Code Théodosien renfermait la loi civile romaine qui se suivait dans l'empire franc, soit par les particuliers romains, soit par les clercs et les églises.

VIII. Les Visigoths habitués dans la Septimanie et la Catalogne, conquises sous la seconde race, conservèrent l'usage des lois civiles Visigothes, publiées par les anciens rois de cette nation.

La preuve résulte. (p. 366-7)

1.° Des récits des contemporains (du règne de Pépin I.er). ils rapportent que les habitants de Narbonne, avant de se soumettre aux Francs, exigèrent d'eux qu'ils leur permissent de conserver "la loi de leur patrie et les usages de leurs pères".

2.° De la Vie de Louis-le-Pieux par l'Astronome, et d'un capitulaire de Charles le Chauve. ils nous apprennent que Louis-le-Pieux autorisa les habitants de la Septimanie, et Charles-le-Chauve les habitants de la Catalogne, "à vivre sous les lois civiles particulières qui étaient les lois de leurs pères".

3.° De la relation de la prise de Barcelonne. on y voit que dans le dixième siècle la loi des Visigoths était en vigueur sous le nom de loi gothique.

(IX.)

6) IX. Enfin lorsque les princes carliens eurent dompté les Frisons et les Saxons, ils laissèrent à chacun de ces peuples les coutumes civiles de leurs pères, et les firent rédiger dans leurs codes.

La preuve résulte : (p. 348)

1° Des conventions faites par Charlemagne avec les Saxons (797) ; elles décident que les Saxons doivent être poursuivis et jugés dans diverses affaires, selon leurs usages propres.

2° D'un texte d'un auteur saxon du neuvième siècle. il témoigne qu'après que les Saxons eurent été domptés par Charlemagne, l'accord de tous décida qu'il serait permis aux Saxons, d'user des lois de leurs pères, sous l'empire franc.

X. Par une exception à ces principes généraux, l'accord des lois générales de l'empire franc et des lois de l'Eglise gallicane, soumit le clergé aux lois civiles romaines ; de sorte que les citoyens de diverse origine du moment qu'ils devenaient clercs, étaient considérés comme une partie de la nation romaine, et ne connaissaient plus d'autre loi particulière que le code Théodosien.

La preuve résulte : (p. 348)

1° De la loi ripuaire, elle dit expressément que l'Eglise vit suivant la loi romaine ;

2° D'un capitulaire de Louis-le-Pieux. il montre que les ecclésiastiques suivaient la loi romaine, et que les biens de l'Eglise étaient régis par cette loi.

3° Des écrits d'Hincmar(?) ; ils montrent qu'au huitième siècle les biens de l'Eglise étaient régis par la loi romaine. —

Chapitre III

Des lois générales de l'empire franc et de leur supériorité sur les lois nationales

Les lois générales de l'empire franc consistaient dans les coutumes adoptées par le roi et l'assemblée des citoyens de la monarchie, et dans les lois écrites, publiées par les rois mérovingiens sous le nom de décrets et par les rois carliens sous le nom de capitulaires.

I.

I. Les coutumes générales obligeaient tous les sujets sans distinction de nation. V 468

1° La preuve (p. 349) résulte complètement des autorités citées au premier chapitre de ce livre ; elles montrent que c'était en vertu de l'ancienne coutume que le droit de succession à la couronne était établi ; que le serment de fidélité se prêtait au roi ; que les vassaux dépendaient de leurs seigneurs ; ces mêmes autorités montrent encore que tous les sujets sans distinction de nation, suivaient, dans la poursuite et la défense de l'accusation publique de lèse-majesté les règles établies par l'ancienne coutume de l'État.

II et III. Les lois publiées par les rois mérovingiens sous les noms de décret ou convention, et celles publiées par les princes carliens sous le nom de capitulaires, avaient une égale autorité.

II. La preuve (p. 349) résulte des décrets des rois Childebert II et Clotaire II ; ils s'adressent en général à toute personne libre sans faire distinction de nation ; ils assujettissent tout le peuple à l'observation des règles qu'ils prescrivent, et enjoignent sans exception à tous les juges de s'y conformer.

III. La preuve que les capitulaires des rois carliens avaient une autorité générale sur tous les sujets sans exception résulte.

1° De plusieurs dispositifs exprès des capitulaires de Pepin, Charlemagne, Louis-le-Pieux et Charles le Chauve.

2° D'une requête du peuple à Charlemagne ;

3° D'un capitulaire de Charlemagne ;

4° D'un écrit des envoyés royaux et de l'intitulé authentique des capitulaires de Charles-le-Chauve ;

5° D'un capitulaire de Charles-le-Chauve donné à Piste et des Annales de Saint-Bertin.

IV et V.

IV et V. Ces lois générales, supérieures aux codes particuliers, pouvaient ajouter et déroger par des réglements formels aux dispositions de diverses lois nationales, et faire cesser l'observation des principales dispositions de ces lois, par des dispositions contraires. En un mot, les lois nationales, ne subsistant qu'avec subordination à la puissance dispensatrice des lois générales et pliant toujours devant ces lois, ne pouvaient conserver d'empire qu'autant que la puissance législative consentait à leur en laisser.

IV. La preuve (p. 371) que l'autorité générale des coutumes anciennes l'emportait sur l'autorité des diverses lois nationales et dominaient sur toutes ces lois, résulte :

1° D'un capitulaire de Charlemagne et d'un capitulaire de Charles-le-Chauve déjà cité ;

2° D'un capitulaire de Charles-le-Chauve déjà cité ;

3° Des plusieurs capitulaires cité aussi précédemment ;

4° D'un écrit contemporain du règne de Louis-le-Pieux.

Pour donner à la preuve de cet article toute le développement dont elle est susceptible, on pourrait rappeler toutes les dispositifs des lois nationales qui, sur le même objet, donnent des règles différentes ; on montrerait ensuite que l'ancienne coutume dérogea à toutes ou a plusieurs de ces lois nationales ; mais pour éviter les longueurs et les répétitions, et pour conserver l'ordre on diffère ce tableau qui doit être offert dans la suite, lorsque l'on traitera en détail des lois civiles et des règles de la justice distributive.

V. La preuve (373) que l'autorité générale des décrets ou conventions des rois mérovingiens et des capitulaires des rois carliens pouvant ajouter et déroger à chacune des lois particulières et faire même cesser l'observation de leurs principales dispositions par l'établissement des lois générales qui y seraient contraire résulte :

1° D'un prologue des anciens codes barbares déjà cité ;

2° Des décrets des Mérovingiens déjà cités ;

3° D'un décret du roi Clotaire II ;

4° D'un capitulaire sans date de la collection de Benoît Lévite ;

5° De la préface d'un capitulaire authentique de Charlemagne et d'un dispositif de ce capitulaire ;

6° Des capitulaires de Louis-le-Pieux.

Ch. IV.

Chapitre IV

Du premier dépôt de lois qui ait existé en France; de la dissipation de ce dépôt et des monuments qui nous indiquent, à son défaut, les lois générales des deux premières races

I° La preuve (p. 376) que les lois écrites des quatre premiers siècles de la monarchie étaient remises au chancelier aussitôt leur publication et que l'on gardait un exemplaire de chacune de ces lois dans un registre qui se conservait au palais du roi, résulte:

1° Des capitulaires, lettres et préceptes de Louis-le-Pieux et des écrits de quatre annalistes du neuvième siècle; ils prouvent complètement ces faits;

2° Des capitulaires de Charles-le-Chauve; ils marquent que c'était "au cabinet du roi que l'on recevait de la main du chancelier des exemplaires des lois" des règnes précédents.

II. — La preuve (p. 376) que le registre ou archive du palais était l'unique dépôt des lois des deux premières races résulte:

1° Des préfaces du recueil des capitulaires d'Ansegise et de celle de Benoît Lévite; ~~ces auteurs nivé~~

2° De deux capitulaires de Charles-le Chauve.

Chapitre V.

De la nature des monuments qui nous ont transmis les dispositions des lois de la première race.

L'existence des manuscrits authentiques et très anciens qui ont conservé les lois barbares et les décrets des rois mérovingiens, est attestée dans les notes et la préface dont Eccard a accompagné son édition de la loi salique et dans la préface de Baluze, en tête de son recueil des lois des Allemands et des Bavarois, et des décrets des Mérovingiens, renfermés dans la grande édition des capitulaires

(Preuves p. 377)

Chapitre VI

De la nature des monuments qui nous ont transmis les lois de la seconde race.

I° La preuve de l'existence des copies entières des capitulaires du IXe siècle que l'on a indiquées se doit vérifier sur le recueil de Baluze qui les renferme.

II. Ce qui a été dit sur l'imperfection du grand nombre des capitulaires rapportés par Baluze, en ordre de dates, par extraits et non par copies, doit aussi se vérifier dans le corps de ce recueil

III.

10/ III. On renvoie encore aux collections d'Ansegise et de Benoit Lévite pour vérifier ce qui a été dit sur la composition de ces ouvrages.

IV. La preuve de ce qui a été dit sur l'usage du mot capitulaire, aux VII et VIII siècles, résulte.

1° De plusieurs autorités citées dans ce livre, et spécialement des préfaces d'Ansegise et de Benoit Lévite; elles emploient le mot capitula pour désigner les capitulaires ou lois générales des Carliens;

2° Des préfaces de différents écrits; on y voit que le mot capitula, marque les divisions du recueil des formules de Marculfe, celles d'un ouvrage sur l'ordre de l'office ecclésiastique, et celles de l'histoire de la vie de Louis le Pieux, par Théogan, de la rédaction de Strabon,

3° Du préambule d'un ouvrage d'Hincmar. Il annonce que le texte est divisé en huit capitulaires (capitula)

Enfin, dans la préface des capitulaires de Baluze, on remarque qu'une lettre d'un évêque au pape saint Grégoire fut appelée capitulaire et une réponse du pape Adrien à Charlemagne eut aussi le titre de capitulaire (capitula).

De tous les textes cités dans cet article, l'auteur conclut que le mot capitula, plus usité que celui de capitulaire, fut employé comme son synonyme puisqu'il désigne particulièrement les lois de la seconde race et que le mot propre que nous traduisons par capitulaire y fut mis à la place de notre mot chapitre. (p. 378)

Chapitre VII

Des monuments indirects qui peuvent faire connaître les lois non écrites de deux premières races.

L'existence de beaucoup de coutumes qui avaient force de loi, et la perte certaine d'une partie des lois écrites sous les deux premières races, forceront à consulter sur la législation de ces époques en outre des décrets des mérovingiens et des capitulaires des carliens les monuments historiques qui démontrent l'existence de ~~dis~~ diverses lois

Les

Les monuments historiques démontrent en effet l'existence des lois dont ils prouvent l'observation constante, ou dont ils rappellent les dispositions à leurs contemporains; et lorsque des historiens citent immédiatement des textes des lois écrites, ils prouvent encore plus formellement que les originaux existaient de leur temps.

On appelait formule, dans les quatres premiers siècles de la monarchie, des modèles d'actes, de contrats et de procédures dressées par des hommes plus instruits que les autres, pour guider le commun des citoyens dans la rédaction de ces mêmes actes.

Les formules étaient la même chose que les styles civils et criminels que les praticiens publient de nos jours et qu'il suffit de copier, en remplissant des noms en blanc, pour rédiger dans les formes les actes de procédure. Les formules de Marculfe et celles qui ont été publiées par Bignon, Lindenbrog etc. présentent à peu près tous les actes en usage dans ces temps-là: ces monuments fournissent des lumières variées sur tous les détails des lois civiles et criminelles, générales et particulières, qui régissaient les diverses nations et le corps entier du peuple. Elles nous apprennent, de la manière la moins suspecte, les usages, les principes et les règles positives. Les originaux de ces formules avouées et pratiquées dans leur siècle, sont un supplément valable des lois dont elles empruntent les formes qu'elles proposent, et qui existaient au temps de la rédaction de ces formules.

Les diplomes étaient les actes de l'autorité du prince, qui ne faisaient pas partie de la législation; on les invoque, non comme des lois, mais comme rendant témoignage des lois, des règles, des principes d'après lesquels ils statuent.

Enfin

12)

Enfin, sous le titre général d'actes originaux, on comprend les contrats, les chartes et les actes de procédure et de jugements qui eurent lieu dans les quatre premiers siècles de la monarchie et qui font connaître les dispositions des lois sur lesquelles chacun d'eux a été assis.

Tout ce qui a été dit sur la valeur des monuments historiques, des formules de Marculfe et des diplomes et actes particuliers ne se peut prouver que par la voie des originaux

---

Ce chapitre n'exige point de preuve

(p. 379)

Recommandé

471

796

A
Son Exellence
Monsieur le Senateur
Romuald de Hube
Membre du Conseil de l'empire de
Russie

en residence
à Varsovie
50 Marszał[kowska] 50

par Paris Berlin

expedie
par
A. Dr. Stekert
29 rue Raymond IV
Toulouse (France)

108

472

Toulouse (France) 29 rue Raymond IV

Samedi 12 Avril 1890

Jaśnie Wielmożny

Panie Senatorze Dobrodzieju,

Dopiero dziś odbieram adres P. Smith, który załączam. Musiałem się udać aż do P. Cadot de Villemonble Avocat général w Orleans który poprzednio był pod-prokuratorem w Lugdunie.

„Tout va donc bien,
qui finit bien,"

Podziwiam

czerstwości zdrowia i wszystkiego
Działalność Pana Senatora.
Za bytnością swoją w Berlinie
bardzo byłbym Mu wdzięczny
gdyby mógł nabyć broszurę
Kunza Hermana p.t. Der
polnisch-russische Krieg 1831
von . . . Major a. D. (Abdruck
z Deutsche Heeres-zeitung)
Berlin Fr. Luckhard 1890
w 8ce str. 3 nl. i 223 z 4
planami litograf. 4 marki
Ciekaw byłbym porównać z tem
co pisał w tej materyi
G. Puzyrewski.

Z trzech moich listów z Hiszpanii
jeden tylko zamieszczony w N°
42 Gaz. warsz. b. r. i właśnie
wysełam w tym względzie list do
Redakcyi, motywując iż mnie
powoduje nie mój interes ale
raczej dobrze zrozumiana miłość
własna autorska.
Nic zatem jeszcze nie mam o ruchu
hiszpańskim i portugalskim.
Półwysep iberyjski podminowany
republikanizmem, lada dzień
można się spodziewać wybuchu.
Racz J. W. P. Senator
przyjąć zapewnienie wysokiego
uszanowania od posłusznego
i całkiem oddanego sługi swego
Aleksandra dr. Stekert

verte

P. S.

Przesłałem był ostatnio dwa prospekta na Histoire du Languedoc, dzieło prawdziwie monumentalne, Czy pan Senator odebrał takowe i czyby nie można znaleźć jakiej kombinacyi zaprenumerować takowe. Warunki przystępne podejmuje się przyjąć. Środki moje, przy licznych wydawnictwach nie pozwalają mi samemu to uczynić.

474

Toulouse 29 rue Raymond IV, 1 Mai 1890

Jaśnie Wielmożny
Panie Senatorze Dobrodzieju,

Mocno mnie boli, widząc Pana Senatora cierpiącego, pocieszam się jednak nadzieją, iż to wkrótce przejdzie i powróci mu siły i ochotę do pracy tyle dla świata naukowego potrzebnej.

Bardzo jestem nie kontent z Pszczoły Warszawskiej. Na trzy moje listy, ledwie jeden wydrukowany w № 42. Mniej mię jednak powoduje interes, jak dobrze zrozumiana miłość własna autorska.

Nie mam zwyczaju przeceniać
utworów mego pióra, ale nie
lubię zmniejszać się, jak każdy
który cokolwiek ceni swą wartość.
Jestem też pewny, że kto inny
nie jest więcej odemnie au
courant de las cosas
d'España. Utrzymuję też
ciągłe stosunki z zacnym
naszym ex-bibliotekarzem
w Eskurialu Ojcem Feliksem
Rozańskim dziś kanonikiem
honorowym w Taragonie.
Nie wypuszcza on również pióra
z ręki i ostatniemi czasy wydał
bardzo szacowne dziełko p.t.:
Relacion Sumaria sobre los
Códices y Manuscritos
del Escorial.
O dziełku tem bardzo pochlebnie
wyrażają się uczeni niemieccy.

475

Między innemi Dr Otto Hense w swem: Reisefolge der Eklogen in Stobäischen florilegium p. 3 notat. mówi: „Des Eskorial, dun: kann ich nicht Erwähnung thun, ohne dem gütigen Entgegenkommen des sprachenkundigen bibliotecario D. Felix Rozanski herzlichst zu danken. Die heitere Liebenswürdigkeit dieses Mannes und sein arbeitsfreudiges Beispiel liessen den primitiven Winterarbeitsraum mit seiner Kälte und Dunkelheit vergessen. (Auch Charles Graux (Essai sur les origines du fonds grec p. 24) und Gustav Löwe, Bibl. patrum lat. hisp. Wien 1887 p. 2-6) haben die Freundschaft des D. Felix reichlich erfaren, die Guten — „ die um schöne Stunden vom Glück getäuscht, vor uns hinweggeschwunden."

Inny uczony niemiecki Dr Paul Ewald w swej: Reise nach Spanien im Winter von 1878-1879 Neues archiv (T. VI, p. 225) mówi: „Escorial. Der jetzige Bibliothecar, der sprachenkundige Presbyter D. Felix Rozanski ist der Muster aller Bibliothecare; sein sehr umfangreich angelegter Handschriftenkatalog der Bibliothek ist nach Gegenständen geordnet und ausserordentlich brauchbar.

„Es wäre sehr wünschenswerth
„ dass er, wenn auch nicht leicht
„ mit einigen Kürzungen, publiciert
„ würde.

Ale dosé na dziś tych niemieckich cytat.

W przyszłym liście mogę was donieść o kodeksie hiszpańskim i portugalskim.

Zamykam list donosząc iż P. Brissaud szczerze usta raz tworzył na uwiadomienie iż go uprzedzono w publikacyi kodeksu Czarnogórskiego na francuskie. Dobrze by było poruszyć chcę pośrednio Gazety warszawskiej z odzytnienia, czego mi samemu uczynić nie wypada.

Racz Jaśnie Wielmożny Pan Senator przyjąć wyrazy wspólczucia i uszanowania od posłusznego sługi Swego

Alexander Stab

476

Jaśnie Wielmożny Panie!

Z sercem przepełnionem radością odebrałem od Syna mojego z Tulury pocieszną wiadomość: że tenże obroniwszy swą Doktorską rozprawę, otrzymał jednomyślnie Stopień Doktora Prawa.

Przesyłając Jaśnie Wielmożnemu Panu nadesłany na ręce moje list jego wraz z jednym exemplarzem pomienionej rozprawy, miło mi przy tej sposobności ponowić zapewnienie mego głębokiego

dla Jaśnie Wielmożnego Pana
uszanowania i poważania

prawdziwy Sługa
August Stekert
Emeryt

w Warszawie Ulica Podwal Nr: 26/:518:/
dnia 9. Marca 1871.

Breslau d. 4ten April 1865.

Hochverehrter Herr!

Wenn ich Ihr gütiges Schreiben vom 4ten Nov. 1864 erst nach 5 Monaten beantworte, so muß ich Ihre Nachsicht in hohem Grade in Anspruch nehmen. Vielleicht dient es einigermaßen zu meiner Entschuldigung, daß das in Ihrem Schreiben freundlichst in Aussicht gestellte Buch mir erst sehr viel später durch den Buchhändler zugegangen ist, und sodann, daß ich in den letzten Monaten weniger durch wissenschaftliche, als durch andere Geschäfte sehr stark in Anspruch genommen gewesen bin. Gestatten Sie mir daher jetzt Ihnen meinen verbindlichsten Dank für Ihr gütiges Geschenk auszusprechen. Ich habe Ihren Katalog mit wahrem Staunen durchgesehen; es würde bereits Bewunderung erregen, wenn man bloß in Betracht zieht, daß Sie von einer so großen Anzahl von seltenen Werken die Titel zusammengebracht haben, aber noch staunenswerther ist es, daß Sie alle diese Werke selbst besitzen.

Ihr Catalog ist das <u>einzige</u> Hilfsmittel, welches demjenigen, welcher gelegentlich auch auf die italienischen Rechtsquellen bezug zu nehmen hat, zu Gebote steht. Ich danke Ihnen daher nochmals aufrichtig dafür, daß Sie mich mit Ihrem Geschenke gewürdigt haben.

Mit der vorzüglichsten Hochachtung

Ihr ganz ergebener

O. Stobbe.

Da
Zei
der
ten
un
D.
ga
Re
die
Z
h

Breslau d. 21ten Mai 1867.

Hochverehrter Herr Staatsrath!

Da mein College Roepell nach seiner Thätigkeit im Reichstage noch längere Zeit verreist war, bin ich erst vor wenigen Tagen in den Besitz Ihrer Ausgabe der Lex Salica gelangt, welche Sie mir in Ihrem geehrten Briefe vom 8ten h. in Aussicht zu stellen die große Güte gehabt hatten. Ich sage Ihnen nun für beides, Brief und das Geschenk, zunächst meinen verbindlichsten Dank.

Mit dem größten Interesse habe ich die französische Vorrede Ihrer Ausgabe studirt, und bin, wenn mir auch Schlüsse über die dem Verfasser dieser Redaktion vorliegenden Originalien noch immer bedenklich erscheinen, weil uns die Zwischenglieder fehlen, so doch der ganz festen Ansicht, daß was Entstehungszeit und Ort dieser Redaktion anbetrifft, Ihre Ausführungen ganz unzweifelhaft das Richtige enthalten und daß es kein gleichgültiges Zusammentreffen

ist, wenn mehrere Handschriften des Textes in 99 Titeln noch die Sirmond'schen Formeln.

Ihre Methode, Zeit und Ort der einzelnen Redaktionen zu bestimmen, ist neu und sicher; um so mehr bedauere ich des Polnischen nicht mächtig zu sein, und daher auch nicht aus Ihrer polnischen Vorrede, welche Sie gleichfalls die Güte haben wollen mir zu schenken, die reiche Belehrung schöpfen zu können, welche ich mir sonst aus ihr versprechen müßte. Sehr erwünscht wäre es, wenn Sie die Resultate Ihrer Forschung ganz kurz in einer deutschrechtlichen Zeitschrift in deutscher Sprache angeben wollten und erlaube ich mir für diesen Fall Ihnen meine Vermittlung anzutragen.

Gestatten Sie, hochverehrter Herr Senator, daß ich Ihnen anbei einige Auszüge aus Breslauer Urkunden übersende, welche bei den vielfachen Beziehungen zwischen Polen und Schlesien vielleicht einiges Interesse für Sie haben.

Indem ich Ihnen nochmals meinen gehorsamsten Dank ausspreche verbleibe ich mit der vorzüglichsten Hochachtung

Ihr ganz ergebenster

O. Stobbe.

482

Sr. Excellenz

dem Herrn Staatsrath und Senator Hubé

Mitgliede der Petersburger Academie

FRANCO

Warschau

franco.

N 482

483

Berlin 25 Septbr. 1866.

Ew. Excellenz

sage ich den verbind-
lichsten Dank für die in meinem
Interesse wegen der Banderia Pru-
tenorum gehabte Mühe.

Daß die bei-
liegenden Angaben über die in Ew. Excellenz
Schreiben bezeichneten Urkunden Sie
befriedigen mögen, ist mein Wunsch.

Wenn Ew. Excellenz nebst Frau
Gemahlin, der ich mich zu empfehlen
bitte, zu den Einzugsfeierlichkeiten hier-
geblieben wären, so würden Sie aller-
dings ein außerordentlich großartiges
und dabei mit sehr vielem künstle-
rischem Geschmacke arrangirtes Fest erlebt
haben, dessen gewaltiger Eindruck der
Beschreibung spottet. Ich stand am zwei-
ten Tage oben an der Balustrade des
Schlosses, 100 Fuß hoch, gerade an der
Stelle, wo die Achse der Linden auf
das Schloß trifft. Es war doch ein
gewaltiger Anblick, innerhalb des durch
Festons und Flaggen und viele andere
architectonischen wie plastischen Kunst-
schöpfungen prangenden Lustgartens und
der Linden soviel Tausende Menschen
Kopf an Kopf, Bajonett an Bajonett, Sä-
bel

bet in Arbeit stehen zu sehen. Und eine mit 200 erbeuteten feindlichen Geschützen bezeichnete Via triumphalis vom Brandenburger Thore bis zum Friedrichsdenkmale!

Herr von Mörner befindet sich augenblicklich noch in Teplitz. Er trifft zum 1 Octbr. hier wieder ein.

Ich zeichne mich Ew. Excellenz hochachtungsvoll

ergebenster

Ernst Strehlke

Puttkammerstraße 17.

485

Berlin 6 october 1866.

Ew. Excellenz

kann ich leider zunächst wegen der Urkunde Boleslaus II de a° 1065 nicht hülfreich sein. Die Grodbücher der alten Grodgerichte der jetzigen Provinz Posen befinden sich nicht in Händen oder Aufsicht der Archivbehörde (Denn ich vermuthe, daß die Abschriften aus einem solchen entlehnt sind; außer den von Ihnen in meinem Verzeichnisse kennen gelernten Urkunden besitzt die Regierung wohl kaum Originalien in jener Provinz) Was von alten Gerichtspapieren vorhanden ist, steht noch jetzt den heutigen Gerichtsbehörden zu. Dieselben sind indeß, soviel ich weiß bei den letzteren in Bromberg und in Posen vereinigt. Ew. Excellenz müßten sich daher in dieser Sache an die Appellationsgerichte zu Posen resp. Bromberg wenden. In Posen dünkt mich fungirte bei denselben ein Gymnasiallehrer Josef Przyborowski als Archivar der Grodbücher.

Da wir für jetzt auf dem Staatsarchive eines geeigneten Mannes entbehren, doch uns nur ein nicht ganz zuverläßiger bekannt ist, der gegen Entgelt Abschriften von mittelalterlichen Urkunden machen könnte, so war ich gezwungen, Ew. Excellenz die beiliegenden Abschriften selbst anzufertigen. Ich zweifle nicht daß ich in Zukunft Gelegenheit haben

werde

werde mehrfach Ew. Excellenz vergeltende Güte in Anspruch zu nehmen, da uns hier doch manches in polnischer Literatur mangelt.

Ich zeichne mich Ew. Excellenz

hochachtungsvoll

ergebenster

E. Strehlke

Puttkammerstrasse 17.

487

Berlin 14 November 1867.

Ew. Excellenz

wollen gütigst verzeihen, dass ich erst jetzt Ihnen das mir in so zuvorkommender Weise geliehene Werk Muczkowski's, Wiadomość o rękopismach historyi Długosza, zurücksende. Vielleicht werden Ew. Excellenz schon über den Missbrauch Ihrer Geduld erzürnt gewesen sein. Ich habe meine neue Bearbeitung erst in diesen Tagen vollenden können, d. h. im Manuscript, und für die Correctur der Druckbogen habe ich gleichfalls erst in diesen Tagen das Glück gehabt, das Staatsarchiv ein Exemplar der Muczkowski'schen Specialausgabe der Banderia Prutenorum u.s.w. erwerben zu lassen. Eine solche war auch das noch jetzt unfindbare Exemplar der hiesigen kgl. Bibliothek. Dass seine Unfindbarkeit die Veranlassung war, mich Ew. Excellenz vollständigere Ausgabe, worin auch die Wiadomość u.s.w. kennen lernen zu lassen, muss ich demnach als einen besonders glücklichen Umstand hervorheben.

Seit Anfang Juli ist zu meiner grossen Befriedigung Geheimerath Max Duncker Director der kgl. Staatsarchive, ein Chef, wie wir ihn uns nicht besser wünschen konnten. Auf seine Frage nemlich nach Literatur über die Archive des jetzigen Zaarthums Polen konnte ich ihm leider nur mit ein paar brockenähnlichen Nachweisen dienen

Indem ich Ew. Excellenz schließlich nochmals um Entschuldigung der geschehenen Verzögerung bitte zeichne ich mich Ew. Excellenz

hochachtungsvoll

ergebensten

E. Strehlke

Puttkammerstraße. 17.

489

Montreux 17 Februar 1868.

Ew. Excellenz!

Durch eine günstige Verkettung von Umständen ist es mir möglich geworden, den Rest des Winters hierzuzubringen. Gestern erhielt ich von Berlin her die Notiz seitens des Professor Mommsen, „daß die Vergleichung der lex Salica in Rom in vollem Gange ist", und er bitte ihm anzugeben, an wen die Vergleichung einzusenden und durch wen das Honorar zu beziehen sei. Da es mir jetzt unmöglich ist, mich der kleinen Mühwaltung für Ew. Excellenz zu unterziehn, so muß ich Ew. Excellenz schon bitten, direct baldigst an Prof. Mommsen (Schöneberger Straße. Berlin) eine Mittheilung zu richten, wie jenen beiden

Wünschen entsprochen werden soll.
Ich bedaure, wie gesagt, durch meine
Abwesenheit verhindert die Sache
nicht erledigen zu können und zeichne
mich Ew. Excellenz

hochachtungsvoll

ergebensten
E. Strehlke
Montreux, Pension Vautier.

491

Berlin 11 Juni 1868

Ew. Excellenz!

werden sich vielleicht gewundert haben, in meinem von Montreux aus an Sie gerichteten Schreiben sogar keine Erwähnung des Briefes von Ew. Excellenz de dato St. Petersburg 21 Februar zu finden. Ich habe jedoch denselben erst am 9 Mai bei meiner Rückkunft hier vorgefunden. Am 27 Januar hatte ich Berlin verlassen. Der Aufenthalt in Montreux ist für mich trotz des recht ungünstigen Winters ziemlich heilsam gewesen. Unter den Polen, welche sich in meiner Pension befanden, machte ich die Bekanntschaft des Herrn von Turkul, welcher mich bat, gelegentlich Ew. Excellenz seinen Gruss auszurichten. Ein ganz interessanter vielgereister Mann, von unläugbarer Weltklugheit, dem aber doch sein starrer Egoismus, sogar mit geschmackloser Sparsamkeit gepaart, und sein weniges Wohlwollen gegen andere Menschen für die Mehrzahl ungeniessbar machen. Er ging von Montreux nach Wiesbaden, um dann Kissingen zu besuchen. In Heidelberg jedoch riethen ihm Aerzte von letzterem ab, da sie eine sehr schwere Krankheit bei ihm erkannten, wenn ich nicht irre, die

Zuckerkrankheit. Er wohnt, wie Ew. Excellenz wissen werden, in Lemberg.

Was die Elbinger Handschrift anbetrifft, so hat wie ich vernehme, jetzt endlich der alte Stadtrath Neumann um die vielen Nachfragen los zu werden, dieselbe der dortigen Stadtbibliothek geschenkt, jedoch mit der ausdrücklichen Verpflichtung, dieselbe niemals von ihrem Orte wegzuleihen. Um sie zu benutzen, müßten Ew. Excellenz also allerdings selbst nach Elbing gehen, oder sich das Gewünschte dort abschreiben lassen.

Wie ich höre, ist seitens Ew. Excellenz die römische Collation in Empfang genommen worden. Ich will hoffen, daß sie Ew. Excellenz Wünschen entsprechen möge und verbleibe Ew. Excellenz

hochachtungsvoll

ergebenster
Ernst Strehlke
Puttkammerstraße 17.

493

Berlin 24 Juli 1868.

Ew. Excellenz

haben inzwischen die gewünschte Abschrift der Elbinger Ordalordnung durch den Herrn Director der Staatsarchive erhalten. Ich hatte auch meinerseits, da ich von der zur Zeit meiner Abwesenheit geschehenen Vermittelung desselben nichts wußte, an den Rath von Elbing um Copie des bezüglichen Stückes geschrieben und gestern von demselben die Mittheilung bekommen, daß der Gymnasiallehrer Dr. Volkmann im nächsten Gymnasialprogramme die ganze Handschrift (in Uebersetzung!) mit Facsimile herausgeben werde. Dr. Volkmann ist derjenige, durch welchen Ew. Excellenz Copie gemacht ist. Ich schrieb nach Elbing, daß ich unter diesen Umständen, namentlich aber, da ich die dem Director gelieferte Abschrift gesehen, von meiner Bitte abstehe; daß aber die Wissenschaft ein Recht habe, die Veröffentlichung des originalen Wortlautes zu verlangen oder vielmehr zu hoffen.

Der Herr Director veranlaßt mich, Ihnen seine beste Empfehlung auszurichten. Er wolle sehr gern auch noch die

Frage

wegen der eventuell ergossenen Ueberschrift
nach Elbing richten und Ew. Excellenz
den gewordenen Bescheid mittheilen.
Ich denke aber, es ist einfacher, daß
ich dieserhalb ein paar Worte direct
an den Dr. Volkmann richte. Jetzt
freilich hat alle preussische Klein-
welt Hundstagsferien.

Der Druck des IV ten Bandes der Scriptores
ist sistirt, weil mein Manuscript
der grossen Hochmeisterchronik noch
nicht vorliegt. Mich haben alle aus-
wärtigen Bibliotheken im Stiche gelassen.
Es war unmöglich den Text so frühzeitig
zu liefern. Angenehm ist die Beschäfti-
gung mit dieser umfangreichen, wider-
wärtig tendentiös verdogenen Compilation
nicht.

Mein Befinden ist ganz zufriedenstel-
lend und hoffe ich von demjenigen Ew.
Excellenz ein Gleiches.

Ew. Excellenz
hochachtungsvoll
ergebenster
E. Strehlke
Puttkammerstraße 17

Jaśnie Wielmożny Mości Rzeczywisty Tajny Radco.

Przed kilku dniami odebrałem szanowny list Pański na który stąd odpisuję w przekonaniu że tym sposobem pismo moje prędzej rąk Pańskich dojdzie. — Bardzoby mi było miło przysłużyć się JWPanu memi dyplomatami, ale na nieszczęście nie posiadam żadnych takich oryginałów któreby niebyły drukowanemi. Wszelkie bowiem zbierane przezemnie materyały były zawsze przystępne dla tych którzy z nich w jaki bądź sposób korzystać chcieli. — A nawet oryginalnych dyplomów bardzo mi mało zostało. Najciekawsze dostały się Rzyszczewskiemu, największą zaś ilość bo przeszło 100 sztuk nabył odemnie P. Józef Kusiecki z Trojanki. Wszystko to zaś miało miejsce prawie przed 30. latami przed wyjściem 1° tomu Dyplomataryusza Rzyszczewskiego i Muczkowskiego. Miałem ja jemu kilkanaście świeższych przeszło

-z

z niej dawniejszych a po większej zbierać nie-
znanych dyplomów i kilkadziesiąt odpisów
wszystko mi to zabrać do wszystkich Krzyżewski
ale większa część a między temi wszystkie prze-
pisy w ręku Hekela utknęły – wiele z nich mię-
dzy dokumentami nie znajduję.

Dla wszelkiej atoli pewności przeszlę JWPanu
dokładny spis moich oryginałów, a jeśliby JWPan
czego z nich potrzebował najchętniej udzielę. –

Wyjeżdżając z domu do Piotrkowa gdzie kilko-
dniowy przewidywałem pobyt miałem zamiar zro-
bić wycieczkę do Stobiecka. Ale rzeczywiście tyle
mi się rozmaitej nagromadziło roboty że pominą-
łem nawet inne okoliczności które mię tu jako
na sejmikach trzymały. Godziny całej do dyspo-
zycji nie miałem. Przyjemność zatem złożenia
JWPanu mego uszanowania w Jego domu na
inny czas odłożyć muszę.

Pytasz się JWPan o moje zdrowie. Bogu
dzięki jest ono jak na moje lata nie najgorsze
choć już człowiek musi sobie powiedzieć że już
ja nie ten com był wczoraa. – Z tem wszystkiem

B

praca wszakże choć nie tak łatwo idzie
jak dawniej nie fatyguje mnie, przeciwnie z wiel-
kiej przyjemnością kilka godzin dziennie jej
poświęcam.. Przerobienie i uzupełnienie po-
przedniego dziełka o pieczęciach piastow-
skich jest u mnie dziś na porządku dzien-
nym i roboty w tym kierunku znacznie już
posunąłem. Byłbym ją nawet od dawna
ukończył gdyby mię nie wzięła chętka objaś-
nienia Sfragistyki, a i o inne części archeo-
logii naszej zawadzić. Zrobiło się to prawie
niechcący kiedym się starał związek między typa-
mi menniczemi a innemi spółczesnemi staro-
żytnościami.– Do zimy może Pan Bóg
pozwoli brulion tekstu wykończyć, potem się
skopiowaniem onego revizyą rozpocznie..–
Całość będzie znacznie większa i doprowadzona
do roku 1506. to jest do zupełnej reformy men-
niczej pod królem Zygmuntem I.

Racz Jaśnie Wielmożny Pan przyjąć zapewnie-
nie mego uszanowania z jakiem zostaję

JWWPana

sługa uniżony

K. Stronczyński

Piotrków 15. Września
1872

497

Jaśnie Wielmożny Senatorze Dobr.

Po powrocie z Warszawy odczytałem z uwagą przysłaną mi broszurę Posłow. Zakrzewskiego tem bardziej że zastałem list Pański w którym JW Pan żądasz piśmiennego o niej mego zdania. Lubo jest to dla mnie rzecz łatwa nigdym się bowiem nie ćwiczył w recenzentskiem rzemiośle będąc raczej roślinnikiem syntetycznym niż analitycznym i wiedząc dobrze że łatwiej jest w cudzej pracy błędy i niedokładności upatrzyć niż samemu podobną pracę wykonać. Z czystą o tem wiecej przedmiotu mimochodem tylko zaczepiając do własnego w nim zdania większej wagi przywiązywać nie mogę — Owszem na tak wysokie i zaszczytne dla mnie żądanie coś napisać muszę.

Głównem zadaniem broszurki Posł. Zakrzewskiego jest wykazanie 1o źródła nazwisk rodowych czyli herbowych, 2o dawności wyprawy

nej

nia właściwych herbowych godeł.

Co do pierwszego wniosku nic do nadmienienia się nie nastręcza - nie masz wątpliwości że niemieckie godła i herby zupełnie przedstawiały jak tego przykłady autor przytoczył.

Co do drugiego jednak ta nastręcza się uwaga że skoro wedle odwiecznego prawa syn za życia ojca herbu za pieczęć używać nie mógł, a tem samem innym pieczętować się musiał znakiem to nie ma co wyprowadzać z tego wniosku aby koniecznie herby nie były dziedziczne. - Znak używany przez syna choćby go nawet i po śmierci ojca do końca życia używał, nie był wprawdzie znakiem herbowym, ale prawa do właściwego herbu pozbawić go nie mógł. w XV. jeszcze wieku niepodzieleni po śmierci ojca książęta mazowieccy do aktów wspólnych ich czynności we sobie obejmujących ojcowską przykładali pieczęć. - Tak musiało być i u szlachty, a to już najwyraźniej dziedziczności herbu dowodzi.

Najwięcej mi jednak dało do myślenia kilka twierdzeń uczonych we wstępie do głównego zadania wniosku:

Twierdzi wyp. autor że w dawnej Lechii własność ziemi nie należała do pojedynczych jednostek ale była udziałem całej rodziny. - Ja się przyznam że takiego układu społecznego wcale nie rozumiem i nie widzę aby go dowodziły przytoczone przez autora dokumenta. - wykazują one jedynie że w razie sprzedaży majątku przez którego z członków rodziny innym członkom służyło do tego kupna pierwszeństwo. To też w razie wszczętego o podobną sprzedaż w wyżej wzmiankowanym sporze synom nie przysądzono majątku skarżącemu, ale kazano mu za niego tylko zapłacić co zaofiarował nabywca nie należący do rodziny. Jednakże dowodzi przytoczony przez autora spór synów Dalbata z Kapitułą poznańską.

Zdziwiła mnie także mocno definicya jaką dał autor praeskrypcyi czyli przedawnieniu. Praeskrypcyą bowiem nie jest sam termin do spełnienia czegoś pod prekluzyą prawem naznaczony, ale jest nią skutek upłynięcia tego terminu, strona zatem na którą korzyść termin był naznaczony korzysta z terminu, a jeżeli go upłynęło to dopiero strona przeciwna korzysta z praeskrypcyi, czyli jak się dawniej wyrażano z przepadku. –

Prawo o wynagrodzeniu przez złoczyńcę członków rodziny zabitego lub zranionego było mi znane, ale przepisu rozciągającego obowiązek tego wynagrodzenia do członków rodziny winowajcy dotąd nie przypominam – Taki przepis jeśli miał miejsce to nie mógł być ogólnym ale chyba odnosił się do wypadku, kiedy wynagrodzenia należnego od samego złoczyńcy nie można było na nim poszukiwać.

Podział rodu na wolnych, ziemian i ludzi wolnych ale własnej ziemi nie mających (: jeśli w tem miejscu dobrze autora rozumiem:) bliższego udowodnienia potrzebuje – brosiura bowiem zdaje się mówić wyłącznie o rodach szlacheckich – Instytucya szlachecka powstała dopiero za Chrześcijańskich czasów – a wtedy byli szlachta possessionaci, byli także co tylko dzierżawami chodzili a było i wielu którzy wcale nie uprawiali ziemi i służby tylko u możniejszych byli zajęci. Ale aby każdy z dwoch ostatnich kategoryi trzymał się jedynie własnego rodu to jest dla mnie nowością. Taki stan rzeczy mógł mieć miejsce jedynie za czasów pogańskich wtedy kiedy jeszcze ani szlachty ani pojęcia szlachectwa nie było.–

Co do źródłosłowu nazwy <u>szlachcic</u> czyli jak lud
mówi <u>ślachcic</u> wspominałem już JWP. Senatorowi ja-
ką w tym względzie teoryę wygłaszał Prof. Czajkowski
w Petersburgu – Nie wiem czy coś w tej mierze rozta-
wił na piśmie, ale to pewna żeśmy nieraz ten przed-
miot spólnie ogadywali. – Wyprowadzał on wprawdzie
nazwę <u>szlachcic</u> od Lachów podobnie jak Lelewel, ale
tych ostatnich, nie uważał wcale za osobne słowiań-
skie plemię, któreby miejscową ludność ujarzmiło i
w swoich poddanych zamieniło. Według niego Lachami
zwano w ogólności ludzi łacińsko zachodniej cywili-
zacyi jakimi byli u nas pierwsi rozkrzewiacze zasad
łacińsko chrześcijańskiego kościoła, tych zatem polaków
co się ~~stt~~ szlachcili to jest przyjęli chrześcijaństwo ła-
cińskie ślachcicami nazywano. – Według mnie jest
to najprawdopodobniejsza ze wszystkich teoryi – podług niej
niepotrzeba się uciekać do przypuszczeń o podbojach albo
napaści jednego plemienia na drugie – Jak tylko z
łacińskiem chrześcijaństwem i łacińsko zachodnią cywili-
zacyą weszły wyobrażenia feudalne, rozdział społeczno-
ści na panów i poddanych koniecznie nastąpić mu-
siał. – Taki rozdział musiał podtrzymywać kościół

na

naszeł w widokach czysto religijnych po za obrębem wszelkiej światowej rachuby bez niego bowiem ogól ne zaprowadzenie chrześcijaństwa byłoby nie możli wém. – Władyki czy też jak przypuszcza Pol. Za wczasu nauczyli się oswajać umysły do nowej nauki która dogadzała ich osobistym widokom. Popierali ich monarchowie gdyż na tej jedynie drodze prawdziwa monarchia rozga nizować się mogła. Ludzie jednak przedtem wolni a teraz w poddanych zamienieni czuli dobrze zmianę swego losu i liczbą władza monarchi czna chwilowo osłabła mieli oni wprowadzone religijne rządy którym zmianę swego losu przy pisywali. – To sprawdzić miało tak zwany bunt chłopski po śmierci Mieszka 2º a kto wie czy i owa wojna gdziedzica za panowania Bolesława Śmiałego w znacznej przynajmniej części nie wzięła początku w tem źródle.

To są myśli które mi się po przeczytaniu broszurki pułkownika Zaborowskiego nasunęły i za któremi wyjść chciałby mnie obrzecie JWo. Senatora przyznam

4

500

Nie wiem czy mój list nie przyjdzie już za późno ale podróż moja do Warszawy była głównym powodem spóźnienia, które Jaśnie Wielmożny Senator wybaczyć mi raczy.

Adres Pereda iaki Skarbowy wsparł w Łęże iako przychylny JWW Senatorowi przesyłam przy załączeniu wyrazów mego głębokiego uszanowania z jakiem mam honor zostawać

Jaśnie Wielmożnego Senatora

uniżonym sługą

K. Stronczyński

Piotrków d. 18. Listopada 1876 –

St. Petersburg, d. ~~23sten August~~ 4. Sept. 1846.

Ich halte es für meine Pflicht Ew. Excellenz zu benachrichtigen, daß ich mich auf einige Wochen von Petersburg entfernen werde, um meiner Familie entgegen zu reisen. Da Sie beabsichtigen Ihre Sendungen unter meiner Adresse nach Petersburg gelangen zu lassen, so müßten sie diese Absendung bis zu Mitte Octobers a. St. hinausgeschoben werden, um jede Zögerung in Befördg. Ihrer Correspondenz zu vermeiden.

Genehmigen Ew. Excellenz die Versicherung meiner größten Hochachtung.

Struve

Sr. Excellenz,

dem wirkl. Staatsrath Herrn R. von

Hube,

ibi ubi.

ergeben

Euer Excellenz

danke ich ganz ergebenst für die Mittheilung des hier anliegend zurückerfolgenden mémoires, das ich mit dem höchsten Interesse gelesen. Das Einzige, was dagegen einzuwenden wäre, ist, daß Sie das Collegium, nachdem Sie es getödtet, wieder auferstehen lassen. Der Kanzler hat über dieses, so wie über einige andere Punkte, mit dem Kaiser verhandelt und ich behalte mir vor Ew. Excellenz darüber mündlich Bericht zu erstatten.

Ihr ergb. Diener Struve

Privat.

Ich habe Ew. Excellenz selbst aufgesucht um Ihnen beifolgende Arbeit zu übergeben. Vielleicht haben Sie manches daran auszusetzen, worüber wir uns mündlich hätten verständigen können. Auf jeden Fall überweise ich es Ihnen die gedruckte Correctur noch einmal durchzusehen.

Mit der größten Hochachtung u. Ihr

[illegible]

3 Uhr

Struwe dzisiaj Minister w Hamburgu wówczas Radca Ministerium Spraw Zagr. referent interesów [illegible].

Jaśnie Wielmożny Panie Senatorze!

Ponieważ nie miałem szczęścia zastać Jlw. Pana podczas Jego pobytu w Warszawie i osobiście przypomnieć się Jego łaskawej pamięci oraz przedłożyć prośbę swoją w następującym przedmiocie, przeto ośmielam się to uczynić piśmiennie.

Od kilku miesięcy zajęty jestem wydawnictwem dzieł Józefa Kremera, które w przeciągu półtora roku w 11 tomach wyjść mają. Do pierwszego tomu dołączam obszerny życiorys Kremera, opracowany według źródeł autentycznych. Z notatek zaś autobiograficznych, pozostałych po Kremerze, dowiaduję się, że Jlw. Senator znajdowałeś się wspólnie z Kremerem w r. 1830 w Paryżu i wywierałeś wpływ nader zbawienny na cały kierunek prac i dążności naszego myśliciela w owym czasie. Wspomina o tem sam Kremer, mówiąc o swym stosunku do Saint-Simo=

nistów. Oto jego słowa: „Na początku lata (1830) przybył do Paryża Romuald Hube wówczas prof. Prawa Uniwersytetu Warsz. Codziennie przestawałem z nim. W tym okresie zawiązał się w Paryżu St. Simonizm. ... Kazania Saint-Simonistów tchnące szlachetnością, wzniosłą miłością ludzi a wypowiedziane ze świetnym talentem, z porywającą wymową, czyniły na mnie nadzwyczajne wrażenie... Byłbym się może dał unieść tym naukom, gdyby nie Hube. On był starszym, wytrawniejszym, wykazywał mi słabe strony i błędy tej nauki; przekonał mnie zupełnie i ochronił od zawrotów umysłowych. Pamiętamy wszyscy, dodaje Kremer, jak to St. Simonizm nie zadługo spaczył się prawie w karykaturę. Uspokojony w sobie, nie przerywałem pracowitego mojego życia." –

Pragnąc pobieżną tę wzmiankę uzupełnić w sposób należyty i w ogóle utworzyć sobie jasne pojęcie o stanie umysłowym i dążnościach Kremera podczas jego pobytu w Paryżu, – o czem prócz powyższej notatki nie posiadam innych, równie dokładnych wiadomości, – ośmielam się niepokoić JW. Pana Senatora

pokorną prośbę o łaskawe udzielenie mi, jeśli można, swoich objaśnień w tym przedmiocie.

Upraszam JW^go^ Pana uniżenie wybaczyć, że śmiem Go trudzić przy tylu innych poważnych zajęciach Jego; ufam jednak, że łaskawość Jego oraz wzgląd na przyjaźń dla ś.p. Kremera usprawiedliwią mnie i skłonią JW^go^ Pana do przychylenia się, przy danej sposobności, do prośby mojej.

Z wyrazem najgłębszego uszanowania, mam zaszczyt pozostać JW^go^ Pana Senatora

uniżonym sługą

Henryk Struve

Warszawa,
Ul. Leszno № 38
d. 19/31 Maja 1877.

K

